

T. C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

TRABZON OF İLÇESİ'NDEKİ MİMARİ ESERLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Erdem KARADENİZ

VAN-2017

T. C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

TRABZON OF İLÇESİ'NDEKİ MİMARİ ESERLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Erdem KARADENİZ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Abdülhamit TÜFEKÇİOĞLU
Yrd. Doç. Dr. Halil SÖZLÜ

VAN-2017

Bu tez çalışması 2015-SOB-YL301'nolu proje olarak Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bilimsel
Araştırma Projeleri Başkanlığı tarafından desteklenmiştir.

T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

TEZ KABUL VE ONAY SAYFASI

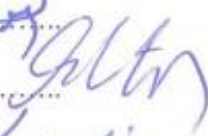
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma, jürimiz tarafından Sanat Tarihi
ANABİLİM DALI Sanat Tarihi BİLİM DALI'nda TEZLİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Recep KARAHAN...

İmza:

ÜYE (Danışman) : Prof. Dr. Abdülhamit TÜRKSOĞLU

İmza:

ÜYE : Prof. Dr. Mehmet KURAZ...

İmza:

ÜYE :

İmza:

ÜYE :

İmza:

ONAY: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../201....

.....
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
ÖNSÖZ.....	v
KISALTMALAR	vi
1. GİRİŞ	1
1.1. Konunun Niteliği ve Önemi	1
1.2. Kaynak ve Araştırmalar.....	1
1. 3. Metod ve Düzen	2
2. OF' UN COĞRAFI KONUMU ve TARİHÇESİ	3
2.1. Coğrafi Konumu	3
2.2. Tarihi	3
2.2.1. İlk Çağda Of Kazası.....	3
2.2.2. Osmanlı Döneminde Of Kazası	4
3. KATALOG.....	5
3.1. KALE	6
OF (İVYAN) KALESİ.....	7
3. 2. CAMİLER	9
MİTHATPAŞA (KALANAS) CAMİİ	10
SERİNDERE (YARAKAR) MAHALLESİ CAMİİ	17
SUGELDİ KÖYÜ AŞAĞI MAHALLE CAMİİ	24
HACI BAYRAM MAHALLESİ CAMİİ	31
BÜYÜKCAMİ MAHALLESİ CAMİİ	36
YILDIZ MAHALLESİ CAMİİ	41
SARAÇLI YUKARI MAHALLE CAMİİ.....	44
YAZLIK KÖYÜ MERKEZ CAMİİ	50
FATİH MAHALLESİ KABAN MESCİDİ	55
MOLLA ÖMER MESCİDİ	59
3. 3. MEDRESE	64
UĞURLU ESKİ MEDRESE BİNASI (SIBYAN MEKTEBİ).....	65
3. 4. KÜTÜPHANE.....	68
UĞURLU ESKİ KÜTÜPHANE BİNASI	69

3.5. ÇEŞMELER	72
BÖLÜMLÜ BÜYÜKCAMİ MAHALLESİ ÇEŞMESİ	73
KIYIÇIK BELDESİ HACI KUTLU MAHALLESİ ÇEŞMESİ.....	75
BÖLÜMLÜ BELDESİ MİTHAT PAŞA MAH. ÇEŞMESİ	77
BÖLÜMLÜ FATİH MAHALLESİ ÇEŞMESİ	80
GÜRPINAR BELDESİ FATİH MAHALLESİ ÇEŞMESİ	82
KIYIÇIK BELDESİ MERKEZ MAHALLESİ ÇEŞMESİ	84
BÖLÜMLÜ FATİH MAHALLESİ SOĞUKSU ÇEŞMESİ	86
3. 6. KÖPRÜLER	88
AŞAĞI KIŞLACIK KÖYÜ (HASTİKOZ) KÖPRÜSÜ	89
ERENKÖY KÖYÜ (ÇORUK) IŞIKLI MAH. (İFİRA) KÖPRÜSÜ.....	90
DARILI KÖYÜ (SAVAN) KÖPRÜSÜ	91
BÖLÜMLÜ BELDESİ (ZİSİNO) KİREMİTLİ (HAPŞIYAS) KÖPRÜ	92
KALECİK KÖPRÜSÜ	94
3.7. SU KUYULARI	95
SARAÇLI MUSTAFA SARICA EVİ SU KUYUSU.....	96
UĞURLU HASAN BAK EVİ SU KUYUSU	97
3.8. DİBEK TAŞLARI	98
4. DEĞERLENDİRME VE KARŞILAŞTIRMA.....	103
4.1. PLAN VE MEKÂN ANLAYIŞI	103
4.1.1. Kalede	103
4.1.2. Camilerde	106
4.1.3. Medresede	108
4.1.4. Kütüphanede	108
4.1.5. Çeşmelerde.....	109
4.1.6. Köprülerde	110
4.1.7. Su Kuyularında	111
4.1.8. Dibek Taşlarında	111
4.2. MALZEME ve TEKNİK	111
4.3 YAPI ELEMANLARI	112
4.3.1. Cephe Düzeni.....	112
4.3.1.1. Kalede	113

4.3.1.2. Camilerde	113
4.3.1.3. Medresede	113
4.3.1.4. Kütüphanede	114
4.3.1.5. Çeşmelerde.....	114
4.3.1.6. Köprülerde	115
4.3.1.7. Su Kuyularında	115
4.3.1.8. Dibek Taşlarında	115
4.4. STRÜKTÜREL ELEMANLAR.....	117
4.4.1. Destek ve Geçiş Elemanları	117
4.4.1.1. Paye, Sütunlar ve Ahşap Dikmeler	117
4.4.1.2. Kemerler	117
4.4.1.3. Örtü Sistemleri	118
4.4.1.4. Kıрма Çatı, Tono, Kubbe.....	118
4.5. SÜSLEME	119
4.5.1. Ahşap Süsleme.....	119
4.5.1.1. Kapılar.....	120
4.5.1.2. Mihraplar.....	120
4.5.1.3. Minberler.....	121
4.5.1.4. Mahfil ve Müezzın Köşkleri	122
4.5.1.5. Tavanlar	122
4.5.1.6. Vaaz Kürsüleri	124
4.5.2. Taş Süsleme	124
4.5.2.1. Kapı Çevreleri.....	124
4.5.2.2. Mihraplar.....	125
4.5.2.3. Ocak Taşları	125
4.5.2.4. Çeşme Yüzeyleri	125
4.5.3. Kalem İşı Süsleme	125
5. YAZI	127
6. SONUÇ	128
7. ÖZET.....	131
8. ABSTRACT	132
9. KAYNAÇKA.....	133
10. ÇİZİM LİSTESİ.....	136

11. FOTOĞRAF LİSTESİ	139
12. HARİTALAR.....	186
12. FOTOĞRAFLAR.....	184

ÖNSÖZ

Yapılan son araştırmalarda Doğu Karadeniz Bölgesi'nin özellikle kırsal kesimlerinde ahşap işçiliğin ağırlıkta olduğu dinî mimari örneklerinin varlığı belirlenmiştir. Kendine özgü yöresel mimari ve süsleme özellikleri bulunan mimari eserlerin çoğu 18. ve 19. yüzyıldan kalmadır. Geleneksel Türk halk sanatı ve kültürü içerisinde önemli bir yere sahip olan ahşap ve taş malzemenin kullanıldığı mimari eserlerin sanat tarihi disiplini kapsamında ele alınıp tanıtılması ve değerlendirilmesi çalışmamızın amacını oluşturmaktadır.

Bu düşünceden hareketle, Of'un köylerinde geleneksel anlayışla ahşap ve taş malzeme kullanılarak yapılmış eserler çalışmanın içeriğini oluşturmuştur.

Bu çalışmanın amacı, Of'un ilçelerinde yer alan tarihi yapıları inceleyip, sanat tarihi çalışmalarına bu alanda bir katkı sağlamaktır. Bu çalışmaya başlama düşüncem tarihi eserlere olan merakım, ilgim ve tarihi eserleri sevmemden dolayıdır. Araştırma yaptığım eserlerinde yakın coğrafyada olması, eserleri incelememi ve eserlere ulaşmamı kolaylaştırmıştır.

Öncelikle bu konu da çalışmamı onaylayarak, engin bilgileri ile araştırmamın seyrini daima doğru çıkış yollarını göstererek yönlendiren hocam sayın Prof. Dr. Abdülhamit TÜFEKÇİOĞLU' na yardım ve destekleri için teşekkürü borç bilirim. Dört yıllık eğitimim boyunca, her türlü yardımlarını esirgemeyen ve engin bilgileri ile yol gösteren bölüm hocalarıma teşekkür ederim.

Çalışmalarım esnasında sürekli yardımlarına başvurduğum hocalarım Yrd. Doç. Dr. Halil SÖZLÜ, Mehmet MUTLU, Yalçın KARACA, Mehmet KULAZ, Prof. Dr. Recai KARAHAN hocalarıma teşekkür borçluyum. Arazi çalışmasında yardımcı olan abim Mustafa KARADENİZ, kuzenim Ahmet TURAN, Rahman - Mustafa PIÇAK kardeşlere ve Ogün KÜÇÜK'e kitabe yazım aşamasında yardımcı olan Ayşenur KÜÇÜK'e, kaynak taramasında emeği geçen Kader ÇAKIR'a, Of İlçe Müftülüğü'ne, verdiği bilgilerle çalışmamıza katkı sağlayan Zekeriya BALTACI'ya kitabe çevirisi konusunda yardımlarını esirgemeyen Of Çarşıbaşı Camii İmam-Hatibi İsmail KÜÇÜKAKYÜZ'e, yardımlarından dolayı müteşekkirim.

Tez çalışmama maddi destek sağlayan Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bilimsel Araştırma Fonu Başkanlığı'na teşekkür ederim.

Erdem KARADENİZ

VAN, 2017

KISALTMALAR

Bkz. : Bakınız

b. ş. k. : Başkaları

c. : Cild

ç. : Çizim

s. : Sayfa

Fot. : Fotoğraf

c. m. : Santimetre

m. : Metre

km. : Kilometre

Y. Y. : Yüzyıl

Arş. Gör. : Araştırma Görevlisi

a. g. e. : Adı geçen eser

a. g. m. : Adı geçen makale

Mah. : Mahalle

Hrt. : Harita

K. B. M. : Karayolları Bölge Müdürlüğü

V. G. M. : Vakıflar Genel Müdürlüğü

v. b. : ve benzeri

1. GİRİŞ

1.1. Konunun Niteliği ve Önemi

Ahşap camiler, Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yüzyıllar öncesinden zamanımıza kalan önemli mimarlık örnekleridir. Anadolu'nun pek çok bölgesinde taştan yapılan ve bir kuyumcu ustalığı ile işlenen abidelerin karşılığı Doğu Karadeniz Bölgesi'nde ahşapta görülür. Bu durum muhtemelen bölgenin ağaç açısından zengin olmasından kaynaklanmaktadır. Cömertçe ahşap malzemeler kullanılarak yapılmış evler, samanlıklar, köprüler, serendiler¹, camiler bunu göstermektedir.²

Ahşap camilerin temeli veya ilk katı taş ile çıkılmaktadır. Daha sonra ağaç çivilerle birleştirilen ahşap malzemeler bir sanat harikası olarak yeşilliği ile bilinen coğrafyada, bir nazar boncuğu gibi yerini almaktadır.

Bu tür yapıların sökülmesi, başka bir yere taşınması ve yeniden kurulması son derece kolaydır.

Ahşap cami mimarîsi XX. yüzyılın başlarına kadar devam etmiş, daha sonra yerini betonarme malzemelerle yapılan camiler almıştır. Rivayetlere göre, elli yıl öncesine kadar Trabzon'da ahşap camiler çoğunlukta olduğu dönemin tanıklarınca ifade edilmektedir. Üzülerek belirtmek gerekir ki, o güzel ahşap camilerin yerine yeni betonarmeleri yapılmış, dolayısıyla asıl yapılar yıkılmıştır. Günümüzde Trabzon'un doğu yörelerinde; Çaykara, Dernekpazarı, Hayrat ve Of ilçelerinde hala varlığını sürdüren ahşap örneklerle rastlanmaktadır.³

Of ilçesinin köylerinde ahşap yapılarla beraber, ahşap ve taşın birlikte kullanıldığı yapı örnekleri de görülür. Bunlar arasında yapı türü olarak camiler, medrese, köprü ve kütüphane yapıları bulunmaktadır.

1.2. Kaynak ve Araştırmalar

Yaptığımız çalışmada başta Of İlçe Halk Kütüphanesi, Trabzon İl Halk Kütüphanesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Kütüphanesi ve Karayolları 10. Bölge Müdürlüğü, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Trabzon Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü gibi kurumlarda taramalar yapılmıştır.

¹ Bazı bölgelerde Nalya olarak da adlandırılan Ambarlar.

² Necati DEMİR, *Trabzon ve Yöresinde Ahşap Camiler*, Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 2004, s. 6

³ Mehmet YAVUZ, *Çaykara ve Dernekpazarı 'nda Geleneksel Köy Camileri*, Ankara 2009, s. 1-2

Necati DEMİR, *Trabzon ve Yöresinde Ahşap Camiler*, Mehmet YAVUZ, *Çaykara ve Dernekpazarı'nda Geleneksel Köy Camileri*, M. Reşat Sümerkan-İbrahim Okman, '*Kültür Varlıklarıyla Trabzon*' ulaştığımız önemli kaynaklardan bazılarıdır.

1. 3. Metod ve Düzen

Öncelikle literatür taraması yapıp haklarında bilgi bulunan yapılar tespit edildi. Sonra bizzat yerleşim alanlarında araştırma yapılarak, o mahalle sakinlerinden bilgiler alınarak yapıların kesin sayıları tespit edildi.

Bundan sonra, fotoğrafların çekilmesi ve yapıların ölçümünün alınarak planlarının çizilmesi , yöre insanından sözlü bilgilerin derlenmesi gibi faaliyetler sürdürülmüştür. Yine bu yapılara ait eski fotoğrafların temin edilmesine de çalışılmıştır.

Bu yaptığımız çalışmalardan sonra tezin yazım aşamasına geçilmiştir. Planların çizilmesi gibi faaliyetlerle devam edilmiştir.

İnceleme alanı olan yörenin tarih ve coğrafyasına ilişkin yayınların taranmasına devam edilmiştir.

2. OF' UN COĞRAFI KONUMU ve TARİHÇESİ

2.1. Coğrafi Konumu

Of Kazası, Karadeniz Bölgesi'nin, Doğu Karadeniz bölümü içerisinde coğrafi olarak 40°33'1 ve 41°37' kuzey enlemleri ile 39°07' ve 40°30' doğu boylamları arasında, 4685 km'lik alanı kuşatan Trabzon ilinin en doğusunda bulunan ve 1148 km²'lik bir yüz ölçüme sahiptir. ⁴

Kuzeyinde Karadeniz ile buluşan; doğuda Rize, güneydoğuda Erzurum, güneyde Bayburt, Güneybatıda Gümüşhane illeri ve batıda Köprübaşı'nın yanı sıra Sürmene ilçeleri ile yüz yüze gelen Of ilçesinin denizden yüksekliği kıyı kesiminde on metre iken, bu yükselti iç kesimlerde (Çaykara civarı), 280 m. ve dağ doruklarında ise bu rakam 2500-3000 metreye ulaşmaktadır.

2.2. Tarihi

2.2.1. İlk Çağda Of Kazası

İlk Çağlarda bölge ile Hititler, Asurlular, Miletler, Kimmerler, İskitlerin ilişkileri olmuştur ve bu bölgeye hâkimiyet kurmaya çalışmışlardır. M. Ö. 335- 249 tarihleri arasında bölge, Makedonyalıların hâkimiyetine geçmiştir.

Pontos Devleti M.Ö. 298 -63 yılları arasında bölgede hâkimiyet kurmuştur.⁵ Pontos Devleti ile Roma İmparatorluğu arasında devam eden savaşlar, M.Ö. 86 – 66 arasında Roma İmparatorluğu'nun galibiyeti ile sonuçlanır. M.S. 64'te Trabzon Roma'nın bir vilayeti konumuna gelir.⁶ Trabzon, 461 yıl Roma'ya bağlı eyalet olarak yönetildi.

M.S. I. Y.y.'da bölge Kafkasya'dan gelen Laz göçüne maruz kalır. Bu göç dalgası bölgenin demografik ve kültürel yapısında önemli oranda çeşitliliğe neden olur.

XI. y.y.'a kadar bölgeye Arap akınları olmuştur. Bu yüzyıldan sonra bölgede Türk akınları başlar. Çepni Türkleri Trabzon Devleti'ni bozguna uğratır. 1296 yılına kadar bölgede Türkmen akınları devam etmiştir.⁷

⁴ Yurt Ansiklopedisi, C. 10, s. 7170

⁵ Mahmut Goloğlu, "Anadolu'nun Milli Devleti Pontos", Ankara, 1973, s.3

⁶ Yurt Ansiklopedisi, C. 10, s. 7183

⁷ Goloğlu, a.g.e. s.175

2.2.2. Osmanlı Döneminde Of Kazası

1453'te İstanbul'un fethinden sonra Trabzon'a sığınan Bizans ileri gelenleri ve kendilerini Bizans'ın varisi ilan etmeleri Trabzon'un fethine zemin oluşturur. Trabzon şehri 15 Ağustos 1461'de Fatih Sultan Mehmet'in fethiyle Osmanlı'ya katılır.⁸

Trabzon'un Türkleşmesi ve Müslümanlaşması için of kazası başta olmak üzere çevre bölgelerin fethinden daha önce göçebe oğuz boyları tarafından iskân edilmiştir. Of'un Müslümanlaşması kuzeyden güneye doğru olup, fetihden önceye uzanır.

Bölgenin Türkleşmesinde Bulgar kuman ve oğuzların etkisi olmuştur. Bölgenin İslamlaşması hakkında iki görüş vardır.

1. Görüş: Maraş ulemasından Osman Efendi adındaki zatın, Bayburt üzerinden gelerek, Of'un güney tarafındaki köylere İslamiyeti tebliğ etmiştir. Osman Efendi Saçaklı ailesinden olup 1484 – 1541 yılları arasında yaşamıştır. Of ilçesi Paçan köyü ve çevresinde İslamiyetin yayılmasında yoğun gayret sarf etmiş ve köye Maraşlı adının verilmesine etkisi olmuştur.⁹

2. Görüş: Osmanlı Devleti'nin muhtelif sancaklarından getirilen Müslüman Türklerden kaynaklandığı belirtilir.¹⁰

Of kazasında İslamlaşma hareketi 19.y.y.'da kadar devam etmiştir. Kalabalık Çepni toplulukları Sürmene, Of ve Rize yörelerine yerleşirken; Çepnilerin yerleştikleri bölgelere oturan gayrimüslim halklarda başka bölgelere göç etmek zorunda kalmışlardır. Zira günümüzde Of'un ileri gelen ailelerinden bazıları kendilerini Çepni boyundan saymaları buna örnektir.¹¹

⁸ Mehmet Bilgin, Trabzon Tarihi, Ankara, 1996, s.27

⁹ Maraş İl Yıllığı, Ankara, 1968, s.134-135

¹⁰ Hanefti Bostan, "XV, XVI. Asırda Çaykarada İslamiyet ve Maraşlı Şeyh Osman Efendi", Çaykaralılar, İstanbul, 1994, s.20

¹¹ Faruk Sümer, "Çepniler", İstanbul, 1992, s.94

3. KATALOG

3.1. KALE

KATALOG NO : 3. 1. 1.

YAPININ ADI : OF (İVYAN) KALESİ

BULUNDUĞU YER : Of – Sürmene karayolunun 2. km. sinde yer almaktadır.

İNCELEME TARİHİ : 29. 03. 2017

FOTOĞRAF : 1-7

ÇİZİM : ---

Tarihçesi ve Kitabesi:

Yapı üzerinde herhangi bir kitabeye rastlanmamıştır. Ayrıca yapıyı tarihlendirmemize yardımcı olacak hiçbir epigrafik veya paleografik materyal de bulunmamaktadır.

Sözlü kültür birikiminden ve diğer yardımcı tarih bilgilerinde hareketle yapı, 13 – 14. yüzyıla tarihlendirilmektedir.¹²

Yapının İncelenmesi

Genel

Yapı, Of – Sürmene karayolunun 2. km. sinde yer almakta olup, kayalık bir tepe üzerine kurulmuştur. Oldukça tahrip olmuş vaziyettedir. (Fot.: 1)

Kale yüksek duvar kalıntısı ve batısında yer alan mekândan oluşmaktadır. Batısı ve kuzeyi sarp yamaç olup, güneyinden eski sahil yolu, kuzeyinden yeni yapılan Karadeniz sahil yolu geçmektedir. Doğusunda yamaç arazi bulunmaktadır. Yapının güneybatısında, yapıya yaklaşık 150 – 200 m. uzaklıkta olan Cumhuriyet döneminde yapılıp, sağlam durumda olan bir köprü yer almaktadır.

Yapının kuzeyi oldukça dik olup, günümüze yalnızca yüksek bir duvar kalıntısının bir bölümü ve söz konusu duvar kalıntısının batısında yer alan mekân kalıntısı ulaşabilmiştir. (Fot.: 2-3)

Kuzey – güney doğrultusunda uzanmakta olan duvar kalıntısı yaklaşık 10. 20 m. yüksekliğindedir. Söz konusu kalıntının batı yüzeyinde, zeminden yaklaşık 2. 40 m. yükseklikte pencere ya da kemer açıklığı olduğunu düşündüğümüz kalıntı görülmektedir.

¹² M. Reşat Sümerkan-İbrahim Okman, ‘‘Kültür Varlıklarıyla Trabzon’’,Trabzon, 1998, C. I, s. 114

(Fot.: 4) Söz konusu yüksek duvar kalıntısı kuzeydoğu yönden kavis yaparak doğuya doğru genişlemektedir. Bu duvarın kuzeydoğu köşesinde, duvar yüzeyinde derinlemesine bir çatlak bulunmaktadır. Muhtemelen bu duvar çatlağı bölgede eski dönemlerde meydana gelen depremden ya da Karadeniz sahil yolu yapılırken kale duvarının zarar görmüş olmasından kaynaklanmaktadır. (Fot.: 5-6)

Yüksek duvarın batısında yaklaşık 6. 00 x 8. 00 m. ölçülerinde doğu batı doğrultusunda, enine dikdörtgen planlı bir mekân bulunmaktadır. Bu mekânın batı duvarı yaklaşık 8. 00 m. uzunlukta olup, güneye doğru uzanmaktadır. Söz konusu mekânın kuzey cephe ortasında yuvarlak kemerli giriş kısmı yer alır. (Fot.: 7) Kemer açıklığı 2. 30 m. zeminden kemer bitimine kadar olan mesafe ise 1. 40 m. dir. Duvar kalınlığı 1. 00 m. dir. Doğu yönden yüksek duvara bitişik olarak inşa edilmiştir.

Kalenin tümü moloz taş ile inşa edilmiş olup, taş aralarında Horasan harcı kullanılmıştır. Ancak bazı yerlerde az da olsa yakın dönemde kullanılan harç malzemesi görmek mümkündür.

3. 2. CAMİLER

KATALOG NO : 3. 2. 1.

YAPININ ADI : MİTHATPAŞA (KALANAS) CAMİİ

BULUNDUĞU YER : Bölümlü Beldesi'nin Mithat Paşa Mahallesi'nde yer almaktadır.

İNCELEME TARİHİ : 28. 02. 2017

FOTOĞRAF : 8-25

ÇİZİM : 1-2

Tarihçesi ve Kitabesi:

1232 / 1817 yılına tarihlendirilen yapının banisi bilinmemektedir.

Yapının kitabesinden edindiğimiz bilgiye göre 1817 yılından önce bugünkü caminin yerinde başka bir cami bulunmaktaydı. 1817 yılında cami yangın geçirmiş olup, bu yıldan sonra eski caminin yerine adı geçen cami yapılmıştır. Caminin ilk inşa edildiği arsayı İrfet Velioğlu bağışlamıştır. Caminin ahşap süslemelerini 17 yaşında Hopalı¹³ bir genç usta yapmıştır.

Yapı farklı dönemlerde çeşitli onarımlar ve eklemeler görmüştür. 1939 yılından önce caminin güneyinde daire planlı ortasında bahçe bulunan ahşap medrese yer almaktaydı. 1939 yılında bu medrese kaldırılmıştır. Söz konusu medresenin yerine 2000 yılında betonarme lojman yapılmıştır. 1989 yılında çatının eskiyen kerestesinde, kiremitlerinde ve harim mekânındaki döşemelerde onarım yapıldı. ¹⁴ Caminin kuzeybatı köşesinde yer alan ahşap minare yapıya 1953 yılında eklenmiştir. Cami en son kapsamlı onarım 2001 yılında V. G. M. tarafından yapılmıştır. 2014 yılında caminin çatısının kiremitleri değiştirilmiştir. 2016 yılında minare beyaz boya ile boyanmıştır. Bu boya sırasında minarenin yapım yılı olan 1953 t boya tabakası altında kalmıştır. (Fot : 8)Yapının harim kısmında bulunan batı duvar üzerindeki dolap nişi yapıya sonradan eklenmiştir. Yapı sağlam vaziyette olup, ibadete açık durumdadır.

Yapı üzerinde iki ayrı yerde olmak üzere toplam dört kitabesi bulunur. Bunlardan ilki, kuzey cephesi ortasında yer alan harim mekânına girişi sağlayan, ahşap kapı üzerinde yer alır. Burada sol ahşap kapı kanadı üzerinde kabartma tekniğiyle, dört satır halinde, celi ta'lik yazı türüyle yazılmıştır. (Fot : 9)

Metin :

صاحب باب ملا مصطفى ذاده كيار 1232

¹³ Artvin'in Hopa ilçesi.

¹⁴ Mustafa VELİOĞLU (Camcı Hafız), (1929 -). Babasının ve büyüklerinin verdiği bilgilere göre anlatmıştır.

Okunuşu :

“Sâhib-u bâb Molla Mustafa Zâde Kibâr 1232”

Anlamı :

Kapıyı Molla Mustafa Zade Kibar yaptırmıştır. ¹⁵

Sağ ahşap kapı kanadı üzerindeki kitabe kabartma tekniğiyle, dört satır halinde, celi ta’lik türünde yazılmıştır. (Fot : 10)

Metin :

بو جامع شریفگ اوستهسی اوسته حسن

Okunuşu :

Bu cami-i şerifin ustası Usta Hasan

Anlamı :

Caminin ustasının “*Usta Hasan*” olduğu anlaşılmaktadır.

İkinci kitabe ise mihrabın sağ ve sol köşeliklerinde bulunmaktadır. Sol köşelikte yer alan kitabe kalın boya tabakası altında kaldığından bazı harfleri okunamamaktadır. Taş malzeme üzerine kabartma tekniği ile celi ta’lik yazı türünde, iki satır halinde yazılmıştır.

Metin :

بیگ ایکی یاوز داهی آلتمش ایکی سالنده

بو جامع حنقه مجدّان اولیب تعمیر

Okunuşu :

Bin iki yüz dahi altmış iki sâlinde

Bu cami-i Hanefiyye müceddeden (tecdiden)¹⁶ olub tamir

Anlamı :

Caminin inşasının 1846 yılında tamamlandığı anlaşılmaktadır.

Sağ köşelikte yer alan kitabe, taş malzeme üzerine kabartma tekniği ile celi ta’lik yazı türünde, iki satır halinde yazılmıştır.

¹⁵ Cami imamı Aydın Çakır’ın verdiği bilgilere göre, kapının kerestesinin Molla Mustafa Zade Kibar tarafından verildiği söylenmektedir.

¹⁶ Kitabedeki bu kelimeyi “müceddeden” veya “tecdiden” şeklinde okunması mümkün ancak imla her iki okuyuşa göre de hatalı yazılmıştır.

Metin :

بو جامع شريفگ اوچنجى عموم تعمري

هجري سنه ۱۲۹۳ ده يابلدی

Okunuşu :

Bu cami-i şerifin üçüncü umum tamiri

Hicri sene 1292'de yapıldı

Anlamı :

M. 1875 yılında üçüncü kez genel tamir yapıldığı anlaşılmaktadır.¹⁷

Yapının İncelenmesi

Genel

Cami, Of ilçesine bağlı Bölümlü Beldesi'nin Mithat Paşa Mahallesi'nde yer almaktadır. Beldenin ilçe merkezine uzaklığı yaklaşık 17 km.'dir. Caminin etrafında hazire alanı bulunmaktadır. Kuzeyinden ve doğusundan yol geçmektedir. Güneyinde lojman binası, batısında çeşme, kuzeybatısında yapıya bitişik minaresi ve 3-4 m. uzaklıkta sıbyan mektebi yer almaktadır. (Fot. : 11)

Hafif meyilli bir arazi üzerinde inşa edilen yapı dıştan 9. 22 x 8, 82 m, içten 7. 72 x 7. 28 m., kuzeydeki son cemaat yeriyle birlikte 12. 14 x 8. 70 m. ölçülerinde kuzey güney yönünde dikdörtgen planlıdır. (Çiz: 1-2) Kuzeyinde son cemaat revakı bulunmaktadır ve harime giriş buradaki bulunan kapıdan sağlanmaktadır. Cami, harim, son cemaat revakı ve kuzeybatı köşede bulunan minareden oluşmaktadır. Caminin beden duvarları mahfil seviyesine kadar düzgün kesme taştan yapılmış olup; doğu, batı ve güney cephelerin yüzeyleri sıvanmış vaziyettedir. Mahfil katı ise (çantı) ahşap yığmadır.¹⁸ Yapı içten düz ahşap tavanlı olup, üst örtü dört yönde kırma çatı ile örtülü, oluklu kiremitle kaplıdır. Çatının saçak kısımları oldukça geniş tutularak, bölgeye fazlaca yağın yağmurun camiye zarar vermesi önlenmeye çalışılmıştır.

Cepheler

Yapının cephelerinde harimde düzgün kesme taş, mahfil katında ahşap malzeme kullanılmıştır.

¹⁷ M. Reşat Sümerkan-İbrahim Okman, "Kültür Varlıklarıyla Trabzon", adlı eserin I. cildin 52. sayfasında yapının onarım yılının 1392 olduğu belirtilmektedir.

¹⁸ Çantı: Yontulmamış ya da kereste haline getirilmiş uzun ahşap öğelerin geçmeler aracılığı ile birbiri üstüne oturtulması biçiminde uygulanan bir duvar yapım tekniğidir. Bkz: Metin Sözen, Uğur Tanyeli, "Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü", İstanbul, 2001, s. 72

Mahfil katını oluşturan ahşap perdeler, komar ağacından yapılan kavilalarla¹⁹ sağlamlaştırılmıştır. Mahfil katında harim katı ile mahfil katını birbirinden ayıran kat kirişi bulunmaktadır. Ahşap perdeler köşelerde kurtboğazı geçmelerle bağlanmıştır. Perde boyları bir uçtan diğer uca yetişmediğinden aralara, iki kanallı çalma boğaz geçme ile perdeleri birbirine bağlayan ahşap dikmeler yerleştirilmiştir.²⁰

Doğu cephede iki katlı pencere düzeni vardır. Harimi ve mahfil katını aydınlatmak için aynı hizada olmayan altta iki, üstte üç olmak üzere dikdörtgen çerçeveli beş pencere vardır. Alt kat pencereleri daha geniş formlu olup, demir korkuluklu, mazgal pencere şeklindedirler. (Fot. : 12)

Güney cephede altta iki, üstte üç adet olmak üzere dikdörtgen çerçeveli beş pencere açıklığı bulunmaktadır. Alt kat pencereleri içten yuvarlak kemerli, dıştan dikdörtgen formlu, demir korkulukludur. Zeminde yapıyı rutubetten korumak için iki adet hava kanalı açıklığı bulunmaktadır. (Fot. : 13)

Batı cephede alt katta bir, üst katta üç adet toplam dört pencere bulunmaktadır. Alt kattaki pencere açıklığı daha geniş tutulmuş olup, mazgal pencere şeklinde, demir korkulukludur. Mahfil katına dışarıdan girişi sağlayan yüzeyi silmelerle altı bölüme ayrılmış, yuvarlak kemerli, söz konusu kemerin oturduğu kademeli konsollar dairesel şekilli yivlerle hareketlendirilmiş olan dikdörtgen formlu kapı bu cephede yer almaktadır. Kapının yaklaşık 1-2 m. kuzeyinde beton silindir kaideli, silindirik gövdeli, tek şerefeli ahşap minare yükselmektedir. (Fot. : 14)

Kuzey cephede altı serbest ahşap direk üzerinde oturan son cemaat revakı bulunmaktadır. Kuzeye doğru taşkın olarak inşa edilmiştir. Buraya üç basamaklı merdivenle ulaşılır. Revak kısmında üç yönde ‘‘U’’ şeklinde dolanan seki yer almaktadır. Bu kısımların bölgedeki birçok camide uygulama alanı bulduğu görülür. Alt ve üst katta ikişerden toplam dört adet pencere vardır. Alt kat pencereleri daha küçük formlu olup, içten yuvarlak kemerli, dıştan dikdörtgen formlu, demir korkulukludur.

Caminin harim kısmına kuzey cephede ortasında bulunan çökertme içerisine alınmış yuvarlak kemerli kapı ile geçilir. Ceviz ağacından, oyma şeklinde ve iki kanatlı olarak yapılmış olan giriş kapısının kanatları iki bölümden oluşur. Dört yandan silmeler ile çevrelenmiş olan kanatların dikdörtgen alt pano bölümünde, koç boynuzu, hilal, altı kollu yıldız, dairesel formun içerisine alınmış çarkıfelek, papatya motifi, yapraklar, uzayıp giden kıvrık dallar, stilize edilmiş ters düz lale ve badem motiflerine yer verilmiştir. Alt sıranın sağında bulunan panonun süslemeleri, sol tarafta bulunan panonun süslemeleri büyük oranda benzer olup, bu panodaki göze çarpan fark, en üst kısımda bulunan lale motifinin her iki yanına birer adet altlı üstlü hilal ve yıldız motiflerine yer verilmiş olmasıdır. Üst kısmında ise yine stilize edilmiş ters düz lale motifleri, dairesel form içerisine alınmış papatya, çarkıfelek motifleri ve caminin kitabeleri yer almaktadır. Dikdörtgen formlu panoların köşeliklerinde

¹⁹ Kavila: Ahşap parçaları birbirine bağlamak için kullanılan ahşap çivi. Bkz: Sözen, Tanyeli, *a. g. e.*, s. 162

²⁰ Yavuz SARI, ‘‘Trabzon’un Hayrat, Of ve Sürmene İlçelerindeki Köy Camileri’’, (O. M. Ü., S. B. Ens. İslam Tarihi ve Sanatları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Samsun, 2016, s. 52-53

ışın motifine benzer süslemeler vardır. Binisinde ters düz koç boynuzları ve balıksırtı motifleri bulunmaktadır. Kapının ince ahşap işçiliği yanında metal kapı tokmakları ve menteşeleri de oldukça zariftir. (Fot. : 15)

Örtü Sistemi

Yapı, içten düz ahşap tavan, dıştan dört yöne eğimli, oluklu kiremitle kaplı kırma çatı ile örtülmüştür. Örtü malzemesi sonradan yenilenmiştir.

Minare

Caminin kuzeybatı cephesinde, son cemaat revakının batısında bulunan minareye, kuzeye bakan dikdörtgen formlu kapı ile girilmektedir. Silindir kaideli, silindirik gövdeli ve tek şerefelidir. Minare gövdesi caminin beden duvarına bitişik olup, saçak kısmı geniş olduğundan dolayı saçığın içerisinden geçip, yukarıya doğru yükselmektedir. Gövde kısmı üstte bir halat silme kuşağı ile sınırlandırılmıştır. Silindirik gövdenin hemen üzerinde şerefe yer almaktadır. Şerefe altında üç süsleme kuşağı bulunmaktadır. Alttan yukarıya doğru testere dişi şeklinde süsleme, ters düz üçgenlerden oluşan süsleme kuşağı ve halat silme süsleme kuşağı şeklindedir. Demir şerefe korkuluğunda ters düz (S) şeklinde süsleme kuşağı yer almaktadır. Minare, petek, külah ve âlem ile sonlanmaktadır. Minarenin kaidesi beton, gövdesi ise ahşap malzemedendir.

İç Mekân

Harime kuzey cephe ortasında bulunan kapıdan girilmekte olup, harim 7, 28 x 7, 72 m. ölçülerinde kareye yakın dikdörtgen planlıdır. (Fot. 16). Harim, kıble duvarı ortasında mihrap, mihrabın sağında minber, solunda vaaz kürsüsü ve harimin kuzeyindeki mahfil katından oluşmaktadır.

Harim içinde giriş kısmı üzerinde bulunan ve dört ahşap sütun üzerine oturan, harimi “U” şeklinde dolanan mahfil, doğu ve batı duvarları yüzünde harim içerisine doğru 1. 45 m’lik çıkıntı yaparak uzanmaktadır. Balkon şeklinde düzenlenen bu kısımlar, güney duvarda mihrabın içe taşıntısı kadar geniş tutulup yan duvarlardaki mahfil balkonları ile birleştirilmiştir. Asıl mahfil kısmı ortada harim içine doğru 0. 80 m’lik bir çıkıntı yaparak mahfil köşkünü oluşturur. Asıl mahfilin ortasında bulunan bu köşk kısmı yukarıya doğru kademeli olarak yükselmektedir.

Mahfilin ortasında harim mekânına doğru çıkıntı yapan, yukarıya doğru kademeli olarak yükselen müezzin mahfilinin ön kısmı üç bölüme ayrılarak yüzeyi bitkisel motiflerle bezenmiştir. Buradaki süslemede, altta ve üstte kıvrımlar içerisine alınmış papatya, ortada kıvrımlar içerisinde stilize edilmiş ters düz lale motifleri bulunmaktadır. Aralarında ise halat silmeler ve mukarnaslar kullanılmıştır. En altta ise çintamaniye²¹ benzer şekilde sarkıtlar bulunmaktadır. İki köşede ise stilize edilmiş koçbaşı motifleri yer almaktadır. (Fot: 17) Korkuluklarda ve altında kıvrımlı motifler, halat silme, saç örgüsü, mukarnas gibi süslemeler

²¹ Çintamani : İç içe birbirlerine aynı noktada teğet olarak değen üç daireden oluşan ve bu biçimde üç ögenin bir üçgenin köşelerini merkez alacak konumda yerleştirilmesiyle oluşan bezeme ögesidir. Bkz: Sözen, Tanyeli, a. g. e., s. 78

göze çarpmaktadır. Üst kat taşıyıcılarında, müezzin köşkü taşıyıcıları hariç, süsleme bulunmamaktadır. (Fot: 18)

Harim mekânında mahfil katını taşımakta olan dört adet ahşap sütun, büyük oranda birbirinin benzeri olan süslemelerle tezyin edilmiştir. Sütunların kaide ve tepelik kısımları kare formlu olup, orta kısımları ise dairesel ve çokgen formlu üç boğumdan oluşmaktadır. Sütunların ortasında bulunan boğumun alt ve üst kısmında kıvrım dal motifinden oluşan süsleme şeritleri ve bu süsleme şeritlerinin ortasında da sepet örgü, kıvrımlı motifler bulunmaktadır. Sütunların tepelik kısımları ise çarkifelek, papatya, ters - düz lale motifleri ile tezyin edilmiştir (Fot: 19)

Yapının mahfil katı ilk bakışta oldukça geniş görünmektedir. Bu geniş alan mahfilin son cemaat yeri üzerine doğru genişletilmesiyle sağlanmıştır. Asıl mahfil kısmında, ilk sırası üç, ikinci sırası ise dört ahşap sütundan oluşan, çift sıra sütun dizisi bulunmaktadır. Bu çift sıra sütun dizisi ile mihrabın hemen üstünde bulunan dört ahşap sütun, mihrap güney duvarına paralel bir şekilde konumlandırılmıştır. Doğu ve batı yöndeki mahfil balkonlarında bulunan ikişer adet ahşap sütun ise mihrap güney duvarına dik bir şekilde yerleştirilmiştir. Toplamda on beş adet olan bu ahşap sütunlar yapının ahşap tavanını taşımaktadır.²²

Caminin ahşap tavanı, mihrap önünde, iki bölümden oluşan bir göbek kısmına sahiptir. Dıştan kare planlı olup, içten sekizgen planlı ahşap oyma bezemelidir. Burada dalga şeklindeki kıvrımlar beyaz ve yeşil boya ile boyanmıştır. Göbekte iki kuşak halinde bitkisel süsleme yer alır. Müezzin köşkündeki süslemelerin benzeri burada tekrar etmektedir. (Fot:20)

İç mekân iki katlı pencere düzeniyle aydınlatılmıştır.

Kible duvarında yuvarlak kemerli iki pencere bulunmaktadır. Kapı ekseninde mihrap, mihrabın batısında minber, doğusunda vaaz kürsüsü yer almaktadır.

Batı duvarında tek mazgal pencere açıklığına yer verilmiştir. Pencerenin sağında dolap nişi bulunmaktadır. Harim mekânına doğru taşıntı yapan batı duvarının kuzey bölümünde mahfil katına ve dışarıya çıkışı sağlamak için bir kapıya yer verilmiştir. Bu kapının sağında ayrı bir niş bulunmaktadır. (Fot: 21)

Mithat Paşa Camii'nde birince derece süsleme göze çarpmaktadır. Kapı kanatları, minber, kürsü, mahfil; kabartma, oyma ve ajur tekniğiyle zengin bir süsleme çeşitliliğine sahiptir. Ahşap süslemeler burada doğal rengiyle kullanılmıştır.²³

Mihrap

Caminin düzgün kesme taş malzemeden yapılmış olan mihrabı, kademelenme bakımından bölgedeki diğer camilerde bulunan taş mihraplarla benzer özellikler gösterir.

²²Sarı, a. g. e., s. 59

²³ Sümerkan- Okman. a. g. e, C. I, s. 51

Dikdörtgen görünümlü olup, üçgen ve halat silme motifiyle dört yönde süsleme kuşağı ile çevrelenmiştir. Yukarıya doğru dokuz bölüm halinde ve kademeli olarak daralan nişin kavsara kısmı yuvarlak bir kemerle son bulur. Yuvarlak kemerin iki yanında birer selvi ağacı, üstünde ise vazodan çıkan bitkisel süsleme yer alır. Köşeliklerinde kitabeleri mevcuttur. Bu kitabeler enine dikdörtgen levha halinde olup kabartma tekniğinde, iki satır halinde, Osmanlı Türkçesiyle yazılmıştır. (Fot:22)

Minber

Mihrabın sağında bulunan ahşap minber, bölgedeki diğer benzerleriyle aynı özellikleri taşıdığı anlaşılmaktadır. (Fot: 23). Köşkün alt kısmında saç örgüleri, stilize edilmiş bitkisel süslemeler, mukarnas dizileri, sepet örgülü dikdörtgen birer pano, bunun altında eğri çizgilerle oluşturulmuş süslemeler, en altta ise ahşabın eğri çizgilerle oyularak yapıldığı (S) şeklinde süsleme dikdörtgen pano halinde yer alır.

Doğu aynalık kısmında iç içe geçen halat şeklinde sekizgenler ve bunların ortasında kare rozetler bulunmaktadır. Batı aynalık kısmında ise iç içe geçen halat motifli dairesel süslemeler bulunmaktadır. Bu süslemelerin içerisi yıldız benzer süslemelerle değerlendirilmiştir. Minberin korkuluk kısmı çift sıra dairesel formlu boğumlardan oluşmaktadır.

Yuvarlak kemerli kapı açıklığının alınlık kısmında simetri oluşturacak şekilde düzenlenmiş bitkisel süsleme ve çarkıfelek motifi yer almaktadır. Kapı sövelerinde ise uzayıp giden (S) kıvrımlarının arasına çarkıfelek, dairesel ve geometrik motifler benzeri süslemeler yerleştirilmiştir. (Fot: 24).

Minberin taç kısmında aşağıdan yukarıya doğru uzanan kıvrım dallar bulunmakta olup, bu kıvrım dalların ucuna stilize edilmiş ters düz lale motifleri yerleştirilmiştir. Söz konusu kısım ajur biçiminde işlenmiş olup, stilize edilmiş lale motifinin üzerinde bulunan bir hilal ile nihayetlenmektedir. Taç kısmındaki süsleme, müezzin köşkünün köşelerinde yer alan süslemeyle benzerlik gösterir.

Vaaz Kürsüsü

Caminin güneydoğu köşesine yerleştirilen 0. 82 x 0. 80 m. ölçülerinde ahşap kürsü seyyar olarak düzenlenmiştir. Vaaz kürsünün görünen iki ana yüzünde, kabartma şeklinde işlenmiş, bitkisel ve geometrik süslemeler mevcuttur. Ardışık olarak üç sıra halinde devam eden dairesel formun içerisine yerleştirilmiş lale motifi, bunların arasına yerleştirilmiş iki sıra halinde dairesel boğumlardan oluşan süsleme öğeleri yer almaktadır. Üst bölümde halat silmelerin, mukarnasların ve geçme motiflerinin olduğu bir korkuluk kısmı ile kürsü nihayetlenmektedir. (Fot :25) Kürsüde karşımıza çıkan süslemeler, camideki diğer ahşap aksamalarda bulunan süslemelerle uyum içerisinde.

KATALOG NO : 3. 2. 2

YAPININ ADI : SERİNDERE (YARAKAR)²⁴ MAHALLESİ CAMİİ

BULUNDUĞU YER : Cumapazarı (Küçük Hol)²⁵ Beldesi'nin Serindere Mahallesi'nde yer almaktadır.

İNCELEME TARİHİ : 20. 11. 2016

FOTOĞRAF : 26-42

ÇİZİM : 3-4

Tarihçesi ve Kitabesi:

Caminin güney cephe duvarı üzerindeki kitabeden hareketle yapının 1301 / 1884 tarihinde Efendizade Kerimesi Akile tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Ve mihrap üzerindeki kitabeden anlaşıldığına göre yapı 1302 / 1885 tarihinde tamamlanmıştır. Mimarı bilinmemektedir. Yapı günümüzde sağlam durumda olup, ibadete açık vaziyettedir.

Son yıllarda doğu yönde, caminin kitlesine uygun olmayan konutlar eklendiği görülmektedir. Minarenin 1962 yılında yapıya eklendiği muhtemeldir. ²⁶ Yapı çeşitli tarihlerde onarımlar görmüştür. Alt kat revakının zemin döşemesi, üst kat revakının korkuluk ve zemin döşemesi, çatının kiremitlerinin değiştirilmiş olduğu doku farkından anlaşılmaktadır.

Yapı üzerinde iki ayrı yerde olmak üzere toplam üç kitabesi bulunur. Bunlardan ilki, güney cephesi ortasında, doğu pencerenin üst orta hizasında yer almaktadır. Burada dikdörtgen pano şeklinde, düzgün kesme taş üzerinde oyma tekniğiyle, cetvellerle üç satıra ayrılan, Arapça, celi sülüs yazı türüyle hak edilmiştir. (Fot:26)

Metin :

ما شاء الله سبحانه الله قال عليه السلام

المؤمن في المسجد كالسمك في الماء والمنافق في

المسجد كالطير في القفص سنة 1301

في رجب 8

²⁴ Yarakar: Sözcük “Yar + akar” şeklinde iki hissedenden oluşmaktadır. Yar sözcüğü eski Türkçe olup, uçurum, bayır anlamındadır. Akar sözcüğü Türkçede akmaktan akar (akan, akmakta olan, akıcı, akışlı) anlamındadır. Bkz: Enver Uzun, *Trabzon'un Yer Adları*, Trabzon, 2007, s. 314

²⁵ Küçük hol: Solaklı deresi havzasında Taşhan ve Erenköy arasında yer alır. Küçük, dar geçiş yeri anlamında oluşturulmuş bir toponimdir. Bkz: Uzun, a. g. e., s. 308

²⁶ Minarenin pabuçluk kısmında 1962 tarihi kazıtılmış olup, söz konusu tarih ibaresinden hareketle bu bilgi verilmiştir. Ancak bu tarihin ne zaman ve kimler tarafından kazındığı bilinmemektedir.

Okunuşu :

Maşallah Sübhane'llah kâle 'aleyhi's-selam

el-Mü'minü fi'l-mescidi ke's-semeki fi'l-mâi ve'l münâfiku

fi'l-mescidi ke't-tayri fi'l-kafesi Sene 1301 Sekiz fi Receb

Anlamı:

Maşallah Sübhanallah Peygamber Aleyhisselam buyurdu ki: “Mescitteki mümin sudaki balık gibidir. Mescitteki münafık kişi, o kişi de kafesteki kuş gibidir.”

İkinci kitabe ise mihrapta bulunmaktadır. Burada mihrabın üzerinde yer alan iki kitabenin üst kısımda olanı şöyledir:

Metin :

صاحبةالخيرات الحاجى افندى ذاده كريمسى عاقيه

Okunuşu :

Sâhibetü'l hayrât el-Hacı Efendizâde kerîmesi Âkile

Anlamı :

Hacı Efendizade'nin kızı Âkile tarafından yaptırılmıştır.

Kitabenin alt kısımda olanı ise şöyledir:

Metin :

كلما دخل عليها زكريا المحراب سنة 1302, فى ١١ رجب

Okunuşu :

Küllemâ dehale 'aleyhâ Zekeriyya'l-mihrâbe Sene 1302, fi 11 Receb

Anlamı :

Zekerriya (A. S.) onun yanına mihraba her girişinde²⁷ 11 Receb 1302/1885

Yapının İncelenmesi**Genel**

Cami, Of ilçesine bağlı Cumapazarı Beldesi'nin Serindere Mahallesi'nde yer almaktadır. Beldenin ilçe merkezine uzaklığı 16 km.'dir. Caminin güneybatısında çeşme, güneydoğusunda minare, kuzeybatıda tuvaletler, kuzeydoğuda ise günümüze yakın tarihte yapılan lojman binası yer almaktadır. (Fot: 27-28) Meyilli bir arazi üzerinde inşa edilen yapı

²⁷ Al-i İmran, 3/37.

dıştan 9. 47 x 6. 50 m, içten 8. 05 x 5. 65 m., doğudaki son cemaat yeriyle birlikte 8. 98 x 9. 47m. ölçülerinde kuzey-güney yönünde kareye yakın dikdörtgen plana sahiptir. (Çiz: 3-4) Bölgede yaygın olan geleneğin aksine burada son cemaat revakı doğu yönde bulunmaktadır. Altı ahşap taşıyıcı ile taşınmakta olup, iki katlı olarak inşa edilmiştir. (Fot:29) Caminin harim kısmına doğu bölümün ortasında bulunan yuvarlak kemerli ahşap kapı ile geçilir. Cami, harim mekânı, doğuda bulunan son cemaat revakı ve güneydoğuda bulunan minareden oluşmaktadır.

Caminin beden duvarları batı ve güney yönden mahfil seviyesine kadar kesme taş, üst kat ise ahşap yığma, kuzey beden duvarı tümüyle moloz taş, doğu duvarı tümüyle ahşap yığma olarak inşa edilmiştir. Batı ve güney taş cephelerin yüzeyleri sıvanmış vaziyettedir. İki katlı olarak inşa edilen yapı içten düz ahşap tavanlı olup, dıştan dört yönde kırma çatı ile örtülü ve oluklu kiremitle kaplıdır. Çatının saçak kısımları oldukça geniş tutulmuştur.

Cepheler

Yapının dış cephelerinde alt katta düzgün kesme taş, moloz taş ve ahşap, üst katta moloz taş ve ahşap malzeme kullanılmıştır.

Mahfil katını oluşturan ahşap perdeler, komar ağacından yapılan kavilalarla sağlamlaştırılmıştır. Mahfil katında harim katı ile mahfil katını birbirinden ayıran kat kirişi bulunmaktadır. Ahşap perdeler köşelerde kurtboğazı geçmelerle bağlanmıştır. Perde boyları bir uçtan diğer uca yetişmediğinden aralara, iki kanallı çalma boğaz geçme ile perdeleri birbirine bağlayan ahşap dikmeler yerleştirilmiştir.

Doğu üst kat cephede altı serbest ahşap direk üzerinde oturan son cemaat revakı bulunmaktadır. Buraya on bir basamaklı merdivenle ulaşılır. Alt katta bir pencere açıklığı bulunmaktadır. Üst katta doğu cephede bir adet pencereye yer verilmiştir. Mahfil katına, doğu cephede üst revakın ortasında bulunan dikdörtgen formlu kapı ile girilir. (Fot. :30)

İki katlı olan son cemaat revakının üst katında cami görevlisinin ikameti için yapılmış iki oda bulunur. Bu odalardan sol tarafta olanı yenidir. ²⁸Burada muska dolma teknikli duvar karşımıza çıkmakta olup, bu yönüyle diğer cephelerden farklılık göstermektedir.

Doğu cephedeki harime girişi sağlayan kapının güneyinde ahşap duvarın yüzeyinde şeritler halinde paralel olarak uzanan çarpı şeklinde süslemeler ile şeritler halinde uzanmakta olan uç uca gelecek şekilde sıralanan oval şekilli motifler bulunmaktadır. Oval şekilli motiflerin içerisine ve etrafına delikler açılmış olup, merkezine çarkıfelek benzeri süsleme yerleştirilmiştir. Söz konusu süsleme formu bu haliyle göze benzer bir motif halini almaktadır. Doğu cephe bu şekilde tezyin edilerek, ahşap duvar yüzeyine hareketlilik kazandırılmıştır. (Fot: 31) Yine bu cephenin kuzeyinde, basık kemer şeklinde kemer kısmı düzgün kesme taştan üst kısmı ise moloz taştan yapılmış ocak nişi bulunmaktadır. İki yandan ahşap direklerle sınırlandırılmıştır. Cephe ortasından yatay olarak uzanan, üzerinde balıksırtı motifi bulunan lento şeklinde taş süsleme yer almaktadır. Mahfil katına çıkışı sağlayan ahşap merdiven bu cephede bulunmaktadır.

²⁸ Sümerkan- Okman, a. g. e, c. 1, s. 52.

Güney cephede altta iki, üstte iki adet olmak üzere dikdörtgen çerçeveli dört pencere açıklığı bulunmaktadır. Alt kat pencereleri mazgal şeklinde içten yuvarlak kemerli, dıştan dikdörtgen formlu, demir korkulukludur. Çökertme içerisine alınmış vaziyettedirler. Doğuda olan pencerenin üzerine yapının inşa kitabesi yer almaktadır. Üst kat pencereleri daha geniş tutulmuştur. (Fot. :32)

Batı cephede harim katında pencere yoktur, mahfil katında dikdörtgen formlu iki adet pencere bulunmaktadır. (Fot. :33)

Kuzey cephede pencere açıklığı bulunmamaktadır. Kuzey cephe içten ahşap kaplama, dıştan moloz taş şeklindedir.

Caminin harim kısmına doğu cephe ortasında bulunan yuvarlak kemerli kapı ile geçilir. Ceviz ağacından, oyma şeklinde ve iki kanatlı olarak yapılmış olan giriş kapısının kanatları kare panolara bölünmüş olup, içleri eşkenar dörtgenlerle süslenmiştir. Kapı sövelerinde ise uzayıp giden (S) şeklindeki kıvrımlar arasında, yarım daire içinde rozet, yıldız, yıldız benzeri motifler ve altıgenlerden oluşmuş bordürlü süslemeler yer alır. ²⁹Kapı binisinde balıksırtı motifi ve geometrik süslemeler bulunmaktadır. Kapının kemer köşeliklerindeki üçgenler içerisinde geometrik süslemeler yer almaktadır. Kemer kısmı halat silmelerle çevrelenmiştir.

Ahşap işçiliğin yanında metal kapı tokmakları ve kapı kilidi ince işçilik gösterir. (Fot. :34)

Örtü Sistemi

Yapı, içten ahşap tavan, dıştan dört yöne eğimli, oluklu kiremitle kaplı kırma çatı ile örtülmüştür. Yapıyı dört yönden yaklaşık 0. 80 m. genişliğinde dışarıya taşkın bir şekilde yapılan saçak kısmı çevrelemektedir.

Minare

Sonradan inşa edilen betonarme minare, yapıya güneydoğu köşeden bitişik, çokgen kaide üzerinde yükselmekte, silindirik gövdeli, tek şerefeli olup, külah ve âlem ile sonlanmaktadır. Şerefe altı testere dişi şeklinde olup, beş sıra halinde yukarıya doğru genişlemektedir. Klasik dönem Osmanlı mimarisinde görülen mimari tarz, bu minarenin şerefesinde geç dönemde karşımıza çıkmaktadır.

İç Mekân

Harime doğu cephe ortasında bulunan kapıdan girilmekte olup, harim 8. 05 x 5. 65 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. (Fot.:35). Harim, kible duvarı ortasında mihrap, mihrabın sağında minber, solunda vaaz kürsüsü ve harimin kuzeyindeki mahfil katından oluşmaktadır.

Harimin kuzey istikametinde bulunan ve dört ahşap sütun üzerine oturan, harimi “U” şeklinde dolanan mahfil, doğu ve batı duvarları yüzünde harim içerisine doğru 1. 05

²⁹ Sümerkan -Okman, a. g. e, C. I, s. 52

m'lik çıkıntı yaparak uzanmaktadır. Balkon şeklinde düzenlenen bu kısımlar, güney duvarda mihrabın içe taşıntısı kadar geniş tutulup yan duvarlardaki mahfil balkonları ile birleştirilmiştir. Asıl mahfil kısmı ortada harim içine doğru 0.70 m'lik bir çıkıntı yaparak mahfil köşkünü oluşturur. Asıl mahfilin ortasında bulunan bu köşk kısmı yukarıya doğru kademe yaparak yükselmektedir. (Fot: 36)

Mahfilin ortasında harim mekânına doğru çıkıntı yapan, yukarıya doğru kademeli olarak genişleyerek yükselen müezzin köşkünün ön kısmı dört bölüme ayrılarak yüzeyi yoğun şekilde bitkisel ve geometrik motiflerle bezenmiştir. Mahfil köşkünün yüzeyinde şeritler halinde paralel olarak uzanan süslemeler bulunmaktadır. Bu süsleme şeritleri alttan yukarıya doğru, sarkıtlar, sarkıtların üzerinde yaprak motifi bulunan stilize edilmiş kıvrım dal motifi, sepet örgü motifi, birbirinin içinden geçen ve birleştikleri yerde badem şeklinde süsleme olan motifler ve bu şeridin üzerinde yine yaprak motifi bulunan stilize edilmiş uzayıp giden kıvrım dal motiflerinden oluşmaktadır. Bu süsleme şeritlerini halat silmeler birbirinden ayırmaktadır. Mahfil köşkünde tek sıra boğumlardan oluşan korkuluk kısmı bulunmaktadır. Bu korkuluk kısmının altında mukarnasvari süsleme şeridi yer almakta olup, üstünde ise (S) şeklinde kıvrımlardan oluşan süsleme kuşağıyla bezenmiş durumdadır. (Fot:37) Mahfil yan yüzlerinin üzerinde şeritler halinde paralel olarak uzanan süsleme şeritleri vardır. Bu süsleme şeritleri, sırasıyla alttan yukarıya doğru; üç sıra halat silme motifi, mukarnasvari motif, saç örgüsü motifi ve ters düz (V) motiflerinden oluşmaktadır. Mahfil yan yüzlerinde çift sıra korkuluk bulunmaktadır. Bu korkulukların altta olanı boğumlardan, üstte olanı ise küçük ahşap parçalarının ortada sekizgenler oluşturacak biçimde yerleştirilmesi ile yapılmıştır.

Harim mekânında mahfil katını taşımakta olan dört adet ahşap sütun, birbirinin benzeri olup üzerinde süsleme bulunmamaktadır. Bu sütunların kaide ve tepelik kısımları kare formlu olup, orta kısımları ise çokgen formudur.

Mahfil katına doğu duvar ekseninin hafif güneyinde yer alan, dikdörtgen formlu kapıdan girilmektedir. Söz konusu katta, ahşap tavanı taşıma işlevi gören on iki ahşap sütun yer alır. Bu sütunlardan, mahfil balkonlarında bulunanları güney duvara dik, diğerleri ise paralel bir şekilde uzanmaktadır. Tavanı taşımakta olan bu sütunlarda süsleme unsuru görülmemektedir.

Düz olarak tasarlanan ahşap tavanın ortasında dıştan kare içten sekizgen ve yıldız motiflerinden çitalar vasıtasıyla oluşturulmuş kafes tekniği işçilikli göbek kısmı bulunur. Yıldız motifinin kolları selvi ağacı motifine benzer şekilde yapılmıştır. Sekizgenlerin içerisi küçük ahşap çitaların çarpı işaretine benzer şekilde yerleştirilmesiyle doldurulmuştur. En dışta kare formlu olan tavan göbeği, dört yönden yarım daire motifleri ile çevrelenerek hareketlendirilmiştir. Yine bu kare formun dört köşesinden, tavanın köşelerine doğru, iç içe geçmiş, dairesel formlu süsleme şeridi görülür. ³⁰ (Fot:38)

İç mekân iki katlı pencere düzeniyle aydınlatılmıştır. Dış cephede bulunan mimari unsurlar aynı şekilde içeriye yansıtmakta olup, yapı harim katında üç, mahfil katında dört

³⁰ Sarı, a. g. e., s. 168

olmak üzere, toplamda yedi pencere ile aydınlatılmaktadır. Doğu duvarı ortasında harim giriş kapısı yer almaktadır.

Doğu duvarda harime girişi sağlayan kapının söveleri içeriden, içlerine ve etrafına delikler açılmış oval şekilli, göz benzeri süslemelerle bezenmiş olup, dıştan da halat silme motifi ile süslenmiştir. Güney yönde bulunan sövenin yanındaki ahşap sütunun yüzeyi çarpı şeklinde motifler vasıtasıyla kare panolara ayrılmış olup, bu kare panolar her iki yönden halat silmelerle nihayetlendirilmiştir.

Harim doğu duvar eksenin güneyinde bulunan pencerenin, alt kısmındaki ahşap duvar yüzeyinde de yine çarpı şeklinde motifler vasıtasıyla oluşturulmuş kare formlu panolar yerleştirilmiştir. Doğu duvar bu şekilde süslenerek, ahşap duvar yüzeyine hareketlilik kazandırılmıştır.

Serindere Camii'nde süslemenin yoğun olarak karşımıza çıktığı yerler; harim giriş kapısı kanatları ve söveleri, mihrap, minber, kürsü, mahfil köşkü, tavan göbeği olup, kabartma, oyma ve ajur tekniğiyle zengin bir süsleme çeşitliliğine sahiptir. Tüm bu süsleme öğeleri kalın bir yağlı boya tabakası altında kalmış vaziyettedir.

Mihrap

Caminin düzgün kesme taş malzemeden yapılmış olan mihrabı, kademelenme bakımından bölgedeki diğer camilerde bulunan taş mihraplarla benzer özellikler gösterir. Kible duvarı ortasında yer alan mihrap, dikdörtgen görünüşlü olup, süsleme açısından sade bir özellik gösterir. Altı kademe halinde yukarıya doğru daralan niş kısmı, yarım küre şeklinde kabarası olan, yuvarlak kemerli bir kavsara ile son bulmaktadır. Mihrap nişi, en altta halat motifi ile diğer kısımlarda ise mukarnasvari ve testere ağzına benzer motiflerle kademeye ayrılmıştır. Kavsara kısmının hemen üzerinde, saç örgü motifi ile çevrelenen dikdörtgen bir pano oluşturulmuştur. Oluşturulan bu panonun içerisinde, ortada uçlarında lale olan yedi kollu bitkisel bir form, söz konusu formun iki yanında selvi ağacı motifli süslemeler bulunmaktadır. Simetrik bir form arz etmektedir. Bu dikdörtgen alanın üzerinde üst üste sıralanmış birer Arapça yazılı pano bulunmaktadır. Alttaki panonun sağ köşesinde bir dairesel formun içerisine alınmış Mühr-i Süleyman yer almakta olup, merkezinde Allah lafzı bulunmaktadır. Sol köşede ise tarih ibaresi bulunmaktadır. Üstteki panoda camiye yaptıran kişinin adının bulunduğu kitabe yer almaktadır. Mihrabın doğu tarafında, orta hizaya gelecek şekilde iç bükey olarak yapılan mumluk ya da gaz lambası bölümü bulunmaktadır. (Fot:39)

Mihrabın taç kısmı ahşap pano şeklinde olup, harim giriş kapısında bulunan süslemenin aynısı ile tezyin edilmiştir.

Minber

Ahşap malzemeden yapılmış olan minberin her iki aynalık kısmında herhangi bir süsleme unsuru görülmemektedir. Tek sıra boğumlardan oluşan minber korkuluğu ile giriş açıklığının birleştiği yerde, üstünde ve altında lale motifi bulunan, dairesel form içerisine yerleştirilmiş altı kollu yıldız ile üzerinde kanca motifleri bulunan "S" kıvrımından oluşan süslemeler yer almaktadır. Minberin doğu ve batı yönünün, zemin seviyesinde, yarım rozet ve

yıldız motiflerinden oluşturulmuş iki süsleme şeridi vardır. Dikdörtgen formlu yuvarlak kemerli minber girişinin kenarları, göz benzeri süsleme şeridi ve bu süsleme şeridinin her iki yanından yukarıya doğru uzanan halat motifleri ile tezyin edilmiştir. Yuvarlak kemerin hemen üstünde de üzerinde yaprak motifleri bulunan stilize edilmiş kıvrım dal motifleri yer almaktadır. Minberin girişi ile taç kısmının birleştiği noktada saç örgüsü motifi yer almaktadır. (Fot: 40)

Oldukça süslü olan minber tacı, her iki yönden, üzerlerinde kanca ve lale motifi bulunan iki adet “S”kırımlı çıta bulunmaktadır. İç kısımda bulunan iki çitanın arasında, yarım daire formu oluşturulmuştur. Söz konusu yarım dairenin içerisine de yelpaze motifi yerleştirilmiştir. Bu yarım dairenin üzerinde de yine dairesel formlar içerisinde yıldız motifleri ile stilize edilmiş dal, yaprak ve lale motifleri yer alır. Bu motiflerin tam ortasında, ucunda bir hilal bulunan bir çıta, yukarıya doğru uzayarak gitmektedir. Minber köşkünün doğu ve batı yöndeki yüzleri, şeritler halinde paralel olarak uzanan yıldız, yarım rozet ve “S”kırımlarından oluşan süslemelerle bezenmiştir. Minber köşkünün kuzey yüzünde ise yuvarlak kemerli giriş açıklığı bulunur. Yuvarlak kemerin tam ortasına ağız kısmı aşağıya doğru bakan bir lale motifi yerleştirilmiştir. Yuvarlak kemer köşeliğinin her iki yanında birer papatya ve rozet motifi olup, bu motiflerin arası, ağız kısımları birbirine bakan iki adet lale motifi ile hareketlendirilmiştir. Minber köşkünün bu yüzeyi halat yıldız ve saç örgü motifleri ile çevrelenmiştir. Son olarak minber köşkü tek sıra boğumlardan oluşan korkulukla nihayetlendirilmiştir.³¹ (Fot:41)

Vaaz Kürsüsü

Caminin güneydoğu köşesine yerleştirilen ahşap kürsü form olarak çeyrek daire şeklinde olup, yukarıya doğru genişlemektedir. Kaide kısmı çeyrek daire şeklinde başlayan kürsünün oturma kısmı da çeyrek daire şeklindedir. Kuzeyinde harim doğu duvarına bitişik olarak inşa edilen tek bir basamakla kürsüye ulaşılır. Çift sıra boğumlardan oluşan korkuluk kısmına sahiptir. Süsleme açısından zengin bir görünüm arz etmemektedir. (Fot: 42)

³¹ Sarı, a. g. e., s. 164 - 165

KATALOG NO	: 3. 2. 3
YAPININ ADI	: SUGELDİ KÖYÜ AŞAĞI MAHALLE CAMİİ
BULUNDUĞU YER	: Sugeldi Köyü'nün Aşağı Mahallesi'nde yer almaktadır.
İNCELEME TARİHİ	: 19. 11. 2016
FOTOĞRAF	: 43-56
ÇİZİM	: 5-6

Tarihçesi ve Kitabesi:

Caminin üzerinde yer alan kitabeden hareketle 1250 / 1835 yılına tarihlendirilen yapının banisi ve mimarı bilinmemektedir.

Yapının kuzey batı köşesinde yer alan betonarme minare yapıya sonradan eklenmiştir. Yapının ahşap tavan yüzeyindeki onarım ve ahşap süslemelerin yağlı boya ile boyanması gibi onarımlar geçirmiştir. Ancak bu onarımların ne zaman yapıldığıyla ilgili elimizde bilgi bulunmamaktadır.

Yapı günümüzde sağlam durumda olup, ibadete açık durumdadır.

Yapı üzerinde dört ayrı yerde olmak üzere dört kitabesi bulunmaktadır. Bunlardan ilki kuzey cephe ortasında yer alan harim mekânına girişi sağlayan kapının kilit taşı üzerinde yer almaktadır. Ancak bu kitabe silik olduğundan dolayı okunamamaktadır. İkinci kitabe harim giriş kapısının doğusunda yer almaktadır. Kesme taş üzerine dört satır halinde yazılan kitabe cetvelle ayrılmış durumdadır. Bu kitabenin alt tarafında yer alan iki satır tamamen silinmiş vaziyette olduğu için okunamamaktadır. Üst iki satır tahrip olduğundan dolayı kitabenin tamamı okunamamasına rağmen yapının inşa tarihi buradan çıkarılabilmektedir. Üçüncü kitabe mihrapta yer almaktadır. Mihrap kavsarasının üzerinde yer alan iki satırlı kitabe silinmiş olduğu için okunamamaktadır. Dördüncü kitabe ise kadınlar mahfiline girişi sağlayan ahşap kapının sağ üst köşesinde bulunmaktadır. (Fot: 43)

Metin:

کل ایمدی تاریخنه باق قرداش

دنلدى تعمرنده ر غطى اداش

Okunuşu:

Gel imdi târihine bak kardaş

Dinledi ta'mirinde rağtî adaş

Anlamı:

Kitabede Tamir tarihinin ebced yöntemi ile tarih düşürüldüğü anlaşılmaktadır.

Yapının İncelenmesi

Genel

Cami, Of ilçesine bağlı Sugeldi Köyü'nün Aşağı Mahalle'sinde yer almaktadır. Beldenin ilçe merkezine uzaklığı yaklaşık 12 km.'dir. Caminin güneyinde hazire alanı bulunmaktadır. Doğusundan yol geçmektedir. Kuzeyinde Kur'an kursu binası, kuzeybatısında minaresi yer almaktadır. (Fot. :44)

Hafif meyilli bir arazi üzerinde inşa edilen yapı içten 6. 93 x 7. 30 m., kuzeydeki son cemaat yeriyle birlikte 8. 45 x 11. 80 m. ölçülerinde kuzey güney yönünde dikdörtgen planlıdır. (Çiz:5-6) Kuzeyinde son cemaat revakı bulunmaktadır ve harime giriş buradaki bulunan kapıdan sağlanmaktadır. Cami, harim, son cemaat revakı ve kuzeybatı köşede bulunan minareden oluşmaktadır. Caminin beden duvarları mahfil seviyesine kadar düzgün kesme taş malzemeden yapılmıştır. Mahfil katı ise (çatı) ahşap yığmadır. Yapı içten düz ahşap tavanlı olup, üst örtü dört yönde kırma çatı ile örtülü, oluklu kiremitle kaplıdır. Çatının saçak kısımları oldukça geniş tutulmuştur.

Cepheler

Yapının cephelerinde harimde düzgün kesme taş, mahfil katında ahşap malzeme kullanılmıştır.

Mahfil katını oluşturan ahşap perdeler, komar ağacından yapılan kavilalarla sağlamlaştırılmıştır. Mahfil katında harim katı ile mahfil katını birbirinden ayıran kat kirişi bulunmaktadır. Ahşap perdeler köşelerde kurtboğazı geçmelerle bağlanmıştır. Perde boyları bir uçtan diğer uca yetişmediğinden aralara, iki kanallı çalma boğaz geçme ile perdeleri birbirine bağlayan ahşap dikmeler yerleştirilmiştir.

Doğu cephede iki katlı pencere düzeni vardır. Harimi ve mahfil katını aydınlatmak için aynı hizada olmayan altta iki, üstte dört olmak üzere dikdörtgen çerçeveli altı pencere vardır. Alt kat pencereleri daha geniş formlu olup, dikdörtgen çökertme içerisine alınmış, demir korkuluklu pencere şeklindedirler. Mahfil kat pencereleri dikdörtgen formlu olup, kafes tekniğinde yapılmış ahşap korkuluğa sahiptirler. (Fot. : 45)

Güney cephede aynı hizada olmayan altta iki, üstte iki adet olmak üzere dikdörtgen çerçeveli dört pencere açıklığı bulunmaktadır. Alt kat pencereleri daha küçük formlu olup, dikdörtgen çökertme içerisine alınmış, demir korkuluğa sahiptirler. Mahfil kat pencereleri dikdörtgen formlu olup, kafes tekniğinde yapılmış ahşap korkulukludurlar.

Batı cephede aynı hizada olmayan alt katta bir, mahfil katında üç adet olmak üzere dikdörtgen formlu toplam dört pencere açıklığı bulunmaktadır. Alt kattaki pencere açıklığı daha geniş tutulmuş olup, dikdörtgen çökertme içerisine alınmış, demir korkulukludur. Mahfil

kat pencereleri dikdörtgen formlu olup, kafes tekniğinde³² yapılmış ahşap korkulukludurlar. (Fot. : 46)

Kuzey cephede iki katlı son cemaat yeri bulunmaktadır. Son cemaat yerinin alt katı on iki, üst katı ise on ahşap sütunla çevrenmektedir. Bu ahşap sütunların araları ahşap korkuluklarla kapatılmıştır. Harim katı cephe ortasında, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli harim giriş kapısı yer alır. Harim katında pencere açıklığı bulunmamaktadır. Revak kısmında üç yönde ‘‘U’’ şeklinde dolanan seki yer almaktadır. Harim kat son cemaat yerinin batısında on bir basamaklı ahşap merdiven bulunmakta olup, bu merdiven ile son cemaat yerinin üst katına çıkılmaktadır. Yapının mahfil katı, kuzey cephe ekseninde ise dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli mahfil giriş kapısı bulunmaktadır. Mahfil giriş kapısının her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiş, dikdörtgen formlu birer pencere görülür.

Son cemaat yerinin hem alt, hem de üst katlarında bulunan ahşap sütunları, rozet, kare panolar içinde altıgenler ve yıldız motiflerinden oluşan süslemeler bulunmaktadır. Son cemaat yerinin güney duvarında bir sıra mukarnas ve örgü motiflerinin meydana getirdiği süslemeli kuşak yer almaktadır.

Mahfil katına, mahfil kuzey duvar ekseninde bulunan kapıdan girilmektedir. Dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli olarak yapılmıştır. Kapının eşik kısmında ve yuvarlak kemer üzerinde, ‘‘S’’ kıvrımlarından oluşan süsleme şeridi yer almaktadır. Üçgenlerden oluşan bir bordür ve halat silme motifi kapıyı çevrelemektedir. Kapının köşeliklerinde birer adet üçgen yerleştirilmiştir. Yerleştirilen bu üçgenlerin içerisinde herhangi bir süsleme unsuru bulunmayıp, etrafları ise yıldız motifleri süslenmiştir. Kapı kanadının yüzeyi sade tutulmuştur. Doğu yönünde yuvarlak geçmelerin bir biri içerisinden geçerek oluşturduğu süslemeler yer almaktadır. Bu süslemelerin kesiştiği noktada rozetler yer almaktadır. Kapı ile üst tavan hizasında yapının etrafını dört yönde dolanan halat silme ve kıvrık dalların arasına yerleştirilmiş yarım daire rozetler görülmektedir. (Fot: 47)

Caminin harim kısmına kuzey cephede ortasında bulunan yuvarlak kemerli kapı ile geçilir. Kapının söveleri ve yuvarlak kemer kısmı taş malzemeden olup, kanatları ise ahşap malzemeden yapılmıştır. Giriş kapısını iki süsleme bordürü kuşatmaktadır. Bu süsleme şeritleri altta saç örgü motifi ve üstte ise stilize edilmiş lale ve kıvrık dal motiflerinden oluşmaktadır. Bu iki süsleme şeridini bir birinden halat örgü motifi ayırmaktadır. Ayrıca söveler ve yuvarlak kemer, hem en iç kısımdan, hem de en dış kısımdan halat ve üçgen motiflerinden oluşan süsleme şeritleri ile çevrenmiştir. Kilit taşının üzerinde kenarları ovalleştirilmiş kitabelik kısmı bulunmaktadır. Giriş kapısı oyma tekniğinde ve iki kanatlı olarak yapılmıştır. Geometrik süslemelerin hâkim olduğu kapı kanatlarının yüzeyi, yıldız benzeri süsleme motifleri vasıtasıyla, kare formlu panolara ayrılmıştır. Söz konusu kare formların köşelerine birer üçgen yerleştirilerek, ortada eşkenar dörtgen form elde edilmiştir. Bu eşkenar dörtgen formun içerisine, daha küçük boyutta başka bir eşkenar dörtgen yerleştirilmiştir. Söz konusu eşkenar dörtgenlerin birleştiği yerde dairesel formlu süslemeler yer almaktadır. Kapının binisinde eşkenar dörtgenler ve balıksırtı motifleri ile tezyin

³² Kafes tekniği: Bir çerçeve üzerine birbirine dik ya da çapraz çubukların yerleştirilmesiyle oluşturulan yapı ögesi. Bkz: Adnan Turani, ‘‘Sanat Terimleri Sözlüğü’’, İstanbul, 2011, s. 63.

edilmiştir. Kapının ince ahşap işçiliği yanında metal kapı tokmakları ve menteşeleri de oldukça zariftir. (Fot. : 48)

Örtü Sistemi

Yapı, içten ahşap tavan, dıştan dört yöne eğimli, oluklu kiremitle kaplı kırma çatı ile örtülmüştür. Yapıyı dört yönden yaklaşık 1. 50 m. genişliğinde dışarıya taşkın bir şekilde yapılan saçak kısmı çevrelemektedir.

Minare

Sonradan inşa edilen betonarme minare, caminin kuzeybatı köşesine yakın mesafede, çokgen kaide üzerinde yükselmekte, silindirik gövdeli, iki şerefeli olup, külah ve âlem ile sonlanmaktadır. Minareye giriş doğu istikamette bulunan kapı ile yapılmaktadır.

İç Mekân

Dış cephe de bulunan mimari unsurlar aynı şekilde içeriye yansımaktadır. Kuzey duvar ekseninde harim giriş kapısı bulunmakta ve harim katında beş, mahfil katında on bir olmak üzere, toplamda on altı adet pencere ile aydınlanma sağlanmaktadır.

Harime kuzey cephe ortasında bulunan kapıdan girilmekte olup, harim 6. 93 x 7, 30 m. ölçülerinde kareye yakın dikdörtgen planlıdır. (Fot.49). Harim, kible duvarı ortasında mihrap, mihrabın sağında minber, solunda vaaz kürsüsü ve harimin kuzeyindeki mahfil katından oluşmaktadır.

Harim içinde giriş kısmı üzerinde bulunan ve dört ahşap sütun üzerine oturan, harimi “U” şeklinde dolanan mahfil, doğu ve batı duvarları yüzünde harim içerisine doğru 1. 50 m’lik çıkıntı yaparak uzanmaktadır. Balkon şeklinde düzenlenen bu kısımlar, birer ahşap sütunla taşınmakta olup, güney duvara kadar uzanmakta ve yan duvarlardaki mahfil balkonları ile birleştirilmiştir. Asıl mahfil kısmı ortada harim içine doğru 1, 20 m’lik bir çıkıntı yaparak mahfil köşkünü oluşturur. Asıl mahfilin ortasında bulunan bu köşk kısmı yukarıya doğru kademeli olarak yükselmektedir.

Harim mekânında kuzeyde mahfil katını taşıyan dört ahşap sütun ve mahfil köşkünü taşımakta olan iki adet güneydoğu ve güneybatı köşelerde bulunan sütunlarda süsleme olup, diğer taşıyıcılarda süsleme unsuru bulunmamaktadır.

Harimde mahfil katını taşımakta olan dört adet ahşap sütun, büyük oranda birbirinin benzeri olan süslemelerle tezyin edilmiştir. Sütunların kaide ve tepelik kısımları kare formu olup, orta kısımları ise yivli dairesel formudur. Sütunların dairesel formlarının üst kısımlarında şeritler halinde uzanan yıldız motifleri yer almaktadır. En üst kısımlarında ise kare formu olan kısmın her bir yüzüne birer adet yıldız motifi yerleştirilmiştir. Mahfil köşkünün köşelerinde bulunan ahşap sütunlar, yine alttan ve üstten kare formu, ortada ise dairesel formudur. Bu ahşap sütunların kare formu üst kısmı ve alt kısımlarının harime bakan yüzlerinde sepet örgü, zencerek ve yıldız motiflerinden oluşan süslemeler vardır. Dairesel formu orta kısımda sepet örgü motifinden oluşan süsleme şeridi yer alır. (Fot:50)

Mahfilin ortasında harim mekânına doğru çıkıntı yapan, yukarıya doğru kademeli olarak yükselen müezzin köşkünün ön kısmı beş bölüme ayrılarak yüzeyi süsleme şeritleriyle bezenmiştir. Bu süsleme şeritleri en alttan yukarıya doğru; uçları aşağıya doğru bakan üçgen motifi, bir birlerine düğümlenmiş kıvrımlar, uçlarında birer lale motifi ile nihayetlendirilmiş stilize kıvrım dallar, bir bir içerisine geçmiş kıvrımlar ve yine bir bir içerisine geçmiş dairesel formlardan oluşan motifler ile süslüdür. Bu süsleme şeritlerini, dört halat motifi birbirinden ayırır. Mahfil köşkü, altta sekizgen formların oluşturduğu şerit, üstte ise ahşap boğumların oluşturduğu şerit olmak üzere iki sıra olan korkuluk kısmına sahiptir, Söz konusu korkuluğun üzerinde zencerek motifli süsleme şerit yer almaktadır. (Fot:51)

Mahfilin yan yüzleri beş kademeli süsleme şeriti ile tezyin edilmiştir. Bu süsleme şeritleri; ağız kısımlar, aşağıya doğru bakan ve üzerlerinde bir sıra atlamalı olarak rozetler bulunan lale motifleri vardır. Söz konusu motiflerin aralarına yerleştirilmiş, üzerlerinde rozetler bulunan stilize yaprak motifleri, sepet örgü motifleri, bir biri içerisine geçmiş badem benzeri motifler, çift sıra halat motifleri ve testere ağzı motiflerinden oluşmaktadır. Mahfil yan yüzlerinde, alt da ahşap boğumların oluşturduğu şerit, üstte ise sekizgen motiflerden oluşan şerit olmak üzeri, iki sıra korkuluk kısmı bulunmaktadır. Söz konusu korkuluğun üzerinde zencerek motifli süsleme şeridi yer almaktadır.³³

Caminin ahşap tavanı onarım görmüştür. Dıştan kare planlı olup, içten sekizgen planlı ahşap oyma bezemelidir. Düz ahşap tavanın, orta kısmı çökertilerek kare formu bir alan oluşturulmuştur. Bu kare formu alanın etrafı zencerek motifli süsleme şeridi ile çevrelenmiştir. Kare formu alanın dört köşesinde, dairesel formlar içerisinde altı kollu yıldız motifleri yer almaktadır. Bu altı kollu yıldızların tam ortasında da dairesel formlar yerleştirilmiştir. Yine bu kare formu alanın içerisinde beş kademedan oluşan süsleme şeritlerinin oluşturduğu sekizgenler bulunmaktadır. En dıştaki süsleme şeridi, lale motifleri ve bu lale motiflerinin arasına yerleştirilmiş mızrak ucu motiflerinden meydana gelmektedir. Diğer dört süsleme şeridi ise zencerek motiflerinden oluşmaktadır. (Fot: 52)

Sugeldi Köyü Aşağı Mahalle Camii'nde birinci derece süsleme göze çarpmaktadır. Harim giriş kapısı ve kapı kanatları, mahfil giriş kapısı ve kapı kanatları minber, kürsü, mahfil, ahşap sütunlarda süslemeler yoğun olarak kullanılmıştır. Kabartma, oyma ve ajur tekniğiyle zengin bir süsleme çeşitliliğine sahiptir.

Cami planı ve süsleme özellikleri bakımından Bölümlü Köyü Mithat Paşa Camii ile benzer özellikler taşımaktadır.

Mihrap

Caminin düzgün kesme taş malzemedan yapılmış olan mihrabı, kademelenme yaparak, doğu ve batı yönden yukarıya doğru uzanan dört sıra bordür ile çevrelenmiştir. Bu bordürlerin üçü halat silme olup, biri ise ortasında noktalar bulunan, saç örgü motifinden oluşmaktadır. Mihrap kaidesinin üst kısmında, saç örgü motifi ve testere ağzı motifinden oluşan iki süsleme şeridi görülür. Mihrap nişi, paralel şekilde uzanan yıldız, testere ağzı ve

³³Sarı, a. g. e., s. 129

halat silme motifleri vasıtasıyla altı kademeye ayrılmıştır. Mihrap nişinin en üst kademesinde bulunan, yuvarlak kemerli kavsara kısmına, yivli bir kabara yerleştirilmiştir. Kademelenme ayrımları halat, testere ağzı motif ve yıldızlar ile sağlanmıştır. Yaşmak kısmının hemen üzerinde, birbirine bitişik şekilde, alt alta duran, iki dikdörtgen formlu pano yer almaktadır. Bu panoların alt köşelerinde, içlerinde papatya ve altı kollu yıldız motifi bulunan birer rozet bulunmakta, üst köşelerinde ise birer yelpaze motif bulunmektedir. (Fot:53)

Minber

Genellikle geometrik ve bitkisel süslemelerin hâkim olduğu minberin doğu yönündeki aynalı yıldız motifleri vasıtasıyla kare panolara ayrılmıştır. Bu kare panoların içerisi üçgen ve dörtgenlerle süslenmiş olup en dıştaki kare formun içerisi yıldız motifleri ile süslenmiştir. Batı yönünde bulunan aynalık kısmı ise yeşil ve beyaz renkli yağlı boya vasıtasıyla bir birine bitişik sekizgen formlu süslemeler oluşturulmuş, oluşturulan bu formlar bir birine bitişik olarak düzenlendiği içi, tam ortalarında ise dörtgen formlar meydana gelmiştir. Hem sekizgen hem de dörtgen formların içerisi de yine yağlı boya vasıtasıyla nokta motifleri ile tezyin edilmiştir. Minberin doğu ve batı yönünde bulunan korkuluk kısmı çift sıra boğumlardan oluşmaktadır. Doğu yönde bulunan korkuluğun alt kısmında iki, üst kısmında ise bir sıra halat motifli süsleme şeridi vardır. Çift sıra olan boğumların arasında yıldız motiflerinden oluşan süsleme şeridi yer almaktadır. Doğu ve batı yönde minber korkuluğu ile giriş açıklığının birleştiği noktada, “S” şeklinde kıvrımlardan oluşan süslemeler yer alır. Bu “S” kıvrımlarının oluşturduğu açıklıkların içerisine büyüklü küçüklü dairesel formlar yerleştirilmiştir. Büyük olan dairesel formun içerisine de ortasında dairesel form bulunan altı kollu yıldız motifi yerleştirilmiştir.

Minber kapı açıklığının yuvarlak kemer alınlığı yıldız, halat ve yaprak benzeri motiflerle tezyin edilmiş, yan yüzleri ise üç yönden halat ve “S” kıvrımları ile çevrelenmiştir.

Minberin oldukça süslü olan taç kısmının en dışında, yukarıya doğru uzanan “S” şeklinde kıvrımlar ve bu kıvrımların ucunda ikişer adet lale motif vardır. Bu süsleme şeritlerinin içerisinde yine iki adet “S” şeklinde kıvrımlar ve kıvrımların ucunda da dört adet lale motif bulunmektedir. Bu iki kıvrım arasında üç açıklık oluşmuştur. En altta bulunan açıklığın kaş kemeri bulunmakta ve kemerin içerisinde iç içe geçmiş dairesel formlar ve bu dairesel formların ortasında da yine dairesel formlar yer alır. Ortada bulunan boşluğun içerisine dairesel bir form yerleştirilmiş ve bu dairesel formun içerisinde de ortasında çarkıfelek motif bulunmakta, altı kollu yıldız motif bulunmektedir. En üstte bulunan boşluğun içerisinde iç içe geçmiş kıvrımlardan oluşturulan bir çiçek motif görülür. Minber tacındaki tüm kıvrımların etrafı kanca motifli süslemeler ile çevrelenmiştir. (Fot: 54)

Minber köşkü, yivli çıtalar vasıtasıyla doğu ve batı yönde bir, güney yönde ise iki adet dikdörtgen formlu pano oluşturulmuştur. Oluşturulan bu panolar içerisine vazodan çıkan lale motifleri yerleştirilmiş olup boş kalan yüzeyler yıldız, rozet ve yaprak motifleri ile tezyin edilmiştir. Bu yan yüzeylerin üzerinde üç kademedan oluşan halat motifleri ve bu motiflerin üzerinde de boğumlardan oluşan tek sıra korkuluk bulunmaktadır. Minber köşkünün

kubbesinin hemen arkasında, minber tacında bulunan süslemeye benzer bir süsleme yerleştirilmiştir.³⁴ (Fot: 55)

Vaaz Kürsüsü

Caminin güneydoğu köşesine yerleştirilen 0. 85 x 0. 86 m. ölçülerinde ahşap kürsü seyyar olarak düzenlenmiştir. Vaaz kürsünün görünen iki ana yüzünde, kabartma şeklinde işlenmiş, bitkisel ve geometrik süslemeler mevcuttur. Söz konusu yüzeyleri dört yönden kademeli olarak çevreleyen zencerek motifli süsleme şeritleri bulunmaktadır. Bu süsleme şeritlerinin tam ortada oluşturduğu kare formlar içerisi, kuzey yönde, vazo içerisinden çıkan lale motifi, batı yönde ise sepet örgü motifi ile tezyin edilmiştir. (Fot: 56)

³⁴ Sarı, a. g. e., s. 121

KATALOG NO : 3. 2. 4
YAPININ ADI : HACI BAYRAM MAHALLESİ CAMİİ
BULUNDUĞU YER : Gürpınar Beldesi'nin Hacı Bayram Mahallesi'nde yer almaktadır.
İNCELEME TARİHİ : 13. 11. 2016
FOTOĞRAF : 57-65
ÇİZİM : 7-8

Tarihçesi ve Kitabesi:

Yapı 1303 / 1886 tarihinde yaptırılmıştır. Yapının banisi bilinmemektedir. Yapının taş ustasının Muhammet Mithat bin Kibar olduğunu inşa kitabesinden öğrenmekteyiz. Ahşap ustaları Artvin'in Arhavi ilçesindendir.³⁵

Yapının kuzeydoğu köşesinde yer alan betonarme minare yapıya sonradan eklenmiştir. Yapının mahfil katının revak kısmındaki korkuluklar ve harim mekânında pencere alt hizasında bulunan lambri kaplama gibi onarımlar geçirmiştir. Mihrapta ve harim katında buluna kalemîşi süslemeler, ahşap kürsü muhtemelen sonradan yapılmıştır. Ancak bu süsleme ve onarımların ne zaman yapıldığıyla ilgili elimizde bilgi bulunmamaktadır.

Yapı günümüzde sağlam durumda olup, ibadete açık durumdadır.

Yapı üzerinde iki ayrı yerde olmak üzere toplam üç kitabesi bulunmaktadır. Bunlardan ilki kuzey cephe ortasında yer alan harim mekânına girişi sağlayan kapının sağ üst köşesinde yer almaktadır. İkinci kitabe minberin doğu aynalığının üst hizasında yer almaktadır. Ancak bu kitabe silik olduğundan dolayı okunamamaktadır. Üçüncü kitabe ise minber giriş kapısının üzerinde bulunmaktadır.

Harim giriş kapısı sağ üst köşede taş malzeme üzerine, kabartma tekniği ile celi ta'lik yazı türünde, cetvellerle ayrılan, beş satır halinde yazılan kitabe şöyledir:

Metin:

إن الصلاة كانت على المؤمنين كتابا موقوتا
اشيو مابسنو جامع شريفی 1303 سنه سنده محترق
اوله رق 304 سنه سنده اهالي قری طرفلرندن
انشاسي ختام بولمشدر و بو طاشنی بو محله وضع ایدن
زوايت قريه سندن زاعم زاده محمد مدحت بن کبار

³⁵ Cami müezzini Ahmet YILMAZ'ın verdiği bilgiye göre caminin ahşap ustaları Artvin Arhavi'dendir. Minberin batı aynalığında yer alan ve tam okunamayan kitabesinde Arhavi kelimesi geçmektedir. Bu bilgi cami müezzininin verdiği bilgileri teyit etmektedir.

Okunuşu:

İnne's-salâte kânet ale'l mü'minîne kitâben mevkûtâ. ³⁶

İş bu Mapsino Camii şerifi 1303 senede muhterik

olarak ve 1304 senede ahali-i karye tarafından

inşası hitâm bulmuştur ve bu taşı bu mahalle vaz'eden

Zevayet Karyesi'nden Zaimzâde Muhammed Mithat bin Kibar

Minber giriş kapısı üzerinde ahşap malzeme üzerine, kabartma tekniği ile celi sülüs yazı türünde, üç satır halinde yazılan kitabe şöyledir:

Metin :

1- چراغ مسجد محراب منبر

2- ابوبکر عمر عثمان حیدر

3- سنه 1305 شمسیه

Okunuşu :

- 1- Çerâğ-ı mescid mihrâb minber
- 2- Ebubekir Ömer Osman Haydar
- 3- Sene 1305 Şemsiye

Yapının İncelenmesi

Genel

Cami, Of ilçesine bağlı Gürpınar Beldesi'nin Hacı Bayram Mahallesi'nde yer almaktadır. Beldenin ilçe merkezine uzaklığı 15 km.'dir. Caminin güneyinde hazire alanı bulunmaktadır. Batısından yol geçmektedir. Kuzeydoğusunda minaresi, minarenin kuzeyinde yeni bir bina yer almaktadır.

Düz bir arazi üzerinde inşa edilen yapı içten 11. 30 x 14. 05 m., kuzeydeki son cemaat yeriyle birlikte 12. 61 x 18. 54 m. ölçülerinde kuzey güney yönünde dikdörtgen planlıdır. (Çiz: 7-8) Kuzeyinde son cemaat revakı bulunmaktadır ve harime giriş buradaki bulunan kapıdan sağlanmaktadır. Cami, harim, son cemaat revakı ve kuzeydoğu köşede bulunan minareden oluşmaktadır. Caminin beden duvarları tümüyle düzgün kesme taş malzemeden yapılmıştır. Yapı içten düz ahşap tavanlı olup, üst örtü dört yönde kırma çatılı, oluklu kiremitle kaplıdır. Çatının saçak kısımları oldukça geniş tutulmuştur.

Cepheler

Yapının tüm cephelerinde düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır.

³⁶ Nisa suresi, 4/103 ayet sonu.

Doğu cephede iki katlı pencere düzeni vardır. Harimi ve mahfil katını aydınlatmak için aynı hizada olan altta üç, üstte üç olmak üzere dikdörtgen çerçeveli altı pencere vardır. Alt kat pencereleri daha geniş tutulmuş olup, demir korkulukludur. Üst kat pencerelerinde de demir korkuluk bulunmaktadır.

Güney cephede aynı hizada olan altta iki, üstte biri küçük üç adet olmak üzere dikdörtgen çerçeveli beş pencere açıklığı bulunmaktadır. Alt kat pencereleri daha büyük olup, demir korkuluğa sahiptirler. Üst kat pencereleri de demir korkulukludur. Zeminde yapıyı rutubetten korumak için hava kanalı açıklığı bulunmaktadır. (Fot. :57)

Batı cephede aynı hizada alt katta üç, üst katta üç adet olmak üzere dikdörtgen formlu toplam altı pencere bulunmaktadır. Alt kattaki pencere açıklığı daha geniş tutulmuş olup, demir korkulukludur. Üst kat pencereleri dikdörtgen formlu olup, demir korkulukludur.

Kuzey cephede iki katlı son cemaat yeri bulunmaktadır. Son cemaat yerinin alt katı altı taş sütunla, üst katı ise on üç ahşap sütunla taşımaktadır. Bu ahşap sütunların araları alt katta taş, üst katta ise ahşap korkuluklarla kapatılmıştır. Harim katı cephe ortasında, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli harim giriş kapısı yer alır. Harim katında iki pencere açıklığı bulunmaktadır. Revak kısmında üç yönde “U” şeklinde dolanan seki yer almaktadır. Harim katının ve son cemaat yerinin doğusunda merdiven bulunmakta olup, bu merdiven ile son cemaat yerinin üst katına çıkılmaktadır. Yapının mahfil katı, kuzey cephe ekseninde ise dikdörtgen formlu, iki kanatlı mahfil giriş kapısı bulunmaktadır. Mahfil giriş kapısının her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiş, dikdörtgen formlu birer pencere görülür. (Fot: 58)

Son cemaat yerinin hem alt, hem de üst katlarında bulunan taş ve ahşap sütunların üzerinde süsleme unsuru bulunmamaktadır.

Mahfil katına, mahfil kuzey duvar ekseninde bulunan kapıdan girilmektedir. Kapı dikdörtgen formlu, iki kanatlı olup, kanatlarının yüzeyinde herhangi bir süsleme unsuru bulunmaz.

Caminin harim kısmına kuzey cephe ortasında bulunan yuvarlak kemerli kapı ile geçilir. Kapının söveleri ve yuvarlak kemer kısmı taş malzemeden olup, kanatları ise ahşaptan yapılmıştır. Giriş kapısını iki kaval silme çevrelemektedir. Ceviz ağacından, oyma tekniğiyle, iki kanatlı olarak yapılmıştır. Süsleme açısından simetrik özellik gösterir. Kapı kanatları kare, dikdörtgen panolara ayrılmış olup, üzerinde örgü motifleri, dilimli madalyonlar ve S kıvrımlarından oluşmuş süslemeler yer almaktadır. Kapıdaki ahşap süslemeyle birlikte metal kapı tokmakları ve menteşeleri de oldukça zariftir. (Fot. : 59)

Örtü Sistemi

Yapı, içten ahşap tavan, dıştan dört yöne eğimli, oluklu kiremitle kaplı kırma çatı ile örtülmüştür. Yapıyı dört yönden yaklaşık 1. 40 m. genişliğinde dışarıya taşkın bir şekilde yapılan saçak kısmı çevrelemektedir.

Minare

Sonradan inşa edilen betonarme minare, yapıya kuzeydoğu köşeden bitişik, çokgen kaide üzerinde yükselmekte, yivli silindirik gövdeli, üç şerefeli olup, külah ve âlem ile sonlanmaktadır.

İç Mekân

Dış cephede bulunan mimari unsurlar aynı şekilde içeriye yansımaktadır. Kuzey duvar ekseninde harim giriş kapısı bulunmaktadır. Harim katında on, mahfil katında on bir olmak üzere, toplamda yirmi bir adet pencere ile aydınlanma sağlanmaktadır.

Harime kuzey cephe ortasında bulunan kapıdan girilmekte olup, harim 11. 30 x 14. 05 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. (Fot. 60). Harim, kible duvarı ortasında mihrap, mihrabın sağında minber, solunda vaaz kürsüsü ve harimin kuzeyindeki mahfil katından oluşmaktadır.

Harim içinde giriş kısmı üzerinde bulunan ve dört ahşap sütun üzerine oturan mahfil katı bulunmaktadır. Mahfilin ortasında bulunan bu köşk kısmı harim mekânına doğru taşıntı yapmaktadır. Mahfil katının korkulukları süslü olup, yağlı boya tabakası ile boyanmış vaziyettedir. (Fot:61)

Harimde mahfili taşımakta olan dört adet ahşap sütun, birbirinin benzeri olarak yapılmıştır. Üst örtüyü taşımakta olan iki ahşap direk harim mekânında yer almakta olup, benzer özellik göstermektedirler.

Caminin ahşap tavanı dıştan sekizgen olarak çökertilmiştir. Bu çökertmenin içerisinde sekizgen ahşap tavan göbeği bulunmaktadır. Merkezinde madalyon içerisine alınmış, ayrı bir dilimli madalyon bulunmaktadır. (Fot: 62)

Gülpınar Beldesi Hacı Bayram Mahallesi Camii'nde kaliteli süsleme işçiliği göze çarpmaktadır. Harim giriş kapısı kanatları, minber, mahfil korkuluk yüzeyinde süslemelerde yoğun olarak kullanılmıştır. Kabartma, oyma ve ajur tekniğiyle zengin bir süsleme çeşitliliğine sahiptir.

Mihrap

Caminin düzgün kesme taş malzemeden yapılmış olan mihrabı dikdörtgen formlu olup, kademelenme yaparak yukarıya doğru uzanmaktadır. Mihrabın etrafını bitkisel motiflerle çevreleyen kalemişi bir süsleme bulunmaktadır. Mihrap nişi, paralel şekilde uzanan sekiz kademeye ayrılmıştır. Mihrap nişinin en üst kademesinde bulunan, yuvarlak kemerli kavsara kısmına bir kabara yerleştirilmiştir. Tepelik kısmı harim mekânına doğru taşıntı yapmaktadır. (Fot:63)

Minber

Ahşap malzemeden yapılmış olan minberin her iki aynalık kısmında zengin süsleme unsuru göze çarpmaktadır. Ancak batı yöndeki aynalık biraz daha sade görünümlüdür. Çift sıra süslemeden oluşan minber korkuluğu ile giriş açıklığının birleştiği yerde, yukarıya doğru

daralmakta olan yapraklar, dairesel form içerisine yerleştirilmiş altı kollu yıldızdan oluşan süslemeler yer almaktadır. İki sıra halinde uzanan minber korkuluğunun altında yaprak süsleme, üstünde ise S kıvrımlarından oluşan süsleme unsurları yer almaktadır. Minberin doğu ve batı yönünde süpürgelik kısmı bulunmakta olup burada Bursa kemeri şeklinde bir kemer bulunmaktadır. İçerisi kıvrımlar ve yapraklar değerlendirilmiştir. Batı yönde bulunan söz konusu kemerlerin içerisi boş bırakılmıştır. Süpürgelik, korkuluk ve aynalık kısımları arasında uzayıp giden kıvrım dallara bitişik yapraklardan oluşan süsleme şeridi yer alır. Doğu aynalık kısmının merkezinde etrafı kıvrımlarla çevrilmiş bir madalyon bulunmaktadır. Söz konusu madalyonun içerisine dairesel formu stilize edilmiş çiçek bulunan süsleme yer almaktadır. Aynalığın yüzeyi kıvrım dallar ve bitkisel süslemelerle değerlendirilmiştir. Batı aynalık kısmında da benzer özellikte bitkisel süslemeler yer almaktadır. Dikdörtgen formu yuvarlak kemerli minber girişinin kenarları, silmelerle hareketlendirilmiştir. Yuvarlak kemerin hemen üstünde kare pano halinde kitabelik kısmı yer almaktadır. Kitabeliğin üzerinde oldukça süslü taç kısmı bulunmaktadır. Burada madalyon ve saç örgü içerisine alınmış güneş kursuna benzer motif, ters düz laleler ve hilaller süsleme öğeleri olarak karşımıza çıkmaktadır. (Fot:) Minber köşkünün doğu, batı ve kuzey yöndeki yüzleri, şeritler halinde paralel olarak uzanan aşağıdan yukarıya doğru halat süsleme, saç örgü motifi, kıvrım dallar ve yapraklar, mukarnaslar, kanca motifi ve “S” kıvrımlarından oluşan süslemelerle bezenmiştir. Köşk altı panolara ayrılmış durumda olup, söz konusu panoların içerisinde S, C kıvrımlarında oluşan motifler, ibrik ve bitkisel süslemelerle tezyin edilmiştir. (Fot:64-65)

Kabartma, oyma ve ajur tekniğiyle yapılan süslemeler Barok sanat etkisi göstermesi açısından önem arz etmektedir. Söz konusu minber Saraçlı Köyü Aşağı Mahalle Camii minberi ile benzerlik gösterir.

Vaaz Kürsüsü

Yapıya sonradan eklenen kürsü caminin güneydoğu köşesinde yer almaktadır. Çeyrek daire şeklinde olup, yukarıya doğru genişlemektedir. Batı yönden merdivenle ulaşılan kürsünde sarkıtlar şeklinde süslemelerle tezyin edilmiştir.

KATALOG NO : 3. 2. 5

YAPININ ADI : BÜYÜKCAMI MAHALLESİ CAMİİ

BULUNDUĞU YER : Bölümlü Beldesi'nin Büyükcami Mahallesi'nde yer almaktadır.

İNCELEME TARİHİ : 28. 02. 2017

FOTOĞRAF : 66-75

ÇİZİM : 9-10

Tarihçesi ve Kitabesi:

Yapı, ahşap kitabesine göre 1295/1878 tarihinde yaptırılmıştır. Yapının banisi bilinmemektedir.

Yapının kuzeydoğu köşesinde yer alan betonarme minare yapıya 1994 yılında eklenmiştir. Cami 2006 yılında, Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından kapsamlı bir onarıma tabi tutulmuştur. Kuzeybatısında harime giriş kapısı varken, son onarımda bu kapı girişi iptal edilmiştir. Eski fotoğraflarda dış cephelerin sıvanmış ve beyaz boya ile boyanmış olduğu görülmektedir. (Fot: 66)

Yapı günümüzde sağlam durumda olup, ibadete açık durumdadır.

Yapıya ait ahşap bir kitabesi bulunmaktadır. Kabartma tekniğiyle, üç satır halinde, celi ta'lik yazı türünde yazılmıştır. Kitabenin metni şöyledir:

Metin:

ازال الله عنكم كل آفة

كنون الجمع في حال الإضافة

سنه 1295

Okunuşu:

Ezâlellahu 'anküm kulle âfetin

Ke-Nûni'l-cem'i fî hâli'l-izâfeti???

Sene 1295

Anlamı:

Allah sizi bütün felaketlerden korusun

....?

Sene 1295

Yapının İncelenmesi

Genel

Cami, Of ilçesine bağlı Bölümlü Beldesi'nin Büyükcami Mahallesi'nde yer almaktadır. Beldenin ilçe merkezine uzaklığı yaklaşık 18 km.'dir. Caminin güneyinde hazire alanı bulunmaktadır. Batısında şadırvan ve tarihi çeşme, kuzeyinde Kur'an kursu binası, kuzeydoğusunda minare olup, doğusundan yol geçmektedir. (Fot. :67)

Düz bir arazi üzerinde inşa edilen yapı içten 11. 46 x 11. 83 m., dıştan 13. 36 x 12. 73 m. ölçülerinde doğu batı yönünde enine dikdörtgen planlıdır. (Çiz: 9-10) Kuzeyinde son cemaat revakı bulunmayan yapının ve harime giriş buradaki bulunan kapıdan sağlanmaktadır. Cami, harim ve kuzeydoğu köşede bulunan minareden oluşmaktadır. Caminin beden duvarları tümüyle moloz taş malzemeden yapılmıştır. Yapı içten düz ahşap tavanlı olup, üst örtü dört yönde kırma çatı ile örtülü, alaturka kiremitle kaplıdır. Çatının saçak kısımları oldukça geniş tutulmuştur.

Cepheler

Yapının tüm cephelerinde düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır.

Doğu cephede iki katlı pencere düzeni vardır. Harimi ve mahfil katını aydınlatmak için aynı hizada olan altta iki, üstte iki olmak üzere dikdörtgen formlu dört pencere vardır. Alt kat pencereleri daha geniş formlu olup, demir korkulukludur. Üst kat pencerelerine de demir korkuluk bulunmaktadır. (Fot. :68)

Güney cephede aynı hizada olan altta iki, üstte iki adet olmak üzere dikdörtgen formlu dört pencere açıklığı bulunmaktadır. Alt kat pencereleri daha büyük formlu olup, demir korkuluğa sahiptirler. Üst kat pencereleri de demir korkulukludur.

Batı cephede aynı hizada alt katta iki, üst katta iki adet olmak üzere dikdörtgen formlu toplam dört pencere açıklığı bulunmaktadır. Alt kattaki pencere açıklığı daha geniş tutulmuş olup, demir korkulukludur. Üst kat pencereleri dikdörtgen formlu olup, demir korkulukludurlar. (Fot. : 69)

Kuzey cephede alt katta iki, üst katta dört adet olmak üzere dikdörtgen formlu toplam altı pencere açıklığı bulunmaktadır. Kuzey cephe dar bir koridor şeklindedir. (Fot: 70)

Caminin harim kısmına kuzey cephe ortasında bulunan yuvarlak kemerli kapı ile geçilir. Kapının söveleri ve yuvarlak kemer kısmı taş malzemeden olup, kanatları ise ahşaptan yapılmıştır. Yuvarlak kemeri zıvanalı olarak yapılmıştır. Çift kanatlı ahşap kapı kestane ağacından yapılmış olup, yüzeyinde süsleme bulunmamaktadır.

Örtü Sistemi

Yapı, içten ahşap tavan, dıştan dört yöne eğimli, kiremitle kaplı çatı ile örtülmüştür. Yapıyı dört yönden yaklaşık 1. 10 m. genişliğinde dışarıya taşkın bir şekilde yapılan saçak kısmı çevrelemektedir.

Minare

Sonradan inşa edilen betonarme minare, yapının kuzeydoğusunda yer alır. Kare kaide üzerinde yükselmekte, yivli silindirik gövdeli, iki şerefeli olup, külah ve âlem ile sonlanmaktadır.

İç Mekân

Dış cephede bulunan mimari unsurlar aynı şekilde içeriye yansımaktadır. Kuzey duvar ekseninde harim giriş kapısı bulunmaktadır. Harim katında sekiz, mahfil katında on iki olmak üzere, toplamda on sekiz adet pencere ile iç mekânda aydınlanma sağlanmaktadır. Mahfil katının kuzeyindeki dört pencere hariç, diğer bütün pencereler mazgal pencere formudur.

Harime kuzey cephe ortasında bulunan kapıdan girilmekte olup, harim 11. 46 x 11. 83 m. ölçülerinde kareye yakın enlemesine dikdörtgen planlıdır. (Fot. 71). Harim, kible duvarı ortasında mihrap, mihrabın sağında minber, solunda vaaz kürsüsü ve harimin kuzeyindeki mahfil katından oluşmaktadır.

Harimde giriş kısmı üzerinde, ikisi duvara bitişik altı ahşap sütun üzerine oturan mahfil katı bulunmaktadır. Mahfil katına kuzeydoğu köşede yer alan ahşap merdivenle ulaşılmaktadır. Mahfilin ortasında bulunan yarım daire planlı köşk kısmı harim mekânına doğru 0. 65 m. taşıntı yapmaktadır. Mahfil katının korkulukları tek sıra boğumlardan oluşmaktadır ve yağlı boya tabakası ile boyanmış vaziyettedir. Harimde mahfil katını taşımakta olan altı adet ahşap sütun, birbirinin benzeri olarak yapılmıştır. (Fot:72)

Onarımla yenilenen caminin ahşap tavanı dıştan sekizgen olarak çökertilmiştir. Tavan göbeği merkezinde dairesel form içerisine alınmış S ve kıvrımlardan oluşan süslemeler yer almaktadır.

Yapıda son cemaat revakının bulunmamasından dolayı, Balıca Köyü Yıldız Mahallesi Camii ile benzerlik göstermektedir.

Bölümlü Beldesi Büyükcami Mahallesi Camii'nde süslemeler mihrap, minber ve kürsüde kullanılmıştır. Kabartma, oyma ve ajur tekniğiyle zengin bir süsleme çeşitliliğine sahiptir.

Mihrap

Caminin düzgün kesme taş malzemeden yapılan mihrabı dikdörtgen formu olup, kademelenme yaparak yukarıya doğru yükselmektedir. Mihrap nişinin etrafında S, C kıvrımları, yıldız motiflerinden oluşan süsleme şeridi bulunur. Mihrap yüzeyinde çarkıfelek, dairesel form içerisine alınan çokgen geçmeler yer almakta olup, orta kısmında dilimli kemer içerisinde kitabe kısmı bulunur. Ancak yazıları silinmiş olduğu için okunamamaktadır. Mihrap nişi paralel şekilde uzanan sekiz kademeye ayrılmıştır. Bu kademelenmeler mukarnasvari süslemelerle birbirinden ayrılmaktadır. Mihrap nişinin en üst kademesinde yuvarlak kemerli kavsara kısmı yer almaktadır. Yuvarlak kemerin üzeri yıldız ve halat motifleriyle bezelidir. Her iki köşelikte bulunan üçer adet selvi ağacı motifi ile mihrap nihayetlenmektedir. (Fot: 73)

Minber

Mihrabın sağında buluna ahşap minberin iki aynalık yüzeyindeki süslemeler göze çarpmaktadır. Doğu aynalık yüzeyi kare formu panolara ayrılmıştır. Söz konusu panoların içerisine eşkenar dörtgenler, bu eşkenar dörtgenlerin içerisine yüzeyi delik ve yıldızlarla hareketlendirilmiş daha küçük boyutlu eşkenar dörtgenler, köşeliklerde üçgenler yerleştirilerek bezenmiştir. Batı aynalık yüzeyi ise sekizgen geçmeler ile hareketlendirilmiştir. Bu sekizgenlerin birleştiği yerde kare alanlar oluşmaktadır. Sekizgenlerin ve oluşan kare alanların etrafına küçük delikler açılarak yüzey hareketlendirilmeye çalışılmıştır. İki sıra halinde uzanan minber korkuluğu kafes işçiliklidir. Korkuluğun altında iki sıra yıldızlardan oluşan süsleme şeridi yer almaktadır. Minberin köşk kısmında sekizgen geçmeler, üç sıra halat motifleri yer almakta olup, bir hilal ile nihayetlenmektedir. Köşk altında Bursa kemerli geçit kısmı bulunmaktadır. Minber girişi Bursa kemerli olup, her iki yanındaki söveler halat

silme ve yıldız motifli bordür ile hareketlendirilmiştir. Kemer kısmın üzerindeki taç kısmında çift sıra düğümlerden oluşan süsleme, onun üzerinde geçmelerden oluşan pano yer almakta olup, iki selvi ağacı, ortadaki büyük formlu üç hilal ile kapının giriş kısmı nihayetlenmektedir. (Fot: 74)

Vaaz Kürsüsü

Harimin güneydoğu köşesine yerleştirilen 90 x 90 ölçülerindeki kürsü seyyar olarak düzenlenmiştir. Kürsünün kuzeye bakan yüzünde dairesel geçmelerden oluşan süslemeler bulunur. (Fot:75) Dıştan yıldız süsleme şeridi bu yüzeyi çevrelemektedir. Korkuluk kısmının kuzeye bakan yüzeyinde vazodan çıkan bitkisel süsleme yer alır. İki yüzeyin birleştiği köşe pahlanmış durumdadır. Batıya bakan yüzde ajur teknikli süsleme göze çarpar. Söz konusu yüzey dört kare panoya ayrılmıştır. Panoların içerisinde vazodan çıkıp gelişen bitkisel süslemeler bulunur. Dört panoyu yıldız motifli bir şerit çevrelemektedir. Korkuluk dışa taşıntılı olup tek sıra boğumludur. Korkuluk yukarıya doğru genişlemekte olup, halat süslemeler, mukarnaslar, yıldız motifi gibi süslemeler görülür. Süpürgelik kısmı dilimli kemer formudur.

KATALOG NO	: 3. 2. 6
YAPININ ADI	: YILDIZ MAHALLESİ CAMİİ
BULUNDUĞU YER	: Ballica Köyü'nün Yıldız Mahallesi'nde yer almaktadır.
İNCELEME TARİHİ	: 27. 12. 2016
FOTOĞRAF	: 76-81
ÇİZİM	: 11-12

Tarihçesi ve Kitabesi:

Yapı 1311 / 1894³⁷ tarihinde yaptırılmıştır. Ancak yapının kuzey cephe ortasında bulunan ve 2007 yılındaki onarımda yapıya eklenen kitabede inşa tarihi olarak 1310/1889³⁸ yazmaktadır. Yapının banisi bilinmemektedir.

Yapının kuzeydoğu köşesinde yer alan betonarme minare yapıya 2003 yılında eklenmiştir. Caminin harim mekânında 2007 yılında, dış cephelerde ise 2009 yılında kapsamlı bir onarım yapılmıştır. Eski fotoğraflarda dış cephesinde düzgün kesme taş malzeme kullanıldığı ve yoğun süslemeli minberi görülmektedir. Ancak bu ahşap minber günümüze ulaşamamıştır.

Yapı günümüzde sağlam durumda olup, ibadete açık durumdadır.

Yapının İncelenmesi

Genel

Cami, Of ilçesine bağlı Ballica Köyü'nün Yıldız Mahallesinde yer almaktadır. Beldenin ilçe merkezine uzaklığı yaklaşık 9 km.'dir. Caminin güneyinde ve batısında hazire alanı bulunmaktadır. Kuzeyinden yol geçmektedir. Kuzeydoğusunda minare ve lojman binası yer almaktadır.

Düz bir arazi üzerinde inşa edilen yapı içten 7. 27 x 9, 95 m., dıştan 8. 73 x 11.64 m. ölçülerinde kuzey güney yönünde kareye yakın dikdörtgen planlıdır. (Çiz: 11-12) Kuzey cephe ortasında bulunan kapıdan harime girilmektedir. Cami, harim ve kuzeydoğu köşede bulunan minareden oluşmaktadır. Caminin beden duvarları tümüyle düzgün kesme taş malzemeden yapılmıştır. Yapı içten düz ahşap tavanlı olup, üst örtü dört yönde kırma çatı ile örtülü, oluklu kiremitle kaplıdır. Çatının saçak kısımları oldukça geniş tutulmuştur.

Cepheler

Yapının tüm cephelerinde düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır.

³⁷ Sümerkan- Okman, a. g. e, C. I, s. 48

³⁸ Yapıya restorasyonda eklenen kitabede tarih ibaresi yanlış düşülmüştür. Mevcut kitabe 1310 / 1889 değil, 1310/1893 olması gerekmektedir.

Doğu cephede tek katlı pencere düzeni vardır. Harimi katını aydınlatmak için dikdörtgen formlu, yuvarlak kemer alınlıklı üç adet pencere açıklığı bulunmaktadır. (Fot. : 76)

Güney cephede iki adet dikdörtgen formlu, yuvarlak kemer alınlıklı pencere açıklığı bulunmaktadır.

Batı cephede üç adet dikdörtgen formlu, yuvarlak kemer alınlıklı pencere açıklığı bulunmaktadır.

Kuzey cephede iki adet dikdörtgen formlu, yuvarlak kemer alınlıklı pencere açıklığı bulunmaktadır. Harim katı cephe ortasında, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemer alınlıklı harim giriş kapısı yer alır. (Fot: 77)

Caminin harim mekânına kuzey cephe ortasındaki restore edilen kapıdan girilmektedir. Dikdörtgen formlu kapıyı silmeler ve geometrik geçmelerden oluşan süsleme bordürü kuşatmaktadır. Dikdörtgen formlu alınlıkta yuvarlak kemer içerisinde yapının inşa kitabesi bulunmaktadır. Köşeliklerinde ise dairesel form içerisine alınmış yıldız motifi yer almaktadır. Dikdörtgen formlu kapıyı en üstten bir yuvarlak kemer kuşatmaktadır. Ahşap kapı iki kanatlı olup, kapı kanatlarının yüzeyinde üç kare pano içerisinde eşkenar dörtgenlere yer verilmiştir. (Fot:78)

Örtü Sistemi

Yapı, içten ahşap tavan, dıştan dört yöne eğimli, oluklu sac ile kaplı çatı ile örtülmüştür. Yapıyı dört yönden yaklaşık 1. 10 m. genişliğinde dışarıya taşkın bir şekilde yapılan saçak kısmı çevrelemektedir.

Minare

Sonradan inşa edilen betonarme minare, yapının kuzeydoğu köşesindedir. Çokgen kaide üzerinde yükselmekte, çokgen gövdeli, tek şerefeli olup, külah ve âlem ile sonlanmaktadır.

İç Mekân

Dış cephede bulunan mimari unsurlar aynı şekilde içeriye yansımaktadır. Kuzey duvar ortasında harim giriş kapısı bulunmaktadır. Harim katı on adet pencere ile aydınlanmaktadır. Yapılan son restorasyonda tüm cepheler lambri ile kaplanmıştır. Harim mekânındaki dört taşıyıcı ve tavan göbeği yapının orijinal kısmını oluşturmaktadır.

Harime kuzey cephe ortasında bulunan kapıdan girilmekte olup, harim 7. 27 x 9. 95 m. ölçülerinde kareye yakın dikdörtgen planlıdır. Harim, kible duvarı ortasında mihrap, mihrabın sağında minber, solunda vaaz kürsüsü ve harimin kuzeyindeki mahfil katından oluşmaktadır. (Fot.79)

Harim içinde giriş kısmı üzerinde bulunan ve dört ahşap sütun üzerine oturan mahfil katı bulunmaktadır. Mahfile ulaşım harimin kuzeybatısında yer alan merdivenlerle sağlanmaktadır.

Harimde mahfil katını taşımakta olan dört adet ahşap sütünün ikisi serbest, diğer ikisi de duvara bitişik olarak inşa edilmiştir. Kare kaideli yuvarlak gövdelidirler. Üst örtüyü taşımakta olan iki ahşap direk harim mekânında yer almakta olup, form olarak benzer özellik göstermektedirler. (Fot: 80)

Caminin ahşap tavanı kare planlıdır. İçleri basit çizgisel desenlerle doldurulmuş iç içe iki daire etrafında, sekizgen bir çerçeve yer almaktadır. Söz konusu sekizgen çerçeve dilimlere ayrılarak, dört tanesi bitkisel diğer dört tanesi geometrik motiflerle bezenmiştir. Bitkisel bezemeli olanlarda papatya, lale, yapraklı dallar, geometrik bezemeli olanlarda ise kıvrımlar, yarım dairesel formlar, çerçeve içerisine alınmış mührü Süleyman motifleri kullanılmıştır. Mührü Süleymanlar tavan göbeğinden kazınmış vaziyettedir. Sekizgen çerçeve dışarıdan birbirinin tekrarı olan kıvrım çizgilerden oluşan bir motif kuşağı çerçeveyi dört yönde dolanmaktadır. Oluşan dört köşedeki boşluklar yine kıvrık çizgilerden oluşturulmuş motiflerle değerlendirilmiştir. (Fot:81)

Balıca Köyü Yıldız Mahallesi Camii'nin el oyması tavan göbeği motifleri süsleme açısından önem arz etmektedir. Yapıda süsleme unsuru yoğun olarak tavan göbeğinde karşımıza çıkmakta olup, yapının diğer bölümlerinde dönemin özelliğini yansıtan süsleme unsuruna rastlanılmamaktadır.

Mihrap, minber ve vaaz kürsüsü yapıya sonradan eklenen mimari elemanlar olup, süsleme olarak geç dönem özellikleri gösterirler.

KATALOG NO : 3. 2. 7

YAPININ ADI : SARAÇLI YUKARI MAHALLE CAMİİ

BULUNDUĞU YER : Saraçlı Köyü'nün Yukarı Mahallesi'nde yer almaktadır.

İNCELEME TARİHİ : 06. 04.2017

FOTOĞRAF : 82-91

ÇİZİM : 13-14

Tarihçesi ve Kitabesi:

Yapının ne zaman yapıldığıyla ilgili en yakın bilgiyi minber giriş kapısı üzerinde yer alan kitabeden öğrenebilmekteyiz. Minberin yapıya sonradan eklendiği ihtimali olabileceği için bize kesin tarih verememektedir. Ancak bu tarihi ibareye yakın dönemde caminin inşa edildiği muhtemeldir.

Minber üzerindeki kitabeden hareketle yapının 1322/1904 tarihine yakın zamanda yaptırılmış olması muhtemeldir. Yapının banisi bilinmemektedir. Yapının ahşap ustası Ali Bala Usta'dır.

Yapının kuzeybatı köşesinde yer alan betonarme minare yapıya 1995 yılında eklenmiştir. Yapının mahfil katının dış kaplaması, kuzeybatı cephede yer alan harim katına çıkışı sağlayan merdivenlerin yenilenmesi, harim mekânında pencere alt hizasında bulunan lambri kaplama ve pencere çerçevelerinin değiştirilmesi gibi onarımlar geçirmiştir. Bu onarımların günümüze yakın tarihte yapıldığı anlaşılmaktadır.

Yapı günümüzde sağlam durumda olup, ibadete açık durumdadır.

Yapı üzerinde iki ayrı yerde olmak üzere toplam iki kitabesi bulunmaktadır. Bunlardan ilki minber giriş bölümünün alınlık kısmında yer almaktadır. İkinci kitabe mihrapta kavsara üzerinde bulunur.

Minber giriş kapısı alınlık bölümünde ahşap malzeme üzerine, kabartma tekniği ile celi ta'lik ve celi sülüs yazı türünün bir arada kullanıldığı, dört satır halinde yazılan kitabe şöyledir:

Metin:

يا ايها الذين امنوا اذكروا الله ذكرا كثيرا

بس اندن منبر عر شده اوقوندى خطبه

1322 جو سلطان ايلدى انى على بالا اوسته

انى خالق كون منكان مستعان

Okunuşu:

Yâ eyyuhe'llezîne âmenû'zkurû'llâhe zikran kesîrâ.³⁹

Anlamı:

Mihrapta kavsara üzerinde bulunan ayet kitabesi şöyledir.

Metin:

كلما دخل عليها زكريا المحراب

Okunuşu:

Küllemâ dehale aleyha Zekerriyya'l-mihrabe

Anlamı:

Zekerriya (A. S.) onun yanına mihraba her girişinde⁴⁰

Yapının İncelenmesi**Genel**

Cami, Of ilçesine bağlı Saraçlı Köyü'nün Yukarı Mahalle'sinde yer almaktadır. Beldenin ilçe merkezine uzaklığı yaklaşık 11 km.'dir. Caminin güneyinde hazire alanı bulunmaktadır. Kuzeyinden yol geçmektedir. Doğusunda lojman binası, kuzeybatısında minaresi yer almaktadır. (Fot. :82)

Hafif meyilli bir arazi üzerinde inşa edilen yapı içten 7. 61 x 8. 74 m., kuzeydeki son cemaat yeriyle birlikte 8. 71 x 12. 82 m. ölçülerinde kuzey güney yönünde dikdörtgen planlıdır. (Çiz:13-14) Kuzeyinde son cemaat revakı bulunmaktadır ve harime giriş buradaki bulunan kapıdan sağlanmaktadır. Cami, harim, son cemaat revakı ve kuzeybatı köşede bulunan minareden oluşmaktadır. Caminin beden duvarları tamamen düzgün kesme taş malzemeden yapılmıştır. Yapı içten kubbe olup, üst örtü dört yönde kırma çatı ile örtülü, oluklu sac kaplıdır. Çatının saçak kısımları oldukça geniş tutulmuştur.

³⁹ Ahzâb Suresi, 33/41.

⁴⁰ Al-i İmran Suresi, 3/37.

Cepheler

Yapının cephelerinde düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır. Mahfil katının kuzey cephesinde plastik cephe kaplaması görülmektedir.

Doğu cephede iki katlı pencere düzeni vardır. Harimi ve mahfil katını aydınlatmak için aynı hizada altta iki, üstte iki olmak üzere toplam dört pencere vardır. Alt kat pencereleri daha geniş formlu olup, dikdörtgen çökertme içerisine alınmış, demir korkuluklu pencere şeklindedirler. Mahfil kat pencereleri dikdörtgen formlu olup, çökertme içerisine alınmış, demir korkuluğa korkuluğa sahiptirler.

Güney cephede aynı hizada olan altta iki, üstte iki adet olmak üzere toplam dört pencere açıklığı bulunmaktadır. Alt kat pencereleri daha büyük formlu olup, dikdörtgen çökertme içerisine alınmış, demir korkuluğa sahiptirler. Mahfil kat pencereleri dikdörtgen formlu olup çökertme içerisine alınmış, demir korkuluğa korkuluğa sahiptirler. (Fot. :83)

Batı cephede aynı hizada olan alt katta iki, mahfil katında iki adet olmak üzere toplam dört pencere açıklığı bulunmaktadır. Alt kattaki pencere açıklığı daha geniş tutulmuş olup, dikdörtgen çökertme içerisine alınmış, demir korkulukludur. Mahfil kat pencereleri dikdörtgen formlu olup, çökertme içerisine alınmış, demir korkuluğa korkuluğa sahiptirler. Mahfil katına çıkış kuzeybatıda bulunan merdiven ile sağlanmaktadır. Mahfil katına giriş dikdörtgen formlu kapı ile sağlanmaktadır.

Kuzey cephede son cemaat yeri bulunmaktadır. Son cemaat yeri on ahşap sütunla çevrelenmektedir. Bu ahşap sütunların araları boğumlardan oluşan ahşap korkuluklarla kapatılmıştır. Revak kısmında üç yönde “U” şeklinde dolanan seki yer almaktadır. Kuzey cephede alt katta iki, üst katta üç adet olmak üzere dikdörtgen çerçeveli toplam beş pencere açıklığı bulunmaktadır. Alt kattaki pencere açıklığı dikdörtgen çökertme içerisine alınmış olup, demir korkulukludur. Mahfil kat pencereleri dikdörtgen formlu olup, demir korkuluğa korkuluğa sahiptirler. (Fot: 84)

Caminin harim kısmına kuzey cephe ortasında bulunan kapı ile geçilir. Çökertme içerisine alınmış, yuvarlak kemerlidir. Ahşap kapı çift kanatlı, çift tablalı olup, simetrik süsleme özelliği gösterir. Ahşap kanatlar iki kare panoya ayrılmıştır. Kare panonun içerisinde yuvarlak kemerli süsleme yer alır. Yuvarlak kemerin içerisinde kıvrımlar, yapraklar ve yelpaze şeklinde motiflerden oluşan süslemeler vardır. Üst köşeliklerde ise yaprak süslemeler

bulunmaktadır. Diğer panolarda da aynı süsleme tekrar edilmiştir. (Fot. :85) Kapının ahşap işçiliği dışında kapı kollarında ve menteşelerde metal işçilik kullanılmıştır.

Örtü Sistemi

Yapı, içten kubbe, dıştan dört yöne eğimli, oluklu sac ile kaplı çatı ile örtülmüştür. Yapıyı dört yönden yaklaşık 1. 50 m. genişliğinde dışarıya taşkın bir şekilde yapılan saçak kısmı çevrelemektedir.

Minare

Sonradan inşa edilen betonarme minare, yapının kuzeydoğusunda yer alır. Doğuya bakan dikdörtgen formlu kapı ile minareye girilmektedir. Çokgen kaide üzerinde yükselmekte, çokgen gövdeli, tek şerefeli olup, külah ve âlem ile sonlanmaktadır.

İç Mekân

Dış cephede bulunan mimari unsurlar aynı şekilde içeriye yansımaktadır. Harim katında sekiz, mahfil katında dokuz olmak üzere, toplamda on yedi pencere ile iç mekânda aydınlanma sağlanmaktadır. Mahfil kat pencereleri mazgal formludur.

Harime kuzey cephe ortasında ve kuzeydoğuda bulunan kapıdan girilmekte olup, harim 7. 61 x 8. 74 m. ölçülerinde kuzey güney yönünde dikdörtgen planlıdır. (Fot.86). Harim, kible duvarı ortasında mihrap, mihrabın sağında minber, solunda vaaz kürsüsü ve harimin kuzeyindeki mahfil katından oluşmaktadır.

Harimde giriş kısmı üzerinde ikisi duvara bitişik, ikisi serbest toplam dört ahşap sütun üzerine oturan mahfil katı bulunmaktadır. Mahfil katına kuzeybatı köşede yer alan ahşap merdivenle ulaşılmaktadır. Mahfil katının korkulukları üç kademedan oluşmaktadır. Ortada olanı büyük formlu, üstte ve altta olanı ise küçük formlu zigzaglardan oluşur. Kademelenmeler düz bir şerit ile birbirinden ayrılmaktadır. (Fot: 87) Harimde mahfil katını taşımakta olan dört adet ahşap sütunlar benzer olarak yapılmıştır.

Harim mekânı içten basık kubbe ile örtülmüştür. Kubbe merkezinde ahşap sekiz kollu yıldız yer almakta olup, kubbe için beyaz badana ile boyanmış durumdadır.

Saraçlı Köyü Yıkırı Mahalle Camii'nde süslemeler mahfil, minber ve kürsüde kullanılmıştır. Kabartma, oyma ve ajur tekniğiyle zengin bir süsleme çeşitliliğine sahiptir.

Minber form ve süsleme bakımından Gürpınar Beldesi Hacı Bayram Mahallesi Camii ile ahşap kürsü ise Cumapazarı Beldesi Serindere Mahallesi Camii ile benzerlik gösterir.

Çökertme içerisinde alınan pencere sistemiyle Serindere Mahallesi Camii ve Sugeldi Köyü Aşağı Mahalle Camii ile benzerlik göstermektedir.

Mihrap

Caminin düzgün kesme taş malzemeden yapılmış olan mihrabı dikdörtgen formlu olup, kademelenme yaparak yukarıya doğru uzanmaktadır. Mihrap sade işçiliktir. Mihrap nişi, paralel şekilde uzanan dört kademeye ayrılmıştır. Nişin en üst kademesinde yuvarlak kemerli kavsara kısmı bulunur. Burada kıvrım dal ve yapraklardan oluşan, üzeri beyaz boyalı, kitabelik kısmı bulunmaktadır. Tepelik kısmı silmeler ile sınırlandırılmıştır. (Fot:88)

Minber

Ahşaptan yapılmış olan minberin her iki aynalık kısmında zengin süsleme unsuru göze çarpmaktadır. Doğu aynalık kısmının merkezinde etrafı kıvrımlarla çevrilmiş bir madalyon bulunmaktadır. Söz konusu madalyonun içerisine dairesel formlu merkezinde stilize edilmiş çiçek bulunan süsleme yer almaktadır. Aynalığın yüzeyi kıvrımlardan oluşan süslemelerle hareketlendirilmiştir. Batı aynalık kısmında da benzer özellikte süslemeler görülür. Tek sıra süslemeden oluşan minber korkuluğunda kıvrık dallar ve yapraklardan oluşan süsleme görülür. Korkuluk ile kapı sövesinin birleştiği yerde madalyon içerisine alınmış mührü Süleyman yer alır. Korkuluğun altında saç örgüden oluşan süsleme şeridi yer alır. Minber köşkünün üç yöndeki yüzeyinde geçme motifleri ve S kıvrımlarından oluşan süslemeler yer almaktadır. Köşk altı panolara ayrılmış durumda olup, söz konusu panoların içerisinde S, C kıvrımlarından oluşan motifler, yuvarlak kemerli motif ve bitkisel süslemelerle tezyin edilmiştir. (Fot:89)Minberin doğu ve batı yönünde süpürgelik kısmı harim giriş kapısı ile benzer özellikte süsleme ile tezyin edilmiştir.

Dikdörtgen formlu minber girişinin söveleri saç örgü motifiyle hareketlendirilmiştir. Giriş kısmının hemen üstünde kare pano halinde kitabelik kısmı yer almaktadır. Kitabeliğin üzerinde oldukça süslü taç kısmı bulunmaktadır. Burada uzayıp giden kıvrımlar içerisinde yine kıvrımlardan oluşan dairesel form yer almakta olup, ortadaki büyük formlu üç hilal ile nihayetlenmektedir. (Fot: 90)

Kabartma, oyma ve ajur tekniğiyle yapılan süslemeler Barok sanat etkisi göstermesi açısından önem arz etmektedir.

Vaaz Kürsüsü

Caminin güneydoğu köşesine yerleştirilen ahşap kürsü form olarak yarım daire şeklinde olup, yukarıya doğru genişlemektedir. Kaide kısmı yarım daire şeklinde başlayan kürsünün oturma kısmı da yarım daire şeklindedir. Güneyindeki merdivenle kürsüye ulaşılır. Çift sıra boğumlardan oluşan korkuluk kısmına sahiptir. Sade bir görünüme sahiptir. (Fot: 91)

KATALOG NO : 3. 2. 8

YAPININ ADI : YAZLIK KÖYÜ MERKEZ CAMİİ

BULUNDUĞU YER : Yazlık Köyü'nün Merkez Mahallesi'nde yer almaktadır.

İNCELEME TARİHİ : 02.03.2017

FOTOĞRAF : 92-101

ÇİZİM : 15-16

Tarihçesi ve Kitabesi:

Yapının eski yerinde ahşap cami varken, 1951 yılında yıkılıp, aynı yıl bu cami yapılmış ve eski camiye ait tüm ahşap mimari elemanlar yeni camide kullanılmıştır.⁴¹ Eski cami, mahfildeki ahşap kitabesine göre 1234 / 1819 tarihinde yaptırılmıştır. Yapının banisi bilinmemektedir. Ahşap ustası Cevahir Çınaroğlu Muhammet'tir.

Güneydoğuda bulunan betonarme minare yapıya 1973 yılında eklenmiştir. Cephelerde bulunan boya tabakası yakın dönemde yapılmıştır.

Yapı günümüzde sağlam durumda olup, ibadete açık durumdadır.

Yapının müezzin köşkünde ahşap bir kitabesi bulunmaktadır. Kabartma tekniğiyle, tek satır halinde, celi ta'lik yazı türünde yazılmıştır. Kitabenin metni şöyledir:

Metin:

بیراقدار اوغلی محمد قرنداشی جواهر چنار اوغلی محمد سنه 1234

Okunuşu:

Bayraktaroğlu Muhammed karındaşı Cevahir Çınaroğlu Muhammed sene 1234

Anlamı:

Kitabeden mahfil ahşap ustasının Cevahir Çınaroğlu Muhammet olduğu ve 1234 yılında yapıldığı anlaşılmaktadır.

Yapının İncelenmesi

Genel

Cami, Of ilçesine bağlı Yazlık Köyü'nün Merkez Mahallesi'nde yer almaktadır. Beldenin ilçe merkezine uzaklığı yaklaşık 8 km.'dir. Of – Sürmene karayolundan 3. km.sinde ayrılan bir yol ile Yazlık Köyü'ne ulaşılmaktadır. Caminin güneyinde hazire alanı, batısında

⁴¹ Sümerkan- Okman, a. g. e, C. I, s. 61

hazire alanı ve şadırvan bulunmaktadır. Kuzeyinde betonarme bina, doğusunda Kur'an kursu binası, güneydoğusunda minare yer almaktadır. (Fot. : 92)

Düz bir arazi üzerinde inşa edilen yapı içten 10. 21 x 12. 96 m., dıştan 11. 51 x 14. 26 m. ölçülerinde kuzey güney yönünde dikdörtgen planlıdır. (Çiz:15-16) Kuzeyinde son cemaat revakı bulunmayan yapının ve harime giriş buradaki bulunan kapıdan sağlanmaktadır. Cami, harim ve güneydoğu köşede bulunan minareden oluşmaktadır. Caminin beden duvarları tümüyle kesme taş malzemeden yapılmıştır. Yapı içten kubbe, dıştan dört yönde kırma çatı ile örtülü olup, sac ile kaplıdır. Çatının saçak kısımları oldukça geniş tutulmuştur.

Cepheler

Yapının tüm cephelerinde düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır.

Doğu cephede iki katlı pencere düzeni vardır. Harimi ve mahfil katını aydınlatmak için aynı hizada olan altta iki, üstte üç olmak üzere dikdörtgen çerçeveli basık kemerli altı pencere açıklığı vardır. Alt kat pencereleri daha geniş formludur. Kuzeydoğu istikamette dikdörtgen formlu, etrafı iki yönden silmelerle sınırlandırılmış, yuvarlak kemerli, kilit taşında tarih ibaresi ve simetri oluşturacak şekilde ay yıldız motifi bulunan çift kanatlı bir kapı ile harim mekanına giriş sağlanmaktadır. Kapının yüzeyi sade tutulmuştur. (Fot. :93)

Güney cephede aynı hizada olan altta iki, üstte iki olmak üzere dikdörtgen çerçeveli basık kemerli dört pencere açıklığı bulunmaktadır. Alt kat pencereleri daha büyük formludur. (Fot. :94)

Batı cephede aynı hizada alt katta üç, üst katta üç adet olmak üzere dikdörtgen çerçeveli basık kemerli toplam altı pencere açıklığı bulunmaktadır. Alt kat pencere açıklıkları daha geniş tutulmuştur.

Kuzey cephede son cemaat yeri yoktur. Bu cephede aynı hizada alt katta iki, üst katta üç adet olmak üzere dikdörtgen çerçeveli basık kemerli toplam beş pencere açıklığı bulunmaktadır. Alt kat pencere açıklıkları daha geniş tutulmuştur. Zeminde yapıyı rutubetten korumak için yuvarlak formlu iki adet hava kanalı açıklığı bulunmaktadır.

Caminin harim kısmına kuzey cephe ortasında bulunan kapı ile geçilir. Dikdörtgen formlu, etrafı silmelerle sınırlandırılmış, yuvarlak kemerlidir. Ahşap kapı çift kanatlı olup, sonradan yapılan bir çerçeve içerisine alınmıştır. Simetrik süsleme özelliği gösteren kapıyı silme ve geçme motifli iki bordur çevrelemektedir. Kapının yüzeyi vazodan çıkıp gelişen lale

motifleri, kıvrım dallar, yapraklar, üzüm salkımları, ters düz çiçekler, örgü motifleri, yarım ve çeyrek rozet motifleri ile bezenmiştir. Kapının ahşap süslemeleri yanında metal kapı tokmakları ve menteşeleri de oldukça zariftir. (Fot. 95:)

Örtü Sistemi

Yapı, içten kubbe, dıştan dört yöne eğimli, oluklu sac ile kaplı çatı ile örtülmüştür. Yapıyı dört yönden yaklaşık 1. 50 m. genişliğinde dışarıya taşkın bir şekilde yapılan saçak kısmı çevrelemektedir.

Minare

Sonradan inşa edilen betonarme minare, yapının güneydoğusunda yer alır. Kuzeye bakan dikdörtgen formlu kapı ile minareye girilmektedir. Çokgen kaide üzerinde yükselmekte, çokgen gövdeli, tek şerefeli olup, külah ve âlem ile sonlanmaktadır.

İç Mekân

Dış cephede bulunan mimari unsurlar aynı şekilde içeriye yansımaktadır. Kuzey ve doğu duvarda harim giriş kapısı bulunmaktadır. Harim katında dokuz, mahfil katında onbir olmak üzere, toplamda yirmi adet pencere ile iç mekânda aydınlanma sağlanmaktadır.

Harime kuzey cephe ortasında ve kuzeydoğuda bulunan kapıdan girilmekte olup, harim 10. 21 x 12. 96 m. ölçülerinde kuzey güney yönünde dikdörtgen planlıdır. (Fot.96). Harim, kible duvarı ortasında mihrap, mihrabın sağında minber, solunda vaaz kürsüsü ve harimin kuzeyindeki mahfil katından oluşmaktadır. Harim ve mahfil duvarlarının yüzeyi çini kaplamadır.

Harimde giriş kısmı üzerinde dört serbest ahşap sütun üzerine oturan mahfil katı bulunmaktadır. Mahfil katına kuzeydoğu köşede yer alan ahşap merdivenle ulaşılmaktadır. Asıl mahfil kısmı ortada harim içine doğru 1, 10 m'lik bir çıkıntı yaparak mahfil köşkünü oluşturur. Asıl mahfilin ortasında bulunan bu köşk kısmı yukarıya doğru kademeli olarak yükselmektedir. Mahfil katının korkulukları üç kademeden oluşmaktadır. Ortada olanı boğumlardan, üstte ve altta olanı ise küçük ahşap parçalarının ortada sekizgenler oluşturacak biçimde yerleştirilmesi ile yapılmıştır ve yağlı boya tabakası ile boyanmış vaziyettedir. (Fot:) Harimde mahfil katını taşımakta olan dört adet ahşap sütun, birbirinin benzeri olarak yapılmıştır. (Fot: 97)

Mahfilin ortasında harim mekânına doğru çıkıntı yapan, yukarıya doğru kademeli olarak genişleyerek yükselen müezzin köşkünün ön kısmı üç bölüme ayrılarak yüzeyi yoğun şekilde bitkisel ve geometrik motiflerle bezenmiştir. Mahfil köşkünün yüzeyinde şeritler halinde paralel olarak uzanan süslemeler bulunmaktadır. Bu süsleme şeritleri alttan yukarıya doğru, kanca ve rozet formlu sarkıtlar, sarkıtların üzerinde kıvrım dallara bitişik laleler, yaprak motifleri, ikinci kuşakta dairesel geçme ve yaprak motifleri, üçüncü kuşakta ise halat formlu madalyon içerisine alınmış rozet motifi, ters düz olarak sıralanan yarım daire formlu rozetler ile tezyin edilmiştir. Bu süsleme şeritlerini halat süslemeler birbirinden ayırmaktadır. (Fot:98)

Harim mekânı içten basık kubbe ile örtülmüştür. Kubbe, merkezde dilimli dairesel form, altı kollu yıldız, ayeti kerime kuşağı, palmetler, rumiler, lotus, kıvrım dallardan oluşan kalemişi süslemeler ile tezyin edilmiştir.

Mahfil katındaki aynı formlu üç serbest ahşap sütun üst örtüyü taşımaktadır.

Yazlık Köyü Merkez Camii'nde süslemeler mahfil, minber ve kürsüde kullanılmıştır. Kabartma, oyma ve ajur tekniğiyle zengin bir süsleme çeşitliliğine sahiptir.

Mihrap

Caminin düzgün çini malzemeden yapılan mihrabı dikdörtgen formlu olup, kademelenme yaparak yukarıya doğru yükselmektedir. Mihrap nişinin etrafında bitkisel süslemelerden ve ayeti kerimeden oluşan süsleme bordürü bulunur. Mihrap nişi paralel şekilde uzanan altı kademeye ayrılmıştır. Mihrap nişinin en üst kademesinde kavsara kısmı yer almaktadır. Yuvarlak kemerin üzeri yıldız ve halat motifleriyle bezelidir. Tepelik kısmında palmet, rumi ve kıvrım dal motifleri ile mihrap nihayetlenmektedir.

Minber

Mihrabın sağında buluna ahşap minberin iki aynalık yüzeyindeki zengin süsleme göze çarpmaktadır. Doğu aynalık yüzeyi kare formlu panolara ayrılmıştır. Söz konusu panoların içerisi çapraz şekilde bölünerek üçgen alanlar oluşturulmuş olup, bu üçgenler bitkisel süslemelerle bezenmiştir. (Fot: 99) Batı aynalık yüzeyi ise kare panolara bölünmüştür. Söz konusu kare panoların birleştiği yerde yivli küçük daireler oluşturulmuştur. Kare panoların içerisine rozet ve yaprak motiflerine yer verilmiştir. Tek sıra boğumlardan oluşan minber korkuluğu ile giriş açıklığının birleştiği yerde, üstünde lale motifi bulunan, dairesel form

içerisine yerleştirilmiş beş kollu yıldız ile üzerinde kanca motifleri bulunan, kıvrımından oluşan süslemeler yer almaktadır. Korkuluğun altında iki sıra yıldızlardan ve saç örgüsünden oluşan süsleme şeridi yer almaktadır.

Minberin köşk kısmında kare panolar yer almakta, bu panoların içerisine bitkisel süslemeler yerleştirilmiştir. Halat, boğum motifleri ve kıvrımlardan oluşan süslemeler köşk kısmında bulunmakta olup, ay yıldız âlem ile nihayetlenmektedir. Köşk kısmının altında yine kare panolara ayrılmış, oyma, kabartma ve ajur teknikli bitkisel ve kıvrımlardan oluşan süslemeler yer almaktadır. Süpürgelik kısmı Bursa kemeri şeklinde küçük kemerlerle değerlendirilmiştir. Minber girişi, üç yönden örgü motifli bordür ile hareketlendirilmiştir. Alınlık kısmında bitkisel süslemeler yer almaktadır. Taç kısmı kıvrık dallarla kafes biçimlemenin yer aldığı ajurlu süslemeye sahiptir. (Fot: 100)

Vaaz Kürsüsü

Caminin doğu köşesine yerleştirilen 0.50 x 1. 25 m. ölçülerinde ahşap kürsü seyyar olarak düzenlenmiştir. Vaaz kürsünün görünen iki ana yüzünde, kabartma şeklinde işlenmiş, bitkisel ve geometrik süslemeler mevcuttur. Kuzeye bakan yüzeyde alttan boğumlardan oluşan bir süpürgelik kısmı mevcuttur. Süpürgelik kısmının üzerinde ajur teknikli kıvrımlardan oluşan dikdörtgen bir pano, onun her iki yanında bitkisel süslemeler yer alır. Üst hizada kıvrım dallara bitişik yapraklar, üzüm salkımı, stilize edilmiş çiçek motifleri bulunur. Halat, testere dişi motifleri ve boğumlardan oluşan süslemeler bir üst hizada yer almaktadır. Söz konusu kısmın üzerinde üç panoya bölünerek işlenmiştir. Ortada kare pano içerisine alınmış, dairesel form içerisinde altı kollu geometrik motif yer alır. Köşelikler ise küçük üçgenlerle değerlendirilmiştir. Kare panonun iki yanında birbirinin tekrarı olan bitkisel süslemeye yer verilmiştir. Korkuluk, küçük ahşap parçalarının ortada sekizgenler oluşturacak biçimde yerleştirilmesi ile yapılmıştır. Batıya bakan yüzey, kuzeye bakan yüzey gibi panolara ayrılarak içerisinde bitkisel ve geometrik motiflerle tezyin edilmiştir. Batı yüzeydeki fark ise ajurlu kısmın burada olmamasıdır. (Fot: 101)

KATALOG NO : 3. 2. 9

YAPININ ADI : FATİH MAHALLESİ KABAN MESCİDİ

BULUNDUĞU YER : Bölümlü Beldesi'nin Fatih Mahallesi'nde yer almaktadır.

İNCELEME TARİHİ : 28. 02.2017

FOTOĞRAF : 102-110

ÇİZİM : 17

Tarihçesi ve Kitabesi:

Cami kitabe yönünden oldukça fakirdir. Yapı 1284 / 1868⁴² yılına tarihlendirilen yapının banisi ve mimari bilinmemektedir.

Caminin tarihiyle ilgili başka bir bilgiye doğu cephenin kuzey ekseninden bayanlar bölümüne girişi sağlayan kapının üst bölümü üzerinde kök boya ile yazılmış ‘‘24 safer 1316’’(M. 1898) tarihine rastlamaktayız. Bu tarih ibaresi, bize yapının kalem işi süslemelerinin yapıldığı tarihi vermektedir. Ancak bu tarih ibaresi de günümüze ulaşamamıştır. 2012 yılında yapının dışında yapılan vernik boyasından dolayı silinmiştir. (Fot:102)

Caminin harim mekânında yer alan kalem işi süslemeleri Rum ustalar yapmıştır. Yapı kalem işi süslemelerin yapımından daha önce inşa edilmiş olup, kalem işi süslemeler yapıya sonradan eklenmiştir.

Cami 2009 yılında onarım görmüştür. Kuzeydoğu köşede ahşap minaresi yer almaktaydı. Yaklaşık 5 m. uzunluğundaydı. Caminin zeminini yağmur sularından korumak amacıyla yükseltmek istenirken, bu ahşap minare onarım sırasında kuzeyde yer alan odaların üzerine yıkılmıştır. (Fot: 103)

Caminin kuzeyinde 2009 yılına kadar iki oda mevcut iken bu tarihte kuzey duvarının yıkılması sonucu bu duvar onarım geçirmiş, taş duvar yıkılıp yerine tuğladan duvar örülmüştür. Bu iki oda birbirinden duvar ile ayrılmış vaziyetteydi. Doğuda yer alan oda onarımdan önce erkeklerin sohbet etmesi için, batıdaki oda ise kadınlara ayrılmış olup kadınların namaz kılmaları için kullanılıyordu. Onarımla birlikte bu iki odayı birbirinden ayıran ahşap duvar kaldırılarak, burası kadınların namaz kılacağı yer haline getirilmiştir. Yapının içinde kuzeydoğu köşede bulunan ocak ve çeşme kaldırılarak, çeşme kuzeydoğu dış cepheye çıkartılmıştır. Şadırvan olarak kullanılmaktadır.⁴³

Yapı günümüzde sağlam durumda olup, ibadete açıktır.

⁴² Necati DEMİR, a. g. m., s. 6

Necati DEMİR'in bu makalesinde yapının 1284 / 1868 yılında inşa edildiğini belirtmektedir. Ancak bu tarih ibaresine yapmış olduğumuz araştırma çalışmasında ulaşamadık. Büyük ihtimalle bu tarih ibaresi yapı üzerinden silinmiş durumdadır.

⁴³ Mehmet Emin AKSAKAL, (1926 doğumlu). Kendisinin ve büyüklerinin verdiği bilgilere göre anlatılmıştır.

Yapının İncelenmesi

Genel

Cami, Of ilçesine bağlı Bölümlü Beldesi'nin Fatih Mahallesi'nde yer almaktadır. Beldenin ilçe merkezine uzaklığı yaklaşık 18 km.'dir. Güneybatısında hazire bulunmakta olup, batısından yol geçmektedir.

Hafif meyilli bir arazi üzerinde inşa edilen yapı, dıştan doğudaki sundurma ile kuzeyde bulunan bayanlar bölümüyle beraber 6. 18 x 7. 40 m., içten içe 4. 23 x 3. 88 m. ölçülerinde kareye yakın dikdörtgen planlıdır. (Çiz: 17) Harime giriş burada bulunan kapıdan sağlanmaktadır. Cami, harim ve doğuda bulunan sundurmada oluşmaktadır. Tek katlı olarak inşa edilen caminin beden duvarları tamamıyla ahşap yığma olarak yapılmıştır. Yapı içten düz ahşap tavanlı olup, üst örtü dört yönde kırma çatı ile örtülü, oluklu kiremitle kaplıdır. Çatının saçak kısımları oldukça geniş tutulmuştur. (Fot:104)

Cepheler

Yapının cephe duvarları ahşap malzemeden yapılmıştır. Mahfil katını oluşturan ahşap perdeler, komar ağacından yapılan kavilalarla sağlamlaştırılmıştır. Ahşap perdeler köşelerde kurtboğazı geçmelerle bağlanmıştır. Perde boyları bir uçtan diğer uca yetişmediğinden aralara, iki kanallı çalma boğaz geçme ile perdeleri birbirine bağlayan ahşap dikmeler yerleştirilmiştir.

Doğu cephede sundurma yer almaktadır. Söz konusu sundurmanın doğusunda iki adet ahşap sütun yer almakta olup, yapının çatısını taşıma işlevini görmektedirler. Doğu cephede dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli harim giriş kapısı görülür. Yine bu cephede harim giriş kapısının güneyinde, dikdörtgen formlu, ahşap korkuluklu bir pencere vardır. Doğu cephedeki sundurmanın kuzeyinde, yapının kuzey yönündeki kadınlar bölümüne girişi sağlayan, dikdörtgen formlu bir kapı bulunur. Kuzey yönde bulunan kadınlar bölümünün doğu cephesinde ise dikdörtgen formlu, çift ahşap kanatlı bir pencere ve söz konusu pencerenin hemen alt kısmında şadırvan yer almaktadır. (Fot: 105)

Güney cephede, cephe ekseninin her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiş, dikdörtgen formlu, ahşap korkuluklu birer pencere bulunur. (Fot: 106)

Batı cephede ise güney cephede olduğu gibi, eksenin her iki yanına yerleştirilmiş, dikdörtgen formlu, ahşap korkuluklu birer pencere yer aldığı görülmektedir.

Orijinalde taş olan kuzey duvarının yıkılması sonucu bu duvar onarım geçirmiş, taş duvar yıkılıp yerine tuğla duvar inşa edilmiş ve yüzeyi sıva ile kaplanmıştır. Yapının kuzey cephesi oldukça sağır olup, kuzey batı köşesinde, kuzey yönde bulunan kadınlar bölümüne girişi sağlayan dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli bir kapı yer almaktadır. (Fot:107)

Yapının harim kısmına doğu cephede bulunan dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli kapı ile girilmektedir. Kestane ağacından, iki kanatlı olarak yapılan kapının yüzeyi süsleme açısından sade durumdadır. Metal kapı tokmakları ve menteşeleri oldukça zariftir.

Örtü Sistemi

Yapı, içten ahşap tavan, dıştan dört yöne eğimli, oluklu kiremitle kaplı kırma çatı ile örtülmüştür. Yapıyı dört yönden yaklaşık 1 m. genişliğinde dışarıya taşkın bir şekilde yapılan saçak kısmı çevrelemektedir. Sundurma kısmında yer alan iki ahşap sütun çatıya destek veren mimari elemanlardır.

Minare

Eski fotoğraflarına baktığımızda yapının kuzeydoğusunda ahşap minare yer almaktadır. Silindir kaideli, silindirik gövdeli ve tek şerefelidir. Gövde kısmı bir silme kuşağı ile sınırlandırılmıştır. Silindirik gövdenin hemen üzerinde şerefe yer almaktadır. Şerefe altında silme kuşakları bulunmaktadır. Şerefe demir korkuluğa sahiptir. Minare petek, külah ve âlem ile sonlanmaktadır. Minarenin kaidesi beton, gövdesi ise ahşap malzemeden inşa edilmiştir. Minare bu özellikleriyle Mithat Paşa Camii'nin minaresiyle benzer özellikler arz etmektedir.

İç Mekân

Harime doğu cephede bulunan kapıdan girilmekte olup, harim 4. 23 x 3. 88 m. ölçülerinde kareye yakın dikdörtgen planlıdır. Harim, kible duvarı ortasındaki mihrap ve harimin kuzeyindeki kadınlar bölümünden oluşmaktadır.

Yapı, mescit olduğundan minber ve vaaz kürsüsü mimari elemanlarına sahip değildir.

Dış cephelerde bulunan mimari unsurlar aynı şekilde içeriye yansımaktadır. Doğru duvar ekseninin kuzeyinde, harim giriş kapısı yer alır. Caminin, harim kısmı ile kuzey yönünde bulunan kadınlar bölümü, altı pencere ile aydınlatılmaktadır. Yapının harim kısmının kuzey duvarında, dikdörtgen formlu, ahşap korkuluklu pencere olup, bu açıklık, harimden, kuzey yönde bulunan kadınlar bölümüne açılmaktadır.

Kible duvarında ahşap malzemeden yapılmış mihrap yer almaktadır. Mihrabın her iki yanında, harim içine doğru 30 cm çıkıntı yapan birer dolapçık vardır. Bu dolapçıkların üzerinde, ortadan ahşap bir sütunla ayrılmış ikiz kemerli açıklıklar yer alır. Mihrap kaidesinin hemen üzeri, kademeli olarak çöktürülerek dikdörtgen formlu bir pano oluşturulmuştur.

Harimin doğu, güney, batı ve kuzey duvarları, vazodan çıkan çiçek motifleri ile tezyin edilmiştir. Harim duvarları ile tavanın birleştiği noktada, buhurdan resimlerinden oluşan süsleme şeridi yer almaktadır. (Fot:108) Güney duvarda, mihrabın her iki yanında boyalar vasıtasıyla dikdörtgen panolar oluşturulmuş ve oluşturulan bu panoların içerisine Arapça harflerle Allah, Muhammed, La ilahe illallah ve Muhammedun Resulullah yazılmıştır.⁴⁴

Ahşap tavan çitılar kullanılarak kaset tavan benzeri bir tavan oluşturulmuştur. Söz konusu çitılarla tavanın kenarlarında kare, içinde ise eşkenar dörtgen formlu panolarla ayrılmış ve bu kare panoların her birinin içerisine, kök boya vasıtasıyla çiçek motifi işlenmiştir. (Fot: 109)

⁴⁴ Sarı, a. g. e., s. 138

Kuzey yönde bulunan kadınlar bölümünün tavanı, tam ortadan Bursa kemerine benzer bir kemerle ikiye ayrılmıştır. Kemerle ayrılan bu bölümlerin tavanları, düz tavan şeklinde olup, tam orta kısımları, hafif çöktürülerek birer sekizgen oluşturulmuştur. Söz konusu bölüm sonradan yapılan onarımla tamamen lambri olarak kaplanmış vaziyettedir.

Yapının cephelerinde, giriş kapılarında ve kuzeyde bulunan kadınlar bölümünün iç kısmında herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır. Süsleme unsurları sadece harim kısmında kalem işi süsleme olarak karşımıza çıkmaktadır. (Fot:110)

Mihrap

Yapının mihrabı tamamen ahşap malzemeden yapılmıştır. Yukarıya doğru dört kademe halinde daralan mihrap güney duvardan harim içine doğru taşıntı yapmaktadır. Kademelenmeleri halat silme motifiyle sağlamaktadır. Mihrap nişin kavsara kısmı yuvarlak kemerle son bulmaktadır.

Mescitte yer alan mihrabın tamamen ahşap malzemeden yapılmış olması ve bölgedeki camilerde sınırlı sayıda bulunmasından dolayı önem arz etmektedir.

KATALOG NO : 3. 2. 10

YAPININ ADI : MOLLA ÖMER MESCİDİ

BULUNDUĞU YER : Uğurlu Beldesi'nin Aşağı Gündoğdu Mahallesi'nde yer almaktadır.

İNCELEME TARİHİ : 13. 12. 2016

FOTOĞRAF : 111-119

ÇİZİM : 18

Tarihçesi ve Kitabesi:

Yapının mihrap üzerinde yer alan kitabede H. 359 tarihi geçmektedir. Bu kitabeden hareketle yapının inşa tarihi M. 1940'tür. Yapının banisi Molla Ömer'dir.

Kuzeydoğu köşede yer alan ahşap minare, yapı inşa edildikten sonra yapıya eklenmiştir. Yapıda onarım yapıldığıyla ilgili elimizde bilgi yoktur.

Yapı günümüzde kısmen sağlam durumda olup, restorasyona muhtaç durumdadır.

Yapı üzerinde üç ayrı yerde olmak üzere toplam üç kitabesi bulunmaktadır. Bunlardan birinci kitabe minare giriş kapısı üzerinde yer almaktadır. İkinci kitabe harimin kuzeyinde bulunan oda içerisinde kuzey duvar ortasında bulunan ocak nişinin üst orta hizasında yer almaktadır. Üçüncü kitabe yeri ise mihraptır. Mihrabın sağında ve solunda ikişerden toplam dört kitabe bulunmaktadır.

Mihrap üzerindeki kitabeler şöyledir:

Metin:

1- صاحب الخيرات

2- ملا همر زاده

3- الحاجى محمد افند

4- سنه 359

Okunuşu:

1- Sâhibu'l-hayrât

2- Mollâ Ömerzâde

3- el-Hâcî Muhammed Efendi

4- Sene 359

Anlamı:

Kitabeden bâninin Mollâ Ömerzâde el-Hâcî Muhammed Efendi olduğu ve yapının 1940 yılında inşa edilmiştir.

Minare giriş kapısı üstünde ahşap malzeme üzerine, kabartma tekniği ile enine dikdörtgen pano halinde, tek satır olarak yazılan kitabe şöyledir:

Metin :

22.8.954

Anlamı:

Minare üzerinde bulunan kitabeden, minarenin 22.08.1954 tarihinde yapıya eklendiğini öğrenmekteyiz.

Ocak nişinin üzerinde bulunan kitabe:

Metin :

7.1.953

Anlamı:

Ocak, nişin üzerindeki kitabeden hareketle 07.01.1953 yılında yapılmıştır.

Yapının İncelenmesi**Genel**

Cami, Of ilçesine bağlı Uğurlu Beldesi'nin Aşağı Gündoğdu Mahalle'sinde yer almaktadır. Beldenin ilçe merkezine uzaklığı yaklaşık 17 km.'dir. Caminin batısında hazire alanı bulunmaktadır. Güneyinden yol geçmektedir. Kuzeydoğusunda yapıya bitişik minaresi yer almaktadır. (Fot. :111)

Eğimli bir arazi üzerinde inşa edilen yapı içten 5. 37 x 9.66 m., kuzeydoğudaki son cemaat yeriyle birlikte 6.32 x 10.56 m. ölçülerinde kuzey güney yönünde dikdörtgen planlıdır. (Çiz: 18) Kuzeydoğusunda sundurma bulunmakta olup, harime ve kuzey yöndeki odaya giriş buradaki kapılardan sağlanmaktadır. Cami, harim, son cemaat revakı ve kuzeydoğu köşede bulunan yapıya bitişik minareden oluşmaktadır. Caminin alt kat ve kuzey beden duvarları düzgün kesme taş, kuzeyde bulunan odanın doğu yöndeki duvarı ahşap malzemeden yapılmıştır. Yapı içten düz ahşap tavanlı olup, üst örtü dört yönde kırma çatı ile örtülü, oluklu kiremitle kaplıdır. Çatının saçak kısımları geniş tutulmuştur.

Yapı iki katlı düzenleme göstermiş olup, alt kata girilememiştir.

Cepheler

Yapının alt kat cephelerinde düzgün kesme taş kullanılmıştır. Harim mekânının batı, güney ve doğu cephesi muska dolma teknikli duvar kullanılmıştır. Harimin kuzeyindeki odanın doğu ve batı cephesinde ahşap, kuzey cephesinde taş malzeme kullanılmıştır.

Yapının kuzeyinde bulunan odanın doğu ve batı cephesini oluşturan ahşap perdeler, komar ağacından yapılan kavilalarla sağlamlaştırılmıştır. Harim katında, harim katı ile alt katı birbirinden ayıran kat kirişi bulunmaktadır. Ahşap perdeler köşelerde kurtboğazı geçmelerle bağlanmıştır.

Doğu cephede iki katlı düzenleme vardır. Harimi katında tek adet dikdörtgen formlu, demir korkuluklu pencere yer almaktadır. Kuzeydoğudan harim mekânına, doğu yönden ise kuzeyde bulunan odaya giriş sağlanmaktadır. Alt katta dikdörtgen formlu giriş kapısı yer almakta olup, bu cephede pencere bulunmamaktadır. Minare kaidesi sundurma şeklinde düzenlenen kuzeydoğu cepheden yükselmektedir. (Fot. : 112)

Güney cephede alt katta bir, üstte iki adet olmak üzere dikdörtgen çerçeveli üç pencere açıklığı bulunmaktadır. Alt kat penceresi daha küçük formlu olup, demir korkuluğa sahiptir. Üst kat pencereleri de demir korkulukludur.

Batı cephede üç adet dikdörtgen formlu, demir korkuluklu pencere açıklığı bulunmaktadır. Kuzey yöndeki odadan dışarıya dikdörtgen formlu kapı açıklığı ile çıkış sağlanmaktadır.

Kuzey cephe sağır tutulmuştur. (Fot:113)

Caminin harim kısmına kuzeyde bulunan dikdörtgen formlu iki kapı ile geçilir. Kapıların yüzeylerinde süsleme unsuru bulunmamaktadır.

Örtü Sistemi

Yapı, içten ahşap tavan, dıştan dört yöne eğimli, oluklu kiremitle kaplı çatı ile örtülmüştür. Yapıyı dört yönden yaklaşık 1. 00 m. genişliğinde dışarıya taşkın bir şekilde yapılan saçak kısmı çevrelemektedir.

Minare

Caminin kuzeydoğu cephesinde bulunan ahşap minareye, güneydoğuya bakan dikdörtgen formlu kapı ile girilmektedir. Silindir kaideli, silindirik gövdeli ve tek şerefelidir. Minare gövdesi caminin kuzey beden duvarına bitişik olup, saçak kısmı geniş olduğundan dolayı saçığın içerisinden geçip, yukarıya doğru yükselmektedir. Gövde kısmı halat silme kuşakları ile sınırlandırılmıştır. Silindirik gövdenin hemen üzerinde şerefe yer almaktadır. Şerefe altında farklı süslemeli kuşaklar bulunmaktadır. Alttan yukarıya doğru eşkenar dörtgenlerin olduğu kuşak, halat örgü kuşağı ve testere dişi şeklindedir. Demir şerefe korkuluğunda ters düz (S) şeklinde süsleme kuşağı yer almaktadır. Minare, petek, külah ve âlem ile sonlanmaktadır.

İç Mekân

Dış cephede bulunan mimari unsurlar aynı şekilde içeriye yansımaktadır. Kuzey ve kuzeydoğu duvarda bulunan dikdörtgen formlu iki giriş kapısı ile harim mekânına ulaşılır. Harim katında dört, kuzeydeki odada iki olmak üzere, toplamda altı adet pencere ile aydınlanma sağlanmaktadır.

Harim mekânı 5. 35 x 5. 35 m. ölçülerinde kare planlıdır. Harim, kible duvarı ortasında mihrap ve mihrabın solundaki minberden oluşmaktadır. (Fot: 114)

Yapı, mescit olduğundan vaaz kürsüsü mimari elemanına sahip değildir.

Harim mekânı duvarlarında süsleme unsuru bulunmamaktadır. Mavi ve beyaz renkli yağlı boya ile beden duvarları boyanmış vaziyettedir.

Caminin ahşap tavanı dıştan dikdörtgen olarak çökertilmiştir. Bu çökertmenin içerisinde dikdörtgen formlu ahşap tavan göbeği bulunmaktadır. Yüzeyi süslemesiz olup, dört yönden sarkıtlarla çevrelenmiş durumdadır. Yarım daire ve testere dişine benzer şekilde motifler süsleme ögesi olarak karşımıza çıkmaktadır. (Fot:115)

Harim mekânının kuzeyinde 4. 14 x 4. 21m. ölçülerinde oda bulunmaktadır. Batıdan iki adet pencere ile bu mekânın aydınlanması sağlanmaktadır. Söz konusu mekâna giriş doğu ve batı yönlerden dikdörtgen formlu birer adet kapı ile sağlanmaktadır. Kuzey duvar ortasında üzerinde tarihi ve simetri oluşturacak şekilde saksıdan çıkan çiçek motifi, bunun üst hizasında nar, köşeliklerinde ise yelpaze motifi olan ocak nişi yer almaktadır. Bu ocak nişinin batısında dolap nişi bulunur. Kuzeybatı köşede 1.00 x 2.40 m. ölçülerinde seki yer almaktadır.

(Fot:116-117) Güney duvarda yer alan bir kapı ile harim mekânına giriş sağlanmaktadır. Odanın kuzeybatısında bir sedir yer almakta olup, güneybatıda ise bir dolap vardır.

Uğurlu, Molla Ömer Mescidi'nde bölgedeki camilerde sıkça kullanılmayan muska dolma duvar tekniğinin kullanılması açısından farklılık arz etmektedir.

Mihrap

Caminin ahşap malzemeden yapılan mihrabı, kademelenme bakımından bölgedeki diğer camilerde bulunan ahşap ve taş mihraplarla benzer özellikler gösterir. Dikdörtgen görünümlü olup, üçgen motifiyle dört yönde çevrelenmiştir. Yukarıya doğru beş bölüm halinde ve kademeli olarak daralan nişin kavsara kısmı yuvarlak bir kemerle son bulur. Yuvarlak kemerin ikişerden toplam dört kitabesi bulunur. Mihrap nişindeki kademelenmeler halat ve testere dişi süslemelerle birbirinden ayrılmaktadır. Mihrap nişinin iki yanında simetri olacak şekilde, köşeleri ovalleştirilen üçer adet dikdörtgen pano yer almaktadır. (Fot: 118)

Minber

Mihrabın sağında bulunan ahşap minber, Uğurlu Merkez Eski Camii'nden buraya nakledilmiştir. Minberin, küçük boyutlu, alçak tavanlı Molla Ömer Mescidi'ne sığması için her iki taç kısmı ve petek kısmı bir miktar kesilmiştir.

Minberin her iki aynalık kısmı çitaların yatay, dikey ve çapraz olarak yerleştirilmesiyle kare ve eşkenar dörtgen süslemeler oluşturulmuştur. Bu kare ve eşkenar dörtgenlerin aralarındaki boşluklar küçük üçgenler yerleştirilerek bezenmiştir. Ahşap çitaların yüzeyleri yıldız motifleriyle değerlendirilmiştir. Çift sıra boğumlardan oluşan korkuluk kısmına sahiptir. Minber girişi dikdörtgen görünümlü, yuvarlak kemerlidir. Taç kısmında bitkisel süslemeler olduğu giriş üzerinde kalan parçalardan anlaşılmaktadır. Kapı söveleri köşelerden halat silmelerle sınırlandırılmış olup, yüzeyi uzayıp giden zigzaglara bitişik bitkisel motiflerle süslenmiştir. Minberdeki bezemelerin üzeri sonradan kırmızı, sarı, bej renkli yağlı boya ile boyanmıştır. (Fot: 119)

3. 3. MEDRESE

KATALOG NO : 3. 3. 1.

YAPININ ADI : UĞURLU ESKİ MEDRESE BİNASI (SİBYAN MEKTEBİ)

BULUNDUĞU YER : Uğurlu Beldesi'nin Merkez Mahallesi'nde yer alır.

İNCELEME TARİHİ : 13. 12. 2016

FOTOĞRAF : 120-124

ÇİZİM : 19-20

Tarihçesi ve Kitabesi:

Yapının ne zaman yapıldığıyla ilgili en yakın bilgiye, üst kat güneydeki odada yer alan ocak taşının üzerindeki kitabeden öğrenebilmekteyiz. Kitabede 1259 / 1843 tarihine rastlamaktayız. Ocak taşının yapıya birkaç yıl sonradan eklenebilme ihtimali olabileceği için bize kesin tarih verememektedir. Ancak bu tarihi ibareye yakın dönemde medrese binasının inşa edildiği muhtemeldir.

Günümüzde inşa edilen medresenin önceki yerinde eski medrese binası bulunmaktaydı. 1958 yılında eski medrese binası yıkılıp, yerine günümüzde kullanılan medrese binası yapılmıştır. Yeni medrese binası 1958 yılında inşa edilmiş olup, inşa kitabesi alt katta güneyde yer alan odanın cephesinde bulunmaktadır.

Yapı 2008 yılında onarım geçirmiştir. Günümüzde sağlam durumda olup, kullanılmaktadır.

Yapının İncelenmesi

Genel

Medrese, Of ilçesine bağlı Uğurlu Beldesi'nin Merkez Mahallesi'nde yer almaktadır. Beldenin ilçe merkezine uzaklığı yaklaşık 17 km.'dir. Medresenin güneydoğusunda cami, kuzeydoğusunda türbe, kuzeybatısında kütüphane, batısında avlu bulunmaktadır. (Fot. :120)

Düz bir arazi üzerinde inşa edilen yapı içten 3. 58 x 10.54 m., dıştan doğudaki revak yeriyle birlikte 5. 55 x 11. 44 m. ölçülerinde kuzey güney yönünde dikdörtgen planlı, iki katlı bir yapıdır. (Çiz:19-20) Doğusunda revak düzenlemesi olup, beş ahşap sütunla üst katı taşımaktadır. Medresenin beden duvarları alt kat kuzey, batı, güneyden kesme taş, doğu yönde ise ahşap yığmadır. Üst katta batı, güney, güneydoğu duvarlar göz dolma duvar tekniğiyle, kuzeydoğu ve kuzey yöndeki duvarlar ahşap yığma olarak yapılmıştır. Yapı içten düz ahşap

tavanlı olup, üst örtü dört yönde kırma çatılı, oluklu kiremitle kaplıdır. Çatının saçak kısımları geniş tutulmuştur.

Cepheler

Yapının alt kat cephelerinde düzgün kesme taş ve ahşap, üst katta ise göz dolma teknikli duvar ve ahşap malzeme kullanılmıştır.

Alt kat doğu ve üst kat doğu ve kuzey cepheyi oluşturan ahşap perdeler, komar ağacından yapılan kavlalarla sağlamlaştırılmıştır. Alt katı ile üst katı birbirinden ayıran kat girişi bulunmaktadır. Ahşap perdeler köşelerde kurtboğazı geçmelerle bağlanmıştır. Perde boyları bir uçtan diğer uca yetişmediğinden aralara, iki kanallı çalma boğaz geçme ile perdeleri birbirine bağlayan ahşap dikmeler yerleştirilmiştir.

Doğu cephede çift katlı revak düzenlemesi yer alır. Doğu ve kuzey üst kat cephede üç serbest ahşap direk ve kuzey beden duvarı üzerine oturan L planlı revak bulunmaktadır. Buraya kuzey cephede bulunan on bir basamaklı merdivenle ulaşılır. Revak düzenlemesinde ahşap korkuluk vardır. Alt katta dört pencere açıklığı bulunmaktadır. Üst katta doğu cephede bir adet pencereye yer verilmiştir. Alt kat ve üst kat medrese odalarına, doğu cephede yer alan dikdörtgen formlu kapı ile girilir. Her odanın ayrı ayrı girişi vardır. (Fot. :121)

Güney cephede altta bir, üstte iki adet olmak üzere dikdörtgen çerçeveli üç pencere açıklığı bulunmaktadır. Alt kat penceresi daha küçük tutulmuş olup, demir korkulukludur.

Batı cephede alt katta pencere yoktur, üst katta dikdörtgen formlu, demir korkuluklu iki adet pencere bulunmaktadır. (Fot. :122)

Kuzey cephede pencere açıklığı bulunmamaktadır.

Örtü Sistemi

Yapı, içten ahşap tavan, dıştan dört yöne eğimli, oluklu kiremitle kaplı çatı ile örtülmüştür. Yapıyı dört yönden yaklaşık 1. 00 m. genişliğinde dışarıya taşkın bir şekilde saçak kısmı çevrelemektedir.

İç Mekân

Dış cephe de bulunan mimari unsurlar aynı şekilde içeriye yansımaktadır. Alt katta beş, üst katta beş olmak üzere, toplamda on adet pencere ile iç mekânda aydınlanma sağlanmaktadır.

Alt kat medrese odalarına doğu cephe ortasında bulunan kapıdan girilmekte olup, batı duvarda ocak nişleri yer almaktadır. Bu odalardan güneyde olan daha geniş inşa edilmiştir.

Üst kata ulaşım kuzey cephede yer alan merdivenle sağlanmaktadır. L planlı revaktan geçerek medrese odalarına ulaşılır. Üst katta üç adet medrese odası bulunur. Güneyde olan dersane olarak kullanılmaktadır. Dershane odasına ulaşım kuzeydoğu cephede yer alan dikdörtgen formlu kapı ile sağlanmaktadır. Dershane giriş kapısı çift kanatlı, üç tablalıdır. Süsleme açısından simetrik özellik gösterir. Yüzeyi üstte ve altta dikdörtgen, ortada ise kare panoya ayrılmıştır. Bu panoların içerisine kıvrımlardan oluşan süslemeler yer alıp, köşeliklerinde ise yelpaze motiflerine yer verilmiştir.

Dershane odasının batı cephe ortasında ocak nişi yer almaktadır. Ocak taşının yüzeyi kenarlardan halat motifleriyle kuşatılmıştır. Orta kısımda ise vazodan çıkan lale motifi ve bu lale motifinin iki yanına simetrik olarak yerleştirilen iki servi ağacı ve iki ibrik motifi ile ocak taşının yüzeyi tezyin edilmiştir. Tepelik kısmı kademelenme yaparak yükselmekte olup, mukarnasvari, halat ve saç örgü motifli süslemeyle nihayetlenmektedir. Ocak taşının üzerinde muhtemelen sonra yapılan, üzerinde hilal, beş kollu yıldız ve eşkenar dörtgen süslemelerin bulunduğu pano şeklinde bir bölüm yer almaktadır. (Fot. 123)

Ocak taşının solunda kitaplık, sağında ise kanat ile kapatılabilen abdest alma ya da banyo yeri işlevli küçük bir bölüm bulunmaktadır. Dershane odasının kuzey ve güneyinde sekiye yer verilmiştir. Güneydeki daha geniş tutulmuştur.

Dershane odasının kuzey doğusunda yer alan, muhtemelen sonradan yapılan küçük bir kapı ile ortadaki yan odaya ulaşılır. Bu odanın doğu yönden ayrı bir girişi de vardır. Güneybatısında bir ocak nişi ve dolap bulunmaktadır. (Fot: 124)

Kuzeydeki odanın girişi doğu yönden olup, orta bölümde yer olan oda gibi inşa edilmiştir.

3. 4. KÜTÜPHANE

KATALOG NO : 3. 4. 1.
YAPININ ADI : UĞURLU ESKİ KÜTÜPHANE BİNASI
BULUNDUĞU YER : Uğurlu Beldesi'nin Merkez Mahallesi'nde yer alır.
İNCELEME TARİHİ : 13. 12. 2016
FOTOĞRAF : 125-128
ÇİZİM : 21

Tarihçesi ve Kitabesi :

Kütüphane, doğuya bakan cephesinin güney taraftaki pencerenin üstündeki taş inşa kitabesine göre 1284 / 1867 tarihinde yaptırılmıştır. Yapının banisi bilinmemektedir.

Yapı farklı dönemlerde onarım geçirmiştir. Doğu cephede yer alan çelik kapı, iç mekândaki pencere hizasına kadar yapılan lambri kaplama, çatıdaki alaturka kiremidin değiştirilmesi gibi çeşitli onarımlar geçirmiştir. Bu onarımlar günümüze yakın zamanda yapılmış olup, onarımların ne zaman yapıldığıyla ilgili elimizde kesin bilgi bulunmamaktadır.

Kütüphanenin içerisinde herhangi bir eser bulunmamaktadır. 2004 yılına kadar yaklaşık 305 el yazması ve matbu eser bu kütüphanenin içerisinde bulunmaktaydı. Ancak bu eserlerin çalınma ihtimali göz önüne alınarak, eserler Ankara'ya gönderilmiştir.

Yapının etrafında 2008 yılında çevre düzenlemesi yapılmıştır. Günümüzde sağlam durumdadır.

Yapının doğu cephesinde üç kitabesi bulunmaktadır. Kabartma tekniğiyle, dikdörtgen pano şeklinde, tek satır olarak, celi sülüs yazı türünde yazılmıştır. Doğu cephe güney pencere üstünde yer alan inşa kitabesinin metni şöyledir:

Metin:

تمام اولدی کتبخانه

سنه 1284

Okunuşu:

Tamam oldu kütüphane

Sene 1284

Anlamı :

Kitabeden kütüphanenin 1284 / 1867 yılında inşasının bitirildiği anlaşılmaktadır.

Doğu cephe giriş kapısı üstünde yer alan, kenarları halat motifiyle kuşatılmış, dört köşesinde yelpaze motifi ve yüzeyinde ay ve yıldız motifi bulunan, tek satır halinde, kabartma tekniğiyle, celi sülüs yazı türünde yazılan kitabenin metni şöyledir:

Metin:

فيها كتب قيمة

Okunuşu :

Fîhâ kütubun kayyimeh⁴⁵

Anlamı :

O sahifelerde dosdoğru hükümler vardır.

Doğu cephe kuzey pencere üstünde yer alan, tek satır halinde, kabartma tekniğiyle, celi sülüs yazı türünde yazılan kitabenin metni şöyledir:

Metin:

بحمد الله و المنة

Okunuşu :

bi-hamdillâhi ve'l-minnet

Anlamı :

Hamd ve minnet Allah'adır.

Yapının İncelenmesi

Genel

Kütüphane, Of ilçesine bağlı Uğurlu Beldesi'nin Merkez Mahallesi'nde yer almaktadır. Beldenin ilçe merkezine uzaklığı yaklaşık 17 km.'dir. Kütüphanenin güneyinde medrese ve cami, doğusunda türbe, batısında avlu bulunmakta olup, kuzeyinden yol geçmektedir. (Fot. : 125)

Hafif meyilli bir arazi üzerinde inşa edilen yapı içten 5. 06 x 5. 83 m., dıştan 6.36 x 7. 13 m. ölçülerinde kareye yakın planlı, tek katlı bir yapıdır. (Çiz:21) Kütüphanenin beden duvarları kesme taş malzemeden yapılmıştır. Yapı içten ahşap aynalı tonoz örtülü olup, üst örtü dört yönde kırma çatılı, oluklu kiremitle kaplıdır. Çatının taş saçak kısımları hafif dışa taşıntı yapmaktadır.

Cepheler

Yapının bütün cephelerinde düzgün kesme malzeme kullanılmıştır.

⁴⁵ Beyyine Suresi, 98/3.

Doğu cephede dikdörtgen formlu, demir korkuluklu iki adet mazgal pencere bulunur. Kütüphanenin içerisine bu cephede yer alan dikdörtgen formlu kapı ile girilir.

Güney, batı, kuzey cephelerde ikişer mazgal pencere yer almakta olup, bütün pencereler dikdörtgen formlu, demir korkulukludur. (Fot. :126)

Örtü Sistemi

Yapı, içten ahşap aynalı tonoz, dıştan dört yöne eğimli, oluklu kiremitle kaplı çatı ile örtülmüştür. Yapıyı dört yönden yaklaşık 0. 30 m. genişliğinde dışarıya taşkın taş saçak kısmı çevrelemektedir.

İç Mekân

Dış cephe de bulunan mimari unsurlar aynı şekilde içeriye yansımaktadır. İç mekânda toplam sekiz mazgal pencere ile aydınlanma sağlanmaktadır.

İç mekâna doğu cephe ortasında bulunan çelik kapı ile girilmektedir. Giriş kısmı dikdörtgen formlu olup, etrafı silmelerle kuşatılmıştır.

Kuzeye ve güneye bakan duvarların üst tarafında dolaplar, alt tarafında ise boydan boya uzanan kitap saklama vitrinleri yapılmıştır. (Fot. 127)

Batı yönde ise iki pencere arasında kare pano şeklinde camekân bulunmaktadır.

Yapının beden duvarları pencere hizasına kadar lambri ile kaplı vaziyettedir.

İç ahşap tavan yukarıya doğru daralmaktadır. Merkezinde kare tavan göbeği yer almaktadır. Bu kare göbek kısmını dıştan dört yönden sarkıtlar kuşatmaktadır. Söz konusu kare tavan yüzeyi dört kare ve üçgen yüzeye bölünmüş olup, merkezde yer alan karenin içerisine yıldız motifi yerleştirilmiştir. Kırmızı, beyaz, siyah ve açık kahverengi yağlı boya ile yüzeyi boyanmış vaziyettedir. (Fot.128)

İlçede başka bir kütüphane binasının bulunmaması ve kütüphane binasında rastladığımız ahşap aynalı tonozun başka mimari yapılarda karşımıza çıkmaması açısından bu yapı önem arz etmektedir.

3.5. ÇEŞMELER

KATALOG NO : 3. 5. 1

YAPININ ADI : BÖLÜMLÜ BÜYÜKCAMI MAHALLESİ ÇEŞMESİ

BULUNDUĞU YER : Bölümlü Beldesi Büyük Cami Mahallesi'nde yer alır.

İNCELEME TARİHİ : 28. 02.2017

FOTOĞRAF : 129

ÇİZİM : 22

Tarihçesi ve Kitabesi

Yapı, Büyük Cami Mahalle Camii'nin güneybatısında iken, çevre düzenlemesi nedeniyle caminin batısında bulunan mezarlığın koruma duvarına taşınarak yeniden inşa edilmiştir. Kitabesine göre 1205 / 1790 tarihinde inşa edilmiştir. Çeşmenin kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir.

Çeşme üzerinde yer alan kitabe, 41 x 35 ölçülerinde enine dikdörtgen pano şeklinde olup, taş malzeme üzerine kabartma tekniğiyle, Osmanlıca Türkçesiyle, celi sülüs yazı türünde, iki kartuşa ayrılarak, üçer satır halinde hak edilmiştir. Kitabesi oldukça silik olduğu için bazı harfleri okunamamaktadır.

Asıl Metin

1- صاحب الخيرات و

2- لحسنات سا

3- ... غفر الله الحمد لله

Okunuşu

1. Kartuş :

- 1) Sahib'ül hayrât ve-
- 2) l hasenat sa....
- 3) ğaferallah elhamdülillah

2. Kartuş

1- و لمن اعان هذا ... و الجميع

2- ... عن ذالك

3- 1205

1) Velimen eâne hâza (muratı)... vel cemiği

2)..... . an zalike

3)1205

Anlamı

1-2) Hayır ve hasenat sahipleri

3) Allah bağışlasın, Allah'a hamd olsun

Yapının İncelenmesi

Genel

Yapı, Bölümlü Beldesi Büyük Cami Mahallesi'nde yer almaktadır. Büyük Cami Mah. Camii'nin 5-6 m. batısında, mezarlığın koruma duvarında bulunmaktadır. Of ilçe merkezine yaklaşık 18 km. uzaklıktadır.

Düz bir zemin üzerine duvara bitişik inşa edilen çeşmenin yüzü doğuya bakmaktadır. Kuzeyinde patika yol ve Kur'an kursu, güneyinde ise yine hazire duvarına bitişik halde şadırvan yer almaktadır.

Taş malzemeden inşa edilen yapının yüksekliği 2. 68 m., genişliği 1. 44 m. dir. (Çiz:22) Çeşmenin haznesi ve yalağı bulunmamaktadır. Dört sıra kesme taş üzerine oturan 150 x 61 m. ölçülerindeki taş bloğu çeşmenin aynalık kısmını oluşturmaktadır. Bu kısmın üzerinde yuvarlak kemerli yarım bir niş bulunur. (Fot: 129) Eski fotoğraflarda yuvarlak kemerli yarım nişin içi boş olduğu görülmektedir. Fakat bu niş günümüzde doldurularak yüzeyi harçla sıvanmıştır. Yarım nişin etrafını iki bordür halinde süsleme kuşağı çevrelemektedir. Birinci kuşakta üçgenler, ikinci kuşakta ise mukarnasvari süslemeler bulunmaktadır. Mukarnasvari süslemelerin olduğu bordür kademelenme yaparak alt bordürü kuşatmaktadır. Yuvarlak kemerin üst orta kısmında inşa kitabesi bulunmaktadır. Bu kitabelik dikdörtgen formu olup, üçgenlerle bezenmiş, süsleme bordürü ile kuşatılmıştır.

Lülesinden su akmayan çeşme günümüzde kullanılmamaktadır.

KATALOG NO : 3. 5. 2

YAPININ ADI : KIYICIK BELDESİ HACI KUTLU MAHALLESİ ÇEŞMESİ

BULUNDUĞU YER : Kıyıcık Beldesi, Hacı Kutlu Mahallesi'nde yer almaktadır.

İNCELEME TARİHİ : 29. 03.2017

FOTOĞRAF : 130

ÇİZİM : 23-24

Tarihçesi ve Kitabesi

Yapı, kitabesine göre 1324 / 1906 tarihinde inşa edilmiştir. Delireisoğlu İsmail Ağa tarafından yaptırılmıştır. Yapı, 1990'lı yıllarda onarım görmüştür.

Çeşme üzerinde yer alan kitabe, 15 cm. çapında dairesel formlu olup, mermer malzeme üzerine kabartma tekniğiyle, Osmanlıca Türkçesiyle, celi sülüs yazı türünde, üçer satır halinde hak edilmiştir.

Asıl Metin

صاحب الخيرات

دلى رئيس اوغلى اسماعيل اغا

۱۳۲۴

Okunuşu

- 1) Sâhibü'l-hayrât
- 2) Delireisoğlu İsmail Ağa
- 3) 1324

Anlamı

Kitabeden çeşmenin 1324/1906 yılında yapıldığı, çeşmenin banisinin Delireisoğlu İsmail Ağa olduğu ve bu çeşmeyi hayrına yaptırdığı anlaşılmaktadır.

Yapının İncelenmesi

Genel

Yapı, Of ilçesine bağlı Kıyıcık Beldesi'nin Hacı Kutlu Mahallesi'nde yer almaktadır. Yapının Of ilçe merkezine uzaklığı yaklaşık 2.5 km.'dir. Kırklar Camii'nin 4-5 m. güneyinde bulunmaktadır. Kuzeyinden yol geçmekte olup, güneyinde çay bahçesi yer almaktadır. (Fot: 130)

Hafif meyilli bir zemine inşa edilen çeşmenin yüzü kuzeye bakmaktadır. Düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilen yapı, doğu – batı doğrultusunda 2.00 x 1.75 m. ölçülerinde kareye yakın dikdörtgen planlı, hazneli ve bağımlı çeşmeler grubundandır. (Çiz: 23) Çeşmenin arka kısmı toprağa dayandırılarak inşa edilmiş olup, 2.40 m. yüksekliğinde, 2.00 m. genişliğindedir. Çeşmenin saçak kısmı doğu – batı yönlerden dışa taşıntılı şekildedir. Hazne bölümünün ölçüleri 1.70 x 1.45 m.'dir. (Çiz:24)

Çeşmenin doğu tarafındaki kemer ayağının bir kısmı arazinin eğimi dolayısıyla toprak altına kalmış durumdadır. Doğu tarafta bulunan kemer ayağı batı yönde bulunan kemer ayağından yaklaşık 30 cm. kısadır. Çeşmenin kademelenme yapan ön cephe ortasından iki silme kuşağı geçmekte olup, çeşmenin yüzeyini iki ayrı bölüme ayırmaktadır. Bu kuşağın hemen altında birbirine bağlı halkalardan oluşan, zincir şeklinde bir süsleme kuşağı geçmektedir. Bu halkaların bazıları aşınmaya uğramış durumdadır. Lülenin her iki yanında tas kaideleri bulunmaktadır. Sol tarafta bulunan tas kaidenin orta kısmı kırılmış vaziyettedir. Aynalık kısmındaki madalyonun içerisinde yapının kitabesi yer almaktadır. Bu kitabenin çeşmeye sonradan konulduğunun muhtemel olabileceği kaynaklarda geçmektedir. ⁴⁶ Madalyondan aşağıya doğru kabartma şeklinde sarkıtlar inmekte olup, silmeli kuşağa birleşmektedir. Aynalık bölümünün üstünde silmeli bir kaş kemer ve üçgen alınlık kısmı yer almaktadır. Bu silmeli kaş kemerin üstünde yapının üst örtüsü bulunur. Üst örtüsü iki yana kırma çatı şeklinde olup, yüzeyi sonradan harçla sıvanmıştır. Yapının arka cephe ortasında, doğu tarafa meyilli olacak şekilde, bir sıra kesme taşın üzerinde pencere şeklinde açıklık bulunmaktadır.

Lülesinden su akmayan çeşme günümüzde sağlam olmasına rağmen kullanılmamaktadır.

⁴⁶Sümerkan- Okman, a. g. e, C. I, s. 93

KATALOG NO : 3. 5. 3

YAPININ ADI : BÖLÜMLÜ BELDESİ MİTHAT PAŞA MAH. ÇEŞMESİ

BULUNDUĞU YER : Bölümlü Beldesi (Zisino) Mithat Paşa Mahallesinde

(Kalanas) yer almaktadır.

İNCELEME TARİHİ : 28. 02.2017

FOTOĞRAF : 131

ÇİZİM : 25-26

Tarihçesi ve Kitabesi

Yapı, kitabesine göre 1328 /1910 tarihinde inşa edilmiştir. Çeşme, Hatice Hanım tarafından yaptırılmıştır. Çeşmenin banisi Trabzon'un Yomra ilçesindendir.⁴⁷

Çeşme üzerinde yer alan kitabe, 40 x 26 ölçülerinde enine dikdörtgen pano şeklinde olup, düzgün kesme taş malzeme üzerine kabartma tekniğiyle, Osmanlı Türkçesiyle, celi ta'lik yazı türünde, cetvellerle ayrılarak, üçer satır halinde hak edilmiştir.

Asıl Metin

بغچوان باشی کریمه سی خدیخه خانم ایله زوجی حسین

بحری افانیدیگ باقیاتی صالحاتینه ملحق بر اثر خیردر ۱۳۲۸

Okunuşu

Bağcivan başı kerimesi Hatice Hanım ile zevci Hüseyin

Bahri Efendi'nin bâkiyât-ı sâlihâtına mülhak bir eser-i hayrdır. 1328

Anlamı

Kitabeden çeşmenin 1328/1910 yılında yapıldığını ve çeşmenin, Bahçivanbaşı'nın kızı Hatice Hanım ve kocası Hüseyin Bahri Efendi'nin hayrı olduğu anlaşılmaktadır.

⁴⁷ Mustafa VELİOĞLU (Camcı Hafız), (1929 -). Babasının ve büyüklerinin verdiği bilgilere göre anlatmıştır.

Yapının İncelenmesi

Genel

Yapı, Of ilçesine bağlı Bölümlü Beldesi'nin Mithat Paşa Mahallesi'nde yer almaktadır. Yapının Of ilçe merkezine uzaklığı yaklaşık 16 km.'dir. Mithat Paşa Mah. Camii'nin 4-5 m. batısında bulunmaktadır. Kuzeyinde sıbyan mektebi, doğusunda Mithat Paşa Mah. Camii, güneyinde hazire alanı, batısında yol yer almaktadır. (Fot:131)

Düz bir zemine inşa edilen çeşmenin yüzü kuzeydoğuya bakmaktadır. Düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilen yapı, doğu – batı doğrultusunda 1. 42 x 2. 80 m. ölçülerinde dikdörtgen planlı, hazneli ve bağımlı çeşmeler grubundandır. (Çiz: 25) Çeşmenin arka kısmı toprağa dayandırılarak inşa edilmiş olup, saçak kısmı dâhil 2. 90 m. yüksekliğinde, 2. 80 m. genişliğindedir. Saçağın genişliği doğu, kuzey, batı yönlerden 1. 20 m. olup, güneyden ise 0. 35m. dir. Hazne bölümünün ölçüleri alınamamıştır. (Çiz:26)

Yapı, üç cepheli olarak inşa edilmiştir. Ana cephenin kenarlarında ve ortasında gömme sütunlar yer almaktadır. Ana ve yan cepheler bu sütunlarla sınırlandırılmıştır. Gömme sütunların orta kısmında oyma tekniğinde yapılmış kare panolar yer almaktadır. Bu gömme sütunların arasına gelecek şekilde ayak kısımlarının üst hizasında ikişer adet lüle bulunmaktadır. Buradaki süsleme formu doğu ve batı cephelerde tekrar edilmiştir. Çeşmede, doğu ve batı cephede birer adet ve kuzey cephede dört adet olmak üzere toplamda altı adet lüle bulunmaktadır ve bu üç yönlerde yalaklıği da bulunmaktadır. Gövdeyi çevreleyen silmeli bölüme kadar taş, bundan sonraki üst kısmı beton olarak yeniden yapılmıştır. Silmelerden ve kare panolardan oluşmuş bir kuşak gövdeyi dolaşır. ⁴⁸ Bu kare panoların üzerinde sarkıt şeklinde ayrı bir kuşak daha yer almaktadır.

Silmelerin üzerinde cephe ortasına gelecek şekilde taş malzemeden, dikdörtgen formlu üç satırlı kitabesi bulunmaktadır. Kitabenin sağında ve solunda simetrik şekilde koçboynuzu figürleri yer almaktadır. Kitabenin üçüncü satırında yer alan tarih ibaresinin sağında ve solunda yine simetrik olacak şekilde ay ve yıldız figürleri vardır.

Taş gövdeden silmelerle ayrılan üst beton bölüm muhtemelen sonradan yapılmıştır. Bu kısım 0.70 m. yüksekliğinde olup, burada kitabelik gibi görünen çökertmeli bir bölüm yer almaktadır. Yapı, 5. 10 x 3. 00 m. ölçülerinde beton içbükey üst örtü ile nihayetlenmektedir.

⁴⁸Sümerkan- Okman, a. g. e, C. I, s. 92-93

Çeşme günümüzde sağlam durumda olup, lülelerinden su akmaktadır.

Bazı kaynaklarda ahşap camilerde koçboynuzu sembolünün kullanıldığı ve Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Akkoyunlular'ın yerleştiği anlatılmaktadır.⁴⁹ Bu bilgilerden hareket ederek koçboynuzu figürünün Akkoyunlular'a özgü figür olması ve figürün bu çeşmede kullanılması bölgenin Akkoyunlularla ilişkisi olduğunu göstermesi açısından önem arz etmektedir.

⁴⁹Demir, a. g. m., s. 12

KATALOG NO : 3. 5. 4

YAPININ ADI : BÖLÜMLÜ FATİH MAHALLESİ ÇEŞMESİ

BULUNDUĞU YER : Bölümlü Beldesi Fatih Mahallesi'nde yer alır.

İNCELEME TARİHİ : 13. 11. 2016

FOTOĞRAF : 132

ÇİZİM : 27-28

Tarihçesi ve Kitabesi

Yapının tepelik kısmında yer alan kitabesine göre 1935 yılında yaptırıldığı anlaşılmaktadır, ancak bazı kaynaklara göre çeşmenin bu tarihten önce yaptırıldığı yazılmaktadır. Bu kitabenin onarım kitabesi olduğu tahmin edilmektedir.⁵⁰ 1990'lı yıllarda onarım görmüştür. Zemini muhtemelen bu onarım sırasında çini ile örülmüştür. Yapının kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir.

Çeşme, Bölümlü – Dernekpazarı (Kondu) yolu istikametinde bulunduğu için eskiden uğrak bir konumdaydı. Bu güzergâh üzerinden patika yolla Hapsiyaş (Kiremitli Köprü)köprüsüne ulaşılmaktadır.

Çeşmenin tepeliğinde yer alan kitabe, 75 x 31 ölçülerinde yarım daire pano şeklinde olup, düzgün kesme taş malzeme üzerine kabartma tekniğiyle, Latin harfleriyle, cetvellerle ayrılarak, üç satır halinde hak edilmiştir. Kitabesi oldukça silik olduğu için birinci satırda yer alan tarih satırı hariç, diğer satırlar okunamamaktadır.

Yapının İncelenmesi

Genel

Yapı, Bölümlü Beldesi Fatih Mahallesi'nde, Fatih Camii'nin güneybatısında yer almaktadır. Of ilçe merkezine uzaklığı yaklaşık 16 km.'dir. Mahalle halkı tarafından '*Osman Bey Çeşmesi*'⁵¹ olarak da bilinir. Kuzeyinden yol geçmektedir. Güneyinde ve doğusunda çay, fındık bahçeleri yer almaktadır. Yapının batı kısmı daha geniş ve yüksek tutulmuş olup, buradan gelip geçenlerin abdest alıp namaz kılmak için bu bölüm yapılmış olmalıdır.

⁵⁰ Sümerkan- Okman, a. g. e, C. I, s. 92

⁵¹ Zekeriya BALTACI'nın (1968-)verdiği bilgilerden hareketle yazılmıştır. Çeşmenin bu adla anılmasının sebebi, Osman SANDIKÇI Bey'in evine yakın konumda olmasından dolayıdır.

Düz bir zemine inşa edilen çeşmenin yüzü kuzeye bakmaktadır. (Çiz:27) Üzerinde herhangi bir süsleme bulunmayan yapı, düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilmiştir. Yapı dikdörtgen planlı olup, 2. 40 m. yüksekliğinde, 2. 45 m. genişliğinde, 2. 15 m. boyundadır. (Çiz:28)

Su haznesi bölümü bulunan çeşmenin yan kenarları kademeli olup, örtü sistemi içten ve dıştan beşik tonozdur. Çeşme haznesinin ön kısmında, dışa doğru taşıntı yapan ve söz konusu tonozun örttüğü 1. 41 x 1.65 m. ölçülerinde kareye yakın bir mekân bulunur. Bu mekânın sağ ve soluna dinlenme taşı görevi gören 0. 30 x 0.56 m. ölçülerinde iki ayak oturtulmuştur. Yuvarlak kemerli iç kısmın yüzeyi yarıya kadar harç ile sıvanmıştır. (Fot: 132)

Günümüzde yapının tamamı sağlam durumda olup, lülesinden suyu akar vaziyettedir. Mahalle halkı ve yol güzergâhından geçenler tarafından kullanılmaktadır.

KATALOG NO : 3. 5. 5

YAPININ ADI : GÜRPINAR BELDESİ FATİH MAHALLESİ ÇEŞMESİ

BULUNDUĞU YER : Gürpınar Beldesi'nin Fatih Mahallesi'nde yer alır.

İNCELEME TARİHİ : 13. 12. 2016

FOTOĞRAF : 133

ÇİZİM : 29-30

Tarihçesi ve Kitabesi

Yapının üzerinde kitabesi bulunmamaktadır. Kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir. Muhtemelen 19. Y. y.'da yaptırılmıştır.

Yapının İncelenmesi

Genel

Çeşme, Gürpınar Beldesi'nin Fatih Mahallesi'nde bulunmaktadır. Yapının Of ilçe merkezine uzaklığı yaklaşık 15 km.'dir. Kuzeyinden ve batısından yol geçmekte olup, doğusunda mezarlık, güneyinde tarla ve çay bahçesi yer almaktadır

Yapı, yol seviyesinin altında kaldığından basık bir görünüş sergilemektedir. Zemini yol seviyesinin 1. 06 m. aşağısında kalmaktadır.

Düz bir zemine inşa edilen çeşmenin yüzü kuzeye bakmaktadır. Kuzey yüzeyi düzgün kesme taş, doğu, batı ve güney yüzeyleri kaba yontu taş malzeme ile inşa edilen yapı, doğu – batı doğrultusunda 2. 52 x 1.68 m. ölçülerinde dikdörtgen planlı, hazneli ve bağımlı çeşmeler grubundandır. (Çiz: 29) Çeşmenin arka ve yan kısımları toprağa dayandırılarak inşa edilmiş olup, 2. 57 m. yüksekliğinde, 2. 46 m. genişliğindedir. Yapının saçak kısmı, cephelerden 3-5 cm. dışa taşıntı yapmaktadır. Hazne bölümünün ölçüleri 2. 38 x 1. 54 m.'dir. Yapının ölçüleri göz önüne alındığında alt kısımdan yukarıya doğru bir genişleme söz konusudur. (Çiz:30)

Yol seviyesinden aşağıda kalan yapıya, kuzeydoğusunda bulunan üç merdiven ile ulaşılmaktadır. Çeşmenin batı tarafındaki kemer ayağı yolun genişlemesiyle toprak altına kalmış durumdadır. Yaklaşık 10 yıl öncesine ait fotoğraflarda çeşmenin önünde bulunan alanın daha geniş olduğunu görmekteyiz. Doğu tarafında bulunan kemer ayağının yüzeyindeki dörtgen alana oyularak yapılmış rozet şeklinde motifler bulunmaktadır, fakat

tahrip olmuş durumdadır. Çeşmenin ortasından iki silme kuşağı ve hemen üzerinde yer alan yivli bir kuşak geçmektedir. Bu kuşağın hemen altında 55 x 46 cm. ölçülerinde dikdörtgen formlu, doğu yönde bulunan kemer ayağındaki süslemeyi tekrar eden pencere şeklinde bir açıklık vardır. Bu açıklığın alt sol hizasında çeşmenin lülesi bulunmaktadır. Çeşmenin alınlık bölümünde 30 x 45 cm. ölçülerinde kaş kemer formlu bir nişçik vardır. Yivli kuşağın üstünde, çökertmeli şekilde, silmeli bir kaş kemer yer almaktadır. Bu kemer silmesiz başka bir kaş kemerle kuşatılmaktadır. Bu kaş kemerin üst hizasında çeşmenin silmeli saçak kısmı yer almaktadır. Yapının üst örtüsü iki yana kırma çatı şeklinde olup yüzeyi, özgün halinde kiremitle kaplı çeşmenin üst kısmı sonradan harçla sıvanmıştır. (Fot:133)

Lülesinden su akmayan çeşme günümüzde kullanılmamaktadır. Bazı cepheleri kısmen yosun tutmuş ve ot kaplamış durumdadır.

KATALOG NO : 3. 5. 6

YAPININ ADI : KIYICIK BELDESİ MERKEZ MAHALLESİ ÇEŞMESİ

BULUNDUĞU YER : Kıyıcık Beldesi'nin Merkez Mahallesi'nde yer almaktadır.

İNCELEME TARİHİ : 29.03.2017

FOTOĞRAF : 134

ÇİZİM : 31-32

Tarihçesi ve Kitabesi

Üzerinde kitabesi bulunmayan çeşmenin 19. yy. da yapıldığı tahmin edilmektedir. Çeşmeyle ilgili herhangi bir kaynakta bilgiye rastlanılmamıştır.

Yapının alınlık kısmında alt alta iki niş yer almaktadır. Bunlardan birinin kitabelik nişinin kalıntısı olması muhtemeldir.

Yapının inşa tarihinden sonra onarım gördüğü üzerindeki farklı dönemi yansıtan harç dokusundan anlaşılmaktadır. Ancak bu onarımın ne zaman yapıldığıyla ilgili elimizde bilgi yoktur.

Yapının İncelenmesi

Genel

Yapı, Of ilçesine bağlı Kıyıcık Beldesi'nin Merkez Mahallesi'nde yer almaktadır. Yapının Of ilçe merkezine uzaklığı yaklaşık 3 km.'dir. Çakıroğlu Hasan Ağa Konağı'nın tahmini olarak 50 m. batısındadır. Yaklaşık 10 m. kuzeyinden yol geçmekte olup, güneyinde çay bahçesi yer almaktadır. Tarla ve çay bahçelerinin arasında kalmış vaziyettedir. (Fot: 134)

Düz bir arazide inşa edilen çeşmenin yüzü kuzeye bakmaktadır. Düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilen yapı, doğu – batı doğrultusunda 2.05 x 1. 15 m. ölçülerinde dikdörtgen planlı, hazneli ve bağımsız çeşmeler grubundandır. (Çiz: 31) Çeşme, 1. 95 m. yüksekliğinde, 2.05 m. genişliğindedir. Çeşmenin saçak kısmı doğu – batı yönlerden dışa taşıntılı şekildedir. Hazne bölümünün ölçüleri 1.65 x 0.75 m.'dir. (Çiz: 32)

Çeşmenin ön cephe ortasından iki silme kuşağı geçmekte olup, çeşmenin yüzeyini iki bölüme ayırmaktadır. Silme kuşağının altında tek lüle bulunmaktadır. Kısmen tahrip olmuş durumdadır. Silme kuşağının üstünde aynalık kısmında alt alta iki niş yer almaktadır. Bunlardan alttaki 24 x 24 cm. ölçülerinde olan tas yeri, üstte olan 20 x 18 cm. ölçülerindeki

nişin kitabelik olması muhtemeldir. Alınlığın üst kısmında kademelenme yapan yuvarlak kemer olup, bu kemerin üstünde üçgen alınlıklı çeşmenin üst örtüsü bulunmaktadır. Üst örtü iki yana kırma çatı şeklinde olup, üstü sarmaşıklarla kaplı vaziyettedir. Yapının güneye bakan arka cephesinin orta kısmındaki kesme taşlar tahrip olmuş durumdadır.

Günümüzde çeşmenin lülesinden su akmamakta olup, çeşme kullanılmamaktadır. Bu tarihi çeşmeyi gelecek nesillere aktarmamız için ilgililerce biran önce onarılması gerekmektedir.

KATALOG NO : 3.5.7.

YAPININ ADI : BÖLÜMLÜ FATİH MAHALLESİ SOĞUKSU ÇEŞMESİ

BULUNDUĞU YER : Bölümlü Beldesi'nin Fatih Mahallesi'nde yer alır.

İNCELEME TARİHİ : 12.03.2017

FOTOĞRAF : 135

ÇİZİM : 33-34

Tarihçesi ve Kitabesi

Yapı üzerinde iki farklı yerde kitabesi bulunan, ancak silik olduklarından dolayı okunamayan kitabelerden tarih ibaresi çıkartılamamaktadır. Kaynaklarda çeşme hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Çeşmenin 19. yy. da yapıldığı tahmin edilmektedir. Yapının kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir.

Yapı, inşa tarihinden sonra değişiklik geçirmiştir. Orijinal üst örtüsü taş olan çeşmenin, beton ilave edilerek 55 cm. kuzey yöne doğru genişletilmesi, yani iki farklı dokunun bulunması buna kanıt olarak gösterilebilir. Beton eklemenin ne zaman yapıldığıyla ilgili elimizde bilgi yoktur. Yapı üzerinde birden fazla kitabenin olması, bunlardan birinin onarım kitabesi olma ihtimalini güçlendirmektedir.

Yapının üzerinde iki ayrı yerde iki farklı kitabe olmasına rağmen silik olduklarından dolayı okunamamaktadırlar. Çeşmenin alınlığında olan kitabe 39 x 25 cm. ölçülerinde, düzgün kesme taş malzeme üzerine kabartma tekniğiyle, cetvelle ayrılmış, iki satır halinde hak edilmiştir. Yazı türü ayırt edilememektedir. Diğer kitabe ise üst örtüyle doğu ayağın birleştiği yerde bulunmakta olup, 30 x 27 cm. ölçülerinde, kesme taş malzeme üzerine, kabartma tekniğiyle, celi sülüs yazı türünde, üç satır halinde hak edilmiştir.

Yapının İncelenmesi

Genel

Yapı, Bölümlü Beldesi Fatih Mahallesi'nde, Soğuksu Camii'nin yaklaşık 50 m. doğusunda yer almaktadır. Of ilçe merkezine uzaklığı yaklaşık 16 km.'dir. Yol seviyesinin yaklaşık 10 m. aşağısında kalmaktadır. Karayemiş ağaçlarının altında bulunduğu için pek fark

edilememektedir. Yapıya patika bir yol ile ulaşılmaktadır. Doğusundan patika yol geçmekte olup, batısında küçük bir ırmak ve çay bahçesi yer almaktadır.

Eğimli bir arazide inşa edilen çeşmenin yüzü kuzeye bakmaktadır. Düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilen yapı, doğu – batı doğrultusunda 1. 84 x 1. 70 m. ölçülerinde kareye yakın dikdörtgen planlı, hazneli ve bağımlı çeşmeler grubundandır. (Çiz:33) Çeşmenin arka kısmı toprağa dayandırılarak inşa edilmiş olup, burada ayrı bir dış hazne bölümü bulunmaktadır. Çeşme, 2.00 m. yüksekliğinde, 1. 95 m. genişliğindedir. Çeşmenin örtü kısmı kuzey yönden dışa taşıntı yapmaktadır. İç hazne bölümünün ölçüleri alınamamıştır. (Çiz: 34)

Çeşmenin yan kenarları kademeli olup, örtü sistemi içten ve dıştan beşik tonozdur. Çeşme haznesinin ön kısmında, dışa doğru taşıntı yapan ve söz konusu tonozun örttüğü 1. 30 x 0. 97 m. ölçülerinde dikdörtgen bir mekân bulunur. Bu mekânın sağ ve soluna dinlenme taşı görevi gören iki ayak oturtulmuştur. (Fot:135) Çeşmenin yüzeyindeki bazı taşlar tahrip olmuş vaziyettedir. Tek lülelidir.

Günümüzde yapı kısmen sağlam durumda olup, lülesinden suyu akmamaktadır. İşlek bir güzergâh üzerinde olmadığından terk edilmiş vaziyettedir.

3. 6. KÖPRÜLER

KATALOG NO : 3. 6. 1.

YAPININ ADI : AŞAĞI KIŞLACIK KÖYÜ (HASTIKOZ)52 KÖPRÜSÜ

BULUNDUĞU YER : Aşağı Kışlacık Köyü'nün girişinde yer alır.

İNCELEME TARİHİ : 17.03.2017

FOTOĞRAF : 136

ÇİZİM : 35-36

Tarihçesi ve Kitabesi

Köprünün inşa tarihi kesin olmamakla birlikte, 19. yy.'da Osmanlı döneminde yapıldığı tahmin edilmektedir.

Yapı üzerinde herhangi bir kitabeye rastlanılmamıştır.

Yapının İncelenmesi

Genel

Köprü, Aşağı Kışlacık Köyü girişinde yer alır. Köyün Of ilçe merkezine uzaklığı yaklaşık 10 km. olup, köy Of ilçesinin güneydoğusunda kalmaktadır.

Köprü tek kemerli olup, kemer kısmı kesme taştan, diğer kısımları moloz taştan yapılmıştır. Doğu - batı yönünde uzanan köprünün boyu 7.00 m. döşeme genişliği ise 2. 80 m.'dir. Basık kemer açıklığı 4. 50 m. olup, su yüzeyinden itibaren yüksekliği 2. 10 m. dir. (Ç : 35-36) Köprünün korkuluk kısmı bulunmamaktır ve yürüme kısmı hafif meyilli olup, moloz taştan inşa edilmiştir. Köprü ayaklarının büyük bir kısmı toprağa gömülü vaziyettedir. (Fot:136) Yapının üzerinde herhangi bir süsleme bulunmamaktadır.

Önemli bir onarım geçirmeden günümüze sağlam olarak ulaşan yapı, 1980'li yıllarda hemen bitişiğine yapılan yeni köprüyle eski önemini kaybetmiştir. Günümüzde yaya ulaşımını sağlamak için kullanılmaktadır.

⁵² Hastikoz: Arkaik Hellençe'de *Astikoz* / *Asty* sözcüğün anlamı ''şehir, kent, kentleşmiş toplum''demektir. Bkz: İlyas Karagöz, ''Grek, Bizans ve Eski Türk Kaynaklarına Göre Trabzon Yer Adları'', Trabzon, 2006, s. 267

KATALOG NO : 3. 6. 2

**YAPININ ADI : ERENKÖY KÖYÜ (ÇORUK)53 IŞIKLI MAH. (İFİRA)
KÖPRÜSÜ**

**BULUNDUĞU YER : Erenköy Yeni Camii'nin yaklaşık 500 m. kuzey doğusunda
yer alır.**

İNCELEME TARİHİ : 13. 12. 2016

FOTOĞRAF : 137-138

ÇİZİM : 37-38

Tarihçesi ve Kitabesi

Köprünün 19. yy.'da inşa edildiği tahmin edilmektedir.

Köprü üzerinde dönemini ve yaptıranını belirten bir yazıt bulunmamaktadır.

Yapının İncelenmesi

Genel

Of ilçesine yaklaşık 17 km. uzaklıkta olan Erenköy Köyüne Of - Çaykara karayolu üzerinden, Cumapazarı Beldesi mevkiine doğru ayrılan bir yol ile ulaşılmaktadır. Erenköy Yeni Camii'nin yaklaşık 500 m. kuzeydoğusunda, küçük bir dere üzerinde bulunan köprüye patika yol ile ulaşılır.

Yapı, tek gözlü, sivri kemer açıklıklı köprüler grubuna girmektedir. Köprü ayakları doğal kayalara oturtulmuştur. Köprünün kemer kısmı düzgün kesme taştan, diğer kısımları moloz taştan inşa edilmiştir. (Fot: 137) Doğu - batı yönünde uzanan köprünün boyu 16. 00 m. genişliği ise 2. 40 m.'dir. (Ç:37-38) Kemer açıklığı 6. 20 m. olup, su yüzeyinden itibaren yüksekliği menba tarafından 5. 50 m, mansap tarafından 8. 50 m. dir. Köprünün korkuluk kısmı bulunmamaktadır. Yürüme kısmı batı yönünde hafif meyilli, doğu yönünde ise daha fazla eğimlidir.

Köprü günümüzde sağlam vaziyettedir, fakat üst ve yan yüzeyleri sarmaşık ve otlarla kaplanmış durumdadır. Yapının kuzeydoğusunda değirmen kalıntısı bulunmaktadır. (Fot: 138)

⁵³ Çoruk: Çoruk adı Türkçe bir kelimedir. 948-952 yıllarında Bizans kayıtlarında sekiz boy halinde gösterilen Peçenekler arasında ÇUR (başbuğ) adı da geçer. Türk unvanları arasında ÇUR, hükümdar lakabıdır. Anlaşıyor ki, Çoruk köyü adını Peçeneklerden almıştır. Bkz: Karagöz, a. g. e., s. 265

KATALOG NO : 3. 6. 3

YAPININ ADI : DARILI KÖYÜ (SAVAN)54 KÖPRÜSÜ

BULUNDUĞU YER : Darılı Köyü'nün yaklaşık 2 km. kuzeyinde yer almaktadır.

İNCELEME TARİHİ : 17.03.2017

FOTOĞRAF : 139-140

ÇİZİM : 39-40

Tarihçesi ve Kitabesi

Köprünün tam tarihi bilinmemekle birlikte, 20. yy.'ın başında yapıldığı tahmin edilmektedir. ⁵⁵31. 10. 1996 tarihinde, 2613 no. ile 'Anıtsal Eser' olarak tescil edilmiştir. ⁵⁶

Yapı üzerinde veya kayıtlara geçen herhangi bir kitabesi bulunmamaktadır.

Yapının İncelenmesi

Genel

Köprü, Darılı Köyü'nün yaklaşık olarak 2 km. kuzeyinde yer almaktadır. Köyün Of ilçesine olan uzaklığı ise yaklaşık 18 km.'dir. (Fot: 139)⁵⁷

Kemerli kesme taştan yapılmış olan köprünün ana kaya üzerine oturan ayakları moloz taştan yapılmıştır. Köprü, iki yönde eğimli, tek gözlü, köprüler grubundandır. Yolu eğimli ve yuvarlak kemer açıklıklıdır. Yapının döşeme uzunluğu 14. 00 m. genişliği ise 2. 50 m.'dir. Kemer açıklığı 8. 50 m., su yüzeyinden itibaren yüksekliği 5. 70 m. dir. Köprüde korkuluk kısmı bulunmamaktadır. (Ç : 39-40)

Günümüzde büyük oranda sağlam durumda olan yapının doğu yönde yürüme kısmında kısmen çökme meydana gelmiştir. Köprünün kuzeyinde yaklaşık 4-5 m. uzaklıkta inşa edilen yeni betonarme köprüden ulaşım sağlandığı için bu tarihi köprü pek kullanılmamaktadır. Köprünün güneyinde değirmen bulunmaktadır. (Fot:140)

⁵⁴ Savan: Sözcük Yunanca *Sabanon* sözcüğünün halk ağzında aldığı biçimidir. Anlamı "kalın keten bezi" olarak verilir. Bu köyde bu bez dokunduğundan dolayı, köy bu adla anılmıştır. Bkz: Karagöz, a. g. e., s. 278-79

⁵⁵ Sümerkan- Okman, a. g. e, C. I, s. 146

⁵⁶ Trabzon Karayolları 10. Bölge Müdürlüğü'nce tescil edilmiştir.

⁵⁷ (www.yerelnet.org.net), 12.08.2017.

KATALOG NO : 3. 6. 4

**YAPININ ADI : BÖLÜMLÜ BELDESİ (ZİSİNO)58 KİREMITLİ
(HAPŞİYAS) KÖPRÜ**

BULUNDUĞU YER : Of – Çaykara karayolu üzerinde yer alır.

İNCELEME TARİHİ : 02.03.2017

FOTOĞRAF : 141-142

ÇİZİM : 41-42

Tarihçesi ve Kitabesi

Köprü, 1935 yılında Bölümlü'lü usta olan Abdülaziz Sandıkçı tarafından, mahalle halkının da yardımıyla imece usulü olarak yapılmıştır.

Köprü, ilk yapım aşamasında büyük ahşap kütüklerin üst üste bindirilmesiyle inşa edilmiştir. Köprü ayakları, Bölümlü Beldesi Fatih Mah. sinde bulunan ve daha sonra yıkılan kiliseden getirilen kesme taşlarla inşa edilmiştir. Yörede başka bir örneği bulunmaması nedeniyle 31. 10. 1996 tarihinde ‘‘Anıtsal Eser’’ olarak tescil edilen ve ‘‘Kiremitli Köprü’’⁵⁹ olarak da bilinen köprü 2002 yılında Trabzon Valiliği tarafından restore edilmiştir. 2015 yılında ise dere yatağında çevre düzenlemesi yapılmıştır. 31. 10. 1996 tarihinde, 2614 no. ile ‘‘Anıtsal Eser’’ olarak tescil edilmiştir.⁶⁰

Yapı üzerinde herhangi bir kitabeye rastlanılmamıştır.

Yapının İncelenmesi

Genel

Yapı, Of - Çaykara karayolunun 15. kilometresinde olmak üzere, Solaklı Deresi⁶¹ nin üzerinde doğu – batı doğrultusunda kurulmuştur. Yapının Bölümlü merkeze uzaklığı yaklaşık 4 km., Cumapazarı Beldesine uzaklığı ise 1 km.’dir. (Fot: 141)

⁵⁸ Zisino: Yunan kaynaklarında Zisino köyü, Arap-anton(Araplı), Laz-anton (Lazlı, Laz mahallesi) ve Frangkoulanton (Frenkli/ Frenk mah.) anlamlarını taşırlar. Zisino adı, Yunanca’da her iki ‘‘i’’harfi ita harfi ile yazılarak Zisi yani ‘‘yaşamak, yaşam’’anlamlarını içerir ki, Bizans kaynaklarında Sinnion, Sisinnios sözcükleri Bizans ordusunda 530 yılında Hunlara ya da Alanlara kumanda eden daha sonra Kutrigur ordularına hizmet veren bir kumandan olarak gösterilir. Bkz: Karagöz, a. g. e., s. 286

⁵⁹ Yeşillikler ortasında parıldayan kırmızı çatısı yüzünden ‘‘Kiremitli Köprü’’ olarak da anılır.

⁶⁰ Trabzon K. B. M. ’nce tescil edilmiştir.

⁶¹ A. Bryer, İtalyan portolorunda Stilo, Sale, İstale, şeklinde ifade edilmesi geçmişte derenin ağzında bir iskelenin oluşuyla ilgilidir. Bkz: Uzun, a. g. e., Trabzon, 2007. s. 319

Köprü, doğu – batı yönünde uzanmakta olup, tek gözlüdür. (Ç : 41)Kemer ahşaptan yapılmış olan köprünün ana kaya üzerine oturan ayakları kesme taştan yapılmıştır. Köprünün kemer kısmı doğu ve batıdan dörder toplamda ise 8 adet olmak üzere taş ayaklara bitişik kütük taşıyıcılarla desteklenmektedir. Yolu doğu ve batıdan eğimli, orta kısmı düz olup ahşap döşemelidir. Üst örtüyü 13 kuzeyde ve 13 güneyde olmak üzere toplam 26 adet kiriş taşımaktadır. Bu 26 adet kirişi de 26 adet küçük ahşap ayaklar desteklemektedir. Üst örtüsü iki yana eğimli çatı şeklinde olup, kırmızı kiremit ile örtülüdür. (Fot: 142)

Yapının ahşap döşeme uzunluğu yaklaşık 31. 50 m., ortalama olarak genişliği 2. 80 m. ve yaklaşık 10. 40 m. yüksekliğe sahiptir. Köprüde 0. 95 m. yüksekliğinde korkuluk kısmı bulunmaktadır. (Ç : 42)

Önemli bir turizm merkezi olan Uzungöl yolu üzerinde yer alan köprü, mimari farklılığıyla dikkat çekmekte olup, bölgede benzeri olmadığı için ayrı bir öneme sahiptir. Dere yatağında yapılan çevre düzenlemesiyle birlikte köprünün önemi artmış, turistlerin sürekli ziyaret ettiği bir yer olmuştur.

KATALOG NO : 3. 6. 5

YAPININ ADI : Kalecik Köprüsü⁶²

BULUNDUĞU YER : Of – Sürmene karayolu üzerinde yer alır.

İNCELEME TARİHİ : 06. 04.2017

FOTOĞRAF : 143-144

ÇİZİM : 43-44

Tarihçesi ve Kitabesi

Köprü üzerinde yaptırınını belirten ve kayıtlara geçen herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Köprünün yapım tekniği göz önüne alındığında ve bölgedeki benzer köprülerle mukayese edildiğinde yapının Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarında yapılmış olabileceği muhtemeldir. 23. 12. 1994 tarihinde, 2134 no. İle Anıtsal Eser olarak tescil edilmiştir.⁶³

Eskiden Rize – Trabzon karayolu ulaşımı bu köprü üzerinden sağlanmaktaydı. Yaklaşık 150 – 200 m. kuzeyinden geçmekten olan yeni Karadeniz Sahil Yolu'nun açılmasıyla birlikte eski önemini kaybetmiştir.

Yapının İncelenmesi

Genel

Yapı, Of – Sürmene karayolu güzergâhında, Of Kalesi'nin yaklaşık 50 m. güneyinde bulunmakta olup, Of ilçe merkezine uzaklığı yaklaşık 3 km.'dir.

Kale Deresi üzerine inşa edilen yapı, tek gözlü, yuvarlak kemer açıklıklı, yolunun düz olduğu köprüler grubuna girmektedir. Köprünün ayakları toprağa gömülü durumdadır. Köprünün her tarafı düzgün kesme taştan inşa edilmiştir. (Fot:143) Doğu - batı yönünde uzanan köprünün boyu 32.00 m. genişliği ise 5. 10 m.'dir. (Ç :43-44)Kemer açıklığı 10. 00 m. olup, yüksekliği 11. 50 m. dir. Köprünün korkuluk kısmı bulunmaktır. Ancak kuzey yönde bulunan korkuluğun çoğu kısmı yıkılmış durumda olup, güney yönündeki korkuluğun doğu ve üst kısmındaki taşlarda dökülmeler meydana gelmektedir ve yüksekliği 40 cm. genişliği 30 cm.'dir. Korkuluğun oturduğu zemin döşeme taşı köprünün kuzey ve güney yüzeylerinden dışa taşıntı yapmaktadır. Köprünün zemini toprakla kaplı vaziyettedir.

Köprü günümüzde sağlam vaziyettedir, araç ve yayalar tarafından kullanılmaktadır. (Fot: 144)

⁶² Köprü adını yakınında bulunan Of Kalesi'nden alması muhtemeldir.

⁶³ Trabzon Karayolları 10. Bölge Müdürlüğü'nce tescil edilmiştir.

3.7. SU KUYULARI

KATALOG NO	: 3. 7. 1
YAPININ ADI	: SARAÇLI MUSTAFA SARICA EVİ SU KUYUSU
BULUNDUĞU YER	: Saraçlı Köyü’nde yer alır.
İNCELEME TARİHİ	: 06.04.2017
FOTOĞRAF	:145-146
ÇİZİM	:45-46

Tarihçesi ve Kitabesi :

Of ilçesinin Saraçlı Köyü’nde, vaktiyle “Tahsildar Evi” olarak kullanılan Hacı Rahmanların Hacı Mustafa Efendi’nin (Mustafa Sarıca) evinin bahçesinde yer almaktadır. Kuyu üzerinde veya epigrafik veya paleografik her hangi bir materyalde kuyunun tarihini belirlememize yardımcı olacak bir kitabe veya bilgi bulunmamaktadır. Çevredeki yapıları ve sakinlerin verdikleri bilgilerden hareketle 19. Yüzyıla tarihlendirmek mümkün görünmektedir.

YAPININ İNCELENMESİ

Genel

Kuyunun üç yönde çevresini, son zamanlarda yapılan yol için dökülen beton kuşatmaktadır. (Fot:145) Kuyunun içi, yer yer kaba yontu ve moloz taş örgülüdür. Dıştan yapılan sıvalarda kısmi dökülmeler görülmektedir. Kuyunun bağlantılı olduğu bir sarnıç bilinmemektedir.

Dairesel formdaki kuyunun iç çapı 0.52 m., duvar kalınlığı ise 0.18 m.dir. (Çiz:45-46) Toplam çapı 0.88 m. kadar bir ölçüye sahiptir.

Kuyu bileziği yüksekliğinin 0.82 m. olduğu yapıda, günümüzde su seviyesine kadar olan derinlik 12.00 m. ve toplam derinliğin 30 metreyi geçtiği görülmektedir.

Kuyunun vaktiyle üzerini örten taş kapak kısmen kırılıp parçalanmıştır. Yine kuyu ağzında vaktiyle çıkırığın bağlı bulunduğu mekanizmayı sabitleyen iki adet metal halka hala yerinde sağlam olarak durmaktadır. (Fot:146)

Kuyu günümüzde kullanılmamakla birlikte hala su kaynağını korumaktadır.

KATALOG NO	: 3. 7. 2
YAPININ ADI	: UĞURLU HASAN BAK EVİ SU KUYUSU
BULUNDUĞU YER	: Uğurlu Beldesi'nde yer alır.
İNCELEME TARİHİ	: 06.04.2017
FOTOĞRAF	:147-148
ÇİZİM	: 47-48

Tarihçesi ve Kitabesi :

Of ilçesi Uğurlu Beldesi'nin Cumhuriyet Mahallesi'nde Alibey Sokak'ta Hasan Bak'ın evinin içerisinde yer almaktadır. Kuyu üzerinde veya epigrafik veya paleografik herhangi bir materyalde kuyunun tarihini belirlememize yardımcı olacak bir kitabe veya bilgi bulunmamaktadır. Çevredeki yapıları ve sakinlerin verdikleri bilgilerden hareketle 19. Yüzyıla tarihlendirmek mümkün görünmektedir.

YAPININ İNCELENMESİ

Genel

Kuyu, geleneksel mimariyle yapılmış ahşap evin içerisinde dar ve küçük bir koridorda yer almaktadır. (Fot: 147) Kuyunun içi yumuşak kaya tabasının yontulmasıyla şekillendirilmiştir. Kuyunun dibine inebilmek için kuzey ve güney yönlerde ana kaya tabakası oyularak yapılan iki merdivene yer verilmiştir. Kuyunun bağlantılı olduğu bir sarnıç bilinmemektedir.

Dairesel formdaki kuyunun iç çapı 0.44 m., kuyunun kare formlu bilezik kısmındaki duvar kalınlığı ise 0.07 m.dir. (Çiz: 47-48) Toplam çapı 1.16 m. kadar bir ölçüye sahiptir.

Kare formlu kuyu bileziği yüksekliğinin 0.80 m. olduğu yapıda, günümüzde su seviyesine kadar olan derinlik 6.75 m. ve toplam derinliği 11.00 metredir.

Kuyunun üzerini ahşap bir kapak örtmektedir. Yine kuyu ağzında metal kulp aksamı hala yerinde sağlam olarak durmaktadır. Kuyunun üzerinde metal makarası ipiyle beraber bulunmaktadır. (Fot:148)

Kuyu günümüzde kullanılmamakla birlikte hala su kaynağını korumaktadır.

3.8. DİBEK TAŞLARI

KATALOG NO	: 3. 8. 1.
YAPININ ADI	: BÖLÜMLÜ FATİH MAHALLESİ 1. NOLU DİBEK TAŞI
BULUNDUĞU YER	: Bölümlü Beldesi'nin Fatih Mah.'sinde yer alır.
İNCELEME TARİHİ	: 07.03.2017
FOTOĞRAF	: 149-150
ÇİZİM	: 49

Tarihçesi ve Kitabesi :

Eskiden Karadeniz Bölgesinde, arpa, buğday, mısır ve vb. tahılları dövmeye yarayan “Dibek Taş”larından birkaç örnek, tez çalışmamız kapsamındaki Of ilçesinde de günümüze kadar gelme şansı bulmuştur. Bunlardan biri Fatih Mahallesi'ndeki dibek taşıdır.

Günümüzde bir çay bahçesinin eteklerinde, vaktiyle ağaçlık bir alanda iken şimdilerde ağaçların kesilmesiyle tamamen açığa çıkmış bir haldedir. (Fot : 149)

Taşı tarihlendirmemize yardımcı olacak bir yazı bulunmamaktadır. Ancak köy sakinlerinden edindiğimiz bilgilere göre yaklaşık 200 yıllık bir geçmişini bulmaktadır.

Yapının İncelenmesi

Genel

Kayaya oyularak hazırlanan dibegin içten çapı 0.50 m. dıştan ise 1.14 m. dir. Hazne kısmının derinliğinin 0.60 m. kadar olduğu görülmektedir. Zamanla meydana gelen aşınmalar dolayısıyla iç kısım şeklinde bazı bozulmalar meydana gelmiştir. (Çiz :49)

İç kısımda kullanım kolaylığı göz önünde bulundurularak yapılan bir düzenleme ile alt ve üst bölümde daraltılan çap, orta kısımda biraz daha fazla oranda geniş tutulmuştur. Bu durum altta işlem gören tahıllara uygulanan gücün yoğunlaşması üstte ise dışarıya dökülmesini nispeten önlemektir. (Fot :150)

Yapıda yakın dönemlerde bazı defineciler tarafından müdahalelerde bulunulmuş olduğunu, dibek taşının içerisinde yer alan ve çıkarılamayan el demirinin varlığından anlamaktayız.

KATALOG NO : 3. 8. 2.

YAPININ ADI : BÖLÜMLÜ FATİH MAHALLESİ 2. NOLU DİBEK

TAŞI

BULUNDUĞU YER : Bölümlü Beldesi'nin Fatih Mah.'sinde yer alır.

İNCELEME TARİHİ : 07.03.2017

FOTOĞRAF : 151-152

ÇİZİM : 50

Tarihçesi ve Kitabesi :

Dibek Taşı, Bölümlü Beldesi Fatih Mahallesi'nde 1 no.'lu dibek taşının yaklaşık 20-30 m. güneybatısında, çay bahçesinin içerisinde, patika yolun üzerinde yer almaktadır. Vaktiyle burası açık bir alan iken zamanla çay bahçesine dönüştürülmüştür. (Fot :151)

Yapı üzerinde tarihlendirme açısından herhangi bir ibareye rastlanmamaktadır. Ancak mahalle sakinlerinden öğrendiğimiz bilgi kadarıyla yaklaşık 200 yıllık olduğu söylenmektedir.

Yapının İncelenmesi

Genel

Kayanın oyulmasıyla hazırlanan dibeğin içten çapı 0.45 m. olup, dıştan etrafı toprak tabakasıyla çevrili olduğu için ölçüsü alınamamıştır. Hazne kısmının derinliğinin 0.50 m. kadar olduğu görülmektedir. Zamanla meydana gelen aşınmalar dolayısıyla iç kısım şeklinde kısmi bozulmalar meydana gelmiştir. (Çiz : 50)

İç kısımda kullanım kolaylığı göz önünde bulundurularak yapılan bir düzenleme ile alt ve üst bölümde daraltılan çap, orta kısımda biraz daha fazla oranda geniş tutulmuştur. Bu durum altta işlem gören tahıllara uygulanan gücün yoğunlaşması üstte ise dışarıya dökülmesini nispeten önlemektir. (Fot :152)

KATALOG NO : 3. 8. 3.
YAPININ ADI : BÖLÜMLÜ BELDESİ YILDIZ MAH. DİBEK TAŞI
BULUNDUĞU YER : Bölümlü Beldesi'nin Yıldız Mahallesi'nde yer almaktadır.
İNCELEME TARİHİ : 19.03.2017
FOTOĞRAF : 153-154
ÇİZİM : 51-52

Tarihçesi ve Kitabesi :

Eser, Bölümlü Beldesi, Yıldız Mahallesi'nde, hazire alanının içerisinde bulunmaktadır. Vaktiyle burası açık ve düz bir alan iken zamanla hazire alanına dönüştürülmüştür. Dibek taşına dar bir patika yol ile ulaşılmaktadır. Günümüzde ağaçlar ve çalılıkların arasında olup, işlevini kaybetmiş vaziyettedir.

Yapı üzerinde tarihlendirme açısından herhangi bir ibareye rastlanmamaktadır. Ancak mahalle sakinlerinden öğrendiğimiz bilgilerden hareketle yaklaşık 200 yıllık olduğu tahmin edilmektedir.

Günümüzde kullanılmamakta olup, sağlam vaziyettedir.

Yapının İncelenmesi

Genel

Yekpare taşın oyulmasıyla hazırlanan dibegin içten çapı 0.50 m. dıştan ise 1.10 m. dir. Hazne kısmının derinliğinin 0.60 m. kadar olduğu görülmektedir. Taşın yüksekliği ve kaide genişliği 1.10 m.'dir. Gövde yukarıya doğru genişlemektedir. Kaidesi dışbükey olarak kavis yapmaktadır. Kaide yüksekliği 0.25 m. dir. Zamanla oluşan aşınmalar dolayısıyla ağız kısmında bazı bozulmalar meydana gelmektedir. (Çiz :51-52)

İç kısımda kullanım kolaylığı göz önünde bulundurularak yapılan bir düzenleme ile alt ve üst bölümde daraltılan çap, orta kısımda biraz daha fazla oranda geniş tutulmuştur. Bu durum altta işlem gören tahıllara uygulanan gücün yoğunlaşması üstte ise dışarıya dökülmesini nispeten önlemektir. (Fot :153)

Yapıda yakın dönemlerde bazı defineciler tarafından müdahalelerde bulunulmuş olduğunu görmekteyiz. Dibek taşı 4-5 yıl öncesine kadar dikey konumda iken, alt tarafının kazılması neticesinde günümüzde yan yatırılmış vaziyettedir. (Fot : 154)

KATALOG NO	: 3. 8. 4.
YAPININ ADI	: BALLICA KÖYÜ YILDIZ MAH. DİBEK TAŞI
BULUNDUĞU YER	: Ballica Köyü'nün Yıldız Mahallesi'nde yer almaktadır.
İNCELEME TARİHİ	: 27.12.2016
FOTOĞRAF	: 155
ÇİZİM	: 53-54

Tarihçesi ve Kitabesi :

Dibek taşı, Ballica Köyü Yıldız Mahallesi'nde, Yıldız Mahallesi Camii'nin batısında bulunmaktadır. Güneyinde hazire bulunmakta olup, kuzeyinden yol geçmektedir.

1947 yılına kadar Ballica Köyü'nün başka bir mahallesinde, Rıza Kurt adlı kişinin evinin önünde bulunan dibek taşı, adı geçen kişinin bu taşı camiye bağışlamasıyla yerinden alınıp, Yıldız Mahallesi Camii'nin batısındaki alana getirilmiştir.

Günümüzde kullanılmamakta olup, sağlam vaziyettedir.

Yapı üzerinde tarihlendirme açısından herhangi bir ibareye rastlanmamaktadır. Ancak cami imamından öğrendiğimiz bilgilerden hareketle 150 yıldan daha eski olduğunu söylemektedir.⁶⁴

Yapının İncelenmesi

Genel

Yekpare taşın oyulmasıyla yapılan dibeğin içten çapı 0.50 m. dıştan ise 1.00 m. dir. Hazne kısmının derinliğinin 0.50 m. kadar olduğu görülmektedir. Taşın yüksekliği ve kaide genişliği 0.85 m.'dir. Gövde yukarıya doğru genişlemektedir. (Çiz :53-54) Kaidesi toprağa gömülü vaziyettedir. Kaide yüksekliği toprak zeminden itibaren 0.15 m. dir. Zamanla oluşan aşınmalar dolayısıyla üst kısmında bazı bozulmalar meydana gelmektedir. Üstünü bir yosun tabakası kaplamış durumdadır. . (Fot :155)

İç kısımda kullanım kolaylığı göz önünde bulundurularak yapılan bir düzenleme ile alt ve üst bölümde daraltılan çap, orta kısımda biraz daha fazla oranda geniş tutulmuştur. Bu durum altta işlem gören tahıllara uygulanan gücün yoğunlaşması üstte ise dışarıya dökülmesini nispeten önlemektir.

⁶⁴Ahmet Korkmaz: Ballica Köyü Yıldız Mahallesi Camii imamının verdiği bilgilere göre yazılmıştır.

4. DEĞERLENDİRME VE KARŞILAŞTIRMA

4. 1. PLAN VE MEKÂN ANLAYIŞI

4. 1. 1. Kalede

İnsanın kendini koruma ve güvende hissetme düşüncesi tarihin erken dönemlerinden beri hep var olmuştur. Doğal güçlerden, vahşi hayvanlardan ve insanlardan korunmak için insanoğlu savunma yapılarını inşa etmişlerdir. Kale kelimesinin kökü olan Arapça “ka-le’a” filinden gelen “kal” mastarı, “bir şeyi kökünden sökmek” manasına gelmektedir. “Kulâ’a” ve “Kullâ’a” kelimeleri “tepe gibi yüksek olan şey” anlamı taşımaktadır.

Tarih boyunca kaleler, genellikle şehirlerin etrafı, yol kavşağı, önemli yere giden ana yol, geçit yeri, dağlar arasındaki boğaz, denize uzanan burun, kıyıdan az uzaktaki adalar, köprübaşları, denizlerin boğazları gibi stratejik yerlerde, arazinin tabii özelliklerinden de yararlanılarak inşa edilmiştir.

Tarihin erken dönemlerinden itibaren Türkler kendi kalelerini yapmıştır. Böylece eski çağlardan günümüze kadar Türk sanatı kendine özgün özelliğini korumuş ve dünya sanatı içinde de daima önemli bir yere sahip olmuştur. Öz Türkçe’de kıla=kütle ve kalav=kârgir anlamında kullanılan kale, Azerice’de “gala”, Başkurtça’da “ıığıtma”, Kazakça’da “karğan”, Kırgızca’da “çep” şeklinde söylenmektedir. Türklerin İslamiyet’i kabulünden sonra balık yerine kale sözcüğü yaygınlaşmıştır. Karahanlı Türkleri ile Oğuz Türkleri ise “Balık” kelimesi yerine “Kent” sözünü kullanmışlardır. Kaşgarlı Mahmud, “balık” sözünün bu mânâsını bilmekte ve onun İslamiyet’ten önce Türkler tarafından şehir ve kale anlamında kullanıldığını söylemektedir. Türkmenler “Gala” olarak adlandırdıkları kaleleri iki şekilde yapmışlar ve “Ul Galalar” (Büyük kaleler) ve “Kiçi Galalar” (Küçük Kaleler) diye de isimlendirmişlerdir.

Kaleler yapılırken kolay ve az sayıda bir kuvvetle savunulabilmesi, gerektiğinde içeridekilerin dışarı çıkabilmesi için bir bölümün olması, uzun süre kuşatmalara dayanabilmesi, kalenin birkaç yönünün tabii şekilde korunması gibi unsurlar göz önünde tutularak inşa edilmişlerdir. Kaleler çoğunlukla sürekli kalın bir duvar (sur, beden) ve duvar boyunca dizilen aralıklı burçlardan oluşmaktadır. Duvarlar genellikle taş, kimi zaman da tuğladan yapılır ve Horasan harcıyla örülür. Burçlar birbirini görebilecek ve korunabilecek biçimde konumlanır. Kale duvarlarının üstü, savunanların her yere yetişebilmelerini sağlamak amacıyla düz yapılır ve bu düzlüğü “seğirdim yeri” denir. Duvar üstünde “barbata” denen mazgallı bir korkuluk yer almaktadır. Kayalık tepelerdeki hariç, genellikle duvarların alt

kısımlarında içi su dolu savunma hendeği bulunur. Kalenin girişini korumak ve hendek üzerinden geçişi sağlamak için iner-kalkar ahşap bir köprü yapılır.

Kaleler, genellikle *iç kale*, *dış kale*, *şehristan* ve *ahmedek* gibi bölümlerden oluşmaktadır. Ahmedek ve dış kale, bazı kalelerde bulunmamaktadır. Bunun yerine kale, sadece iç kale bölümlerinden ibaret olabilmektedir. İç kale, surlarla çevrili bir kentin en yüksek yerinde hükümdarın, beyin ya da komutanın oturmasına ayrılmış, en son savunma yeri olan kale bölümüne denir. Surlarla çevrili iç kalede, yönetici sarayı, beylerin konutları, darphâne, tutukevi ve ibadethâne (câmi-kilise) gibi yapılar yer almaktadır. Kentin asıl bölümünü oluşturan şehristan (şehir), ticaret ve konut alanlarını, dini ve diğer kamu yapılarını içine alan bölüme denmektedir. Kentin asıl bölümünü oluşturan şehrin etrafını çeviren sura da dış kale adı verilmektedir. Bir surla çevrili Türk kentlerinin şehristan bölümünde genellikle mahalleler, çıkmaz sokaklar, saray, kamu yapıları, meydan, ulu cami, vakıf kurumları ve pazar yerleri gibi bölümler yer almaktadır.

XI. yüzyıldan itibaren Türklerin Anadolu'ya yerleşmeleri hız kazanmış, XIII. yüzyıl sonunda da tamamlanmıştır. Bizans döneminde Anadolu'nun yol güzergâhlarına ve deniz kenarlarına kaleler inşa edilmiştir. Türkler Anadolu'ya geldikleri zaman Orta Asya'da da alışık oldukları kale mimarisi ile karşılaşmışlardır. Anadolu'nun Türkleşmesinde fethedilen bölgelerdeki kalelerin önemli bir rolü vardır. Türk güçleri kalelerde aileleri ile beraber kalmışlar ve kale-şehir ögesi de böylece gelişmeye başlamıştır.

Fethedilen kalelere bazı eklemeler yapmışlar ya da kendi teknikleri ve mimarî geleneklerine göre Türkler yeniden inşa etmişlerdir. Anadolu Selçuklu döneminde Anadolu imar edilmiştir. Bu imar faaliyetinde yerel Türk beyleri de önemli bir yere sahiptir. Anadolu Selçuklu sultanı Alâaddin Keykubad zamanında diğer mimarî eserlerde olduğu gibi kale inşasında da zirveye ulaşılmıştır. Bu dönemde Konya dış kalesinin yapımı (1221), Sivas surlarının tamiri (1224), aynı yıl Kayseri iç kalesinin inşası, 1255'te Antalya iç kalesinin yapımı, 1227-1229'da Alanya iç ve dış kalelerinin yapımı, 1226'da Alanya Kızıl Kule'nin tamamlanması ve 1231 yılında Kâhta Kalesi'nin tamiri gibi örnekler verilebilir. Ayrıca iç kalesi olmayan kalelere iç kale eklenmiş; kale camii, hamam ve diğer ihtiyaçları karşılamak için de çeşitli yapılar yapıla gelmiştir. Anadolu'da Türkler yeni yerleşim yerlerinin yanına

kaleler kurmuşlardır. Kalenin geliri yakın köylerden sağlanmıştır. Babadan oğula geçen bu düzenlemeyi, Selçuklu'dan Osmanlı'ya kadar kalelerde görmek mümkündür.⁶⁵

Anadolu'nun fethinin ardından Selçuklu ve beylikler tarafından yapılan kaleler Osmanlı Devleti zamanında da artarak devam etmiştir. Anadolu Selçuklu dönemindeki kale faaliyetleriyle Anadolu, Osmanlı zamanında da üç kıtaya açılmıştır. Çünkü XIX. yüzyıla kadar bölgelerin kesin fethi, kalelerin alınmasıyla sağlanmıştır. Osmanlı döneminde ilk yapılan kaleler, Osman Gazi'nin Bursa'nın fethi sırasında (1314) doğuda Kaplıca Kapısı'nda, batıda dağın eteğinde Balabancık'taki Balabancık Hisarı'dır. Bu iki kale, Bursa'nın Kalesi'ni fethin öncesinde gözetleme ve Bursa'nın fethini hızlandırma amacına yöneliktir. Bu tarihten önce bir kale inşa edilip edilmediğini şimdiki bilgiler ışığında bilemiyoruz. Osmanlı Devleti zamanında, önceki dönemlere ait kentlerin büyük çoğunluğu kullanılmıştır. Kenti çeviren kaleler ise garnizon ve yöneticilerin kalmaları amacıyla iç kaleye dönüştürülmüştür. İstanbul, Ankara ve İznik gibi kentlerin surları kendi sınırını hiç aşamamış ve eski önemini Osmanlı döneminde koruyamamıştır. Zaten bu surların koruma işlevi yoktur. Aksine düzen içinde ayak bağı olmuşlardır. Surlarla korunan bir kenti gereksiz kılan şey, ülke sınırları içindeki uzak kentler için sağlanmış güvenlik düzeni ve savaşmaya alışık bir ordu tarafından belirlenmiş askerî koşullardır. Merkezî yönetim surlarla çevrilmiş kentlere fazla güvenmemiştir. Profesyonel ordu ile güvenliği sağlamıştır. Öte yandan kent dokusunun düşük yoğunluğu ve kent dışı varoşların ise çok yaygın olması mantıklı bir kent suru yapımını zor, hatta imkânsız kılmıştır.

İnsanlığın ortak ürünlerinden belki de en önemli yapı tasarımı olarak karşımıza çıkan kaleler, XX. yüzyıla kadar önemini hep korumuştur. Kentleri, yol güzergâhlarını, limanları ve sınırları koruyan kaleler, Türkler açısından ayrı bir öneme sahiptir. İlk dönem “ordu” geleneği içinde değerlendirilen, dört köşeli ve suni bir tepe üzerindeki kale, kozmolojik olarak Türk hâkimiyetini ve gücünü temsil etmiştir. Bu anlayış Göktürk, Uygur, Karahanlı, Gazneli, Büyük Selçuklu, Anadolu Selçuklu ve Osmanlı'nın Batılılaşmasına kadar sürmüştür. Bu bağlamda Türkler Orta Asya'dan Anadolu'ya, Anadolu'dan da üç kıtaya yayılan yüzlerce kaleyi inşa ederek medeniyet tarihine önemli bir katkı daha sağlamıştır.⁶⁶

⁶⁵ Ali Boran, “Mimar Sinan Uluslararası Proje Olimpiyatları”, *Türk Dünyası Mimarlık ve Şehircilik Kurultayı*, Ankara, 2012, s. 184-186

⁶⁶ Ali Boran, “Orta Asya'dan Anadolu'ya Türk Kaleleri” *Orta Asya'dan Anadolu'ya Türk Sanatı ve Kültürü*, Ankara, 2006, s. 288

Of Kalesi, doğal bir tepe üzerinde ve kayalık üzerine kurulmuştur. Sürmene Merkez, Orta Mahalle Kalesi, Şalpazarı Merkez, Kalecik Mahallesi Ağasar Kalesi, Araklı Merkez, Kalecik Mahallesi Kalesi, Beşikdüzü Kalegüney Köyü Kalesi ile kayalık tepe üzerinde olması, kullanılan horosan harcı ve moloz taş malzeme ile de söz konusu örnek yapılarla benzerlik göstermektedir. Ayrıca Of Kalesi bu özellikleri Anadolu'da Hoşap, Van, Yeni Kâhta, Bitlis, Bayburt, Hasankeyf, Kemah, Kars, Artvin Şavşat, Satel, Artvin Gevhernik, Okumuşlar, Ardanuç, Ferhatlı Şavşat Eski Kale, Yusufeli, Referek ve Köprü Gören Kaleleri ile benzeşmektedir.⁶⁷

4. 1. 2. Camilerde

Arapçada “toplanmak” manasına gelen “Cem”i den gelen cami kelimesi Müslümanların topluca ibadet ettikleri yer anlamına gelmektedir. Camiye önceleri “Mescid-ül Cuma” denilmiş, sonraları büyük olan ve Cuma namazı kılınan yerlerine cami, Cuma namazı kılınmayan küçük ibadet mekânlarına da mescid denilmiştir.⁶⁸

Küba'da inşa edilen mescid ilk cami örneği olarak kabul edilir. Daha sonra Medine'de inşa edilen “Mescid-i Nebevi” ikinci cami örneğidir. Bu camilerde ibadet ve dünyevi işlerin yanında dini eğitimin yapılması dikkat çekicidir.⁶⁹

Emevilerden başlanarak Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi dahil birçok cami inşa edilmiştir. Anadolu ve Anadolu öncesi Türk mimarisinde enine dikdörtgen planlı, tek kubbeli, çok destekli, yan mekânlı ve merkezi planlı camiler inşa edilmiştir.

Araştırmamıza konu olan Of ilçesinde bulunan on cami tamamı plan olarak, dikdörtgen veya kareye yakın bir form sergilemektedir. Engebeli arazi yapısından dolayı söz konusu camilerin plan şemasında son cemaat yerinin konumu değişiklik gösterebilmektedir.

Of ilçesindeki camilerden Bölümlü Beldesi Mithat Paşa (Kalanas) Mah. Camii, Saraçlı Köyü Yukarı Mah. Camii son cemaat yeri kuzeydedir. Sugeldi Köyü Aşağı Mah. Camii, Gürpınar Beldesi Hacı Bayram Mah. Camii son cemaat yerinin kuzeyde ve çift katlı olması yönüyle bu gruptan ayrılırlar.

Bölümlü Beldesi Fatih Mah. Kaban Mescidi ve Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. Camii'nde son cemaat yeri doğuda yer almaktadır.

⁶⁷ İrfan Yıldız, *Savur'daki Mimari Eserler*, (Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Van 2003, s. 149

⁶⁸ Celal Esat Arseven, “Cami”, *Sanat Ansiklopedisi I*, İstanbul, 1958, s. 324

⁶⁹ Semavi Eyice, “Cami”, *D. İ. A*, VII, İstanbul, 1993, s. 58

Bölümlü Beldesi Büyükcami Mah. Camii, Yazlık Köyü Merkez Mah. Camii, Ballica Köyü Yıldız Mah. Camii'nde son cemaat yeri bulunmamaktadır.

Bölümlü Beldesi Fatih Mah. Kaban Mescidi ile Uğurlu Beldesi Molla Ömer Mescidi'nin kuzeyinde, Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. Camii'nin ise doğusunda bulunan birer oda ile diğer yapılardan ayrılmaktadır.

Bölümlü Beldesi Fatih Mah. Kaban Mescidi ile Uğurlu Beldesi Molla Ömer Mescidi hariç incelediğimiz sekiz caminin kuzeyinde, dört ya da altı ahşap ayakla taşınan mahfil katları bulunmaktadır. Söz konusu iki yapı mescit olduklarından dolayı mahfil katı olgusuna rastlanmamaktadır.

Bölümlü Beldesi Mithat Paşa (Kalanas) Mah. Camii, Bölümlü Beldesi Büyükcami Mah. Camii, Gürpınar Beldesi Hacı Bayram Mah. Camii, Yazlık Köyü Merkez Mah. Camii, Ballica Köyü Yıldız Mah. Camii, Saraçlı Köyü Yukarı Mah. Camii'nin mahfil katına, harimin kuzeydoğu veya kuzeybatı köşesinde bulunan merdivenle çıkılmakta, Sugeldi Köyü Aşağı Mah. Camii, Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. Camii'nin mahfil katına ise son cemaat yerinin ikinci katında bulunan bir kapıdan girilir.

Bölümlü Beldesi Fatih Mah. Kaban Mescidi, Uğurlu Beldesi Molla Ömer Mescidi ve Ballica Köyü Yıldız Mah. Camii hariç diğer yedi caminin mahfillerin orta kısımlarında, harim mekânına taşırılmış müezzin köşkleri bulunur. Bölümlü Beldesi Mithat Paşa (Kalanas) Mah. Camii, Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. Camii ve Sugeldi Köyü Aşağı Mah. Camii'nin mahfilleri doğu ve batı duvarları üzerinde yaklaşık 1.00 m. genişlikte, balkon biçiminde, iç mekâna taşırılmış ve mihrap duvarı üzerinde de yaklaşık 0.50 m. genişliğinde balkoncular oluşturarak, harim içini dört yönden mahfil ve kolları ile kuşatmıştır.

Ballica Köyü Yıldız Mah. Camii ile Gürpınar Beldesi Hacı Bayram Mah. Camii'nde farklı bir uygulama olarak, harim ortasında iki yekpare ahşap sütunla düz ahşap tavan desteklenmektedir. Anadolu'da ahşap direkli camilerin en erkeni 13.yy.da yapılmış 671/1272 Afyon Ulu Cami'dir. 689/1289 tarihli Ankara Aslanhane Camii, 696/ 1297 tarihli Beyşehir Eşrefoğlu Camii⁷⁰, 1366 tarihli Kastamonu Kasabaköy Candaroğlu Mahmut Bey Camii günümüze kadar gelebilen nadir ahşap direkli cami örnekleridir.

Yazlık Köyü Merkez Mah. Camii, Saraçlı Köyü Yukarı Mah. Camii içten kubbe, dıştan dört yöne eğimli kırma çatı ile örtülü olmasından dolayı diğer sekiz camiden farklılık

⁷⁰ Oktay ASLANAPA, ' ' *Türk Sanatı* ',Ankara, 1990, s.197

gösterirler. Araştırmada geçen Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. Camii hariç diğer dokuz caminin ortak özelliği etrafında bir hazire alanının bulunmasıdır.

4. 1. 3. Medresede

İlk örnekleri Anadolu dışında görülen ve çıkış noktasını müderrisin evinden alan medreseler, başlangıçtan itibaren kendine özgü plan şeması gösteren eğitim-öğretim yapılarıdır. XII. yüzyıldan itibaren Anadolu’da inşa edilmeye başlanan medrese yapıları, Osmanlıların son dönemlerine kadar Anadolu’nun en küçük yerleşim alanlarına dahi kurulmuştur.⁷¹

Araştırmamız kapsamında bir medrese tespit ettik. Bölge sakinlerinden edindiğimiz bilgilere göre ilçede eskiden birçok medrese bulunmaktaydı, fakat ahşap olan bu medreselerin çoğu zamana karşı direnemeyip iklim koşulları, bakımsızlık gibi nedenlerden dolayı günümüze ulaşamamışlardır. Günümüzde sadece birkaç örnek kalmıştır. Bunlardan bir tanesi de Uğurlu Beldesi Eski Medrese Binasıdır. Uğurlu Beldesi Eski Medrese Binası, vaktiyle önemli kişilerin yetiştirildiği, bölgede bulunan birçok köyden talebenin buraya gelip eğitim aldığı merkezi bir konumdaydı.

İki katlı olan medrese binasının alt katı taş ve ahşap malzemeden inşa edilen üç adet öğrenci hücresi bulunmaktadır. Üst katında ahşap ve göz dolma duvar tekniği ile inşa edilen dersane odası ve iki hücre bulunur.

Uğurlu Beldesi Eski Medrese Binası, Dernekpazarı ilçesi Çalışanlar Köyü Medresesi, Çaykara ilçesi Akdoğan Köyü Büyük Mahalle Köyü Medrese’leri ile iki katlı olması, odaların revak şeklinde dışarıya doğru çıkıntı yapmaları, saçaklarının geniş olarak yapılması gibi yönlerden benzerlik gösterirler.

Uğurlu Beldesi Eski Medrese Binası Of ilçesinde tek örnek kalması açısından önem arz etmektedir.

4.1.4. Kütüphanede

Yaptığımız araştırma kapsamında tek kütüphane binası tespit ettik. Kare planlı, içten aynalı tonoz, dıştan ise dört yöne eğimli kırma çatı ile örtülü olan bina, bölgede tek olması münasebetiyle önem arz etmektedir.

⁷¹ Aptullah Kuran, *Anadolu Medreseleri*, Ankara, 1969, s. 10; Ara Altun, “Orta Asya Türk Sanatı ile Anadolu’da Selçuklu ve Beylikler Mimarisi”, *Mimarbaşı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri*, İstanbul, 1988,

4.1.5. eşmelerde

Türk su mimarisinin en yaygın ve en tanınmış örneği olan çeşmelere, önceki çağlarda yaşamış olan medeniyetlerde de rastlanmıştır. İlk çeşme yapılarının Antik Roma'da ortaya çıktığı bilinmektedir. Nympheum denilen bu yapılar, hem hayvanların sulanması, hem içme suyu sağlama ve hem de görsel bir zenginlik ortaya koyma amaçlarıyla yapılmıştır.⁷²

Anadolu'da inşa edilen çeşmeler, konu ile ilgili çalışmalar yapan araştırmacılar tarafından farklı şekillerde gruplandırılmıştır.

Ayla Ödekan ve Mustafa Denктаş çeşmeleri konum ve biçimlerine göre yani bulundukları yerlere ve cephe kompozisyonlarına göre iki gruba ayırmışlardır.⁷³

Haşım Karpuz ve Osman Nuri Dölgerler kaynaktan beslenme durumuna göre, bulundukları yere göre ve cephe kompozisyonlarına göre gruplandırmıştır.⁷⁴

Of ilçesinde yaptığımız araştırmalar neticesinde toplamda yedi çeşme tespit ettik. Söz konusu çeşmeler konumlarına göre belirtilmişlerdir.

En erken tarihli çeşme 1205/1790 tarihli Bölümlü Beldesi Büyükcami Mah. Çeşmesi, en geç tarihli çeşme ise 1935 tarihli Bölümlü Beldesi Fatih Mah. Çeşmesi'dir.

Bölümlü Mithatpaşa Mah. Çeşmesi (1910), Bölümlü Fatih Mah. Çeşmesi (1935), Gürpınar Fatih Mah. Çeşmesi (19.yy.), Kıyıcık Hacı Kutlu Mah. Çeşmesi (1906) ile Bölümlü Fatih Mah. Soğuksu Çeşmesi (19.yy.) bağımlı çeşmeler grubundandır. Bu çeşmelerin ortak yönü bir toprak tabakasına bitişik olarak inşa edilmiş olmasıdır. Çevre ilçelerde yer alan; Arsin Merkez, Güzelyalı Çeşmesi (19.yy.), Maçka, Esirođlu Beldesi, Yeniköy Mah. Çeşmesi (19.yy.), Akçaabat, Işıklar Beldesi, Orta Mah. 1.Nolu Çeşme (19.yy.) ile benzerlik göstermektedirler.

Kıyıcık Beldesi Merkez Mah. çeşmesi ise bağımsız çeşmeler grubuna girmekte olup, araştırma yaptığımız çeşmeler içerisinde tek bağımsız çeşme olma özelliğiyle diğeri altı çeşmeden ayrılır.

⁷² Sözen, Tanyeli, *a. g. e.*, s. 75

⁷³ Ayla Ödekan, "Kent İçi Çeşme Tasarımında Tipolojik Çözümleme" *Semavi Eyice'ye Armağın*, İstanbul, 1992, s.284.

⁷⁴ Haşım Karpuz-Osman Nuri Dölgerler, "Konya Çeşmeleri Üzerine Bir Tipoloji Denemesi", *Sanatta Anadolu Asya İlişkileri Prof. Dr. Beyhan Karamağaralı'ya Armağın*, Ankara, 2006, 317-332; Osman Nuri Dölgerler, "Konya Çeşmeleri", *Su Medeniyeti Sempozyumu*, Konya, 2010, 410-414.

Çalışmamıza konu olan yedi çeşmeden altısının ortak özelliği hazneli olmasıdır. Bölümlü Büyükcami Mah. Çeşmesi haznesiz olduğundan dolayı diğer altı çeşmeden ayrılmaktadır.

Bölümlü Fatih Mah. Çeşmesi ile Bölümlü Fatih Mah. Soğuksu Çeşmesi'nde dinlenme (oturma) taşı bulunmaktadır.

İncelediğimiz yapıların çoğunda iki yöne eğimli kırma çatı ve beşik tonoz örtü sistemi kullanılmıştır. Gürpınar Fatih Mah. Çeşmesi, Kıyıcık Hacı Kutlu Mah. Çeşmesi ve Kıyıcık Merkez Mah. Çeşmesi'nde iki yöne eğimli kırma çatı, Bölümlü Fatih Mah. Çeşmesi ile Bölümlü Fatih Mah. Soğuksu Çeşmesi'nde beşik tonoz, Bölümlü Mithatpaşa Mah. Çeşmesi'nde ise düz çatı örtü sistemi ile karşılaşmaktayız.

4.1.6. Köprülerde

İnsanlar ilk çağlardan beri nehirleri aşmak için ahşaptan basit köprüler kurmuşlar ve zamanla yapım tekniklerini geliştirerek taştan çeşitli köprüler inşa etmişlerdir.

Askeri ve sosyal amaçlı inşa edilen köprüler, Anadolu'da eski çağlardan beri inşa edile gelen yapılar olup başlangıçta basit ve ahşap olarak, daha sonra ise yuvarlak ve sivri kemerli düzgün kesme taş şeklinde yapılmıştır.⁷⁵

Araştırmamıza konu olan beş köprünün dördünü taş, bir tanesini ise ahşap köprü oluşturmaktadır. Söz konusu köprülerin ortak yönü yolunun eğimli, tek gözlü, yuvarlak veya sivri kemerli köprüler olmasıdır.

Kalecik köprüsü, Aşağı Kışlacık Köyü Köprüsü toprak zemin üzerine yapılması, Darılı Köyü Köprüsü, Erenköy Köyü Işıklı Mah. Köprüsü, Bölümlü Beldesi Kiremitli (Hapşiyas) Köprüsü doğal kaya üzerine inşa edilmiş olmaları yönü ile benzerlik gösterir.

Araştırmamıza konu olan dört kemer köprü tek gözlü, sivri veya yuvarlak kemerli, yolu eğimli olması açısından civar ilçelerden Sürmene ilçesi Güneyköy Köyü Köprüsü, Yomra İkisü Köyü Köprüsü, Şalpazarı Merkez Kısık Köprüsü ile, yakın illerden Rize Merkez Köse Hasan Köprüsü, Gümüşhane Torul İlecik Köyü Köprüsü⁷⁶, Artvin Ortacalar Çiftekemer Köprüleri, Borçka Beğlevan Köprüsü⁷⁷ ile benzerlik gösterir.

Bölümlü Beldesi Kiremitli (Hapşiyas) Köprüsü ahşap ve üst örtünün kiremitle örtülü olması açısından diğer dört köprüden farklılık gösterir. Bu köprü Çaykara ilçesi Eğridere - Taşören köylerini birbirine bağlayan Kiremitli (Zarobadom) Köprü ile benzerlik göstermektedir.

⁷⁵ Cevdet Çulpan, “*Türk Taş Köprüleri, Ortaçağdan Osmanlı Devri Sonuna Kadar*”, Ankara, 1975, s.204

⁷⁶ Murat SARIHAN, “*Gümüşhane'deki Türk Dönemi Mimari Eserleri*”, (Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Van 2004, s.71

⁷⁷ Aytekin, a.g.e. s.264

4.1.7. Su Kuyularında

Yaptığımız araştırma kapsamında iki adet su kuyusu tespit ettik. Konutun içinde veya çevresinde su ihtiyacının kolay karşılanabilmesini sağlamak amacıyla inşa edilen su kuyularının ortak özelliği yapılara yakın konumda inşa edilmiş olmasıdır.

Uğurlu Beldesi Hasan Bak Evi Su Kuyusu ile Saraçlı Köyü Mustafa Sarıca Evi Su Kuyusu, dairesel plan göstermesi açısından benzerlik gösterirler.

Uğurlu Beldesi Hasan Bak Evi Su Kuyusu'nun bilezik bölümünün kare formu ve beton malzemeli, Saraçlı Köyü Mustafa Sarıca Evi Su Kuyusu'nun bilezik bölümünün dairesel formu ve moloz taşla inşa edilmesi açısından farklılık gösterirler.

Saraçlı Köyü Mustafa Sarıca Evi Su Kuyusu, Uğurlu Beldesi Hasan Bak Evi Su Kuyusu'na göre daha derin ve büyük olarak inşa edilmiştir. Bunun sebebi ise, su kuyusunun açık alanda yer alması ve daha çok kişinin buradan yararlanmasını sağlamak amacıyla büyük ebatlı inşa edilmesi muhtemeldir.

4.1.8. Dibek Taşlarında

Araştırmamıza konu olan dört dibek bulunmaktadır. Burada karşımıza iki plan tipolojisi çıkmaktadır. Bunlardan birincisini zemindeki ana kayanın oyularak şekil verilmesi, ikincisini ise yekpare taşın oyulup bağımsız olarak bir alana konularak kullanılması oluşturmaktadır.

Bölümlü Beldesi Fatih Mahallesi 1 nolu Dibek Taşı ile Bölümlü Beldesi Fatih Mahallesi 2 nolu Dibek Taşı ana kayanın oyularak hazırlanması özelliğiyle benzerlik göstermektedirler.

Bölümlü Beldesi Yıldız Mahallesi Dibek Taşı ile Balıca Köyü Yıldız Mahallesi Dibek Taşı yekpare taşın oyularak hazırlanması açısından benzerlik gösterirler.

4.2. MALZEME ve TEKNİK

İncelediğimiz toplam otuz bir yapıda çoğunlukla taş ve ahşabın yapı malzemesi olarak kullanıldığı görülmektedir. Taş malzemeyi daha başta köprüler olmak üzere, kuyularda, dibek taşlarında, çeşmelerde, camilerin alt katlarında, kütüphane ve medrese gibi inceleme alanımız olan Of ilçesindeki hemen tüm yapı türlerinde görülmektedir.

Bazı camilerin sadece birinci katlarında taş malzemeye yer verilmiş üst kısımlarda ise ahşap malzeme kullanılmıştır.

Aşağı Kışlacık Köprüsü, Darılı Köyü Köprüsü, Bölümlü Beldesi Büyükcami Mahallesi Camii, Gürpınar Beldesi Hacı Bayram Mahallesi Camii, Of Kalesi, Uğurlu Beldesi Merkez Mahallesi Eski Kütüphane Binası, Bölümlü Beldesi Mithat Paşa Mahallesi Çeşmesi,

Saraçlı Köyü Su Kuyusu, Bölümlü Beldesi Yıldız Mahallesi Dibek Taşı gibi örnekler yapı malzemesi olarak sadece taşın kullanıldığı örneklerdir.

Tezimizde salt ahşap malzeme ile inşa edilen tek cami olarak Bölümlü Beldesi Fatih Mahallesi Kaban Mescidi görülmektedir. Yine köprü olarak da tek ahşap örnek Bölümlü Beldesi Kiremitli Köprü (Hapşiyas) göze çarpmaktadır.

Yine tezimiz kapsamında incelediğimiz yapılardan 6 cami ve 1 medrese yapısı olmak üzere toplam 7 kadarında taş ve ahşabın birlikte kullanıldığı görülmektedir.

Bölümlü Beldesi Mithat Paşa Mahallesi Camii, Sugeldi Köyü Aşağı Mahalle Camii ve Uğurlu Beldesi Merkez Mahallesi Medrese binası da taş ve ahşabın birlikte kullanıldığı örnekler olarak görülmektedir.

Bu örneklerde taşın alt katlarda, ahşabın ise üst kısımda kullanılmıştır. Medresede alt kısımdaki taş malzeme ile birlikte doğu cephede ahşaba yer verildiği görülmektedir.

Yine bu bölgede karakteristik olan bir durum olarak, bazı camilerin minarelerinin de ahşap malzeme ile inşa edildiği görülmektedir. Bölümlü Beldesi Mithat Paşa Camii Minaresi, Uğurlu Beldesi Molla Ömerli Mescidi Minaresi tamamen ahşap ile hazırlanan örneklerdir. Günümüze gelememekle birlikte eski resimlerden gördüğümüz Bölümlü Beldesi Fatih Mahallesi Kaban Mescidi minaresinin de ahşap malzemeli olduğu anlaşılmaktadır.

Pencere korkuluklarında, kapı menteşelerinde ve tokmaklarında metal malzemenin tercih edildiği gözlemlenmektedir.

Taş malzemenin daha çoğunlukla camilerde olmak üzere kesme taş, köprülerde moloz taş, kuyularda kabayonu ve moloz taş şeklinde kullanımına rastlanmaktadır.

Yapıları örten çatıların alaturka kiremit ve sac olduğu anlaşılmaktadır.

Ahşap malzemedede oyma, kabartma, ajur ve künde-kari, taş malzemedede ise oyma, kabartma teknik olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.3 YAPI ELEMANLARI

4.3.1. Cephe Düzeni

Of ilçesinde incelediğimiz sekiz farklı yapı türünden otuz bir mimari eserin cephe düzeninde sadelik göze çarpmaktadır.

4.3.1.1. Kalede

Of ilçesinde tespit ettiğimiz bir kale yapısı bulunmaktadır. Kale cephelerinde sadelik göze çarpmaktadır. Kaledeki duvar kalıntısının güney orta hizasında bulunan kemer izinden hareketle, duvarda pencere ya da kapı olduğunu ve söz konusu kemer açıklığıyla duvarın hareketlendirildiğini anlamaktayız. Ayrıca kalenin batısında bulunan mekânın ortasında yuvarlak kemerli giriş bölümü bulunmaktadır. Söz konusu yuvarlak kemerle cephede hareketlilik kazandırılmaya çalışılmıştır.

4.3.1.2. Camilerde

Of ilçesindeki mimari eserler Osmanlı geç döneme ait ve taşra yapıları olduğu için cephelerinden ziyade iç mekânlar görkemlidir. Yapılar genelde iki katlı olarak yapılmış ve hem cepheleri hareketlendirmek hem de aydınlatmak için dikdörtgen pencerelere yer verilmiştir. Ayrıca bazı camilerde pencereler çökertme içerisine alınarak cephede hareketlenme sağlanmaya çalışılmıştır. Cumapazarı Beldesi Serindere Camii, Sugeldi Köyü Aşağı Mahalle Camii, Saraçlı Köyü Yukarı Mahalle Camii pencereleri buna örnektir.

Tek katlı yapılarda cepheler sade tutulmuş olup, cepheler tek sıra pencerelerle hareketlendirilmeye çalışılmıştır. Bölümlü Beldesi Fatih Mahallesi Kaban Mescidi ile Uğurlu Beldesi Molla Ömer Mescidi tek katlı camilere örnektir.

Katalogda ele alınan camilerin bazısının cepheleri sıvanmış olduğu için sade bir görüntü vermektedir. Bölümlü Beldesi Mithatpaşa (Kalanas) Mah. Camii, Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. Camii, Yazlık Köyü - Merkez Camii örnek olarak gösterilebilir.

Geleneksel köy camilerinde birinci derecede önemli olan girişin bulunduğu kuzey cephedir. Son cemaat yerinin bu cephede yapılması ve giriş kapısının süslemeyle vurgulanması bunu göstermektedir. Ancak bazı camilerde arazinin engebeli oluşundan dolayı revak kısmının doğuda olduğu görülür. Bölümlü Fatih Mahallesi Kaban Mescidi, Cumapazarı Beldesi Serindere Mahallesi Camii buna örnektir.

Cephe düzenlemesi açısından Of ilçesindeki camiler, Dernekpazarı, Hayrat, Çaykara ve Sürmene ilçelerde bulunan camiler ile benzer özellikler göstermektedir.

4.3.1.3. Medresede

Araştırmamıza konu olan bir medrese bulunmaktadır. Uğurlu Beldesi Eski Medrese Binası iki katlı olup, doğusunda revak düzenlemesi yer almaktadır. Alt kat batı ve kuzey yön cepheleri taş malzemeli olup, pencere bu cephelerde bulunmaz. Güneyde bir ve doğuda üç

pencere açıklığı ile cepheler hareketlendirilmiştir. Hücrelere girişi sağlayan dikdörtgen formlu üç adet kapı da bu cephede yer alır.

Üst katta ise ahşap ve göz dolma teknikli duvar göze çarpmaktadır. Doğu ve kuzeyde L planlı revak bulunmaktadır. Kuzey yön hariç, cepheler dikdörtgen pencereler ile hareketlendirilmiştir. Hücrelerin dikdörtgen formlu kapısı doğu yöne açılmaktadır. Dershane odasının dikdörtgen formlu, süslemeli, çift kanatlı kapısı kuzeye açılmaktadır.

4.3.1.4. Kütüphanede

Of ilçesi Uğurlu Beldesi Eski Kütüphane Binası cephe düzenlemesi açısından sade bir görünüme sahiptir. Güneydoğu cephede etrafı silmelerle kuşatılmış, dikdörtgen bir kapı açıklığı bulunmaktadır. Bu cephede bulunan dikdörtgen formlu mazgal pencereler ve pencerelerin alınlıklarında yerleştirilen dikdörtgen formlu kitabeler ile cephede hareketlilik sağlanmaya çalışılmıştır. Diğer üç yöne bakan cepheler ise ikişer mazgal pencere ile hareketlendirilmiştir.

4.3.1.5. Çeşmelerde

Yaptığımız araştırmada yedi adet çeşme tespit ettik. Söz konusu çeşmelerin çoğu bağımlı çeşmeler grubundandır. Bağımlı çeşmelerin arkaları sağır olduğu için ön cephelerinde hareketlenme söz konusudur.

Bağımsız olarak inşa edilen Kıyıcık Beldesi Merkez Mah. Çeşmesi tek olduğu için diğer çeşmelerden ayrı bir özellik gösterir.

Bölümlü Beldesi Mithatpaşa Mah. Çeşmesi üç cepheli inşa edildiğinden ve bu özelliğiyle tek olduğundan dolayı ayrı bir öneme sahiptir.

Osmanlı mimarisinde en çok karşılaşılan kemer formu, Of ilçesindeki çeşmelerin çoğunda karşımıza çıkmaktadır. Kıyıcık Beldesi Hacı Kutlu Mah. Çeşmesi, Kıyıcık Beldesi Merkez Mah. Çeşmesi, Gürpınar Beldesi Fatih Mah. Çeşmesi, Bölümlü Beldesi Fatih Mah. Çeşmesi, Bölümlü Beldesi Büyükcami Mah. Çeşmesi bu kemerli çeşmelere örnektir. Civar ilçelerden olan Arsin, Merkez Güzelyalı Çeşmesi, Akçaabat, Merkez Orta Mah. Çeşmesi, Beşikdüzü, Resüllü Köyü Çeşmesi gibi kemerli çeşme örnekleri görmek mümkün olup, incelediğimiz çeşmelerle benzerlik gösterirler.

Üst örtü olarak iki yöne kırma çatı ve beşik tonozun hakim olduğu görünmektedir. Kıyıcık Beldesi Hacı Kutlu Mah. Çeşmesi, Kıyıcık Beldesi Merkez Mah. Çeşmesi, Gürpınar

Beldesi Fatih Mah. Çeşmesi iki yöne kırma çatı ile örtülüdür. Bölümlü Beldesi Fatih Mah. Soğuksu Çeşmesi ile Bölümlü Beldesi Fatih Mah. Çeşmesi beşik tonoz örtülü olması açısından birbirleriyle benzerlik gösterirler. Bölümlü Beldesi Mithatpaşa Mah. Çeşmesi'nin üst örtüsünün düz olmasıyla ayrı bir önem teşkil etmektedir.

Çeşmelerin çoğunda yalak bulunmaması, çeşmelerin ortak özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.3.1.6. Köprülerde

Araştırma kapsamında tespit ettiğimiz beş köprünün cephelerinde süsleme unsuru bulunmamaktadır. Cepheler yuvarlak kemerle hareketlendirilmeye çalışılmıştır.

Of Kalecik Köprüsü'nün korkulukları olması dolayısıyla diğer üç taş köprüden ayrılmakta olup, Bölümlü Beldesi Kiremitli (Hapsiyas) Köprüsü ile benzerlik gösterir. Ayrıca yolunun düz olmasıyla diğer üç taş köprüden farklılık gösterir.

Bölümlü Beldesi Kiremitli (Hapsiyas) Köprüsü ahşap köprü olması yönüyle diğer dört köprüden ayrılır. Köprünün korkuluk kısmı bulunmakta olup, iki yöne eğimli kırma çatı ile örtülü olması ve alaturka kiremitle kaplı olması yönüyle bölgenin karakteristik mimari özelliğini yansıtmaktadır.

4.3.1.7. Su Kuyularında

Araştırmamızda tespit ettiğimiz iki su kuyusu bulunmaktadır. Uğurlu Beldesi Hasan Bak Evi Su Kuyusu bileziği zeminden yukarı çıkıntı yapmakta olup, kare formudur. Saraçlı Köyü Mustafa Sarıca Evi Su Kuyusu bileziği ise toprak zeminden yukarıya doğru taşıntı yapacak şekilde inşa edilmiş olup, yuvarlak formudur. Bileziklerin farklı formda inşa edilmesi yönüyle birbirinden farklılık gösterirler. Uğurlu Beldesi Hasan Bak Evi Su Kuyusu bir evin içerisinde inşa edilmesi münasebetiyle ayrı bir öneme sahiptir.

4.3.1.8. Dibek Taşlarında

İnsanların tahılı döverek şekillendirmesine yardımcı olan dibek taşlarını iki farklı şekilde araştırmamıza konu olmuştur. Bunlardan birinci grubu oluşturan Bölümlü Beldesi Fatih Mahallesi 1 no.lu Dibek Taşı ile Bölümlü Beldesi Fatih Mahallesi 2 no.lu Dibek Taşı ana kaya oyularak hazırlanmıştır. Üst kısımları düz olup, ikinci grup dibek taşlarına göre daha küçük formdurlar.

İkinci grubu oluşturan Bölümlü Beldesi Yıldız Mahallesi Dibek Taşı ile Ballica Köyü Yıldız Mahallesi Dibek Taşı yekpare taşa şekil verilmesiyle hazırlanmıştır. Kaide kısımları geniş tutulmuş olup, gövde kısmı aşağıdan yukarıya doğru genişlemektedir.

4.4. STRÜKTÜREL ELEMANLAR

4.4.1. Destek ve Geçiş Elemanları

4.4.1.1. Paye, Sütunlar ve Ahşap Dikmeler

Paye, sütun ve Ahşap dikme kullanımı cami ve medresede karşımıza çıkmaktadır.

Üst örtünün taşınmasında yardımcı olan ahşap payeler, iki serbest paye olarak Gürpınar Beldesi Hacı Bayram Mah. Camii ve Ballica Köyü Yıldız Mah. Camii'nde harim mekânında karşımıza çıkmaktadır.

Camilerde destek unsuru olarak kısa ahşap dikmeler kullanılmıştır.

Ahşap sütun kullanımı ise son cemaat revaklarında, mahfillerde ve düz ahşap tavan taşıyıcısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölümlü Beldesi Mithatpaşa (Kalanas) Mah. Camii, Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. Camii, Saraçlı Köyü - Yukarı Mah. Camii ile Sugeldi Köyü – Aşağı Mah. Cami'leri bu kullanımlara örneklerdir. Çevre ilçelerde yer alan Çaykara Uzungöl Filak Mah. Camii, Dernekpazarı Güney Kondu Mah. Camii, Sürmene Çamburnu Beldesi Kuşluca Mah. Cami'lerinde benzer özellikte taşıyıcılar kullanılmaktadır.

Gürpınar Beldesi Hacı Bayram Mah. (Mapsino) Camii'nin son cemaat revakında kullanılan taşıyıcıların taş olmasından dolayı ve bölgede bu özellikte taşıyıcı olmamasından dolayı ayrıcalık gösterir.

Medresede ahşap sütun ve dikme kullanımı, destek olarak kullanımı Uğurlu Beldesi Eski Medrese Binası'nda karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu medresenin alt ve üst katlarında revak kısmında ahşap sütunlar görülmektedir. Ahşap dikmeler ise alt kat ve üst kat cephelerde karşımıza çıkmaktadır.

Bölümlü Beldesi Kiremitli (Hapşiyas) Köprüsü'nde üst örtüyü taşıyan ahşap dikme kullanımı görülmektedir. Benzer özellikte taşıyıcılar Çaykara ilçesi Eğridere - Taşören köylerini birbirine bağlayan Kiremitli (Zarobadom) Köprüsü'nde görülmektedir.

4.4.1.2. Kemerler

Kemer, bir açıklığı geçmek için kullanılan, düzgün eğrisel biçimli strüktürel öğedir. Sivri kemer, basık kemer, beşik kemer, at nalı kemer, kaş kemer, penci kemer, dilimli kemer vs. gibi türleri vardır.⁷⁸

⁷⁸ Sözen, Tanyeli, *a. g. e.*, s. 164

Of ilçesindeki mimari eserlerde daha çok sivri kemer, yuvarlak kemer, basık kemer kullanılmıştır.

Yuvarlak kemer, camilerde kapı ve pencere açıklıklarında, çeşmelerin ön yüzlerinde, kale kapı açıklığında ve köprülerde karşımıza çıkmaktadır. İncelediğimiz yapılarda Sugeldi Köyü Aşağı Mah. Camii, Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. Camii, Kırıkcık Beldesi Hacı Kutlu Mah. Çeşmesi, Bölümlü Beldesi Fatih Mah. Çeşmesi, Of Kalesi, Kalecik Köprüsü'nde karşımıza çıkmaktadır.

Sivri kemer, camilerde, çeşmelerde, medrese ocak taşlarında kullanılmıştır. Uğurlu Beldesi Molla Ömer Mescidi ocak taşı, Uğurlu Beldesi Eski Medrese Binası ocak taşında, Gürpınar Beldesi Fatih Mah. Çeşmesi'nde sivri kemer kullanıldığı görülmektedir.

Basık kemer ise cami pencere alınlıklarında, köprülerde kullanıldığı görülmektedir. İncelenen yapılarda basık kemer, Yazlık Köyü Merkez Mah. Camii, Bölümlü Beldesi Fatih Mah. Kaban Mescidi, Aşağı Kışlacık Köyü Köprüsü'nde karşımıza çıkmaktadır.

4.4.1.3.Örtü Sistemleri

Of ilçesindeki dini ve sivil mimari yapıların yaygın olarak kullanılan örtüsü içten düz ahşap tavan, dıştan ise dört yöne eğimli kırma çatıdır. Kırma çatı haricinde kubbe ve tonoz örtü sistemi kullanıldığı görülmektedir.

4.4.1.4.Kırma Çatı, Tonoz, Kubbe

Camilerin, medresenin, kütüphanenin, çeşmelerin, köprünün örtü sistemini kırma çatı oluşturmaktadır.

Cami, medrese ve kütüphane binalarının üst örtüsü dört yöne eğimli kırma çatıdır. Yazlık Köyü Merkez Mah. Camii, Saraçlı Köyü Yukarı Mah. Camii içten kubbe, dıştan ise dört yöne eğimli kırma çatı örtülü olması yönüyle diğer camilerden ayrılmaktadır. Bu özelliğiyle Artvin, Borçka Muratlı Merkez Camii ile benzerlik gösterirler. Diğer incelediğimiz sekiz cami ve medrese binası içten düz dam ile örtülüdür.

Uğurlu Beldesi Merkez Mah. Eski Kütüphane Binası'nın iç örtüsü aynalı tonoz olup, dıştan dört yöne eğimli kırma çatı ile kaplıdır.

Kıyıcık Beldesi Hacı Kutlu Mah. Çeşmesi, Kıyıcık Beldesi Merkez Mah. Çeşmesi, Gürpınar Beldesi Fatih Mah. Çeşmesi iki yöne kırma çatı ile örtülüdür. Bölümlü Beldesi Fatih Mah. Soğuksu Çeşmesi ile Bölümlü Beldesi Fatih Mah. Çeşmesi beşik tonoz örtülüdür. Bölümlü Beldesi Mithatpaşa Mah. Çeşmesi'nin üst örtüsünün düz olmasıyla ayrı bir önem teşkil etmektedir.

Bölümlü Beldesi Kiremitli (Hapsiyas) Köprüsü ahşap köprü olup, iki yöne eğimli kırma çatı ile örtülüdür.

4.5. SÜSLEME

“ Bir yüzeyi estetik açıdan daha etkileyici kılmak amacıyla üzerinde yapılan her türlü bezeme” olarak tarif edilen süsleme, eski dönemlerden beri çeşitli malzemelerde her kültürün kendi gelenekleri ve inançları doğrultusunda uygulanmış ve gelişmiştir.⁷⁹

Yaptığımız çalışmada otuz bir yapıdan on altısında süsleme bulunmaktadır. Orjinalinde yapıların çoğunda süsleme bulunduğu ancak bir kısmının günümüze gelemediği veya yapılan restorasyonlarla tahrip edildiği anlaşılmaktadır.

Süsleme programı olarak bakıldığında Of ilçesinde bulunan mimari eserlerde uygulanan bezeme anlayışının, malzemeye bağlı olarak, iki farklı biçimde, yani ahşap veya taş üzerine oyma ve ahşap üzerine kalem işi bezeme şeklinde yapıldığı görülmektedir. Yapılardaki süsleme motifleride bitkisel ve geometrik motifler olarak ikiye ayrılmaktadır. Bitkisel motifler; lale, vazodan çıkan çiçek, selvi ağacı, kıvrım dal, “S” ve “C” kıvrımları, yaprak ve çiçek motiflerinden; geometrik motifler ise Mühr-i Süleyman, halat, sepet örgü, zencerek, yıldız, çarkıfelek, rozetlerden oluşmaktadır.

4.5.1. Ahşap Süsleme

İncelemiş olduğumuz camilerde, medresede, kütüphanede ahşap süsleme, oyma ya da kabartma tekniğinde kapı, mihrap, minber, mahfil ve mahfil köşkü, tavan, taşıyıcı sütunlar ve vaaz kürsüsünde, bitkisel, geometrik ve sembolik figürlü desenler şeklinde uygulandığı görülür.

⁷⁹ Selçuk Mülayim, “Plastik Sanatlarında Anlatım Biçimleri ve Üslup”, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, S.III, İzmir, 1984, s. 97; Semra Ögel, *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı*, Ankara, 1987, s. 1vd.; Hamza Gündoğdu, “İkonografik Açıdan Türk Sanatında Rumi ve Palmetler”, *Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar Güner İnal'a Armağan*, Ankara, 1993, s. 197

4.5.1.1. Kapılar

Tamamen ahşap malzeme ile yapılan kapıların dış yüzeyleri oyma – kabartma süslemelere sahiptir. Kapıların bazıları bütünüyle geometrik süslemelerden oluşan motiflerle bezenmiştir. Cumapazarı Beldesi Serindere Mah Camii ve Sugeldi Köyü Aşağı Mah. Camii bu tür süslemeli kapılara örnektir.

Bazı kapılarda ise geometrik ve bitkisel süslemeler bir arada kullanılmıştır. Bölümlü Beldesi Mithatpaşa (Kalanas) Mah. Camii, Gürpınar Beldesi Hacı Bayram Mah. Camii, Saraçlı Köyü Yukarı Mah. Camii, Yazlık Köyü Merkez Camii’nde bitkisel ve geometrik süslemelerin bir arada kullanıldığı kapılardır. Benzer süsleme örneklerine günümüze ulaşamayan Of Ağaçlı Köyü Camii⁸⁰, Uzungöl Filak Camii, Dernekpazarı Akköse Köyü Cami’lerinde rastlamaktayız.

Bitkisel süslemeler arasında en çok dikkat çeken kompozisyonlar kıvrık dallar, stilize edilmiş lale çiçekleri ile süslü bordür bitkileri, vazo ya da ibrikten çıkan kıvrık dallardır. Bu tür süsleme anlayışı Yazlık Köyü Merkez Camii’nde karşımıza çıkmaktadır.

Kapılarda kullanılan S kıvrımlı süsleme, Uğurlu Beldesi Eski Medrese Binası, Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. Camii, balıksırtı motifi Bölümlü Beldesi Mithatpaşa (Kalanas) Mah. Camii, papatya motifi Bölümlü Beldesi Mithatpaşa (Kalanas) Mah. Camii, yelpaze ve selvi ağacı motifi Saraçlı Köyü Yukarı Mah. Camii, rozet motifi Cumapazarı Beldesi Serindere Mah Camii, yelpaze motifi Saraçlı Köyü Yukarı Mah. Camii’nde yer almaktadır.

Bölümlü Beldesi Fatih Mah. Kaban Mescidi ve Bölümlü Beldesi Büyükcami Mah. Camii’nde süsleme unsuruna rastlanmamaktadır.

4.5.1.2. Mihraplar

Araştırmamız kapsamında camiler arasında mihrabı ahşap olan iki örnek bulunmaktadır. Bölümlü Beldesi Fatih Mah. Kaban Mescidi ile Uğurlu Beldesi Molla Ömerli Mescidi’dir. Bu mihraplarda herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır.

⁸⁰ Haşım Karpuz, *Yok olmuş Bir Sanat Eserimiz: Of Ağaçlı Köyü Camii*; 9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi, C. 2, Ankara: 1995, s. 341

Yapılarda farklı süsleme kompozisyonları ile bezenmiş olmakla beraber, ahşap mihraplara Karadeniz bölgesinde sıklıkla rastlamaktayız. Çaykara, Uzungöl Filak Mah. Camii, Borçka, Muratlı (Maradit) Köyü Camii, Ordu İkizce, Laleli (Eski) Camii ve Samsun Ayvacık Tiryakioğlu Camii bu camilerden sadece birkaç örnektir.

4.5.1.3.Minberler

Araştırmamıza konu olan yapıların minberleri ahşap malzemeden yapılmış olup, yöredeki camilerde süslemenin en yoğun olarak kullanıldığı yer minberlerdir. Süslemeler minberin aynalık ve taç kısmında yoğunlaşmaktadır. Ahşap minderlerde bitkisel, geometrik ve ya bitkisel ve geometrik motiflerin bir arada kullanıldığı üç farklı kompozisyon görülmektedir.

Bitkisel motifli süslemelere sahip minberlerde genellikle, saç örgü ya da dikdörtgen panoların içerisine yerleştirilmiş vazodan çıkan lale motifli çiçekler görülmektedir. Araştırmamızda sadece bitkisel motifli süslemelere sahip minber bulunmamaktadır.

Bitkisel ve geometrik motifli süslemelere sahip minberlerde genellikle saç örgü kuşakları, içleri çiçek dolgulu diyagonal çerçeveler ile vazo ve ibrikten çıkan stilize edilmiş lale çiçekli bitkiler görülür. Bitkisel ve geometrik bezemeli kompozisyonların bir arada kullanıldığı minberlerin çarpıcı örnekleri şunlardır: Yazlık Köyü Merkez Mah. Camii, Bölümlü Beldesi Mithatpaşa (Kalanas) Mah. Camii, Saraçlı Köyü Yukarı Mah. Camii, Gürpınar Beldesi Hacı Bayram Mah. Camii'dir. Bu süsleme kompozisyonunun benzerlerine; Rize İkizdere Güneyce Kurtuluş Mah. Camii, Çaykara Taşören Köyü Camii ve Dernekpazarı Güneykondu Mah. Camileri'nin mihraplarında karşımıza çıkmaktadır.

Araştırdığımız camiler arasında minberin aynalık kısmında geometrik desenli süsleme kompozisyonlarına sahip minber örnekleri şunlardır: Bölümlü Beldesi Büyükcami Mah. Camii, Uğurlu Beldesi Molla Ömerli Mescidi⁸¹, Sugeldi Köyü Aşağı Mah. Camii'nde bulunmaktadır. Söz konusu minberlerde en çok kullanılan desen içleri ve kenarları çiçek motifleriyle doldurulmuş, diyagonal biçimli çerçevelerin oluşturduğu kompozisyonlardır. Çevre ilçelerde benzer örneklerine Çaykara Kabataş Köyü Merkez Camii, Dernekpazarı Taşçılar Köyü Merkez Camii'nin minberlerinde rastlanır.

Ayrıca bazı cami minberlerinin köşk altlarında nesneli kompozisyonlar dikkat çekmektedir. Bu minberlerde kullanılan desen dikdörtgen pano içerisine alınmış ibrik, kemer,

⁸¹ Minber, Molla Ömer Mescidi'ne yıkılan Uğurlu Beldesi Merkez Mah. Eski Camii'nden getirilmiştir.

yelpaze, S'ler, sıra dışı geometrik kompozisyonlar uygulanmıştır. Bu tarz süsleme kompozisyonlarına sahip minber örnekleri şunlardır: Gürpınar Beldesi Hacı Bayram Mah. Camii, Sugeldi Köyü Aşağı Mah. Camii, Bölümlü Beldesi Mithatpaşa (Kalanas) Mah. Camii minberleridir.

Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. Camii'nin minber aynalıklarında süsleme ögesi bulunmamaktadır.

Of-Bölümlü Beldesi Fatih Mah. Kaban Mescidi, mescit yapısı olduğundan dolayı minberi bulunmamaktadır.

4.5.1.4. Mahfil ve Müezzin Köşkleri

Araştırdığımız yapılarda ahşap süslemenin yaygın olarak yapıldığı yerlerden biri de mahfil köşkünün ön yüzeyi ile mahfil yan yüzlerinin bulunduğu kısımlardır. Bu kısımlarda geometrik desenler ağırlıkta olmak üzere bitkisel motiflerle süslü olup, şeritler halinde uzanmaktadırlar.

Yılankavi şekiller, papatya, S kuşakları üzerinde lale çiçekli bezeme örnekleri Sugeldi Köyü Aşağı Mah. Camii, Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. Camii, Bölümlü Beldesi Mithatpaşa Mah. Camii'nde görülür.

Mahfilde sıklıkla kullanılan geometrik motiflerden halat motifi, Sugeldi Köyü Aşağı Mah. Camii, Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. Camii, Bölümlü Beldesi Mithatpaşa Mah. Camii'nde; sepet örgü motifi, Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. Camii'nde; dairesel geçmeler, Yazlık Köyü Merkez Mah. Camii, Sugeldi Köyü Aşağı Mah. Camii, Artvin Borçka Muratlı Merkez Camii'nde⁸², zigzag motifi Saraçlı Köyü - Yukarı Mah. Camii'nde karşımıza çıkmaktadır.⁸³

Bölümlü Beldesi Büyükcami Mah. Camii mahfilinde süsleme unsuru bulunmamaktadır.

4.5.1.5. Tavanlar

Ahşap ve kalem işi süslemenin yoğun olarak kullanıldığı yerlerden birisi de düz ahşap tavanlar ve ortalarındaki göbek kısımlarıdır. İncelediğimiz yapılardan Bölümlü Beldesi

⁸² Osman AYTEKİN, 'Ortaçağdan Osmanlı Dönemi Sonuna Kadar Artvin'deki Mimari Eserler'', Ankara, 1999, s.165

⁸³ Sarı, a.g.e., s.218

Mithatpaşa (Kalanas) Mah. Camii, Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. Camii, Ballica Köyü - Yıldız Mah. Camii, Sugeldi Köyü – Aşağı Mah. Camilerinin ahşap tavanları düz olup, göbek kısımları oldukça süslüdür. Tavan göbekleri kare, sekizgen veya dairesel forumludurlar.

Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. Camii tavanında geometrik süsleme; Ballica Köyü Yıldız Mah. Camii, Bölümlü Beldesi Mithatpaşa Mah. Camii, Sugeldi Köyü – Aşağı Mah. Camii’nde geometrik ve bitkisel süslemeler yer almaktadır.

Bitkisel motifli süslemelerden papatya motifi Bölümlü Beldesi Mithat Paşa Mah. Camii, lale motifi Sugeldi Köyü Aşağı Mah. Camii’nde bulunmaktadır. Bu motiflerden başka, ahşap tavanlarda yaprak ve kıvrım dal motifleri de bulunmaktadır. Yapılar bu özellikleri ile bölgedeki Dernekpazarı-Güneykundu Mah. Camii, Çaykara Akdoğan Köyü Kovacık Mah. Camii, Taşkiran Merkez Camii, Uzungöl Filak Mah. Camileri ile benzerlik gösterir.⁸⁴

Geometrik motifli süslemelerden saç örgü motifi; Of-Sugeldi Köyü Aşağı Mah. Camii’nde, “S” ve “C” kıvrımları; Of-Bölümlü Beldesi Mithat Paşa (Kalanas) Mah. Camii, Of-Sugeldi Köyü Aşağı Mah. Camii’nde bulunmaktadır.

Bölümlü Beldesi Fatih Mah. Kaban Mescidi’nin tavan süslemeleri diğer yapılardan farklılık gösterir. Yapının ahşap tavanı çitalar yardımıyla eşkenar dörtgen panolara ayrılmıştır. Söz konusu eşkenar dörtgen panoların içerisine kalem işi olarak natüralist çiçek motifleri bezenmiştir. Bu tarz bezeme örneklerine Dernekpazarı Akköse Köyü Camii ile Çaykara Kabataş Köyü Camii⁸⁵, Samsun Kavak Bekdemir Camii’nde rastlamaktayız.⁸⁶

Yazlık Köyü Merkez Mah. Camii ile Saraçlı Köyü Yukarı Mah. Camii içten kubbe ile örtülüdür. Saraçlı Köyü Yukarı Mah. Camii yüzeyinde süsleme ögesi yoktur. Yazlık Köyü Merkez Mah. Camii, Artvin Hopa Camii’nde⁸⁷ geç dönem kalem işi süslemeler bulunur.

Uğurlu Beldesi Eski Kütüphane Binası’nın üst örtüsü ahşap aynalı toş olup, tavan yüzeyinde yıldız motifi bulunmaktadır. Uğurlu Beldesi Merkez Mah. Medrese Binası’nın tavan kısmında süsleme unsuru bulunmamaktadır.

⁸⁴ Haşim Karpuz, *Trabzon’un Çaykara İlçesi Köylerinde Bulunan Bazı Camiler*, Vakıflar Dergisi, İstanbul, 1990, s. 283.

⁸⁵ Yavuz, a.g.e. s.11

⁸⁶ M. Sami BAYRAKTAR, ‘‘Samsun Ahşap Camiler’’, Ankara, 2011, s.49

⁸⁷ Aytekin, a.g.e., s.181

4.5.1.6. Vaaz Kürsüleri

Ahşap süslemenin yer aldığı diğ r bir mimari eleman olan kürsüler birkaç farklı tipte karşımıza çıkmaktadır.

4.5.1.6.1. Sandık Tipli Kürsüler

Tipik bir çeyiz sand ğını hatırlatır nitelikteki bu vaaz kürsülerinin üzerinde; vazodan çıkan stilize edilmiş  i ek motifi, sa  örgü motifi, halat motifi, lale motifi, sepet örgü motifi, Bölümlü Beldesi Mithatpaşa Mah. Camii, Yazlık Köyü Merkez Mah. Camii, Bölümlü Beldesi B y kcamii Mah. Camii, Sugeldi Köyü Aşağı Mah. Camii’nde görülür. Testere ağız motifi, halat motifi, lale motifi ve “S” kıvrımlı motifler, Of-Bölümlü Beldesi Mithat Paşa (Kalanas) Mah. Camii’nde kullanılmıştır. Bölgede sandık tipli kürsüler Dernekpazarı Akköse Köyü Camii,  aykara Soğanlı Köyü   direk Mah. Camii’nde⁸⁸ görülmektedir

4.5.1.6.2.  eyrek Koni  eklindeki Kürsüler

Ara tırdığımız yapılar da yalnızca Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. Camii’nde yer almaktadır. Bu vaaz kürsüsü üzerinde herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır. Çaykara Taşkıran Merkez Camii’nde benzer örneğı bulunmaktadır.

4.5.1.6.3. Diğ r Tipler

 zerinde herhangi bir süsleme unsuru bulunmayan, yarım daire formlu bir vaaz kürsüsü Saraçlı Köyü Yukarı Mah. Camii’nde bulunmaktadır.

4.5.2. Ta  Süsleme

Araştırma yaptığımız eserlerden cami, medrese,  e me ve kütüphane yapılarında ta  süsleme ile kar ıla maktayız.

4.5.2.1. Kapı  evreleri

Kapı çevresinde ta  süsleme yalnızca Sugeldi Köyü Aşağı Mah. Camii’nde görülür. Buradaki süslemeler hem geometrik hem de bitkisel olup süslemeler kıvrım dal, lale, sa  örgü, halat ve üçgen motiflerinden oluşmaktadır. Yapı bu  zeliğı ile bölgedeki Dernekpazarı Yukarı Kondu Mah. Camii ile benzerlik gösterir.⁸⁹

⁸⁸ Yavuz, a.g.e., s.64

⁸⁹ Yavuz,a.g.e. s.83

4.5.2.2. Mihraplar

Araştırma yaptığımız yapılardan Bölümlü Beldesi Mithatpaşa (Kalanas) Mah. Camii, Bölümlü Beldesi Büyükcami Mah. Camii, Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. Camii, Saraçlı Köyü Yukarı Mah. Camii ve Sugeldi Köyü Aşağı Mah. Camii'nin taş mihraplarında süsleme bulunmaktadır. Bu mihraplardaki süslemeler, bitkisel, geometrik ve yazı süslemelerden oluşan karma süsleme şeklindedir.

Taş mihrapların bezemesinde kullanılan bitkisel motifler; lale, hayat ağacı ve selvi ağacı, geometrik motifler ise halat, testere ağzı, üçgen, saç örgü, yıldız ve rozet motiflerinden oluşmaktadır. Dernekpazarı Akköse Köyü Camii, Çaykara Taşören Köyü Camii ile benzerlik gösterirler.

4.5.2.3. Ocak Taşları

Uğurlu Beldesi Molla Ömerli Mescidi, Uğurlu Beldesi Merkez Mah. Medrese Binası'nın ocak taşlarında taş süsleme karşımıza çıkmaktadır. Burada nar, kıvrım dallar, vazodan çıkan bitkiler ve yazı süslemeleri bulunmaktadır.

4.5.2.4. Çeşme Yüzeyleri

Bölümlü Beldesi Büyükcami Mah. Çeşmesi, . Bölümlü Beldesi Mithatpaşa Mah. Çeşmesi, Gürpınar Beldesi Fatih Mah. Çeşmesi, Kırıkcık Beldesi Hacı Kutlu Mah. Çeşmesi'nde mukarnasvari süslemeler, koç boynuzu, dairesel geçme motifleri, kare panolar geometrik süsleme çeşitleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.5.3. Kalem İşi Süsleme

İncelemiş olduğumuz yapılarda yalnızca Of-Bölümlü Beldesi Fatih Mah. Kaban Mescidi'nin ahşap duvarları ile ahşap tavanında kalem işi süslemeler görülmektedir.

Kalemişi bezemeler yazı, bitkisel ve sembolik olmak üzere üç farklı türde yapılmıştır. Yazı süslemesi olarak kutsal isimlerin yanında ayetlerde vardır. Bitkisel süsleme olarak vazodan çıkan ve natüralist biçimde yapılmış çeşitli çiçek benzeri limon ağacı gibi motifler yer almaktadır. Sembolik süsleme olarak ise buhurdan şeklinde süslemeler bulunmaktadır. Yapının beden duvarlarına ve tavan yüzeylerine uygulanan kalem işi bezemelerin benzer örnekleri bölgedeki

Çaykara Kabataş Köyü Merkez Camii, Şahinkaya Köyü Gülveren Mah. Camii, Yağlıdere Tekke Köyü Camii, Çarşamba Paşayazı Köyü Camii'nde⁹⁰ görmekteyiz.

⁹⁰ Eyüp NEFES, ‘‘Çarşamba’da Yıkmak Üzere Olan Ahşap Camilerden Biri: Paşayazı Köyü Camii’’, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, s.389

5. YAZI

Bu çalışmada mevcut bulunan toplam kitabe sayısı yirmi sekiz adettir.

En basit örneğinde 1790 سنة “Sene 1790” şeklinde ifadesini bulan kitabelere rastlanmaktadır. Gelişkin örneklerde ise Gürpınar Beldesi Hacı Bayram Mahallesi Camii kitabesinde olduğu gibi, toplam beş satırdan oluşmakta ve içinde Namazla ilgili bir ayet, caminin adı, tahrip olma sebebi (yanma), yeniden inşa eden bani, inşa tarihi ve usta adıyla tam bir kitabe örneği sunmaktadır.

Kitabelerde kullanılan yazı türünün ağırlıklı olarak celi ta’lik ve celi sülüs olduğu görülmektedir. Celi Ta’lik yazı türünün daha çok taş malzemede, celi sülüsün ise daha çok ahşap malzemede kullanıldığı dikkat çekmektedir.

Kitabelerde genellikle kabartma tekniği kullanıldığı görülmektedir.

Yine kitabelerde kullanılan en erken tarihin, Bölümlü Büyük Cami Mahallesi Çeşmesinde 1790, en geç tarihin ise Bölümlü Beldesi Mithat Paşa Mahallesi Çeşmesinde 1910⁹¹ tarihi yer almaktadır.

Kitabelerde Ayet-i Kerimeler, Hadis-i Şerifler ve bazı dua cümleleri Arapça olarak yazılması dışında kullanılan dilin Osmanlı Türkçesi olduğu görülmektedir.

İnşa kitabeleri ve ayet-i kerime, hadisi şerif ve dua cümleleri gibi yazılar mihraplarda, minberlerde, müezzin mahfillerinde, kapı kanatlarında, çeşme alınlığında, medresenin ocak taşında, kütüphanede giriş kapısı üzerinde gibi yerlerde bulunmaktadır.

Örneğin, Bölümlü Beldesi Mithat Paşa Mahallesi Camii, kapı kanatlarında, Saraçlı Köyü Yukarı Mah. Camii minberinde inşa kitabesi, Kıyıcık Beldesi Hacı Kutlu Mahallesi Çeşmesi alınlığındaki kitabe, bani ve tarihiyle öne çıkmaktadır.

Kitabelerde toplam dört yapıda bani adına yer verilmiştir. Gürpınar Beldesi Hacı Bayram Mahallesi Camii’nde köy halkı tarafından yaptırılmış olduğunu öğrenmekteyiz.

Kitabelerde dört adet örnekte usta adına rastlanmaktadır. Yazlık Köyü Merkez Camii müezzin mahfilinde ahşap ustası olarak Bayraktar Oğlu Muhammed Karındaşı (kardeşi) Cevahir Çınar Oğlu Muhammed adı geçmektedir.

⁹¹ Bölümlü Beldesi Fatih Mahallesi Çeşmesinde üç satırlık kitabenin son iki satırı kazınmış olup ilk satırında 1935 tarihine yer verilmiştir. Ancak bu tarihin günümüz Türkçesi ile yazılması dolayısıyla, yapının eski oluşuna rağmen biz en geç tarihi, kitabe bakımından veremedik.

6. SONUÇ

Geçmiş M.Ö. 3000'lere dayanan Of ilçesinde çeşitli uygarlıklar kurulmuştur. Ve bu uygarlıklar ardına çeşitli eserler bırakmışlardır. Günümüze ulaşan mimari eserlerin çoğu Osmanlı'nın Batılılaşma Dönemi'ne ve Cumhuriyetin ilk yıllarına aittir.

Yaptığımız araştırma göstermiştir ki, Of ilçesinde 1 kale, 10 cami, 1 medrese, 1 kütüphane, 7 çeşme, 5 köprü, 2 su kuyusu, 4 dibek taşı olmak üzere toplam 31 yapı incelenmiştir.

İncelenen yapılar değerlendirildiğinde Of ilçesindeki en eski yapı Of (İvyan) Kalesi'dir. Kaleden günümüze sadece bir duvar kalıntısı kalmıştır. Kaba yontu taştan inşa edilen yapıda, süsleme unsuru bulunmamaktadır. Kitabesi zorlukla okunabilen diğer bir eski yapı da Bölümlü Beldesi'ndeki Büyükcami Mahallesi Çeşmesi'dir. Bu eser Osmanlı'nın son dönemine ait izler taşımaktadır. Söz konusu çeşmede yerel süslemeler göze çarpmaktadır.

Katalog kısmında incelediğimiz yapıların büyük çoğunluğunu camiler oluşturmakta olup, Osmanlı'nın son dönemine tarihlendirilmektedir. Bu camiler Doğu ve Orta Karadeniz'de yer alan diğer geleneksel üslupla yapılmış köy camileriyle benzer özellikler taşır. Mütevazi ve küçük ebatlı olan camilerin tamamı dikdörtgen veya kareye yakın planlı, üzeri kiremitle kaplı, kırma çatı ile örtülüdür. İçten düz ahşap tavanın yoğun olarak kullanıldığı camilerde kubbe de görülebilmektedir. Saraçlı Köyü Yukarı Mahalle Camii ve Yazlık Köyü Merkez Mahalle Camii içten kubbe ile örtülü cami örnekleridir.

Camilerin genelde kuzeyinde görülen son cemaat revakı daha çok cemaatin oturup sohbet ettikleri yerdir. Engebeli arazi yapısından dolayı camilerin son cemaat yeri ve konumu farklılık gösterebilmektedir.

Camilerde kible duvarını belirleyen mihraplar, genel olarak incelenilen camilerde birbirine benzer özelliklere sahiptirler. Mihraplarda yoğun süsleme bulunmamaktadır. Bölümlü Beldesi Fatih Mah. Kaban Mescidi ahşap mihrabı sade özellik gösterir.

Minberlerin çoğu orijinalliğini koruyarak günümüze gelebilmiştir. Camilerde ahşap süslemelerin en yoğun olarak kullanıldığı yerlerden birisi de minberlerdir.

Farklı plan şemasıyla karşılaştığımız vaaz kürsüleri, müezzin mahfilleri ve tavan göbekleri ahşap süslemelerin yoğun olarak kullanıldığı yerlerdir. Süslemeler daha çok bitkisel ve geometrik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölümlü Beldesi Fatih Mah. Kaban Mescidi kalem işi süslemenin kullanıldığı tek eser olması açısından önem arz etmektedir.

Günümüzde minarelerin çoğu yeni yapılmıştır. Bölümlü Beldesi Mithat Paşa (Kalanas) Camii ile Uğurlu Beldesi Molla Ömer Mescidi ahşap minareleri orijinal durumlarını korumaktadır.

Camilerde kullanılan malzeme genellikle düzgün kesme taş ve ahşaptır. Taş daha çok camilerin beden duvarlarında, ahşap malzeme ise ahşap yığma olarak mahfil katında ve minarelerde kullanılmıştır.

Camilerde görülen yazı türleri genellikle celî sülüs ve ta'lik'tir. Bazı kitabelerde bu iki yazı türü birlikte kullanılmıştır. Kitabeler taş ve ahşap malzeme üzerine yazılmıştır. Saraçlı Köyü Yukarı Mahalle Camii minberi iki farklı yazının kullanıldığı kitabelere örnektir.

Tez kapsamında incelenen 1 medrese, Osmanlı'nın son dönemine aittir. Medrese iki katlı olarak inşa edilmiş olup, alt katta avlulu revak uygulaması, üst katta ise "L" planlı revakların arkasında dikdörtgen mekân anlayışlı dersane ve medrese hücreleri bulunmaktadır. Süsleme unsuru görülmeyen medresede düzgü kesme taş, ahşap yığma ve göz dolma teknikli duvar işçiliği görülür.

Katalogda incelenen 1 kütüphane binası, kareye yakın planlı, üzeri içten aynalı tonozlu, dıştan ise kırma çatı ile örtülüdür. Benden duvarları düzgün kesme taştan yapılan kütüphane binasında, süsleme sadece tavan göbeğinde yer alan yıldız motifidir.

Tezde 7 adet çeşme incelenmiştir. Çeşmeler bağımlı ve bağımsız olmak üzere iki grupta incelenmiştir. Bu grup içerisinde yer alan Kıyıcık Beldesi Merkez Mah. Çeşmesi bağımsız çeşmeler grubundan olup, diğer 6 çeşmeden farklılık göstermektedir. Çeşmelerde daha çok düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır. Süsleme unsuruna pek fazla rastlanılmamakla beraber geometrik ve nesneli süslemeler görülmektedir. Kıyıcık Beldesi Hacı Kutlu Mah. Çeşmesi'nde dairesel geçmeler, Bölümlü Beldesi Mithat Paşa Mah. Çeşmesi'nde ise koçboynuzu ve ay yıldız karşılaştığımız süslemelerdir.

Araştırma kapsamında incelenen 5 adet köprü göz sayısına ve yol durumuna göre gruplandırma yapılarak incelenmiştir. Köprülerde genelde düzgün kesme taş kullanılmıştır. Ahşap malzeme kullanılarak inşa edilen Bölümlü Beldesi Kiremitli (Hapsiyaş) Köprü'sü turizm açısından kullanılmaktadır. Ancak diğer tespit ettiğimiz dört taş köprü pek kullanılmadığı için zaman içerisinde yıkıma uğrayıp, kullanılmaz hale geleceği endişesi içerisindeyiz. Birkaç sanatkâr dışında diğer sanatkârların çevre illerden olduğu tahmin edilmektedir.

Katalog kısmında incelenen 2 su kuyusu, dairesel planlı olup, moloz taş ile inşa edilmiştir. Üzerlerinde süsleme bulunmamaktadır.

Tezde 4 dibek taşı incelenmiştir. İki farklı plan tipi görülen dibek taşları, ana kayaya oyularak ve yekpare taşın şekillendirilmesiyle yapılmıştır. Süsleme açısından sadedirler.

Özellikle birçok kitabe ve kitabelerde adı geçen sanatkârların, ilk kez tespit edilmesi, adı ve mesleği hiç bilinmeyen, Anadolu'nun ücra köşelerinde çalışmış bu maharetli ve sabırlı insanların bilinmesi önemlidir. Bu sanatkârlardan Hasan Usta Rizeli olup en tanınmış olanıdır. Birkaç sanatkar dışında diğer sanatkarların çevre illerden olduğu tahmin edilmektedir.

Of ilçesindeki tarihi eserlerin, bir ölçüye kadar bölgesel özellikler göstermesine rağmen, dönemin genel taşra mimari anlayışına uygun yapılar oldukları görülmektedir.

Bu anlamda cami, medrese, köprü, çeşme gibi farklı türdeki yapıların, Anadolu'da bazen çok yakın, bazen de uzak şehirlerdeki mimari anlayışa uygun bir bütün oluşturduğu görülmektedir.

Katalogda incelenen 10 camiden 8 tanesi onarım görmüş ve günümüzde kullanılmaktadır. Camilerin 7'si, medresenin 1'i, çeşmelerin 3'sü, kütüphane yapıları tescillidir. Tescili olmayan camilerin de tescillenmesi gerekmektedir.

Araştırılan camilerden Uğurlu Beldesi Molla Ömer Camii ibadete kapalı olup, restore edilmeye ihtiyacı vardır.

Bölümlü Beldesi Fatih Mah. Soğuksu Çeşmesi, Gürpınar Beldesi Fatih Mah. Çeşmesi, Kıyıcık Beldesi Merkez Mah. Çeşmesi, Aşağı Kışlacık Köyü Köprüsü, Darılı Köyü Köprüsü, Erenköy Köyü Işıklı Mah. Köprüsü, Uğurlu Hasan Bak Evi Su Kuyusu ile Saraçlı Mustafa Sarıca Evi Su Kuyusu'nun biran önce restore edilmelidir.

Çalışmamız sonucunda, Of ilçesinin taşınmaz kültürel miras bakımından zengin olduğu görülmüştür. Çalışma konumuzu belirlerken, tespit edilmemiş, bilinmeyen eserlerin ve değerlerin ortaya çıkarılması, bilinen eserlerin ise araştırılmamış yönlerinin aktarılması hedefine ulaşmış olduğumuz düşüncesindeyiz.

7. ÖZET

Tarihi M.Ö. 3000'lere uzanan Of ilçesi, konum itibarıyla önemli bir yer olmuştur. Geçmişte birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, günümüzde de bu medeniyetlerden izler taşımaktadır.

Yüksek Lisans Tezi çalışma konusu olan “*Trabzon Of İlçesi’deki Mimari Eserler*” kapsamında Of ilçesinin çevresinde bulunan kale, camiler, medrese, kütüphane, çeşmeler, köprüler, su kuyuları, dibek taşları çalışılmıştır.

Bu araştırma sonunda 18. ve 20. yy.a ait toplam 31 adet mimari eser tespit edilmiştir. Bunlar; kale, cami, medrese, kütüphane, çeşme, köprü, su kuyusu ve dibek taşından ibarettir.

Çalışmanın ilk aşamasına, döküman ve kaynak toplamakla başlanılmıştır. Bu çerçevede bölge ile ilgili Türkçe yayınlara kütüphanelerde ulaşmaya çalışılmıştır. Ardından tez kapsamında 2015 yılında kaynak taraması yapılmış çeşitli kaynaklara ulaşılmıştır. Kaynak taramasından sonra arazi çalışmasına başlanmıştır. Of ilçe merkez ve çevresinde tespit edilen mimari eserlerin fotoğrafları çekilmiş ve ölçüleri alınmıştır.

Elde edilen bilgiler ışığında ilk olarak Of ilçesinin coğrafi konumu ve tarihçesi hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Tezin katalog bölümünde yapılar türlerine göre ayrılarak çeşitli başlıklar altında tanıtılmıştır. Değerlendirme bölümünde yapılar eldeki veriler ışığında kendi aralarında benzerleri ile ve bölgedeki diğer benzer yapılar ile karşılaştırılmıştır. Sonuç bölümünde yapıların hakkında varılan sonuç kısaca belirtilmiştir.

İncelenen eserlerin büyük çoğunluğunu camiler ve çeşmeler oluşturmaktadır. En erken yapı 1790 tarihli Bölümlü Beldesi Büyükcami Mah. çeşmesi, en geç tarihli yapı ise 1940 tarihli Molla Ömer Mescidi’ dir. Eserlerin tamamı birtakım onarımlarla günümüze gelebilmiştir. Plan ve mimari açıdan camiler, çeşmeler ve köprüler birbirlerine yakın özellikler gösterir.

Of’daki mimari eserlerde en çok taş ve ahşap malzeme kullanılmıştır. Süslemeler taş, ahşap süsleme olup geometrik, bitkisel, figür ve yazı karakterlidir. Kale, Medrese, Kütüphane, Köprüler, Su Kuyuları, Dibek Taşları süsleme bakımından sade olup, mimari formlarını korumaktadırlar.

Bölgede bulunan mimari eserlerde daha çok yerel üslup görülmekte olup bunun yanında Taşra özelliklerde göze çarpmaktadır.

Of’daki Mimari Eserler hakkında şimdiye kadar toplu ve detaylı bir çalışma yapılmamış ve bu eserlerin bir bölümü literatüre geçirilmemiştir. Yapmış olduğumuz bu tez çalışması ile bölgede yer alan boşluğu büyük ölçüde dolduracağımız kanaatindeyiz.

8. ABSTRACT

The district of Of, which dates back to 3000s B.C., has been an important place due to its location. It has hosted a lot of civilizations and still bearing the stamps of them.

Within the scope of the study subject, “The Architectural Works of Of District, Trabzon”, the castle, mosques, madrasahs, libraries, fountains, bridges, draw wells and mortar stones which are placed around Of have been worked.

At the end of this research, 31 architectural works, which belong to 18th and 20th centuries, have been determined. These works consist of the castle, mosque, madrasah, library, fountain, bridge, draw well and mortar stone.

It has been started to collect documentary and source at the first stage of work. Within this context, it was tried to reach to respective Turkish publications about the area in libraries. Afterwards, within the scope of thesis, it has been reached to various literatures reviewed in 2015. After review of sources, field work has begun. The photos of architectural works which determined in the district and city center of Of has been measured and has been surveyed.

In the light of the findings, it has been given brief information about the geographical location and the history of Of district at first. The structures were separated according to their types in the catalog of thesis and introduced under the various titles. In the part of evaluation, the structures have been compared with similar ones and the other structures in the area in the light of findings. In the conclusion section, the results about the structures were pointed out briefly.

The investigated structures consist of mosques and fountains mostly. The earliest structure is the Fountain of Büyükcami district, Bölümlü Town, dated 1790 and the latest structure is Masjid of Molla Ömer, dated 1940. The all of the works survived with some restorations. In terms of the plan and their architecture, the mosques, fountains and the bridges share the common features.

Stone and wooden materials has been mostly used in architectural works of Of. The decorations, being stone and wooden, have geometric, plantal, figures and writing characters. With respect to the trimming of the Castle, Madrasah, Library, Bridges, Draw Wells, Mortar Stones are simple and protecting their architectural form.

In the architectural works in the area, mostly local style are seen yet upcountry characters lap to the eyes as well.

There has not done any well and detailed study about architectural works in Of so far and some of these works have not taken place in literature. With the study of the thesis that we conducted, we consider we will fill the gap in the area to a great extent.

9. KAYNAÇKA

- ALTUN, Ara, “Orta Asya Türk Sanatı ile Anadolu”da Selçuklu ve Beylikler Mimarisi”, *Mimarbaşı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri*, İstanbul, 1988
- ARSEVEN , Celal Esat, “‘Cami’”, *Sanat Ansiklopedisi I*, İstanbul, 1958, s. 3
- ASLANAPA, Oktay, “ ‘Türk Sanatı’ ”, Ankara, 1990, s.197
- AYTEKİN, Osman, “ ‘Ortaçağdan Osmanlı Dönemi Sonuna Kadar Artvin’deki Mimari Eserler’ ”, Ankara, 1999, s.165
- BAYRAKTAR, M. Sami, “ ‘Samsun Ahşap Camiler’ ”, Ankara, 2011, s.49
- BİLGİN, Mehmet, Trabzon Tarihi, Ankara, 1996, s.27
- BORAN, Ali, “Mimar Sinan Uluslararası Proje Olimpiyatları”, *Türk Dünyası Mimarlık ve Şehircilik Kurultayı*, Ankara, 2012, s. 184-186
- _____, Ali, “Orta Asya’dan Anadolu’ya Türk Kaleleri” *Orta Asya’dan Anadolu’ya Türk Sanatı ve Kültürü*, Ankara, 2006, s. 288
- BOSTAN ,Hanefi, “ ‘XV , XVI. Asırda Çaykarada İslamiyet ve Maraşlı Şeyh Osman Efendi’ ”, Çaykaralılar, İstanbul, 1994,s.20
- ÇULPAN , Cevdet, “ ‘Türk Taş Köprüleri, Ortaçağdan Osmanlı Devri Sonuna Kadar’ ”, Ankara, 1975, s.204
- DEMİR, Necati, *Trabzon ve Yöresinde Ahşap Camiler*, Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 2004, s. 6
- DÜLGERLER, Osman Nuri, “Konya Çeşmeleri”, *Su Medeniyeti Sempozyumu*, Konya, 2010, 410-414.
- EYİCE, Semavi, “‘Cami’”, *D. İ. A*, VII, İstanbul, 1993, s. 58
- GOLOĞLU, Mahmut, “ ‘Anadolu’nun Milli Devleti Pontos’ ”, Ankara, 1973, s.3
- KARAGÖZ, İlyas, “ ‘Grek, Bizans ve Eski Türk Kaynaklarına Göre Trabzon Yer Adları’ ”, Trabzon, 2006, s. 267
- KARPUZ , Haşim,- DÜLGERLER, Osman Nuri, “Konya Çeşmeleri Üzerine Bir Tipoloji Denemesi”, *Sanatta Anadolu Asya İlişkileri Prof. Dr. Beyhan Karamağaralı’ya Armağan*, Ankara, 2006, 317-332

_____, Haşim, *Yok olmuş Bir Sanat Eserimiz: Of Ağaçlı Köyü Camii*; 9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi, C. 2, Ankara: 1995, s. 341

_____, Haşim, *Trabzon'un Çaykara İlçesi Köylerinde Bulunan Bazı Camiler*, Vakıflar Dergisi, İstanbul, 1990, s. 283

KURAN, Aptullah, *Anadolu Medreseleri*, Ankara, 1969, s. 10

Maraş İl Yıllığı, Ankara, 1968, s.134-135

NEFES, Eyüp, '*Çarşamba'da Yıkılmak Üzere Olan Ahşap Camilerden Biri: Paşayazı Köyü Camii*', Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi, s.389

ÖDEKAN, Ayla, "Kent İçi Çeşme Tasarımında Tipolojik Çözümleme" *Semavi Eyice'ye Armağan*, İstanbul, 1992, s.284

SÖZEN, Metin, TANYELİ, Uğur, '*Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*', İstanbul, 2001, s. 72

SARI, Yavuz, "Trabzon'un Hayrat, Of ve Sürmene İlçelerindeki Köy Camileri", (O. M. Ü., S. B. Ens. İslam Tarihi ve Sanatları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Samsun, 2016, s. 52-53

SARIHAN, Murat, '*Gümüşhane'deki Türk Dönemi Mimari Eserleri*', (Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Van 2004, s.71

SÜMER ,Faruk, '*Çepniler*', İstanbul, 1992.s.94

SÜMERKAN ,M. Reşat – OKMAN, İbrahim, '*Kültür Varlıklarıyla Trabzon*',Trabzon, 1998, C. I, s. 114

TURANİ, Adnan, '*Sanat Terimleri Sözlüğü*', İstanbul, 2011, s. 63.

UZUN, Enver, *Trabzon'un Yer Adları*, Trabzon, 2007, s. 314

YILDIZ, İrfan, *Savur'daki Mimari Eserler*, (Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Van 2003, s. 149

YAVUZ, Mehmet, *Çaykara ve Dernekpazarı'nda Geleneksel Köy Camileri*, Ankara 2009, s. 1-2

Yurt Ansiklopedisi, C. 10, s. 7183

(www.yerelnet.org.net), 12.08.2017

10. ÇİZİMLER

10. ÇİZİM LİSTESİ

- Çizim 1: Bölümlü Beldesi Mithat Paşa (Kalanas) Mah. Camii Alt Kat Planı
- Çizim 2: Bölümlü Beldesi Mithat Paşa (Kalanas) Mah. Camii Üst Kat Planı
- Çizim 3: Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. (Yarakar) Camii Alt Kat Planı
- Çizim 4: Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. (Yarakar) Camii Üst Kat Planı
- Çizim 5: Sugeldi Köyü Aşağı Mahalle Camii Alt Kat Planı
- Çizim 6: Sugeldi Köyü Aşağı Mahalle Camii Üst Kat Planı
- Çizim 7 : Gürpınar Beldesi Hacı Bayram Mahallesi Camii Alt Kat Planı
- Çizim 8 : Gürpınar Beldesi Hacı Bayram Mahallesi Camii Üst Kat Planı
- Çizim 9 : Bölümlü Beldesi Büyükcami Mahallesi Camii Alt Kat Planı
- Çizim 10: Bölümlü Beldesi Büyükcami Mahallesi Camii Üst Kat Planı
- Çizim 11: Ballica Köyü Yıldız Mahallesi Camii Alt Kat Planı
- Çizim 12: Ballica Köyü Yıldız Mahallesi Camii Üst Kat Planı
- Çizim 13: Saraçlı Köyü Yukarı Mahalle Camii Alt Kat Planı
- Çizim 14: Saraçlı Köyü Yukarı Mahalle Camii Üst Kat Planı
- Çizim 15: Yazlık Köyü Merkez Camii Alt Kat Planı
- Çizim 16: Yazlık Köyü Merkez Camii Üst Kat Planı
- Çizim 17: Bölümlü Beldesi Fatih Kaban Mescidi Planı
- Çizim 18: Uğurlu Beldesi Molla Ömer Mescidi Planı
- Çizim 19: Uğurlu Beldesi Eski Medrese Binası Alt Kat Planı
- Çizim 20: Uğurlu Beldesi Eski Medrese Binası Üst Kat Planı
- Çizim 21: Uğurlu Beldesi Eski Kütüphane Binası Planı
- Çizim 22: Bölümlü Beldesi Büyük Cami Mahallesi Çeşmesi
- Çizim 23: Kıyıcık Beldesi, Hacı Kutlu Mahallesi Çeşmesi Planı
- Çizim 24: Kıyıcık Beldesi, Hacı Kutlu Mahallesi Çeşmesi Kesiti
- Çizim 25: Bölümlü Beldesi Mithat Paşa Mahallesi Çeşmesi Planı

Çizim 26: Bölümlü Beldesi Mithat Paşa Mahallesi Çeşmesi Kesiti

Çizim 27 : Bölümlü Beldesi Fatih Mahallesi Çeşmesi Planı

Çizim 28: Bölümlü Beldesi Fatih Mahallesi Çeşmesi Kesiti

Çizim 29: Gürpınar Beldesi Fatih Mahallesi Çeşmesi Planı

Çizim 30: Gürpınar Beldesi Fatih Mahallesi Çeşmesi Kesiti

Çizim 31: Kırıkcık Beldesi Merkez Mahallesi Çeşmesi Planı

Çizim 32: Kırıkcık Beldesi Merkez Mahallesi Çeşmesi Kesiti

Çizim 33: Bölümlü Beldesi Fatih Mahallesi Soğuksu Çeşmesi Planı

Çizim 34: Bölümlü Beldesi Fatih Mahallesi Soğuksu Çeşmesi Kesiti

Çizim 35: Aşağı Kışlacık Köyü Köprüsü Planı

Çizim 36: Aşağı Kışlacık Köyü Köprüsü Mansap Cephesi

Çizim 37: Erenköy Köyü Işıklı Mah.(İfira) Köprüsü Planı

Çizim 38: Erenköy Köyü Işıklı Mah.(İfira) Köprüsü Menbaa Cephesi

Çizim 39: Darılı Köyü Köprüsü Planı

Çizim 40: Darılı Köyü Köprüsü Planı

Çizim 41: Bölümlü Beldesi Kiremitli (Hapsiyaş) Köprü Planı

Çizim 42: Bölümlü Beldesi Kiremitli (Hapsiyaş) Köprü Mansap Cephesi

Çizim 43: Kalecik Köprüsü Planı

Çizim 44: Kalecik Köprüsü Menbaa Cephesi

Çizim 45: Saraçlı Köyü Mustafa Sarıca Evi Su Kuyusu Planı

Çizim 46: Saraçlı Köyü Mustafa Sarıca Evi Su Kuyusu Kesiti

Çizim 47: Uğurlu Beldesi Hasan Bak Evi Su Kuyusu Planı

Çizim 48: Uğurlu Beldesi Hasan Bak Evi Su Kuyusu Kesiti

Çizim 49: Bölümlü Beldesi Fatih Mah. 1 nolu Dibek Taşı Planı

Çizim 50: Bölümlü Beldesi Fatih Mah. 2 nolu Dibek Taşı Planı

Çizim 51: Bölümlü Beldesi Yıldız Mah. Dibek Taşı Planı

Çizim 52: Bölümlü Beldesi Yıldız Mah. Dibek Taşı Kesit

Çizim 53: Ballica Köyü Yıldız Mah. Dibek Taşı Planı

Çizim 54: Ballica Köyü Yıldız Mah. Dibek Taşı Kesiti

11. FOTOĞRAF LİSTESİ

- Fotoğraf 1: Of (İvyan) Kalesi Genel Görünüm
- Fotoğraf 2: Of (İvyan) Kalesi Kuzey
- Fotoğraf 3: Of (İvyan) Kalesi Doğu
- Fotoğraf 4: Of (İvyan) Kalesi Kemer Açıklık
- Fotoğraf 5: Of (İvyan) Kalesi Güney
- Fotoğraf 6: Of (İvyan) Kalesi Çatlamış Kuzey Duvarı
- Fotoğraf 7: Of (İvyan) Kalesi Yuvarlak Kemer
- Fotoğraf 8: Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mah. Camii 1953 Tarihli Minare
- Fotoğraf 9: Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mah. Camii Kapı Kitabesi
- Fotoğraf 10 : Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mah. Camii Usta Kitabesi
- Fotoğraf 11 : Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mah. Camii Genel Görünümü
- Fotoğraf 12 : Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mah. Camii Doğu Cephe
- Fotoğraf 13 : Bölümlü Mithat Paşa Mah. (Kalanas) Camii Güney Cephe
- Fotoğraf 14 : Bölümlü Mithat Paşa Mah. (Kalanas) Camii Batı Cephe
- Fotoğraf 15 : Bölümlü Mithat Paşa Mah. (Kalanas) Camii Harim Giriş Kapısı
- Fotoğraf 16 : Bölümlü Mithat Paşa Mah. (Kalanas) Camii Harim Mekanı
- Fotoğraf 17 : Bölümlü Mithat Paşa Mah. (Kalanas) Camii Müezzin Mahfili
- Fotoğraf 18 : Bölümlü Mithat Paşa Mah. (Kalanas) Camii Mahfil Kat Korkulukları
- Fotoğraf 19 : Bölümlü Mithat Paşa Mah. (Kalanas) Camii Sütün Süsleme Örneği
- Fotoğraf 20 : Bölümlü Mithat Paşa Mah. (Kalanas) Camii Ahşap Tavaş Göbeği
- Fotoğraf 21 : Bölümlü Mithat Paşa Mah. (Kalanas) Camii Batı Duvar
- Fotoğraf 22 : Bölümlü Mithat Paşa Mah. (Kalanas) Camii Mihrap
- Fotoğraf 23 : Bölümlü Mithat Paşa Mah. (Kalanas) Camii Minber
- Fotoğraf 24 : Bölümlü Mithat Paşa Mah. (Kalanas) Camii Minber
- Fotoğraf 25 : Bölümlü Mithat Paşa Mah. (Kalanas) Camii Vaaz Kürsüsü

Fotoğraf 26: Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. (Yarakar) Camii Kitabesi

Fotoğraf 27: Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. (Yarakar) Camii Genel Görünümü

Fotoğraf 28: Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. (Yarakar) Camii Genel Görünümü

Fotoğraf 29: Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. (Yarakar) Camii Doğu Revakı

Fotoğraf 30: Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. (Yarakar) Camii Doğu Cephe

Fotoğraf 31: Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. (Yarakar) Camii Doğu Cephe Süsleme

Fotoğraf 32: Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. (Yarakar) Camii Güney Cephe

Fotoğraf 33: Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. (Yarakar) Camii Batı Cephe

Fotoğraf 34: Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. (Yarakar) Camii Harim Giriş Kapısı

Fotoğraf 35: Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. (Yarakar) Camii Harim Mekanı

Fotoğraf 36: Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. (Yarakar) Camii Harim Mekanı

Fotoğraf 37: Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. (Yarakar) Camii Müezzin Köşkü

Fotoğraf 38: Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. (Yarakar) Camii Tavan Süslemesi

Fotoğraf 39: Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. (Yarakar) Camii Mihrap

Fotoğraf 40: Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. (Yarakar) Camii Minber

Fotoğraf 41: Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. (Yarakar) Camii Minber

Fotoğraf 42: Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. (Yarakar) Camii Vaaz Kürsüsü

Fotoğraf 43: Sugeldi Köyü Aşağı Mahalle Camii Kitabesi

Fotoğraf 44: Sugeldi Köyü Aşağı Mahalle Camii Genel Görünümü

Fotoğraf 45: Sugeldi Köyü Aşağı Mahalle Camii Doğu ve Kuzey Cephe

Fotoğraf 46: Sugeldi Köyü Aşağı Mahalle Camii Batı Cephe

Fotoğraf 47: Sugeldi Köyü Aşağı Mahalle Camii Mahfil Giriş Kapısı

Fotoğraf 48: Sugeldi Köyü Aşağı Mahalle Camii Harim Giriş Kapısı

Fotoğraf 49: Sugeldi Köyü Aşağı Mahalle Camii Harim Mekanı

Fotoğraf 50: Sugeldi Köyü Aşağı Mahalle Camii Harim Mekânı

Fotoğraf 51: Sugeldi Köyü Aşağı Mahalle Camii Müezzin Köşkü

Fotoğraf 52: Sugeldi Köyü Aşağı Mahalle Camii Tavan Göbeği

Fotoğraf 53: Sugeldi Köyü Aşağı Mahalle Camii Mihrap

Fotoğraf 54: Sugeldi Köyü Aşağı Mahalle Camii Minber

Fotoğraf 55: Sugeldi Köyü Aşağı Mahalle Camii Minber

Fotoğraf 56: Sugeldi Köyü Aşağı Mahalle Camii Vaaz Kürsüsü

Fotoğraf 57: Gürpınar Beldesi Hacı Bayram Mah. Camii Doğu ve Güney Cephe

Fotoğraf 58: Gürpınar Beldesi Hacı Bayram Mah. Camii Batı ve Kuzey Cephe

Fotoğraf 59: Gürpınar Beldesi Hacı Bayram Mah. Camii Harim Giriş Kapısı

Fotoğraf 60: Gürpınar Beldesi Hacı Bayram Mah. Camii Harim Mekanı

Fotoğraf 61: Gürpınar Beldesi Hacı Bayram Mah. Camii Harim Mekanı

Fotoğraf 62: Gürpınar Beldesi Hacı Bayram Mah. Camii Tavan Göbeği

Fotoğraf 63: Gürpınar Beldesi Hacı Bayram Mah. Camii Mihrap

Fotoğraf 64: Gürpınar Beldesi Hacı Bayram Mah. Camii Minber

Fotoğraf 65: Gürpınar Beldesi Hacı Bayram Mah. Camii Minber

Fotoğraf. 66: Bölümlü Beldesi Büyükcami Mah. Camii Restorasyon Öncesi Fotoğrafı(V.G.M.'den)

Fotoğraf 67: Bölümlü Beldesi Büyükcami Mah. Camii Genel

Fotoğraf 68: Bölümlü Beldesi Büyükcami Mah. Camii Doğu Cephe

Fotoğraf 69: Bölümlü Beldesi Büyükcami Mah. Camii Güney ve Batı Cephe

Fotoğraf 70: Bölümlü Beldesi Büyükcami Mah. Camii Kuzey Cephe

Fotoğraf 71: Bölümlü Beldesi Büyükcami Mah. Camii Harim Mekanı

Fotoğraf 72: Bölümlü Beldesi Büyükcami Mah. Camii Harim Mekanı

Fotoğraf 73: Bölümlü Beldesi Büyükcami Mah. Camii Mihrap

Fotoğraf 74: Bölümlü Beldesi Büyükcami Mah. Camii Minber

Fotoğraf 75: Bölümlü Beldesi Büyükcami Mah. Camii Vaaz Kürsüsü

Fotoğraf 76: Ballica Köyü Yıldız Mah. Camii Kuzeydoğu Cephe

Fotoğraf 77: Ballica Köyü Yıldız Mah. Camii Güneybatı Cephe

Fotoğraf 78: Ballica Köyü Yıldız Mah. Camii Harim Giriş Kapısı

Fotoğraf 79: Ballica Köyü Yıldız Mah. Camii Harim Mekanı

Fotoğraf 80: Ballica Köyü Yıldız Mah. Camii Harim Mekanı

Fotoğraf 81: Ballica Köyü Yıldız Mah. Camii Tavan Göbeği

Fotoğraf 82: Saraçlı Köyü Yukarı Mahalle Camii Genel Görünüm

Fotoğraf 83: Saraçlı Köyü Yukarı Mahalle Camii Güney Cephe

Fotoğraf 84: Saraçlı Köyü Yukarı Mahalle Camii Güney Cephe

Fotoğraf 85: Saraçlı Köyü Yukarı Mahalle Camii Harim Giriş Kapısı

Fotoğraf 86: Saraçlı Köyü Yukarı Mahalle Camii Harim

Fotoğraf 87: Saraçlı Köyü Yukarı Mahalle Camii Harim

Fotoğraf 88: Saraçlı Köyü Yukarı Mahalle Camii Mihrap

Fotoğraf 89: Saraçlı Köyü Yukarı Mahalle Camii Minber

Fotoğraf 90: Saraçlı Köyü Yukarı Mahalle Camii Minber

Fotoğraf 91: Saraçlı Köyü Yukarı Mahalle Camii Vaaz Kürsüsü

Fotoğraf 92: Yazlık Köyü Merkez Camii Kuzeybatıdan Görünüm

Fotoğraf 93: Yazlık Köyü Merkez Camii Doğu Cephe

Fotoğraf 94: Yazlık Köyü Merkez Camii Güney Cephe

Fotoğraf 95: Yazlık Köyü Merkez Camii Harim Giriş Kapısı

Fotoğraf 96: Yazlık Köyü Merkez Camii Harim Mekanı

Fotoğraf 97: Yazlık Köyü Merkez Camii Harim Mekanı

Fotoğraf 98: Yazlık Köyü Merkez Camii Müezzin Mahfili

Fotoğraf 99: Yazlık Köyü Merkez Camii Minber

Fotoğraf 100: Yazlık Köyü Merkez Camii Minber

Fotoğraf 101: Yazlık Köyü Merkez Camii Vaaz Kürsüsü

Fotoğraf 102: Bölümlü Beldesi Fatih Kaban Mescidi Kalem işi Kitabe

Fotoğraf 103: Bölümlü Beldesi Fatih Kaban Mescidi (Aydın ÇAKIR'dan)

Fotoğraf 104: Bölümlü Beldesi Fatih Kaban Mescidi Genel Görünüm

Fotoğraf 105: Bölümlü Beldesi Fatih Kaban Mescidi Doğu Revakı

Fotoğraf 106: Bölümlü Beldesi Fatih Kaban Mescidi Güney Cephe

Fotoğraf 107: Bölümlü Beldesi Fatih Kaban Mescidi Kuzeybatı Cehpe

Fotoğraf 108: Bölümlü Beldesi Fatih Kaban Mescidi Harim Mekanı

Fotoğraf 109: Bölümlü Beldesi Fatih Kaban Mescidi Harim Mekanı Kuzey

Fotoğraf 110: Bölümlü Beldesi Fatih Kaban Mescidi Kadınlar Bölümü

Fotoğraf 111: Uğurlu Beldesi Molla Ömer Mescidi

Fotoğraf 112: Uğurlu Beldesi Molla Ömer Mescidi Doğu Cephe

Fotoğraf 113: Uğurlu Beldesi Molla Ömer Mescidi Kuzey Cephe

Fotoğraf 114: Uğurlu Beldesi Molla Ömer Mescidi Harim Mekanı

Fotoğraf 115: Uğurlu Beldesi Molla Ömer Mescidi Tavan Göbeği

Fotoğraf 116: Uğurlu Beldesi Molla Ömer Mescidi Kuzey Oda

Fotoğraf 117: Uğurlu Beldesi Molla Ömer Mescidi Kuzey Oda

Fotoğraf 118: Uğurlu Beldesi Molla Ömer Mescidi Mihrap

Fotoğraf 119: Uğurlu Beldesi Molla Ömer Mescidi Minber

Fotoğraf 120: Uğurlu Beldesi Eski Medrese Binası Güney Cephe

Fotoğraf 121: Uğurlu Beldesi Eski Medrese Binası Kuzeydoğu Cephe

Fotoğraf 122: Uğurlu Beldesi Eski Medrese Binası Batı Cephe

Fotoğraf 123: Uğurlu Beldesi Eski Medrese Binası Dershane Bölümü

Fotoğraf 124: Uğurlu Beldesi Eski Medrese Binası Öğrenci Hücresi

Fotoğraf 125: Uğurlu Beldesi Kütüphane Binası Kuzeydoğu Cephe

Fotoğraf 126: Uğurlu Beldesi Kütüphane Binası Güney Cephe

Fotoğraf 127: Uğurlu Beldesi Kütüphane Binası İç Mekânı

Fotoğraf 128: Uğurlu Beldesi Kütüphane Binası Tavan Süsleme

Fotoğraf 129: Bölümlü Beldesi Büyükcami Mah. Çeşmesi

Fotoğraf 130: Kıyıcık Beldesi Hacı Kutlu Mah. Çeşmesi

Fotoğraf 131: Bölümlü Beldesi Mithatpaşa (Kalanas) Mah. Çeşmesi

Fotoğraf 132: Bölümlü Beldesi Fatih Mah. Çeşmesi

Fotoğraf 133: Gürpınar Beldesi Fatih Mah. Çeşmesi

Fotoğraf 134: Kıyıcık Beldesi Merkez Mah. Çeşmesi

Fotoğraf 135: Bölümlü Beldesi Fatih Mah. Soğuksu Çeşmesi

Fotoğraf 136: Aşağı Kışlacık Köyü Köprüsü

Fotoğraf 137: Erenköy Köyü Işıklı Mah. (İfira) Köprüsü

Fotoğraf 138: Erenköy Köyü Işıklı Mah. (İfira) Köprüsü

Fotoğraf 139: Darılı Köyü Köprüsü

Fotoğraf 140: Darılı Köyü Köprüsü

Fotoğraf 141: Bölümlü Beldesi Kiremitli (Hapsiyaş) Köprüsü

Fotoğraf 142: Bölümlü Beldesi Kiremitli (Hapsiyaş) Köprüsü

Fotoğraf 143: Kalecik Köprüsü

Fotoğraf 144: Kalecik Köprüsü

Fotoğraf 145: Saraçlı Köyü Mustafa Sarıca Evi Su Kuyusu

Fotoğraf 146: Saraçlı Köyü Mustafa Sarıca Evi Su Kuyusu

Fotoğraf 147: Uğurlu Beldesi Hasan Bak Evi Su Kuyusu

Fotoğraf 148: Uğurlu Beldesi Hasan Bak Evi Su Kuyusu

Fotoğraf 149: Bölümlü Beldesi Fatih Mah. 1nolu Dibek Taşı

Fotoğraf 150: Bölümlü Beldesi Fatih Mah. 1nolu Dibek Taşı

Fotoğraf 151: Bölümlü Beldesi Fatih Mah. 2nolu Dibek Taşı

Fotoğraf 152: Bölümlü Beldesi Fatih Mah. 2nolu Dibek Taşı

Fotoğraf 153: Bölümlü Beldesi Yıldız Mah. Dibek Taşı

Fotoğraf 154: Bölümlü Beldesi Yıldız Mah. Dibek Taşı

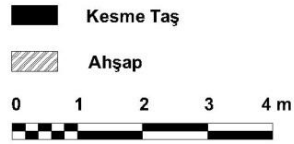
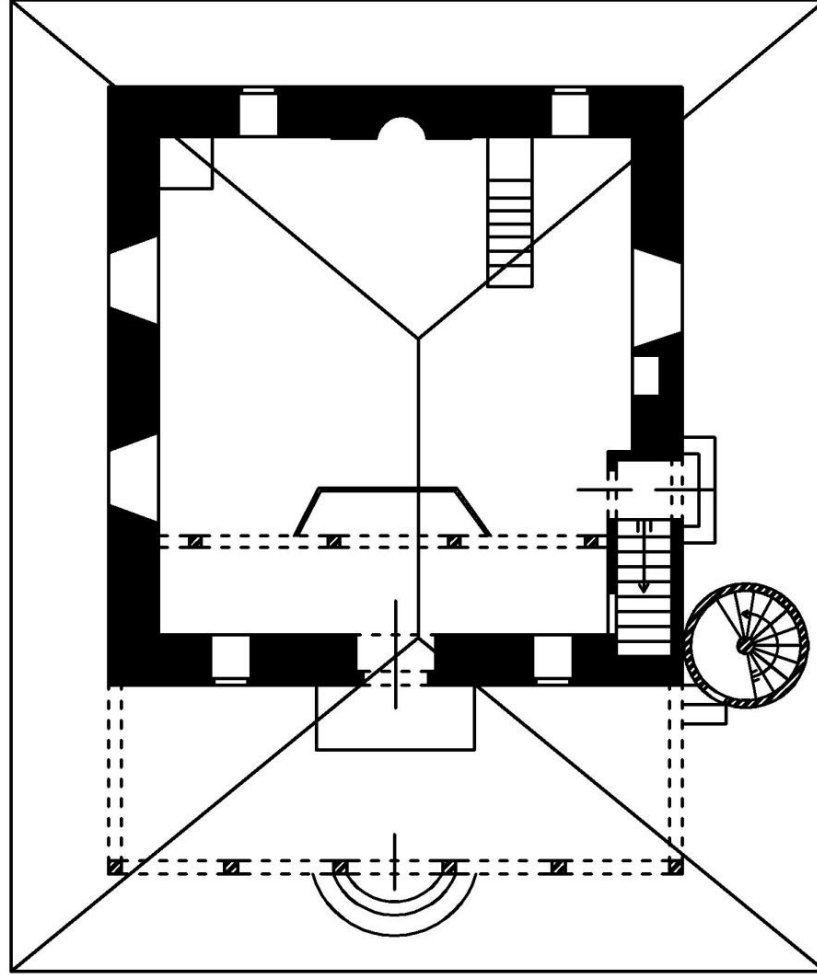
Fotoğraf 155: Ballica Köyü Yıldız Mah. Dibek Taşı

12. HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: Of İlçe Haritası

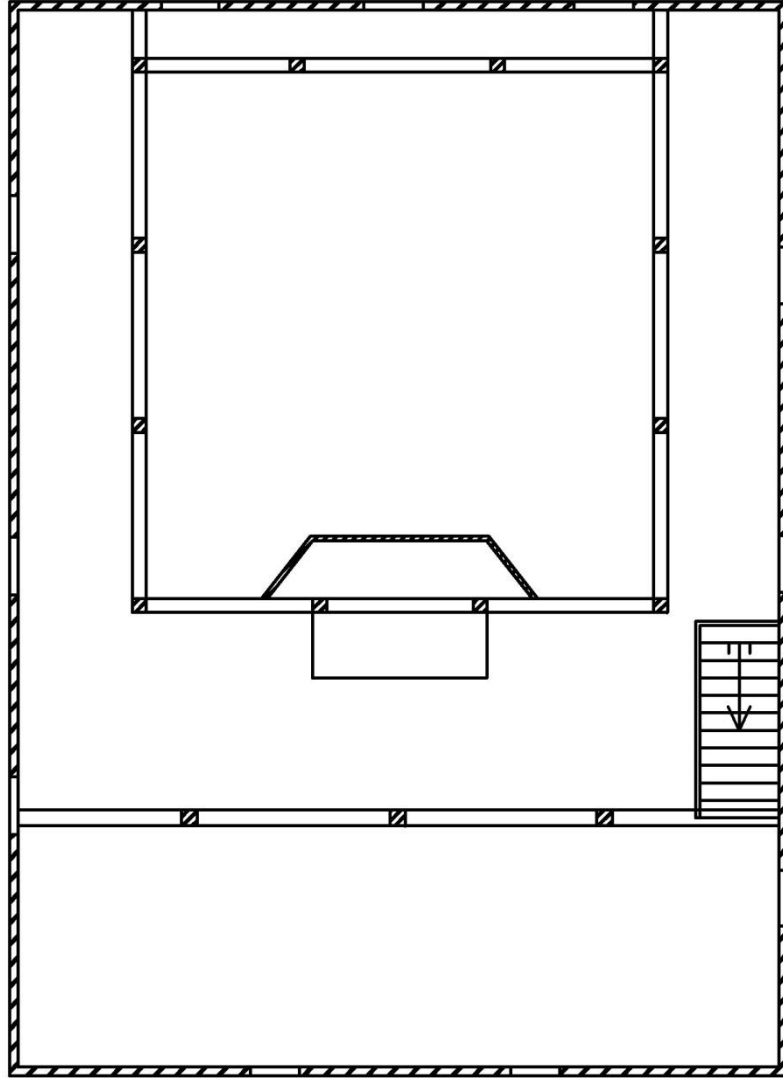
Harita 2: Of İlçe Haritası

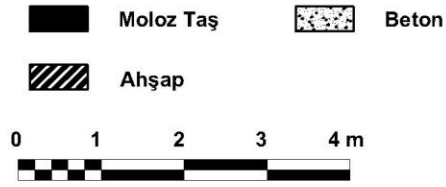
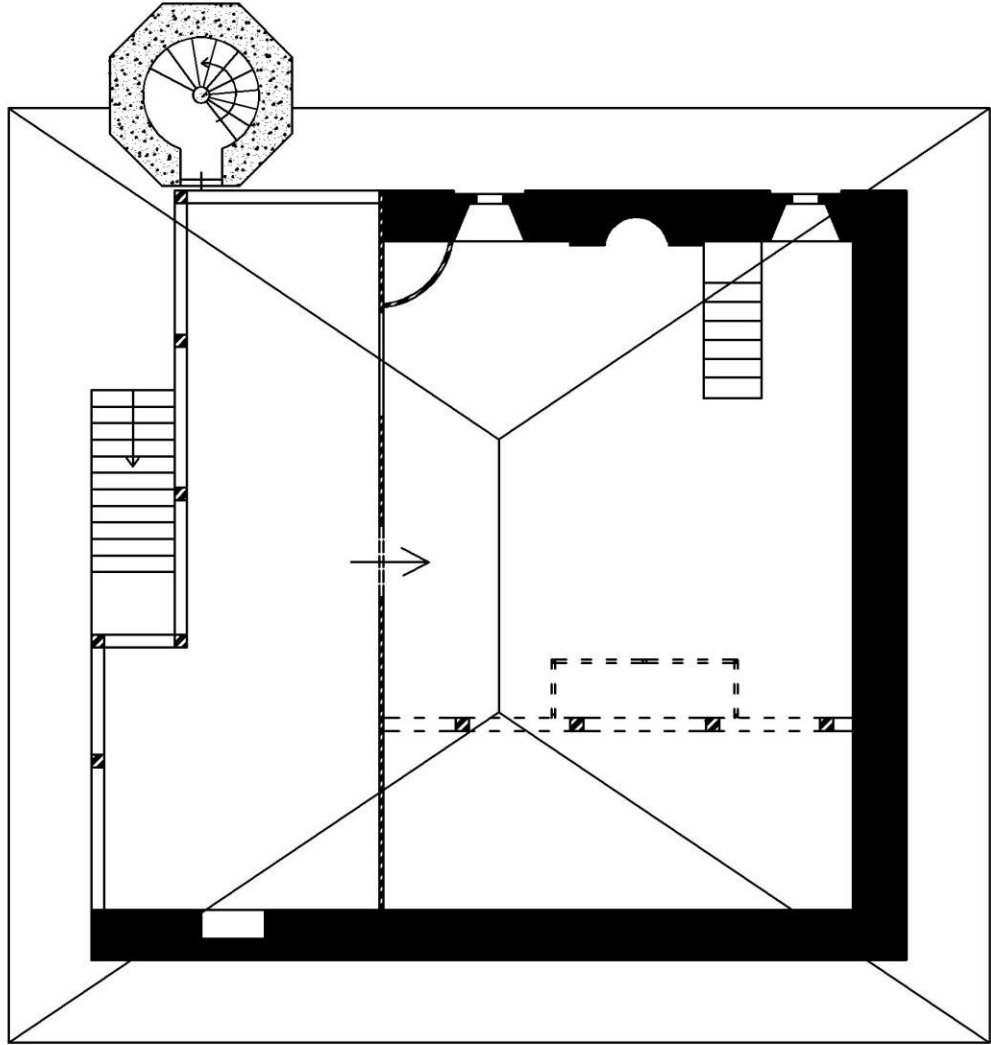
25.01.2017
Erdem Karadeniz

Çizim 1: Bölümlü Beldesi Mithat Paşa (Kalanas) Mah. Camii Alt Kat Planı

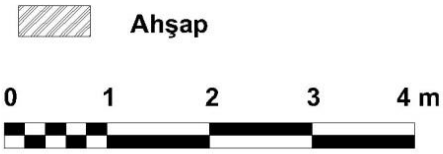
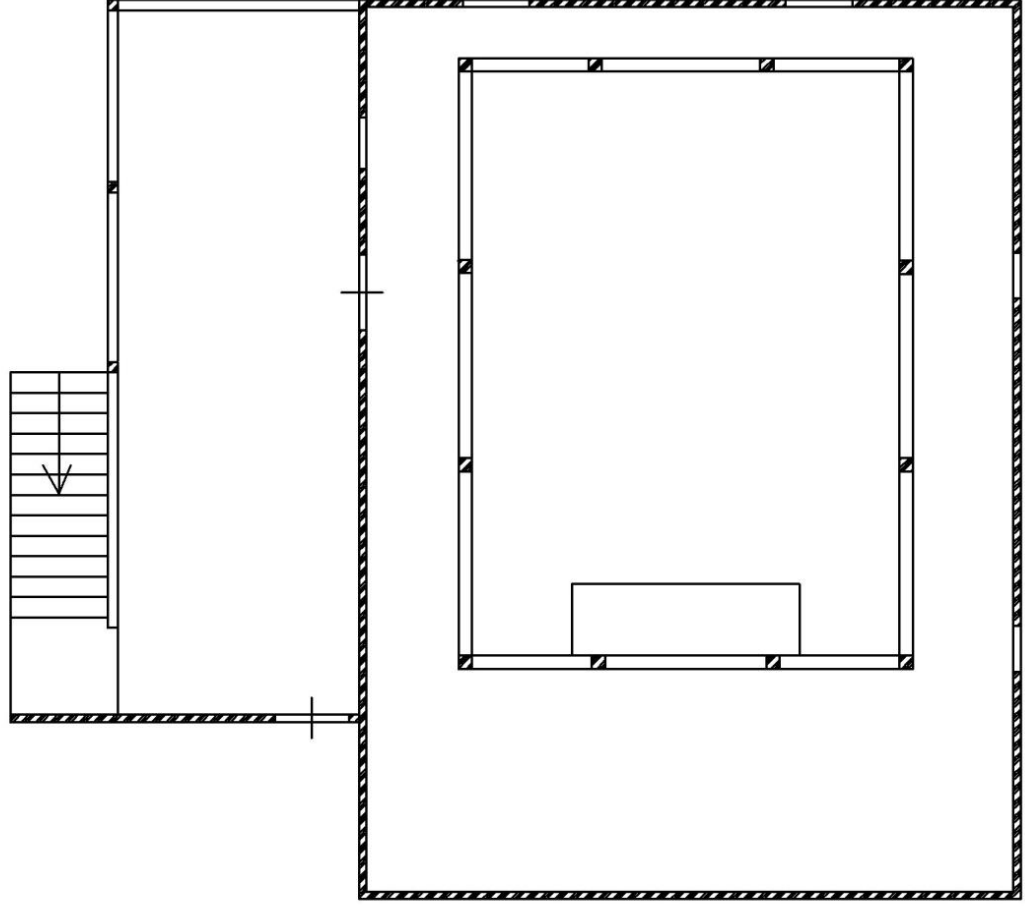
25.01.2017
Erdem KARADENİZ

Çizim 2: Bölümlü Beldesi Mithat Paşa (Kalanas) Mah. Camii Üst Kat Planı

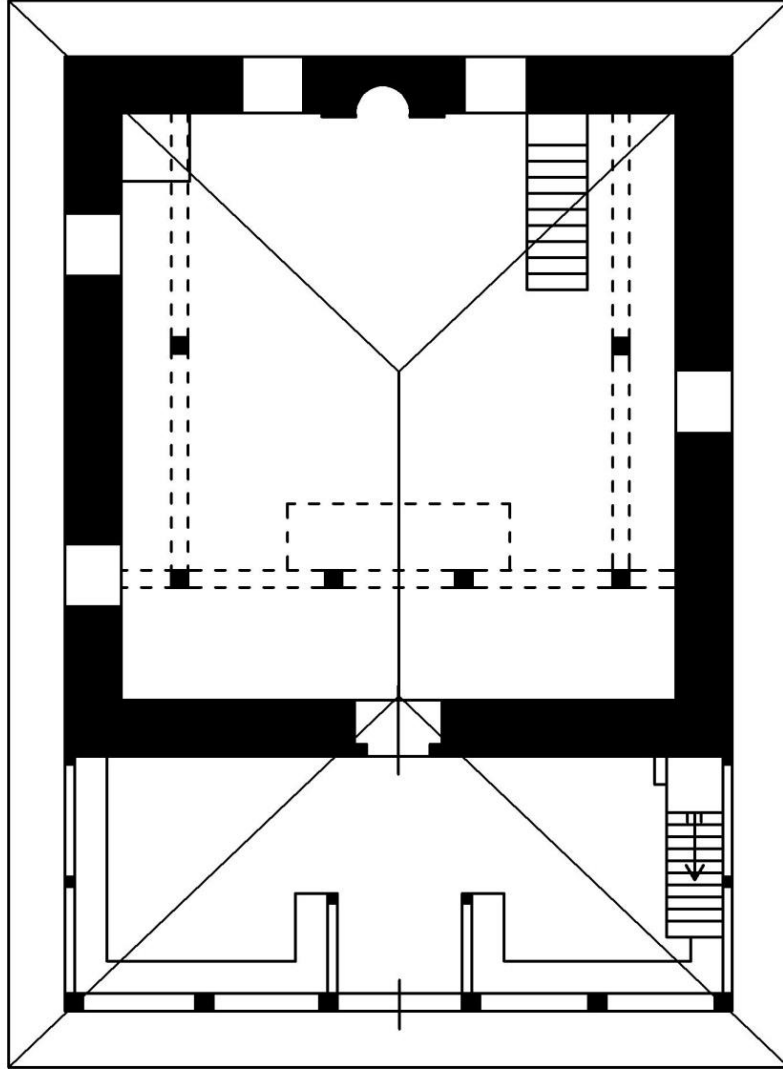

 20.11.2016
 Erdem KARADENİZ

Çizim 3: Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. (Yarakar) Camii Alt Kat Planı

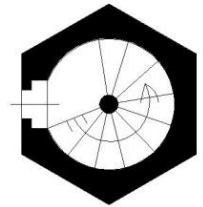

20.11.2016
Erdem KARADENİZ

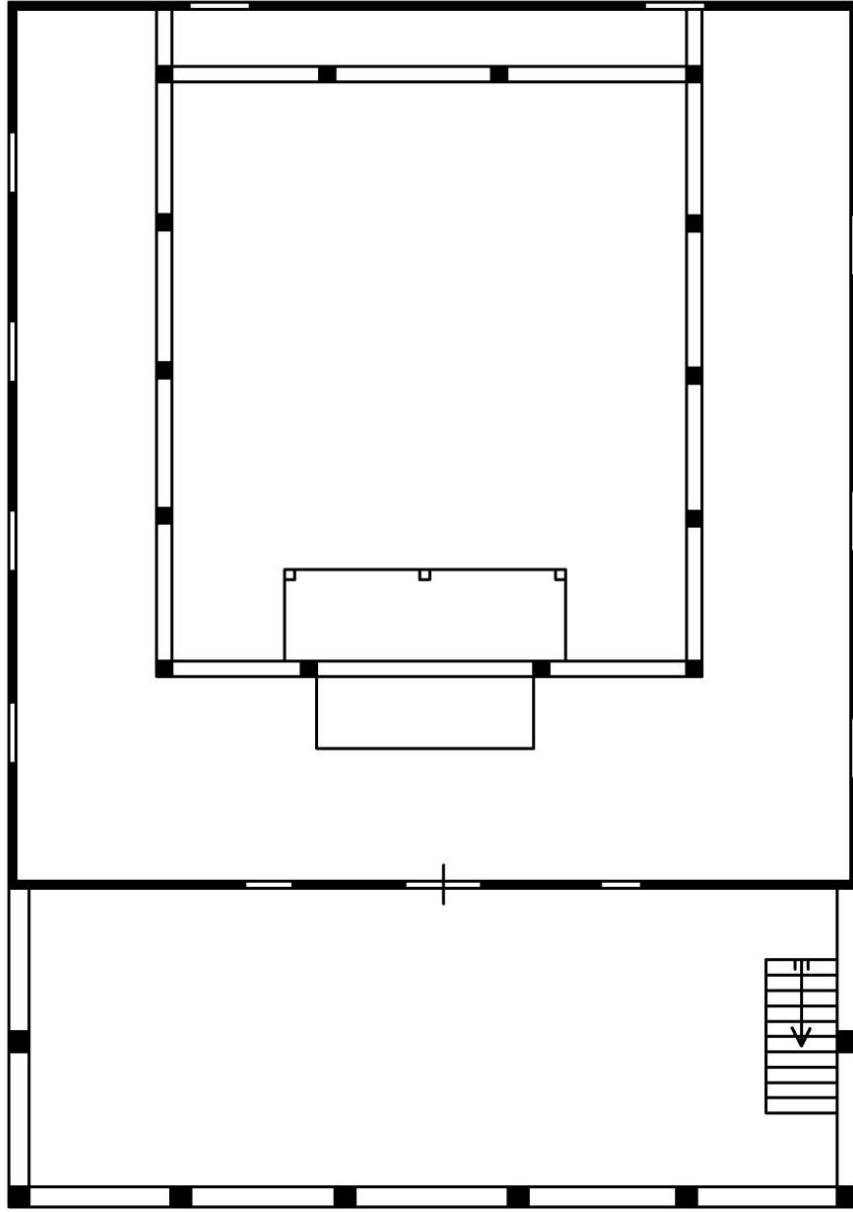
Çizim 4: Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. (Yarakar) Camii Üst Kat Planı

19.11.2016
Erdem KARADENİZ

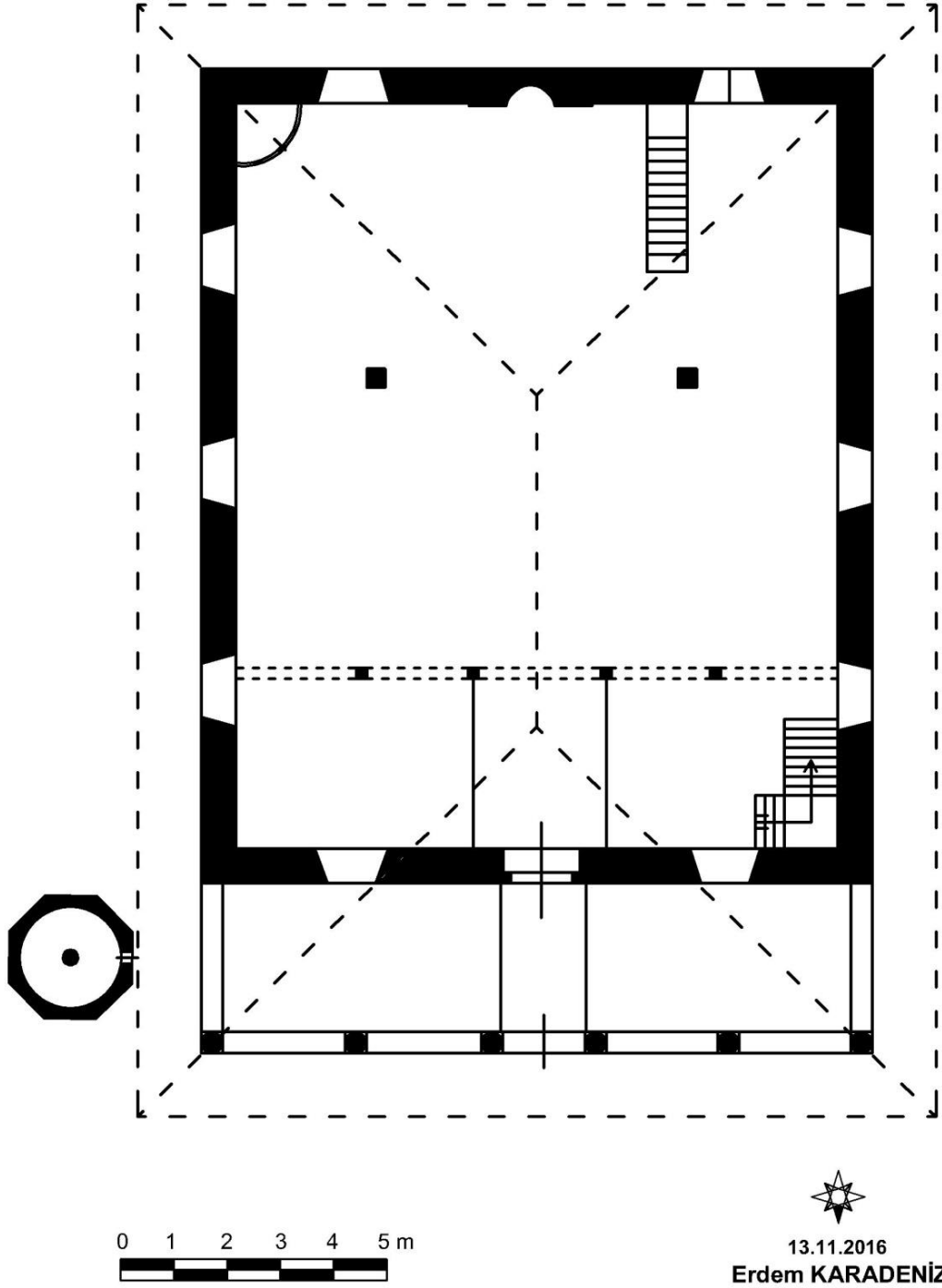

Çizim 5: Sugeldi Köyü Aşağı Mahalle Camii Alt Kat Planı

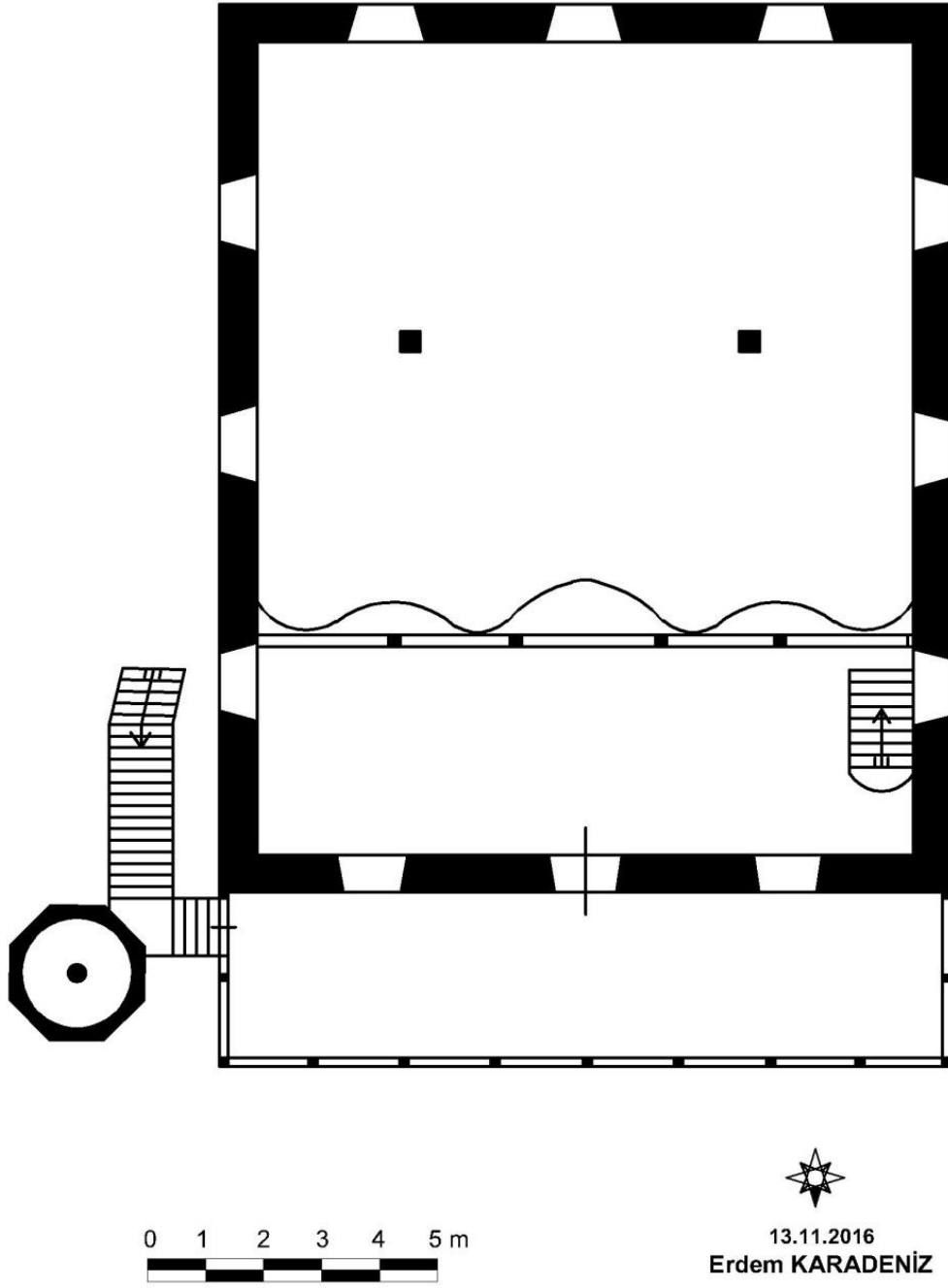

19.11.2016
Erdem KARADENİZ

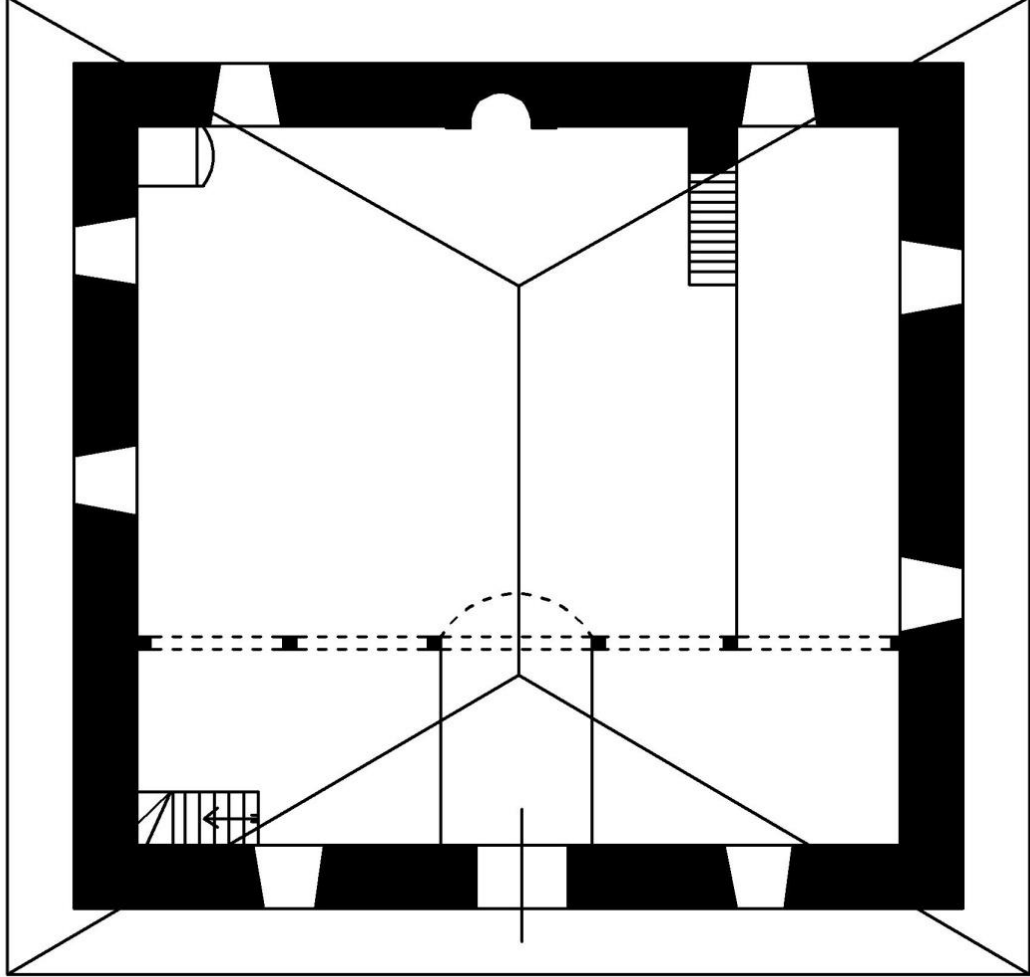
Çizim 6: Sugeldi Köyü Aşağı Mahalle Camii Üst Kat Planı

Çizim 7 : Gürpınar Beldesi Hacı Bayram Mahallesi Camii Alt Kat Planı

Çizim 8 : Gürpınar Beldesi Hacı Bayram Mahallesi Camii Üst Kat Planı

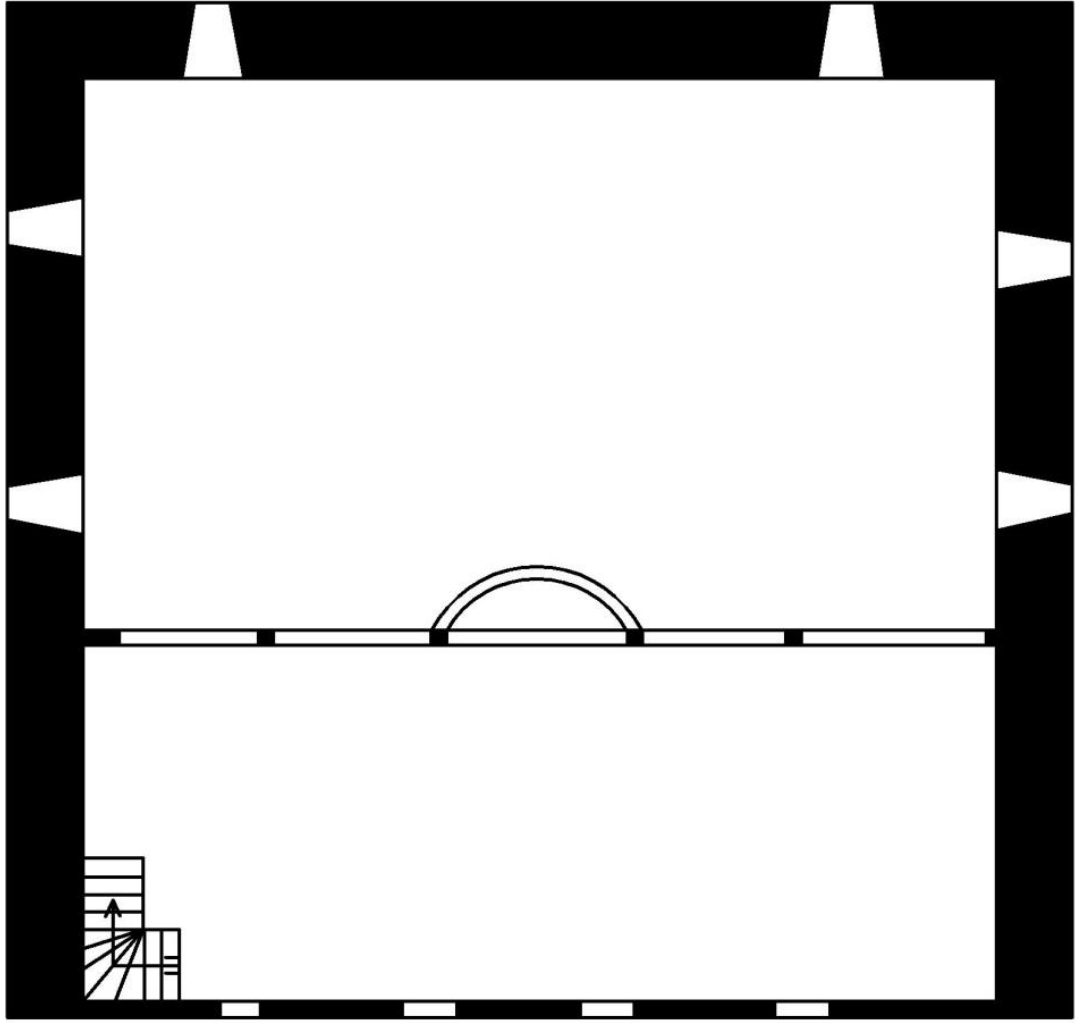

0 1 2 3 4 5 m

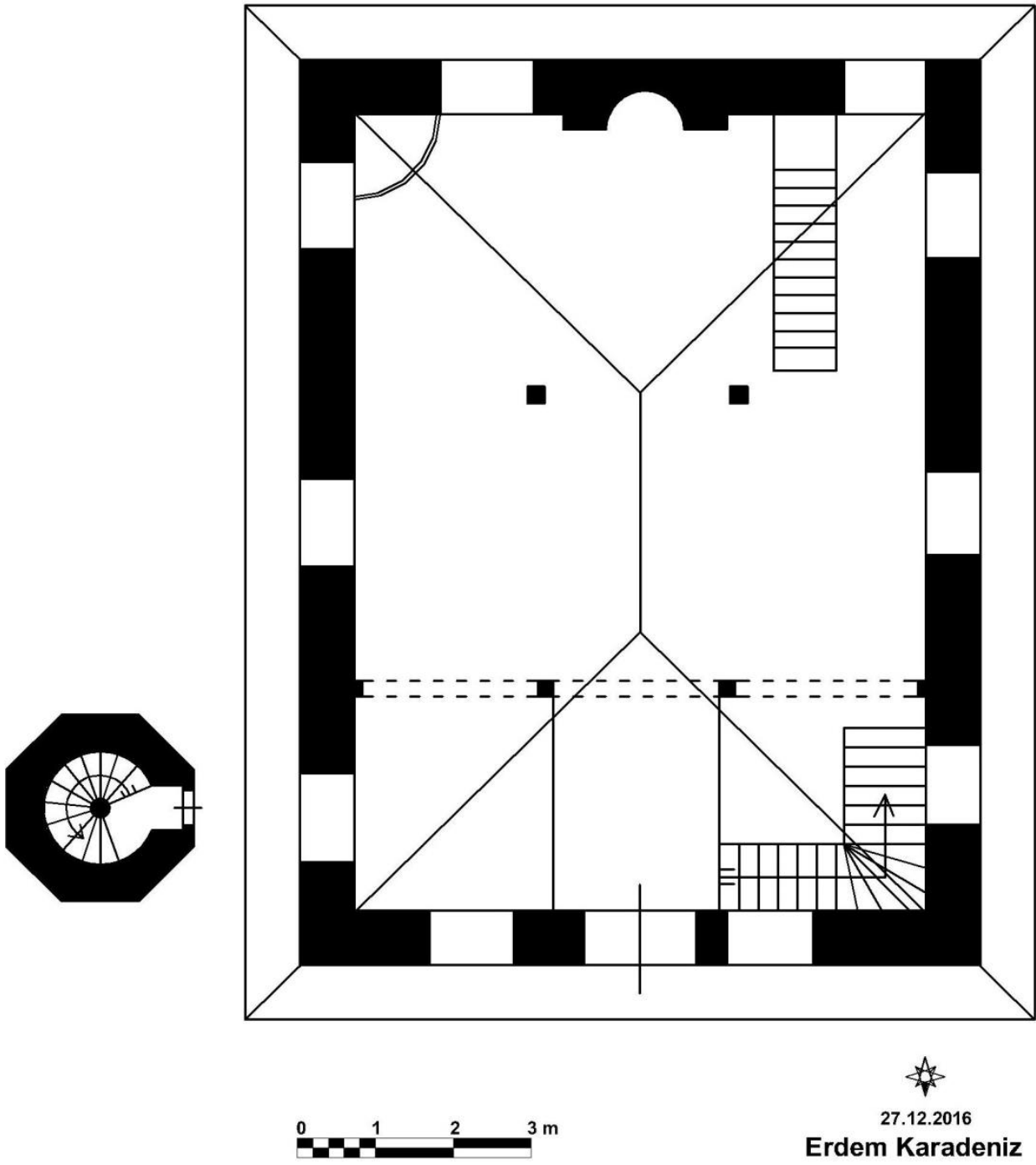
13.11.2016
Erdem KARADENİZ

Çizim 9 : Bölümlü Beldesi Büyükcami Mahallesi Camii Alt Kat Planı

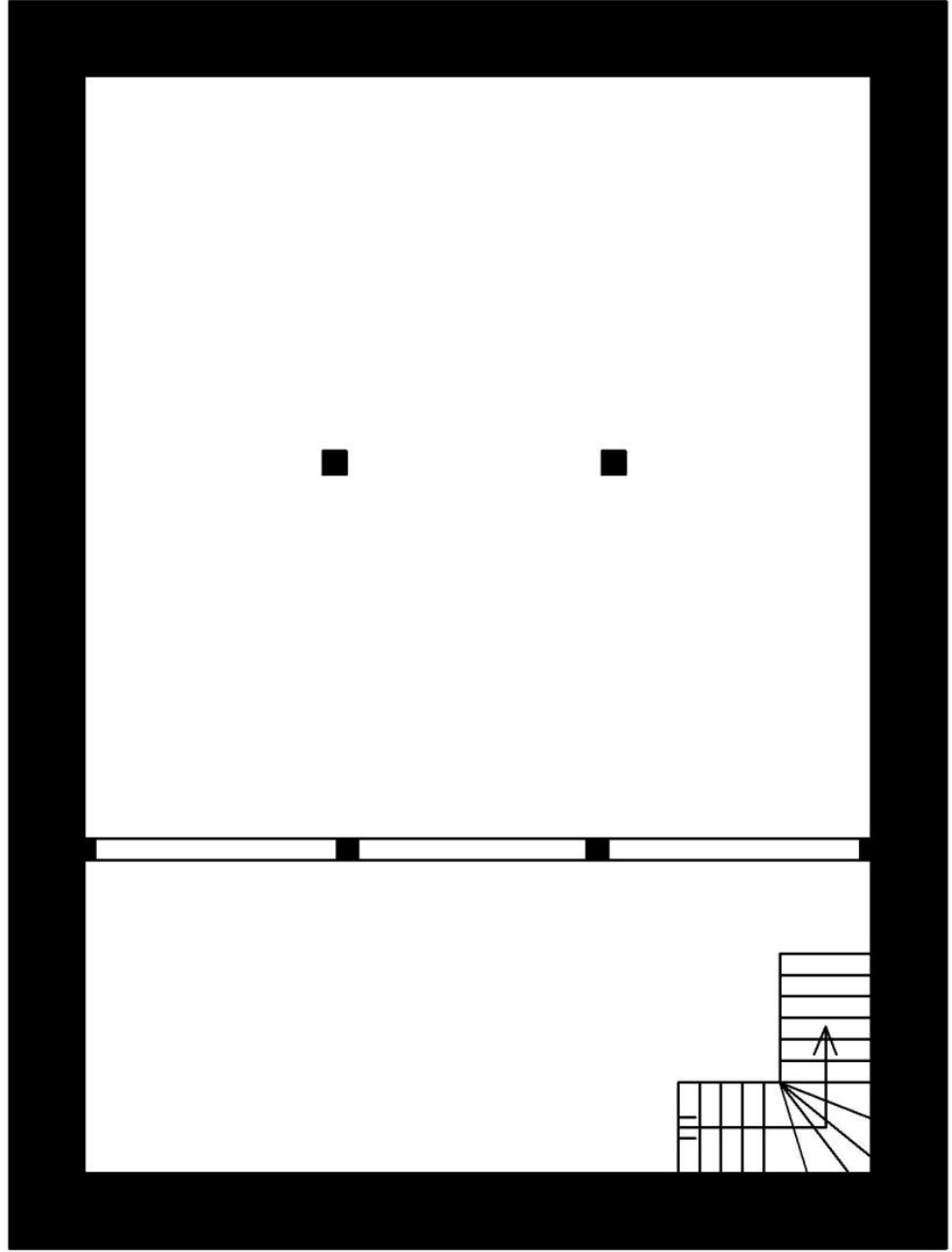

13.11.2016
Erdem KARADENİZ

Çizim 10: Bölümlü Beldesi Büyükcami Mahallesi Camii Üst Kat Planı

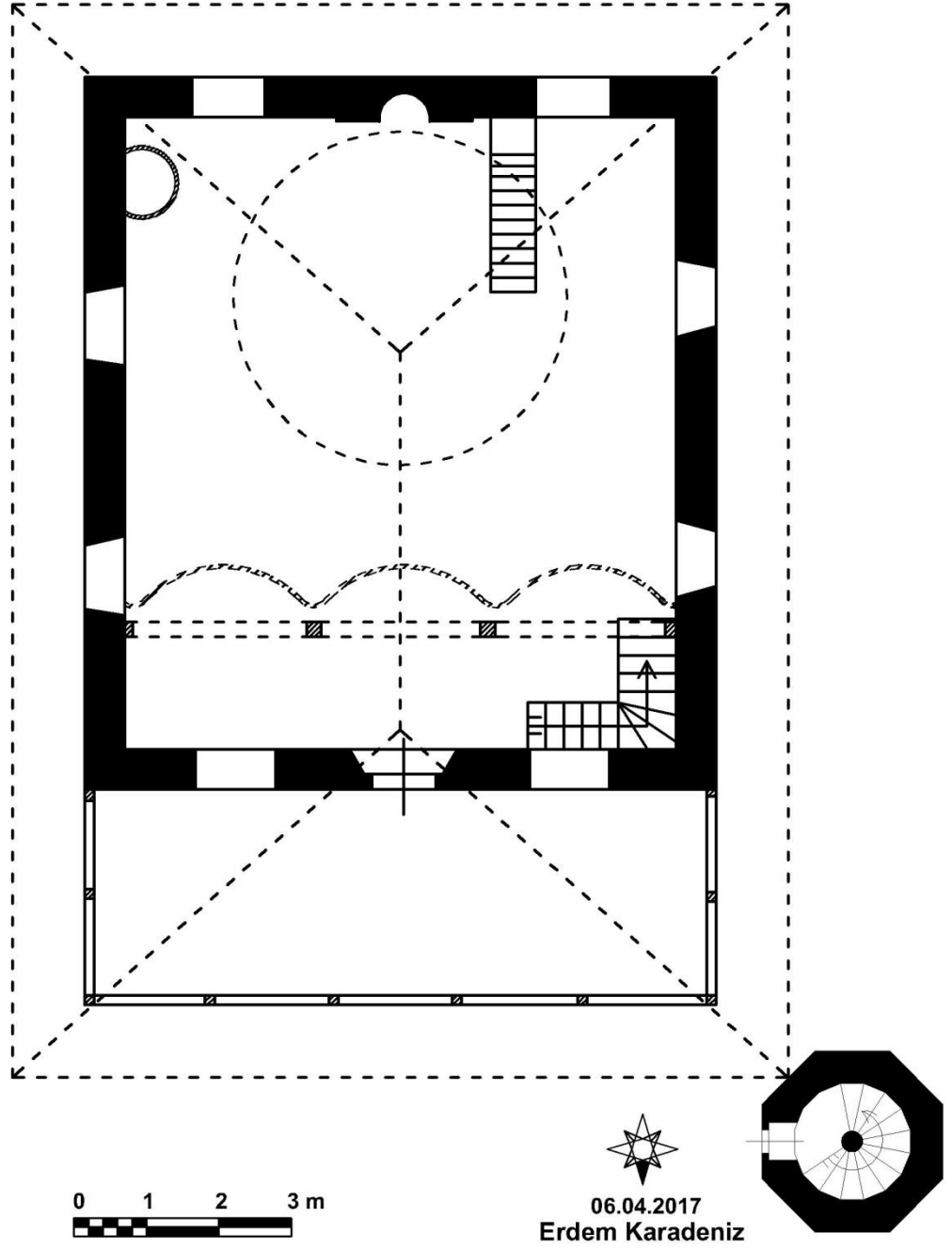

Çizim 11: Balıca Köyü Yıldız Mahallesi Camii Alt Kat Planı

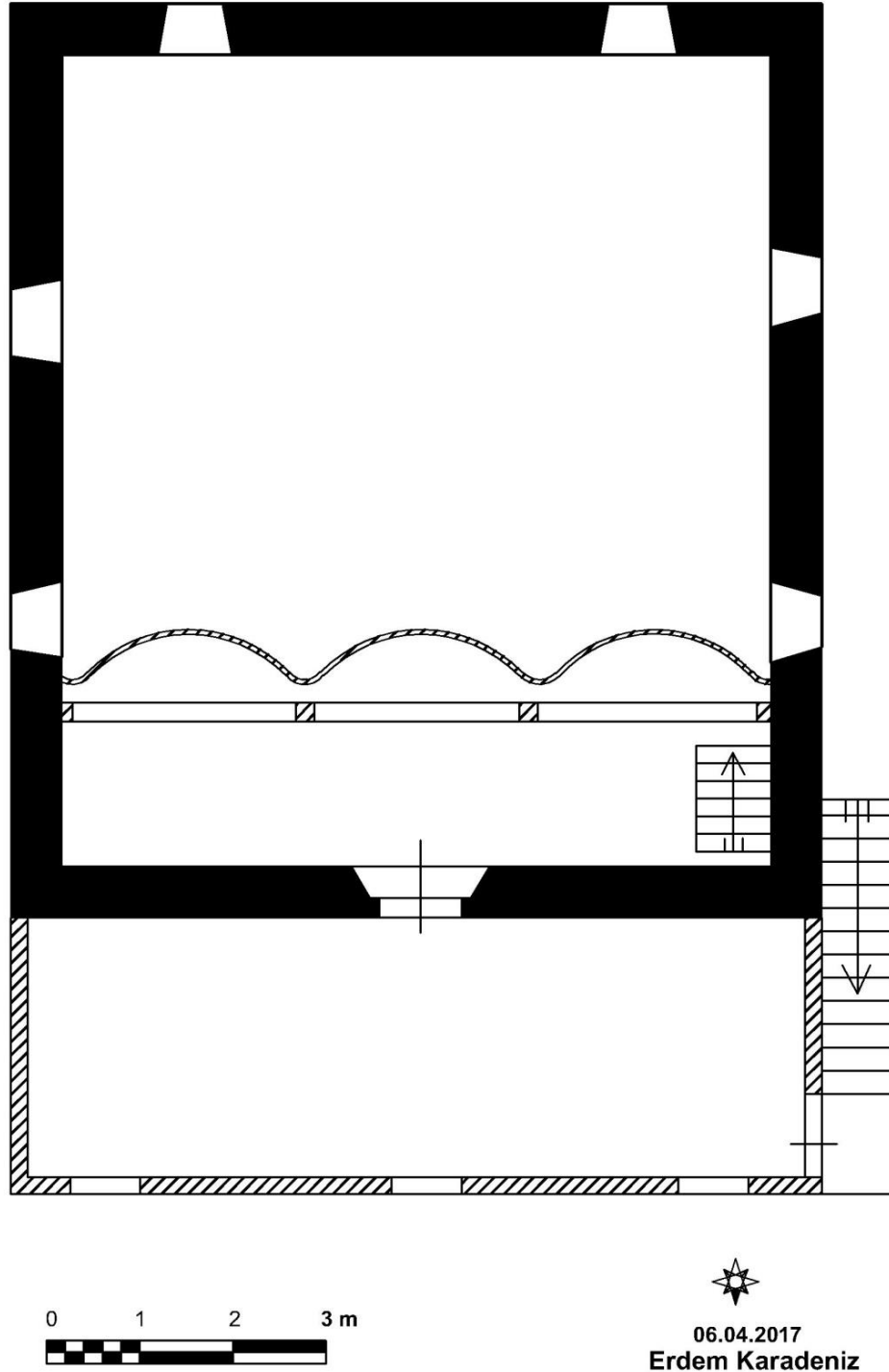

27.12.2016
Erdem Karadeniz

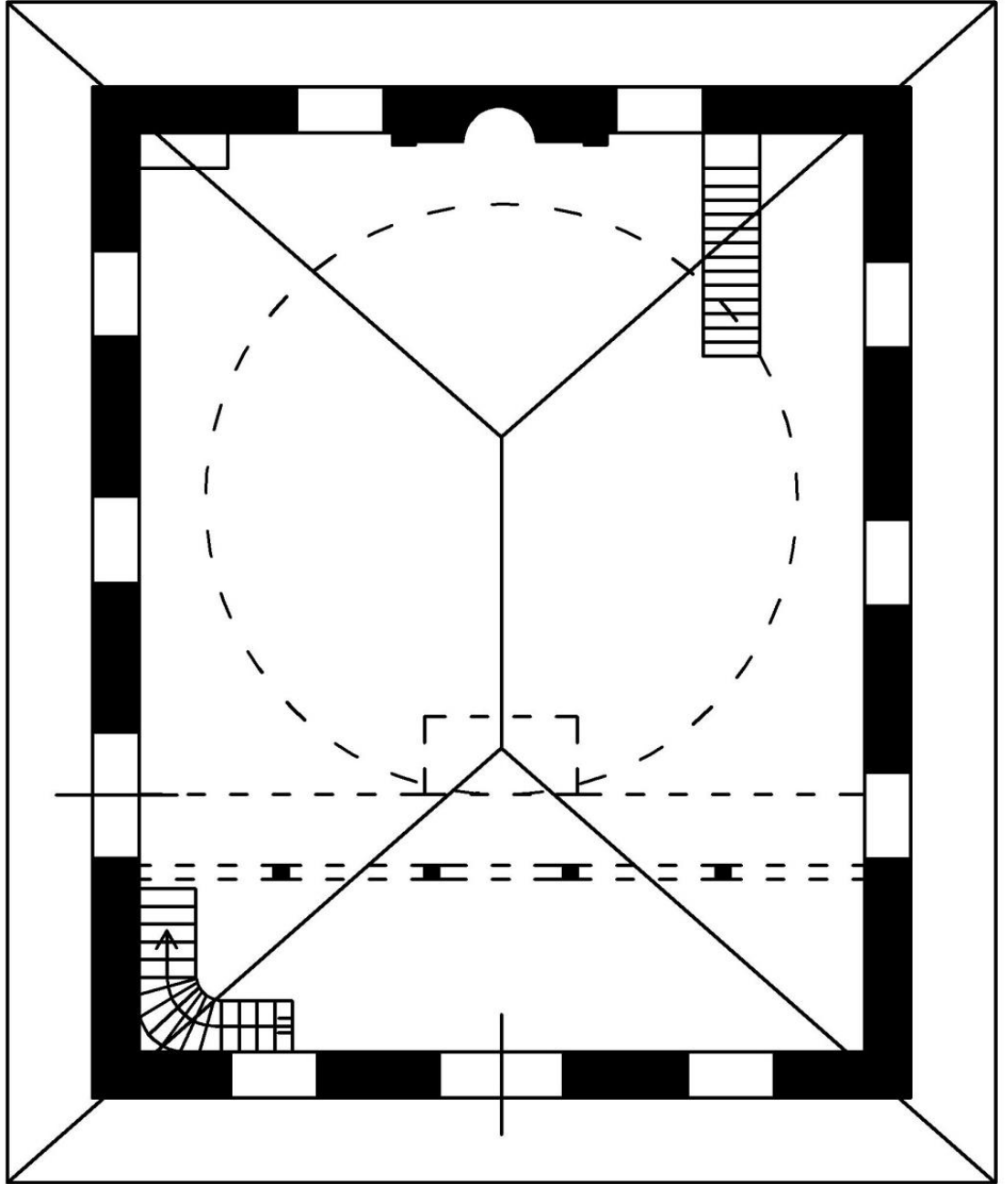
Çizim 12: Ballica Köyü Yıldız Mahallesi Camii Üst Kat Planı

Çizim 13: Sarıçalı Köyü Yukarı Mahalle Camii Alt Kat Planı

Çizim 14: Saraçlı Köyü Yukarı Mahalle Camii Üst Kat Planı

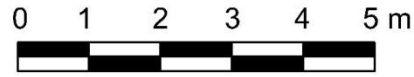
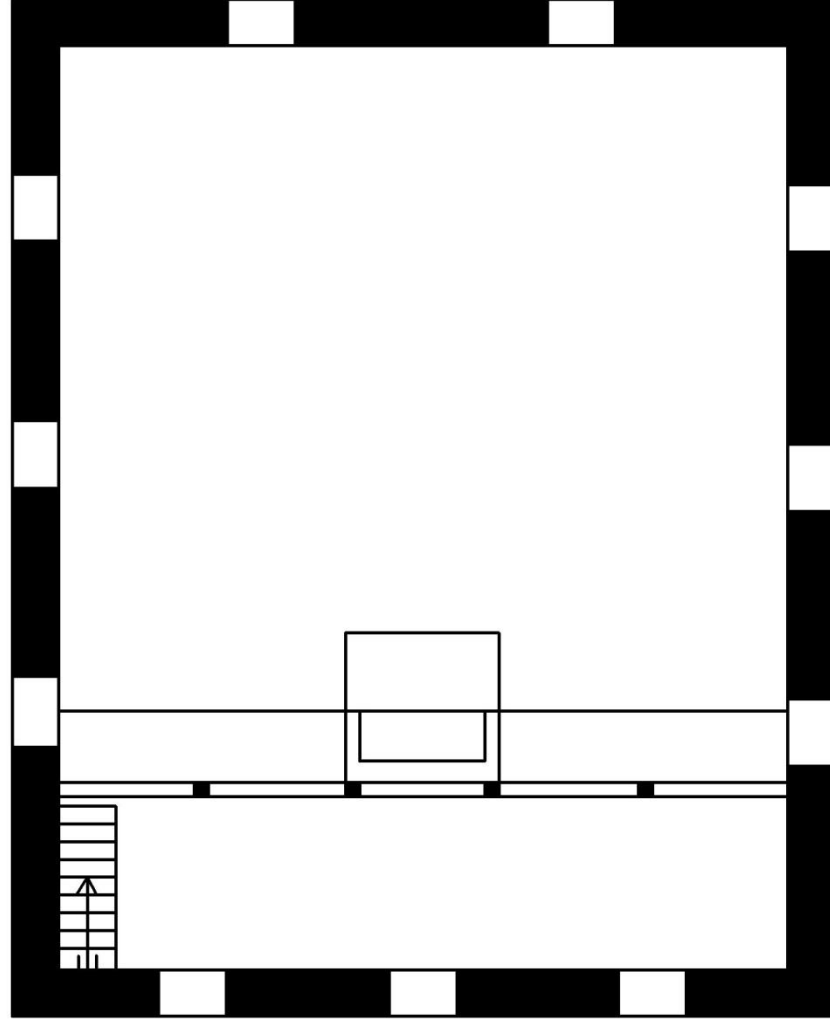
0 1 2 3 4 5 m

02.03.2017

Erdem KARADENİZ

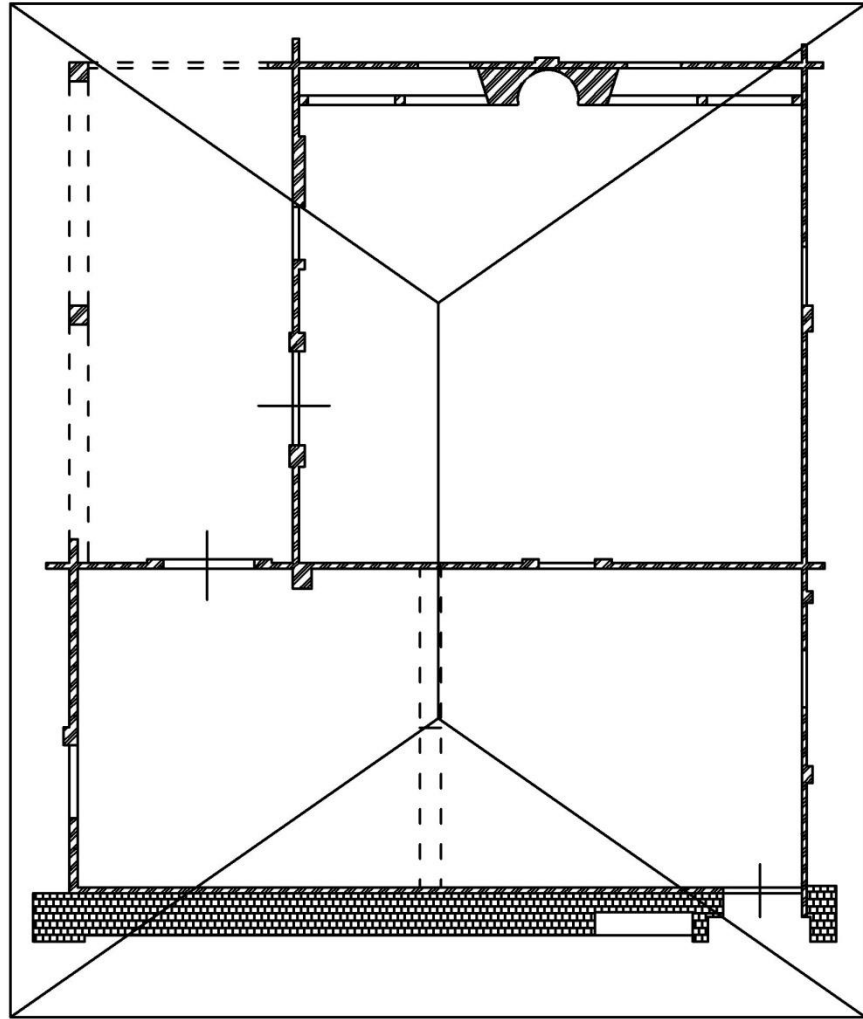
Çizim 15: Yazlık Köyü Merkez Camii Alt Kat Planı

02.03.2017

Erdem KARADENİZ

Çizim 16: Yazlık Köyü Merkez Camii Üst Kat Planı

 Ahşap

 Tuğla

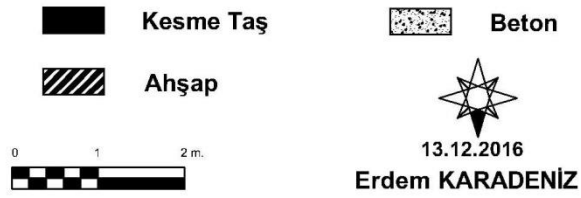
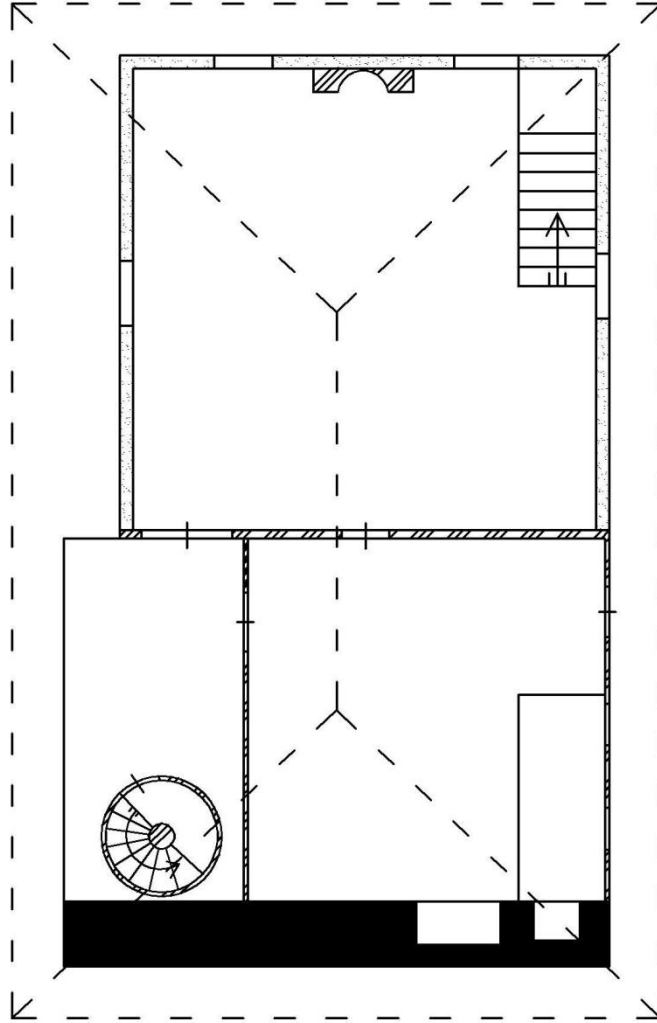
0 1 2 3 m

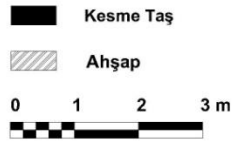
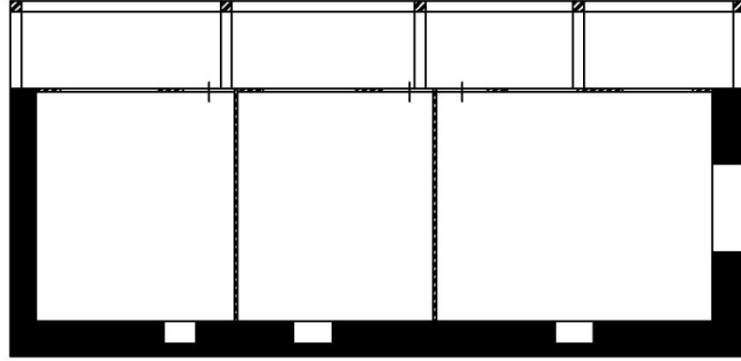

25.01.2017

Erdem Karadeniz

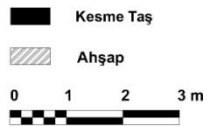
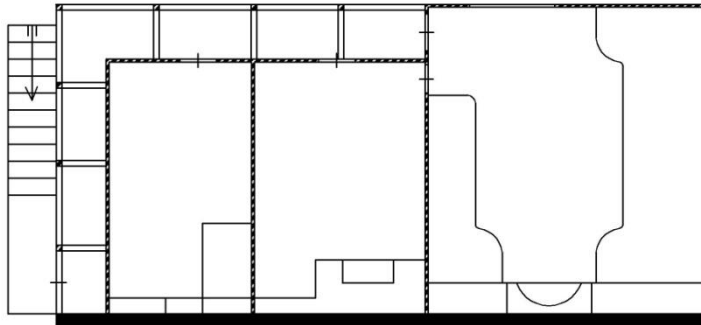
Çizim 17: Bölümlü Beldesi Fatih Kaban Mescidi Planı

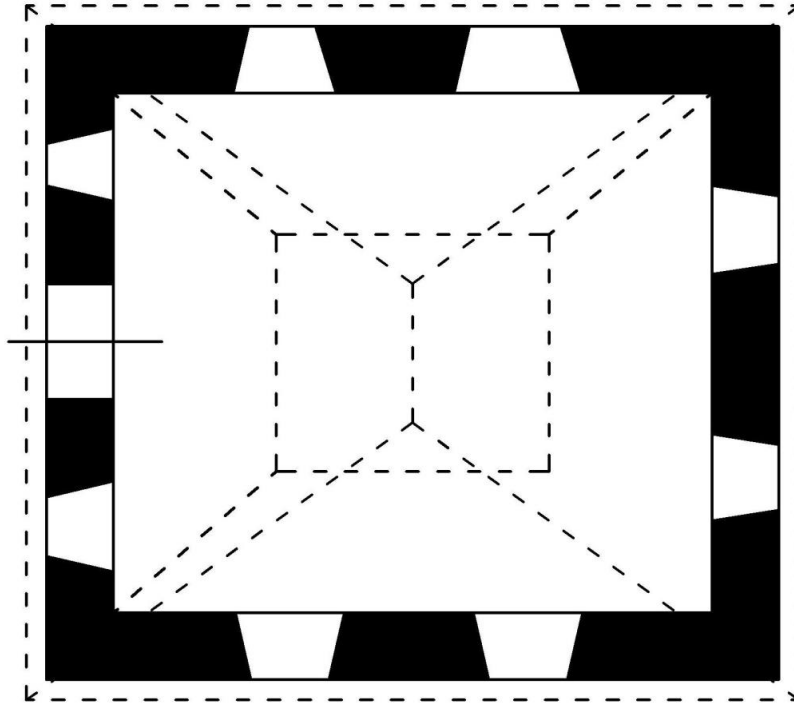
Çizim 18: Uğurlu Beldesi Molla Ömer Mescidi Planı

Çizim 19: Uğurlu Beldesi Eski Medrese Binası Alt Kat Planı

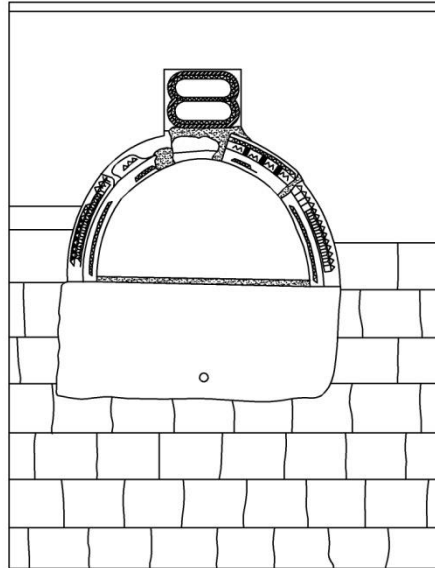

Çizim 20: Uğurlu Beldesi Eski Medrese Binası Üst Kat Planı

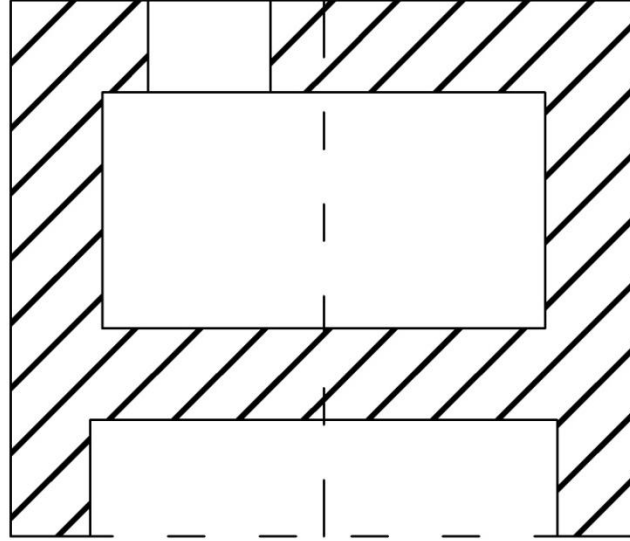
13.12.2016
Erdem KARADENİZ

Çizim 21: Uğurlu Beldesi Eski Kütüphane Binası Planı

28.02.2017
Erdem KARADENİZ

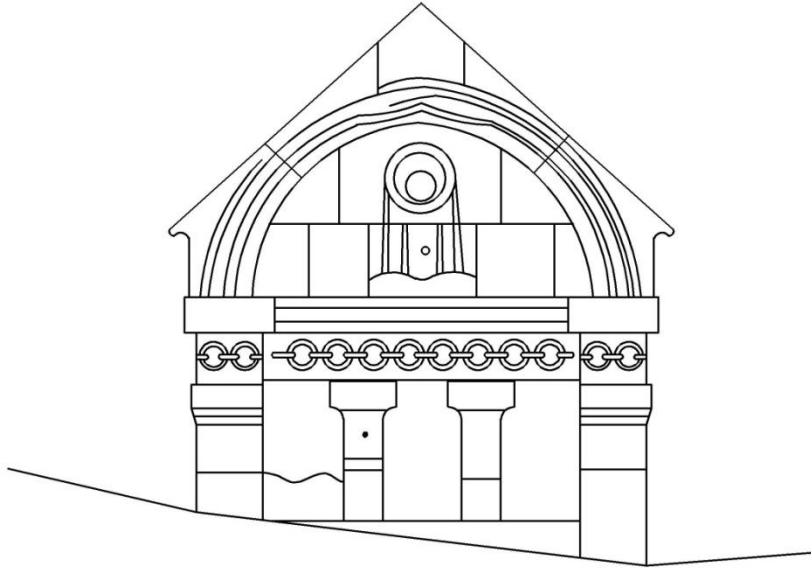
Çizim 22: Bölümlü Beldesi Büyük Cami Mahallesi Çeşmesi

0 50 cm

29.03.2017
Erdem KARADENİZ

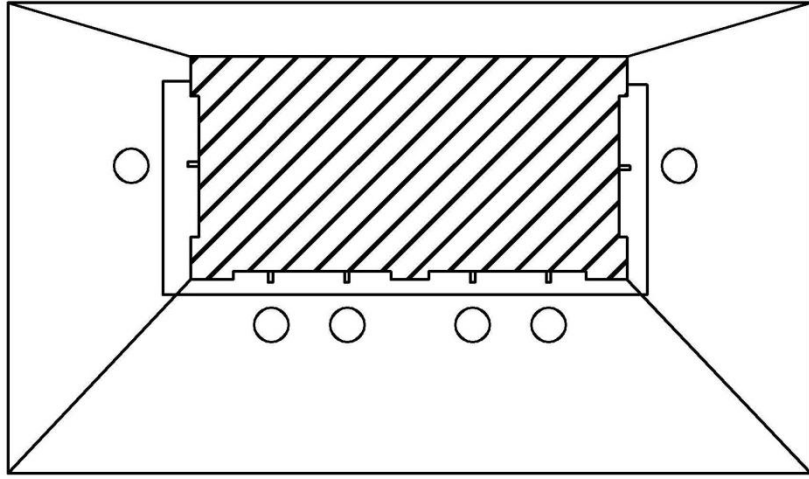
Çizim 23: Kırıkcık Beldesi, Hacı Kutlu Mahallesi Çeşmesi Planı

0 50 cm

29.03.2017
Erdem KARADENİZ

Çizim 24: Kırıkcık Beldesi, Hacı Kutlu Mahallesi Çeşmesi Kesiti

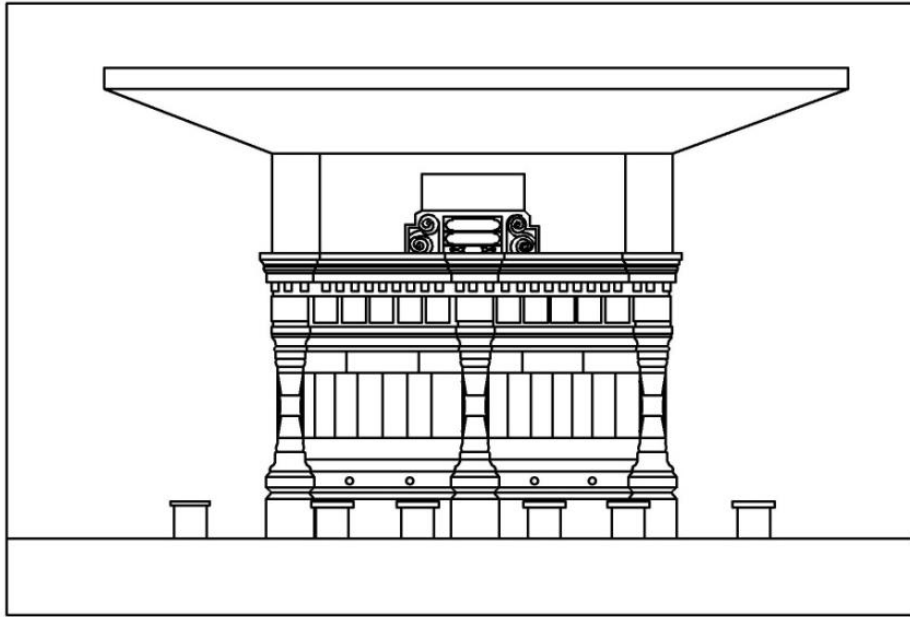

0 50 1 m.

28.02.2017
Erdem KARADENİZ

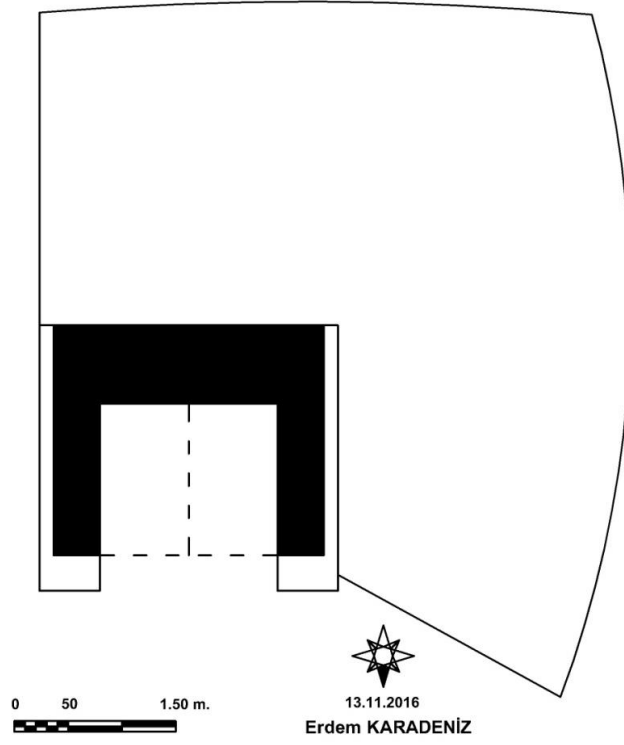
Çizim 25: Bölümlü Beldesi Mithat Paşa Mahallesi Çeşmesi Planı

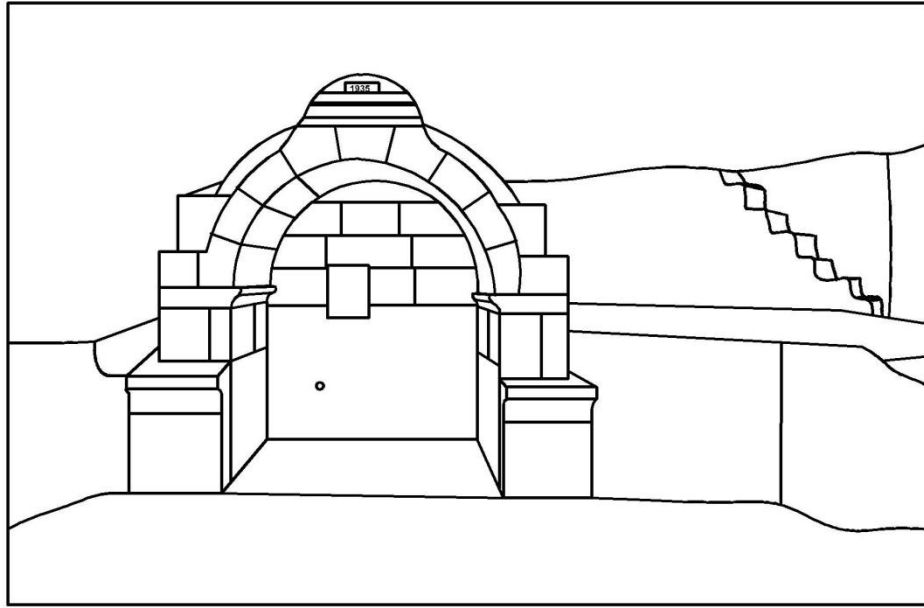
0 50 1.50m.

28.02.2017
Erdem KARADENİZ

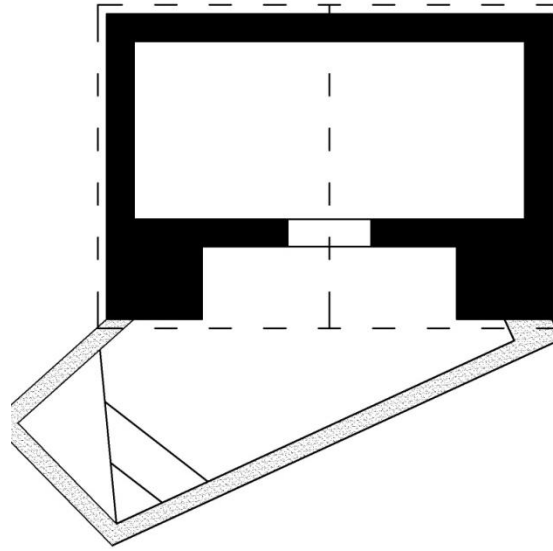
Çizim 26: Bölümlü Beldesi Mithat Paşa Mahallesi Çeşmesi Kesiti

Çizim 27 : Bölümlü Beldesi Fatih Mahallesi Çeşmesi Planı

Çizim 28: Bölümlü Beldesi Fatih Mahallesi Çeşmesi Kesiti

Kesme Taş

Beton

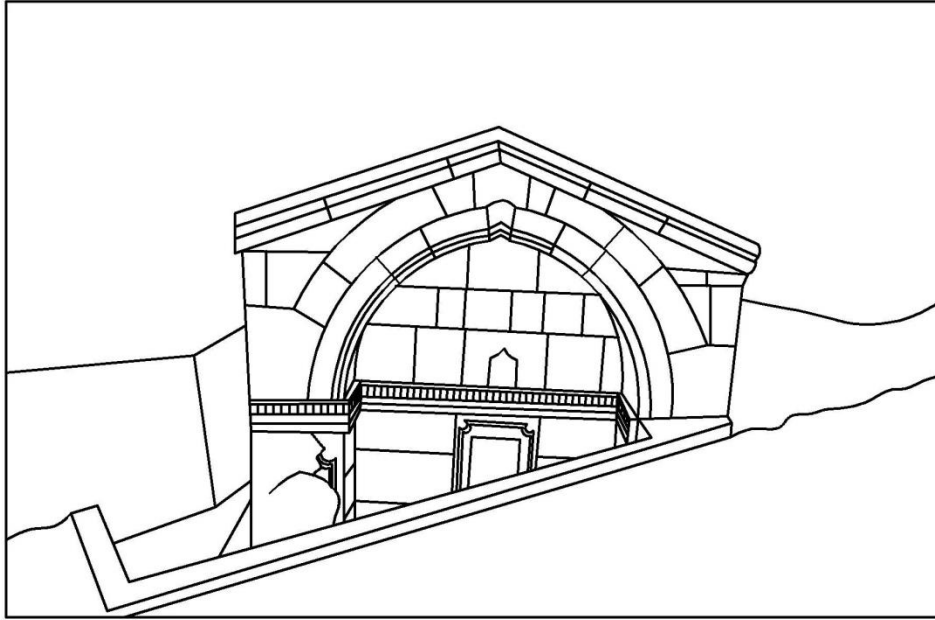
0 50 1 m.

13.12.2016

Erdem KARADENİZ

Çizim 29: Gürpınar Beldesi Fatih Mahallesi Çeşmesi Planı

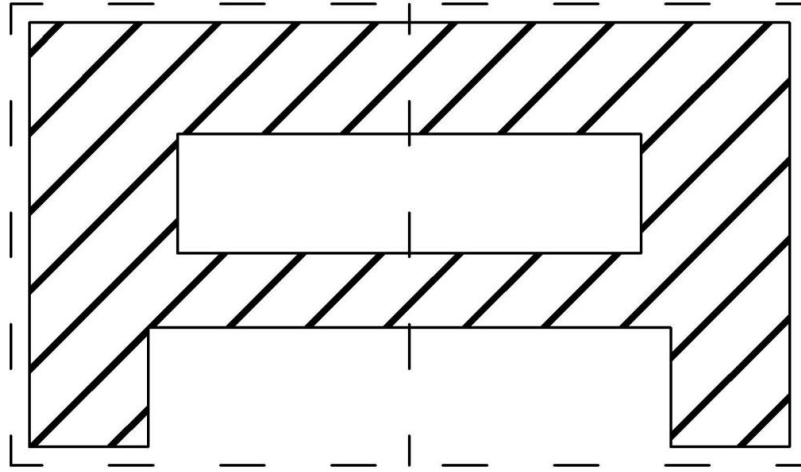
0 50 1 m.

13.12.2016

Erdem KARADENİZ

Çizim 30: Gürpınar Beldesi Fatih Mahallesi Çeşmesi Kesiti

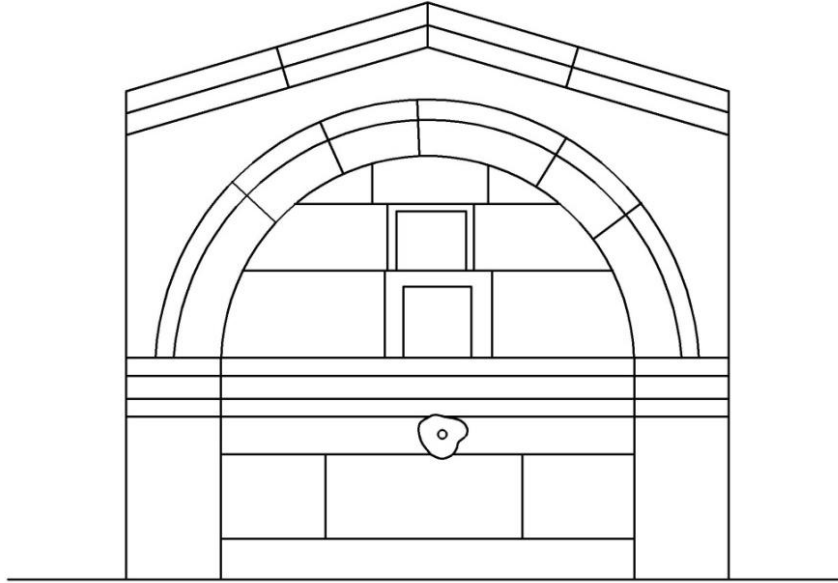
0 50 cm

29.03.2017

Erdem KARADENİZ

Çizim 31: Kırıkcık Beldesi Merkez Mahallesi Çeşmesi Planı

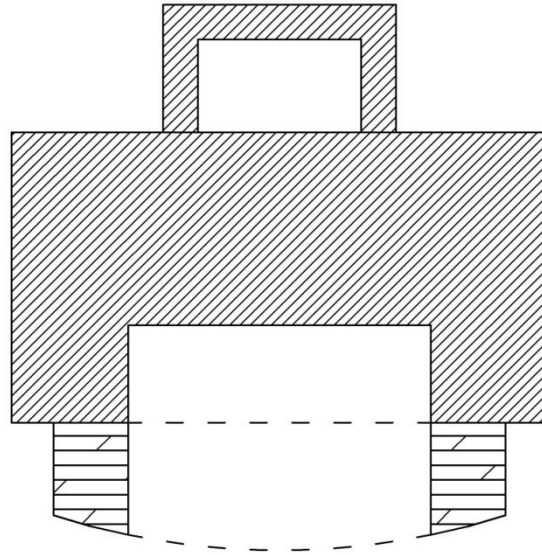

0 50 cm

29.03.2017

Erdem KARADENİZ

Çizim 32: Kırıkcık Beldesi Merkez Mahallesi Çeşmesi Kesiti

 Kesme Taş
 Sonradan Yapılan Ekleme

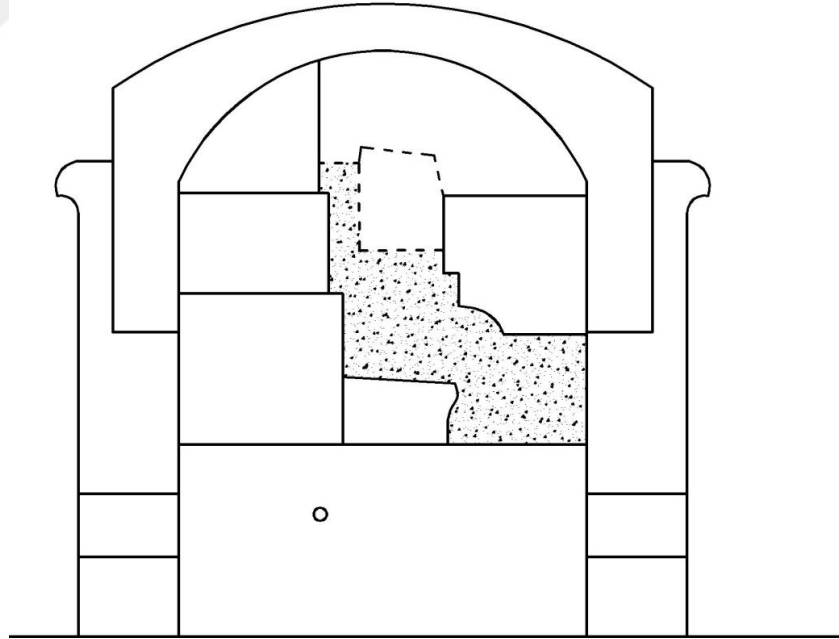
0 50 cm

12.03.2017

Erdem KARADENİZ

Çizim 33: Bölümlü Beldesi Fatih Mahallesi Soğuksu Çeşmesi Planı

0 50 cm

12.03.2017

Erdem KARADENİZ

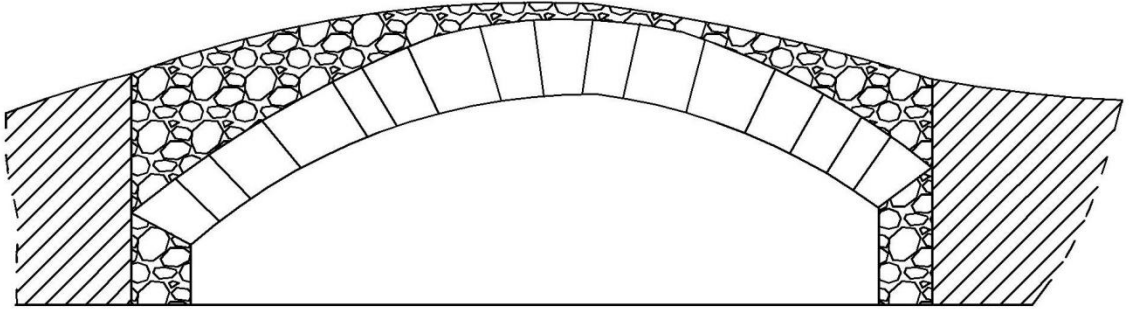
Çizim 34: Bölümlü Beldesi Fatih Mahallesi Soğuksu Çeşmesi Kesiti

17.03.2017

Erdem KARADENİZ

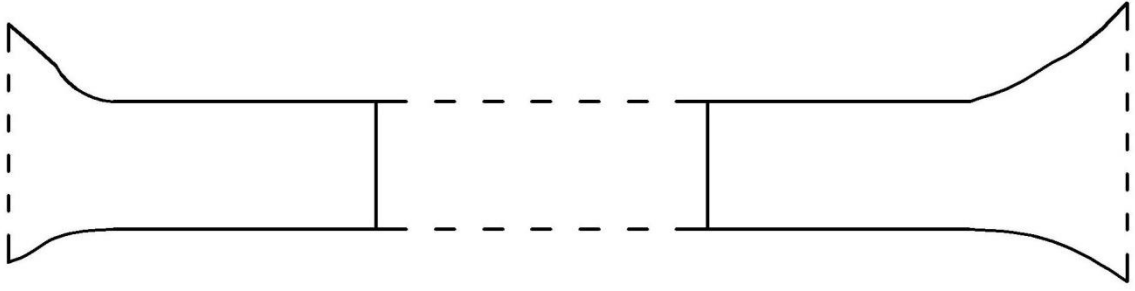
Çizim 35: Aşağı Kışlacık Köyü Köprüsü Planı

17.03.2017

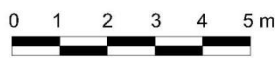
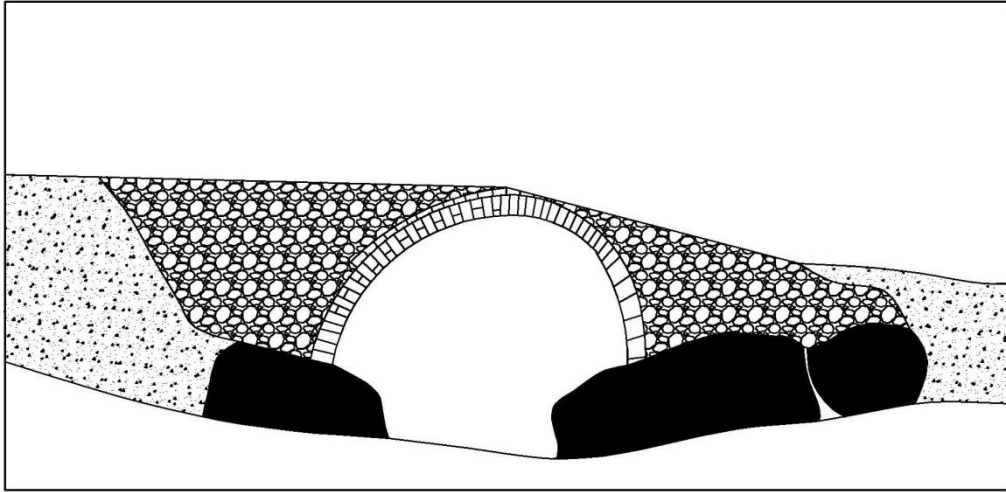
Erdem KARADENİZ

Çizim 36: Aşağı Kışlacık Köyü Köprüsü Mansap Cephesi

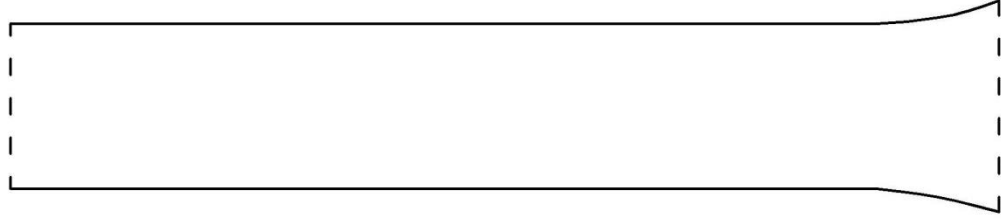
13.12.2016
Erdem KARADENİZ

Çizim 37: Erenköy Köyü Işıklı Mah.(İfira) Köprüsü Planı

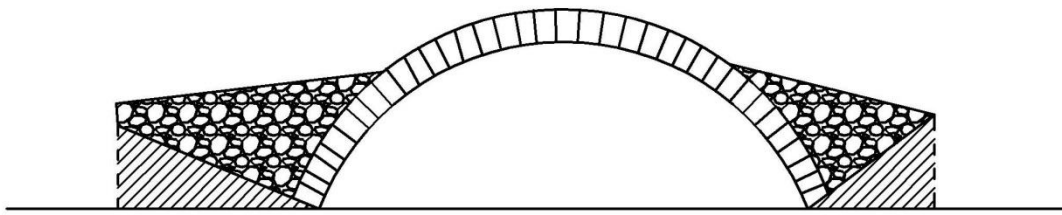
13.12.2016
Erdem KARADENİZ

Çizim 38: Erenköy Köyü Işıklı Mah.(İfira) Köprüsü Menbaa Cephesi

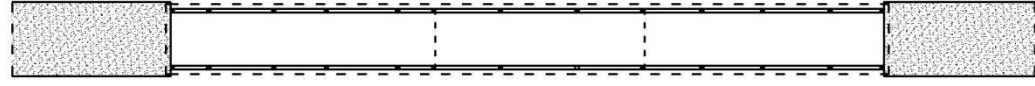
17.03.2017
Erdem KARADENİZ

Çizim 39: Darılı Köyü Köprüsü Planı

17.03.2017
Erdem KARADENİZ

Çizim 40: Darılı Köyü Köprüsü Planı

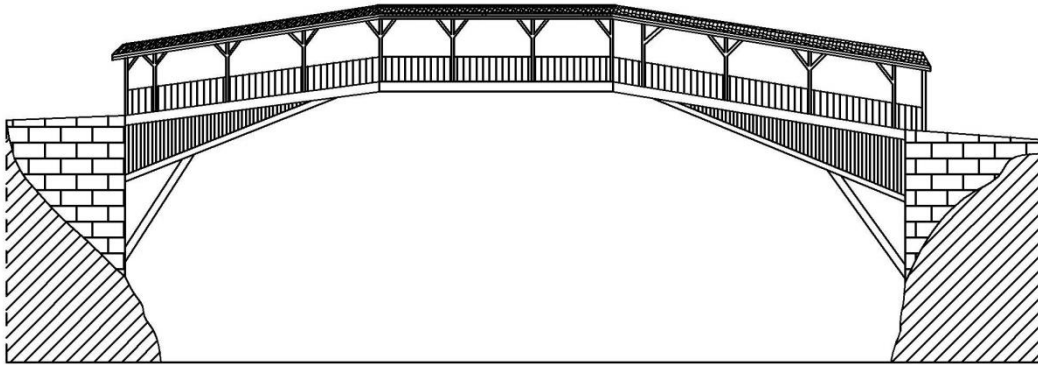

Ahşap
Beton

0 5 10 m

02.03.2017
Erdem KARADENİZ

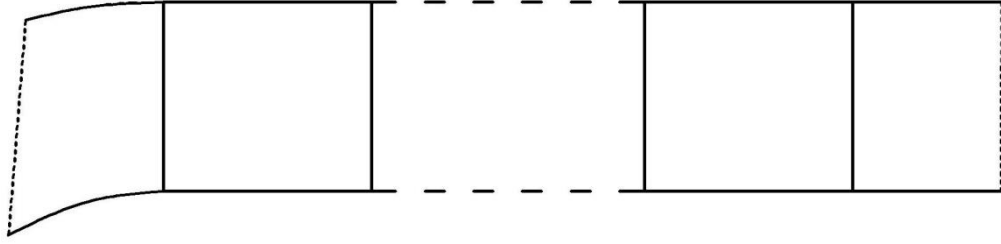
Çizim 41: Bölümlü Beldesi Kiremitli (Hapsiyaş) Köprü Planı

0 1 2 3 4 5 7.5 10 m

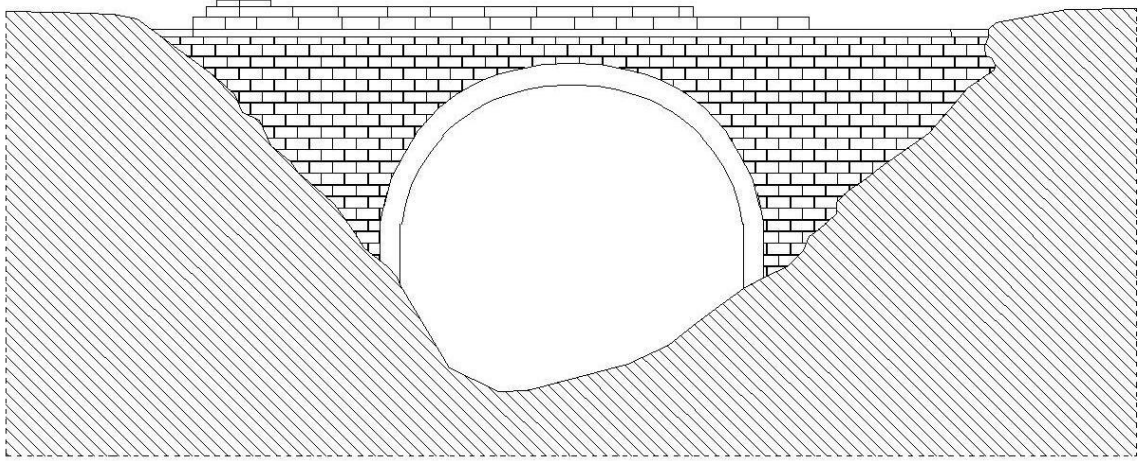
02.03.2017
Erdem KARADENİZ

Çizim 42: Bölümlü Beldesi Kiremitli (Hapsiyaş) Köprü Mansap Cephesi

30.08.2017
Erdem KARADENİZ

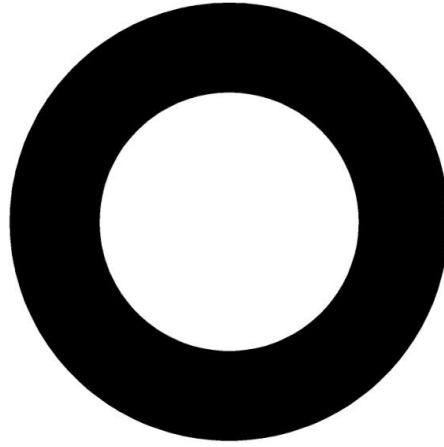
Çizim 43: Kalecik Köprüsü Planı

Kalecik Köprüsü Menba Cephesi

30.08.2017
Erdem KARADENİZ

Çizim 44: Kalecik Köprüsü Menbaa Cephesi

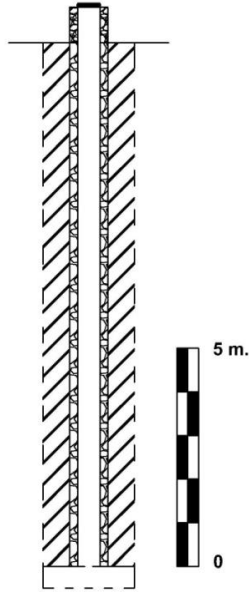
0 10 20 30 cm.

06.04.2017

Erdem KARADENİZ

Çizim 45: Saraçlı Köyü Mustafa Sarıca Evi Su Kuyusu Planı

 Kabayonu Taş

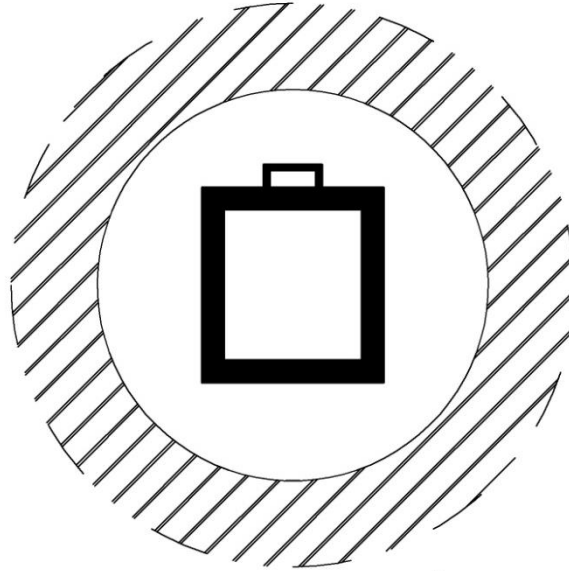
 Toprak Tabakası

 Su

0 1 2

06.04.2017
Erdem Karadeniz

Çizim 46: Saraçlı Köyü Mustafa Sarıca Evi Su Kuyusu Kesiti

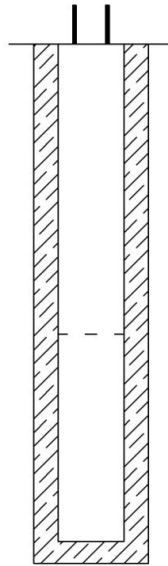

0 10 20 50 cm.

06.04.2017
Erdem KARADENİZ

Çizim 47: Uğurlu Beldesi Hasan Bak Evi Su Kuyusu Planı

5 m.
0

■ Taş

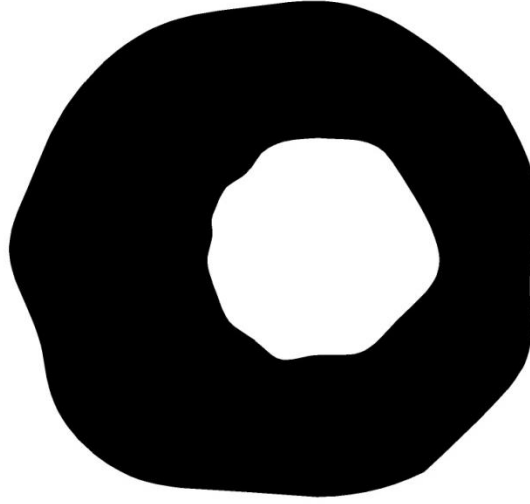
▨ Kaya Tabakası

□ Su

0 1 2

06.04.2017
Erdem Karadeniz

Çizim 48: Uğurlu Beldesi Hasan Bak Evi Su Kuyusu Kesiti

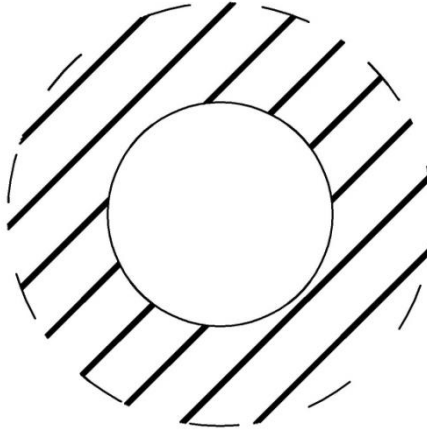

0 10 20 30 cm.

07.03.2017
Erdem KARADENİZ

Çizim 49: Bölümlü Beldesi Fatih Mah. 1 nolu Dibek Taşı Planı

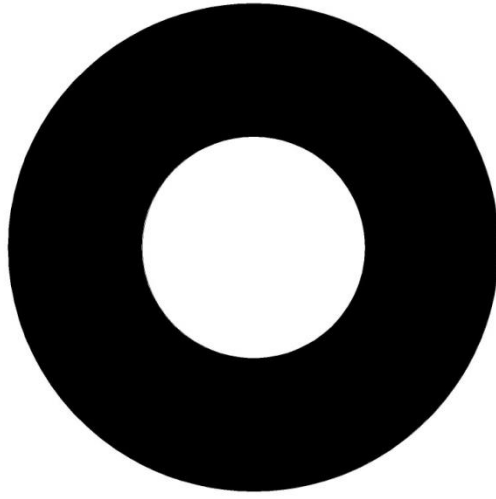
Toprak Tabakası

0 10 20 30 cm.

07.03.2017
Erdem KARADENİZ

Çizim 50: Bölümlü Beldesi Fatih Mah. 2 nolu Dibek Taşı Planı

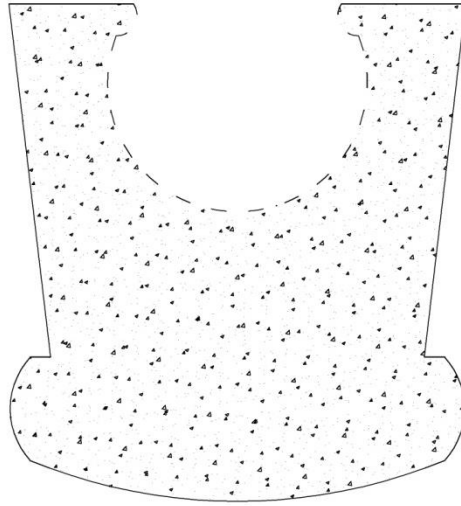

0 10 20 30 cm.

19.03.2017
Erdem KARADENİZ

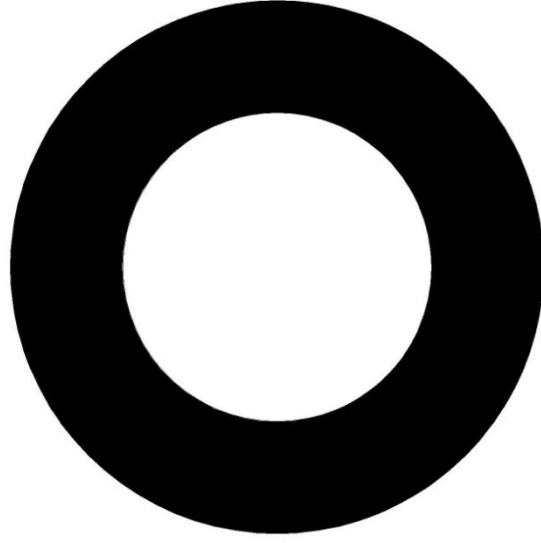
Çizim 51: Bölümlü Beldesi Yıldız Mah. Dibek Taşı Planı

0 10 20 30 cm.

19.03.2017
Erdem KARADENİZ

Çizim 52: Bölümlü Beldesi Yıldız Mah. Dibek Taşı Kesit

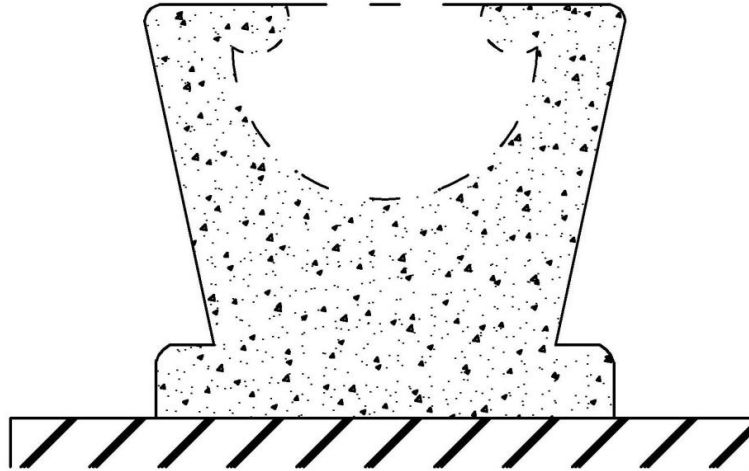

0 10 20 30 cm.

27.12.2016
Erdem KARADENİZ

Çizim 53: BALlıca Köyü Yıldız Mah. Dibek Taşı Planı

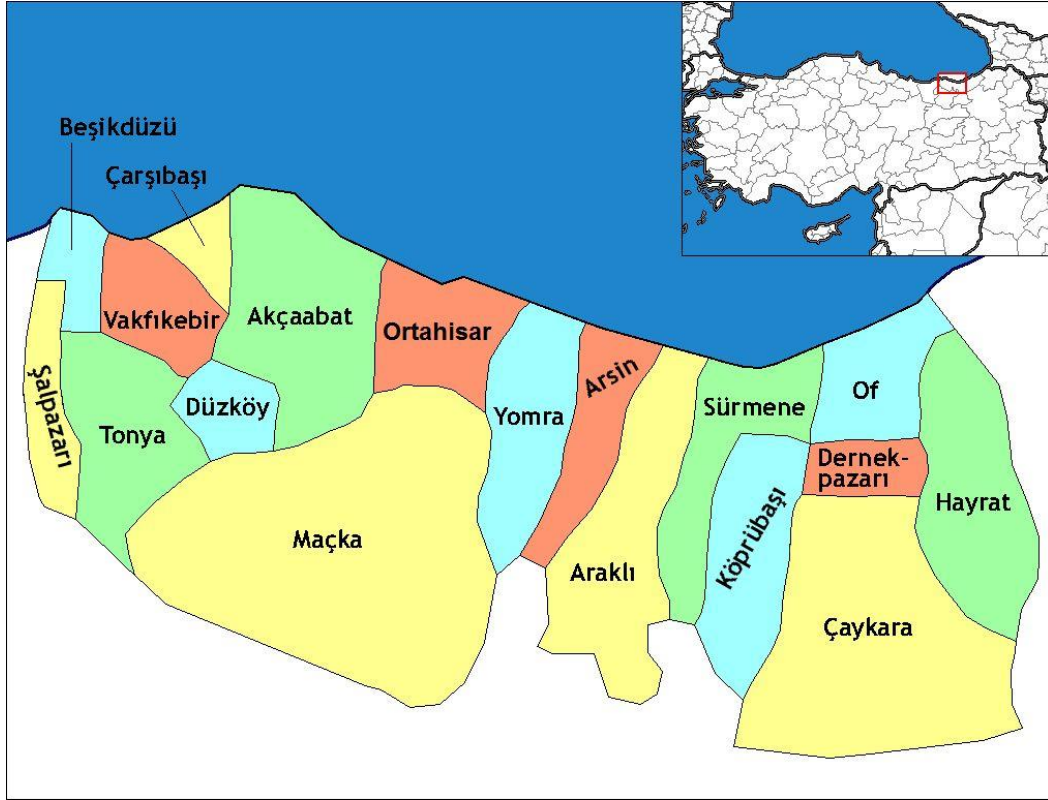

0 10 20 30 cm.

27.12.2016
Erdem KARADENİZ

Çizim 54: BALlıca Köyü Yıldız Mah. Dibek Taşı Kesiti

12. HARİTALAR

Harita 1: Of İlçe Haritası

Harita 2: Of İlçe Haritası

13. FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf 1: Of (İvyan) Kalesi Genel Görünüm

Fotoğraf 2: Of (İvyan) Kalesi Kuzey

Fotoğraf 3: Of (İvyan) Kalesi Doğu

Fotoğraf 4: Of (İvyan) Kalesi Kemer Açıklık

Fotoğraf 5: Of (İvyan) Kalesi Güney

Fotoğraf 6: Of (İvyan) Kalesi Çatlamış Kuzey Duvarı

Fotoğraf 7: Of (İvyan) Kalesi Yuvarlak Kemer

Fotoğraf 8: Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mah. Camii 1953 Tarihli Minare

Fotoğraf 9: Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mah. Camii Kapı Kitabesi

Fotoğraf 10 : Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mah. Camii Usta Kitabesi

Fotoğraf 11 : Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mah. Camii Genel Görünümü

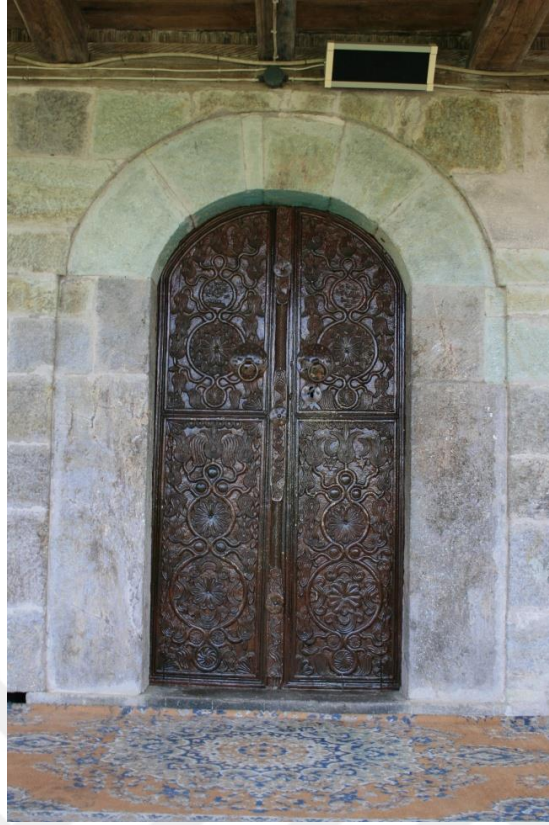
Fotoğraf 12 : Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mah. Camii Doğu Cephe

Fotoğraf 13 : Bölümlü Mithat Paşa Mah. (Kalanas) Camii Güney Cephe

Fotoğraf 14 : Bölümlü Mithat Paşa Mah. (Kalanas) Camii Batı Cephe

Fotoğraf 15 : Bölümlü Mithat Paşa Mah. (Kalanas) Camii Harim Giriş Kapısı

Fotoğraf 16 : Bölümlü Mithat Paşa Mah. (Kalanas) Camii Harim Mekanı

Fotoğraf 17 : Bölümlü Mithat Paşa Mah. (Kalanas) Camii Müezzin Mahfili

Fotoğraf 18 : Bölümlü Mithat Paşa Mah. (Kalanas) Camii Mahfil Kat Korkulukları

Fotoğraf 19 : Bölümlü Mithat Paşa Mah. (Kalanas) Camii Sütün Süsleme  rneđi

Fotoğraf 20 : Bölümlü Mithat Paşa Mah. (Kalanas) Camii Ahşap Tava  Göbeği

Fotoğraf 21 : Bölümlü Mithat Paşa Mah. (Kalanas) Camii Batı Duvar

Fotoğraf 22 : Bölümlü Mithat Paşa Mah. (Kalanas) Camii Mihrap

Fotoğraf 23 : Bölümlü Mithat Paşa Mah. (Kalanas) Camii Minber

Fotoğraf 24 : Bölümlü Mithat Paşa Mah. (Kalanas) Camii Minber

Fotoğraf 25 : Bölümlü Mithat Paşa Mah. (Kalanas) Camii Vaaz Kürsüsü

Fotoğraf 26: Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. (Yarakar) Camii Kitabesi

Fotoğraf 27: Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. (Yarakar) Camii Genel Görünümü

Fotoğraf 28: Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. (Yarakar) Camii Genel Görünümü

Fotoğraf 29: Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. (Yarakar) Camii Doğu Revakı

Fotoğraf 30: Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. (Yarakar) Camii Doğu Cephe

Fotoğraf 31: Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. (Yarakar) Camii Doğu Cephe Süsleme

Fotoğraf 32: Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. (Yarakar) Camii Güney Cephe

Fotoğraf 33: Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. (Yarakar) Camii Batı Cephe

Fotoğraf 34: Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. (Yarakar) Camii Harim Giriş Kapısı

Fotoğraf 35: Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. (Yarakar) Camii Harim Mekanı

Fotoğraf 36: Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. (Yarakar) Camii Harim Mekanı

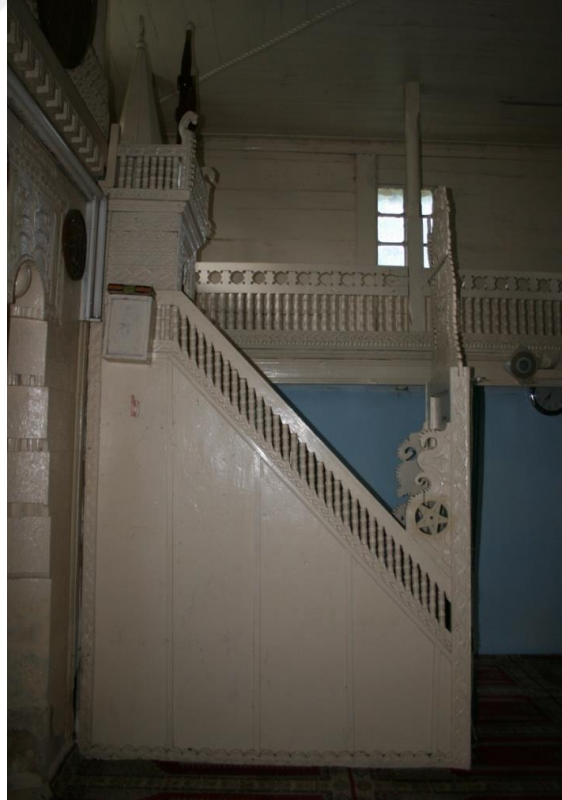
Fotoğraf 37: Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. (Yarakar) Camii Müezzin Köşkü

Fotoğraf 38: Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. (Yarakar) Camii Tavan Süslemesi

Fotoğraf 39: Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. (Yarakar) Camii Mihrap

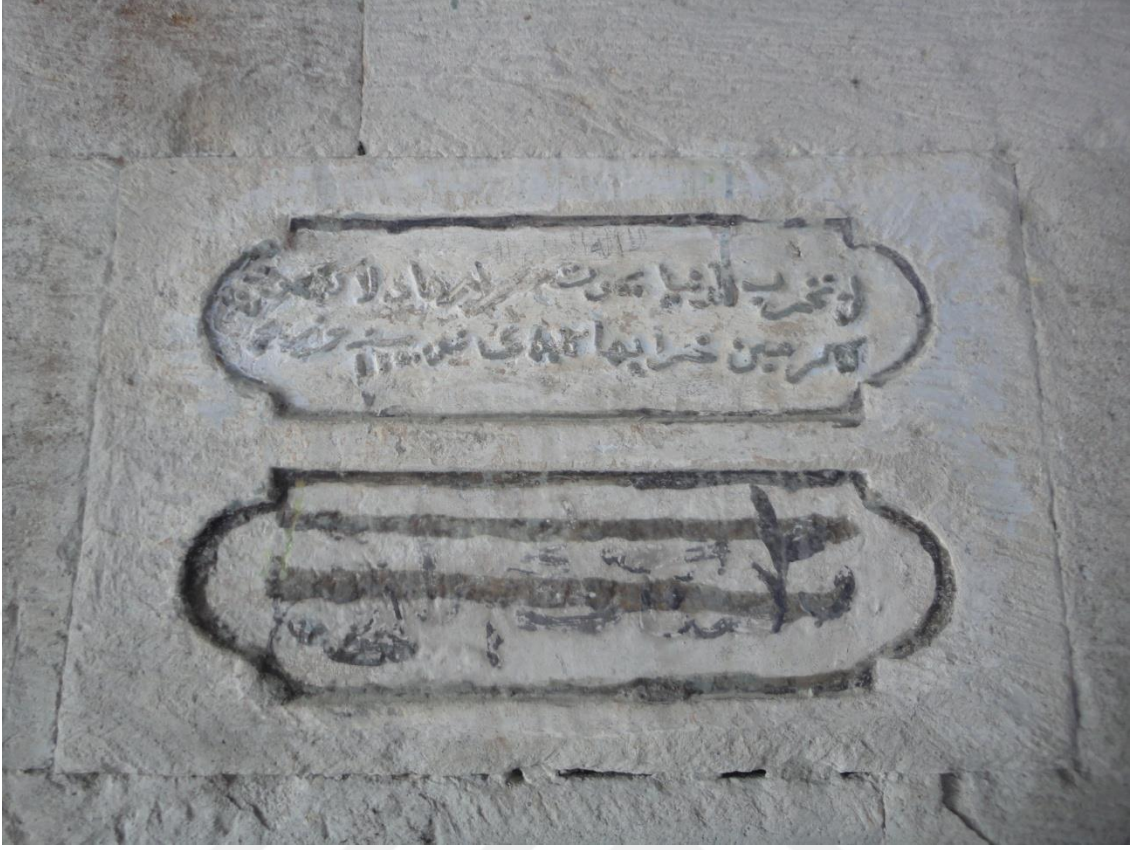
Fotoğraf 40: Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. (Yarakar) Camii Minber

Fotoğraf 41: Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. (Yarakar) Camii Minber

Fotoğraf 42: Cumapazarı Beldesi Serindere Mah. (Yarakar) Camii Vaaz Kürsüsü

Fotoğraf 43: Sugeldi Köyü Aşağı Mahalle Camii Kitabesi

Fotoğraf 44: Sugeldi Köyü Aşağı Mahalle Camii Genel Görünümü

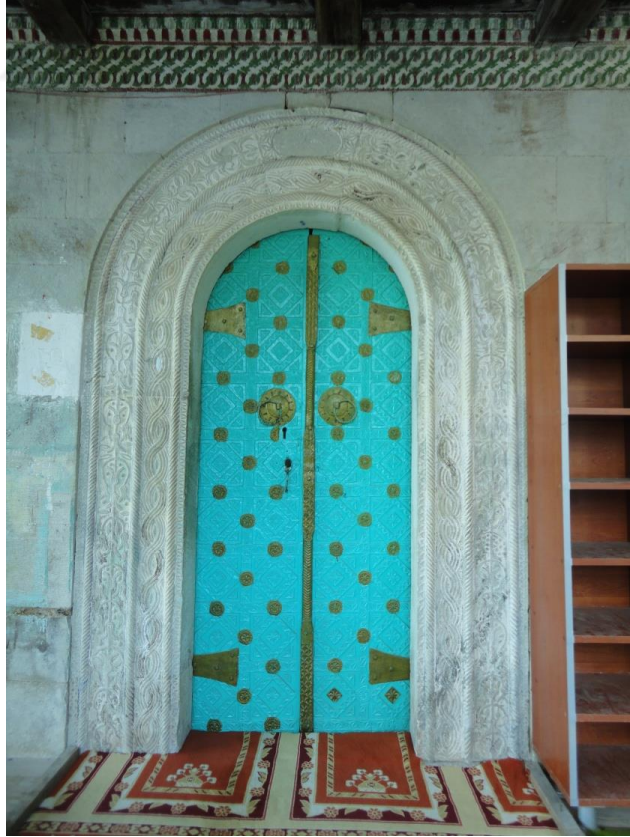
Fotoğraf 45: Sugeldi Köyü Aşağı Mahalle Camii Doğu ve Kuzey Cephe

Fotoğraf 46: Sugeldi Köyü Aşağı Mahalle Camii Batı Cephe

Fotoğraf 47: Sugeldi Köyü Aşağı Mahalle Camii Mahfil Giriş Kapısı

Fotoğraf 48: Sugeldi Köyü Aşağı Mahalle Camii Harim Giriş Kapısı

Fotoğraf 49: Sugeldi Köyü Aşağı Mahalle Camii Harim Mekanı

Fotoğraf 50: Sugeldi Köyü Aşağı Mahalle Camii Harim Mekânı

Fotoğraf 51: Sugeldi Köyü Aşağı Mahalle Camii Müezzin Köşkü

Fotoğraf 52: Sugeldi Köyü Aşağı Mahalle Camii Tavan Göbeği

Fotoğraf 53: Sugeldi Köyü Aşağı Mahalle Camii Mihrap

Fotoğraf 54: Sugeldi Köyü Aşağı Mahalle Camii Minber

Fotoğraf 55: Sugeldi Köyü Aşağı Mahalle Camii Minber

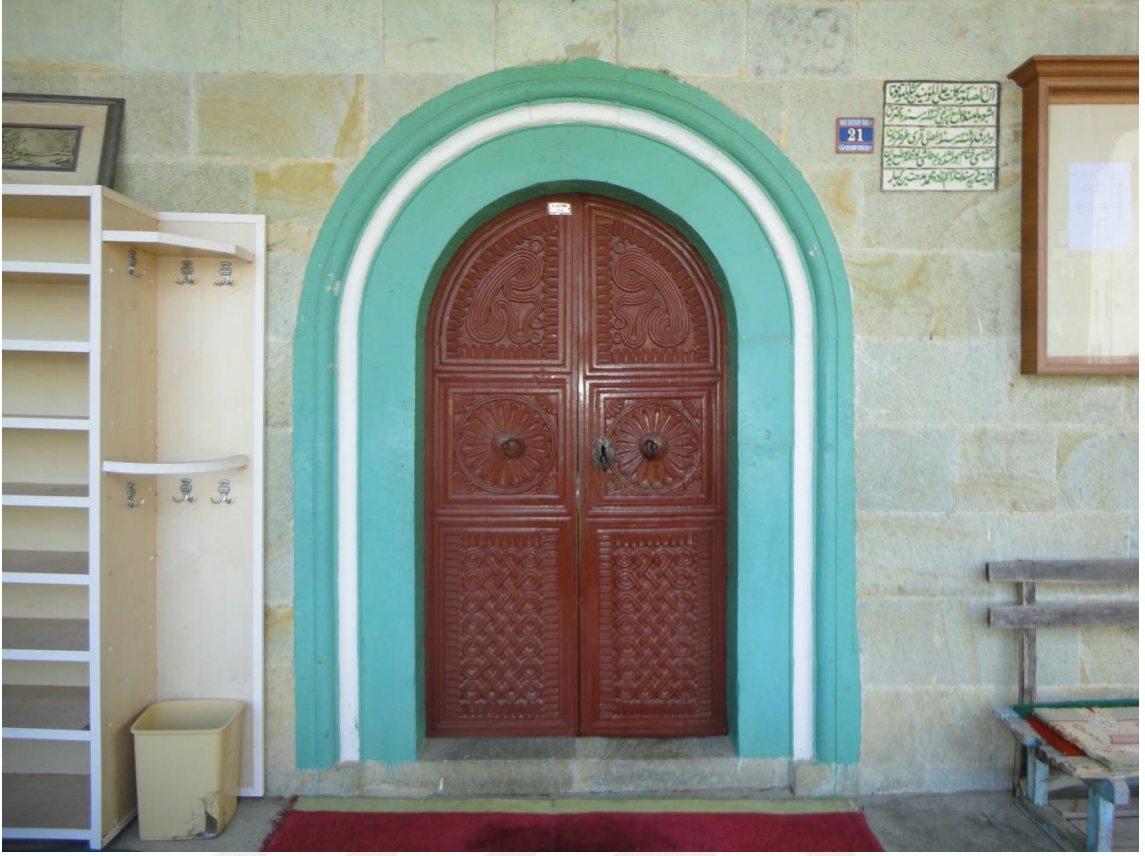
Fotoğraf 56: Sugeldi Köyü Aşağı Mahalle Camii Vaaz Kürsüsü

Fotoğraf 57: G r pınar Beldesi Hacı Bayram Mah. Camii Doğu ve Güney Cephe

Fotoğraf 58: G r pınar Beldesi Hacı Bayram Mah. Camii Batı ve Kuzey Cephe

Fotoğraf 59: G r pınar Beldesi Hacı Bayram Mah. Camii Harim Giriş Kapısı

Fotoğraf 60: G r pınar Beldesi Hacı Bayram Mah. Camii Harim Mekanı

Fotoğraf 61: G r pınar Beldesi Hacı Bayram Mah. Camii Harim Mekanı

Fotoğraf 62: G r pınar Beldesi Hacı Bayram Mah. Camii Tavan Göbeği

Fotoğraf 63: G r pınar Beldesi Hacı Bayram Mah. Camii Mihrap

Fotoğraf 64: G r pınar Beldesi Hacı Bayram Mah. Camii Minber

Fotoğraf 65: G r pınar Beldesi Hacı Bayram Mah. Camii Minber

Fot. 66: Bölümlü Beldesi Büyükcami Mah. Camii Restorasyon  ncesi
Fotoğrafi(V.G.M.'den)

Fotoğraf 67: Bölümlü Beldesi B y kcamii Mah. Camii Genel

Fotoğraf 68: Bölümlü Beldesi B y kcamii Mah. Camii Doğu Cephe

Fotoğraf 69: Bölümlü Beldesi Büyükcami Mah. Camii Güney ve Batı Cephe

Fotoğraf 70: Bölümlü Beldesi Büyükcami Mah. Camii Kuzey Cephe

Fotoğraf 71: Bölümlü Beldesi Büyükcami Mah. Camii Harim Mekanı

Fotoğraf 72: Bölümlü Beldesi Büyükcami Mah. Camii Harim Mekanı

Fotoğraf 73: Bölümlü Beldesi Büyükcami Mah. Camii Mihrap

Fotoğraf 74: Bölümlü Beldesi Büyükcami Mah. Camii Minber

Fotoğraf 75: Bölümlü Beldesi Büyükcami Mah. Camii Vaaz Kürsüsü

Fotoğraf 76: Ballica Köyü Yıldız Mah. Camii Kuzeydoğu Cephe

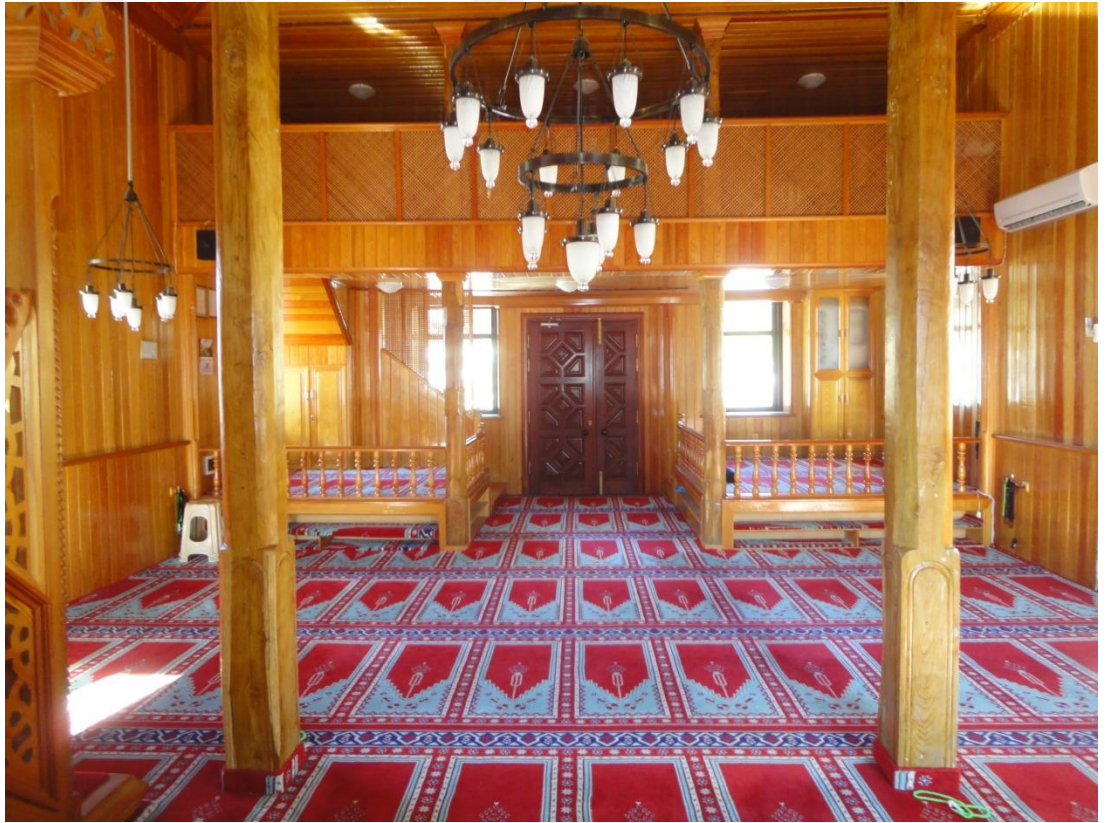
Fotoğraf 77: Ballica Köyü Yıldız Mah. Camii Güneybatı Cephe

Fotoğraf 78: Ballica Köyü Yıldız Mah. Camii Harım Giriş Kapısı

Fotoğraf 79: Ballica Köyü Yıldız Mah. Camii Harim Mekanı

Fotoğraf 80: Ballica Köyü Yıldız Mah. Camii Harim Mekanı

Fotoğraf 81: Ballica Köyü Yıldız Mah. Camii Tavan Göbeği

Fotoğraf 82: Sarıçlı Köyü Yukarı Mahalle Camii Genel Görünüm

Fotoğraf 83: Saraçlı Köyü Yukarı Mahalle Camii Güney Cephe

Fotoğraf 84: Saraçlı Köyü Yukarı Mahalle Camii Kuzey Cephe

Fotoğraf 85: Saraçlı Köyü Yukarı Mahalle Camii Harim Giriş Kapısı

Fotoğraf 86: Saraçlı Köyü Yukarı Mahalle Camii Harim

Fotoğraf 87: Saraçlı Köyü Yukarı Mahalle Camii Harim

Fotoğraf 88: Saraçlı Köyü Yukarı Mahalle Camii Mihrap

Fotoğraf 89: Saraçlı Köyü Yukarı Mahalle Camii Minber

Fotoğraf 90: Saraçlı Köyü Yukarı Mahalle Camii Minber

Fotoğraf 91: Saraçlı Köyü Yukarı Mahalle Camii Vaaz Kürsüsü

Fotoğraf 92: Yazlık Köyü Merkez Camii Kuzeybatıdan Görünüm

Fotoğraf 93: Yazlık Köyü Merkez Camii Doğu Cephe

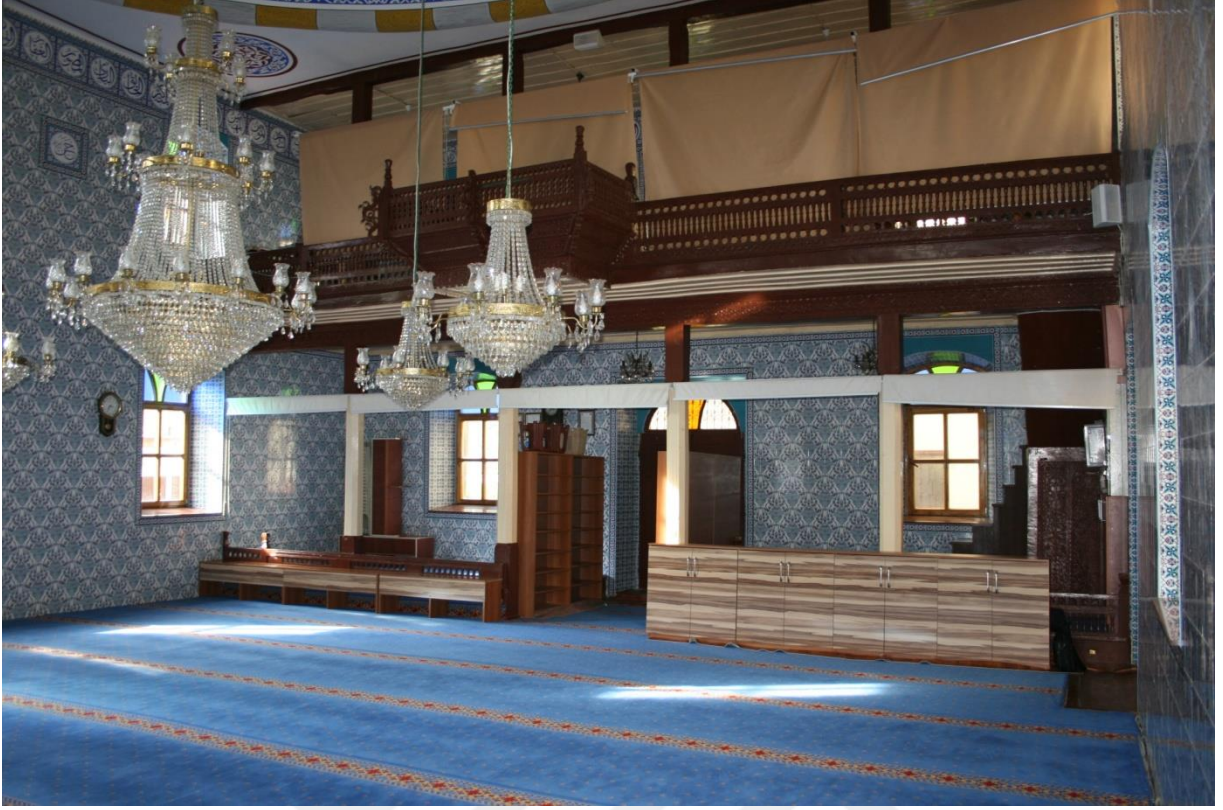
Fotoğraf 94: Yazlık Köyü Merkez Camii Güney Cephe

Fotoğraf 95: Yazlık Köyü Merkez Camii Harim Giriş Kapısı

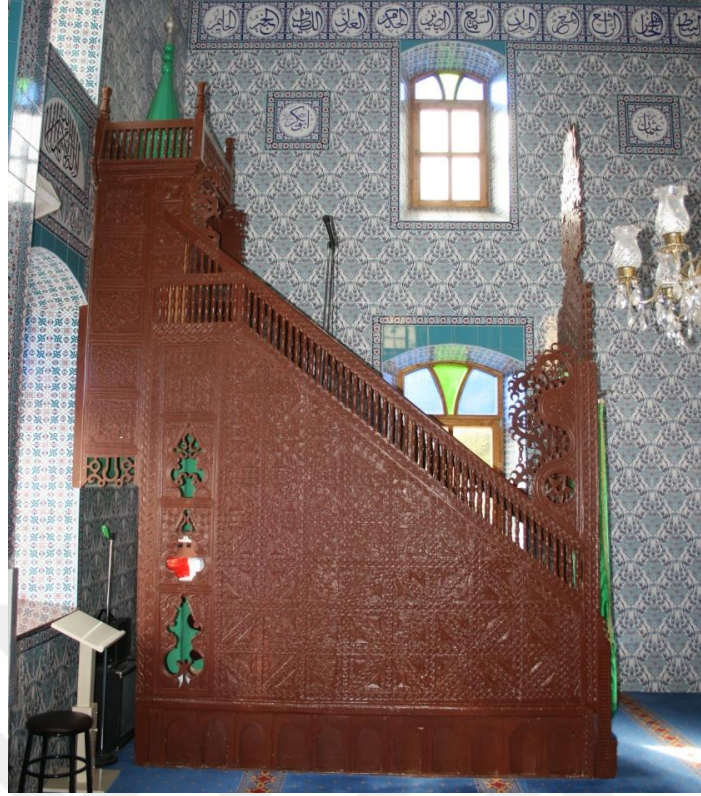
Fotoğraf 96: Yazlık Köyü Merkez Camii Harim Mekanı

Fotoğraf 97: Yazlık Köyü Merkez Camii Harim Mekanı

Fotoğraf 98: Yazlık Köyü Merkez Camii Müezzin Mahfili

Fotoğraf 99: Yazlık Köyü Merkez Camii Minber

Fotoğraf 100: Yazlık Köyü Merkez Camii Minber

Fotoğraf 101: Yazlık Köyü Merkez Camii Vaaz Kürsüsü

Fotoğraf 102: Bölümlü Beldesi Fatih Kaban Mescidi Kalem işi Kitabe

Fotoğraf 103: Bölümlü Beldesi Fatih Kaban Mescidi (Aydın ÇAKIR'dan)

Fotoğraf 104: Bölümlü Beldesi Fatih Kaban Mescidi Genel Görünüm

Fotoğraf 105: Bölümlü Beldesi Fatih Kaban Mescidi Doğu Revakı

Fotoğraf 106: Bölümlü Beldesi Fatih Kaban Mescidi Güney Cephe

Fotoğraf 107: Bölümlü Beldesi Fatih Kaban Mescidi Kuzeybatı Cehpe

Fotoğraf 108: Bölümlü Beldesi Fatih Kaban Mescidi Harim Mekanı

Fotoğraf 109: Bölümlü Beldesi Fatih Kaban Mescidi Harim Mekanı Kuzey

Fotoğraf 110: Bölümlü Beldesi Fatih Kaban Mescidi Kadınlar Bölümü

Fotoğraf 111: Uğurlu Beldesi Molla Ömer Mescidi

Fotoğraf 112: Uğurlu Beldesi Molla Ömer Mescidi Doğu Cephe

Fotoğraf 113: Uğurlu Beldesi Molla Ömer Mescidi Kuzey Cephe

Fotoğraf 114: Uğurlu Beldesi Molla Ömer Mescidi Harim Mekanı

Fotoğraf 115: Uğurlu Beldesi Molla Ömer Mescidi Tavan Göbeği

Fotoğraf 116: Uğurlu Beldesi Molla Ömer Mescidi Kuzey Oda

Fotoğraf 117: Uğurlu Beldesi Molla Ömer Mescidi Kuzey Oda

Fotoğraf 118: Uğurlu Beldesi Molla Ömer Mescidi Mihrap

Fotoğraf 119: Uğurlu Beldesi Molla Ömer Mescidi Minber

Fotoğraf 120: Uğurlu Beldesi Eski Medrese Binası Güney Cephe

Fotoğraf 121: Uğurlu Beldesi Eski Medrese Binası Kuzeydoğu Cephe

Fotoğraf 122: Uğurlu Beldesi Eski Medrese Binası Batı Cephe

Fotoğraf 123: Uğurlu Beldesi Eski Medrese Binası Dershane Bölümü

Fotoğraf 124: Uğurlu Beldesi Eski Medrese Binası Öğrenci Hücresi

Fotoğraf 125: Uğurlu Beldesi Kütüphane Binası Kuzeydoğu Cephe

Fotoğraf 126: Uğurlu Beldesi Kütüphane Binası Güney Cephe

Fotoğraf 127: Uğurlu Beldesi Kütüphane Binası İç Mekan

Fotoğraf 128: Uğurlu Beldesi Kütüphane Binası Tavan Süsleme

Fotoğraf 129: Bölümlü Beldesi Büyükcami Mah. Çeşmesi

Fotoğraf 130: Kıyıcık Beldesi Hacı Kutlu Mah. Çeşmesi

Fotoğraf 131: Bölümlü Beldesi Mithatpaşa (Kalanas) Mah. Çeşmesi

Fotoğraf 132: Bölümlü Beldesi Fatih Mah. Çeşmesi

Fotoğraf 133: G r pınar Beldesi Fatih Mah.    mesi

Fotoğraf 134: K yıc k Beldesi Merkez Mah.    mesi

Fotoğraf 135: Bölümlü Beldesi Fatih Mah. Soğuksu Çeşmesi

Fotoğraf 136: Aşağı Kışlacık Köyü Köprüsü

Fotoğraf 137: Erenköy Köyü Işıklı Mah. (İfira) Köprüsü

Fotoğraf 138: Erenköy Köyü Işıklı Mah. (İfira) Köprüsü

Fotoğraf 139: Darılı Köyü Köprüsü

Fotoğraf 140: Darılı Köyü Köprüsü

Fotoğraf 141: Bölümlü Beldesi Kiremitli (Hapsiyaş) Köprüsü

Fotoğraf 142: Bölümlü Beldesi Kiremitli (Hapsiyaş) Köprüsü

Fotoğraf 143: Kalecik Köprüsü

Fotoğraf 144: Kalecik Köprüsü

Fotoğraf 145: Saraçlı Köyü Mustafa Sarıca Evi Su Kuyusu

Fotoğraf 146: Saraçlı Köyü Mustafa Sarıca Evi Su Kuyusu

Fotoğraf 147: Uğurlu Beldesi Hasan Bak Evi Su Kuyusu

Fotoğraf 148: Uğurlu Beldesi Hasan Bak Evi Su Kuyusu

Fotoğraf 149: Bölümlü Beldesi Fatih Mah. 1nolu Dibek Taşı

Fotoğraf 150: Bölümlü Beldesi Fatih Mah. 1nolu Dibek Taşı

Fotoğraf 151: Bölümlü Beldesi Fatih Mah. 2nolu Dibek Taşı

Fotoğraf 152: Bölümlü Beldesi Fatih Mah. 2nolu Dibek Taşı

Fotoğraf 153: Bölümlü Beldesi Yıldız Mah. Dibeke Taşı

Fotoğraf 154: Bölümlü Beldesi Yıldız Mah. Dibeke Taşı

Fotoğraf 155: Ballica Köyü Yıldız Mah. Dibek Taşı